

UNIVERZITA PAVLA JOZEFA ŠAFÁRIKA V KOŠICIACH

Právnická fakulta

Katedra občianskeho práva

OCHRANA OSÔB V EURÓPSKOM PRÁVNOM PROSTREDÍ

Zborník vedeckých prác

KOŠICE 2015

Zborník bol vydaný v rámci riešenia grantovej úlohy VEGA č. 1/0940/14 „**REKODIFIKÁCIA SÚKROMNÉHO PRÁVA V INTENCIÁCH PRÁVA EURÓPSKEJ ÚNIE**“.

Ochrana osôb v európskom právnom prostredí

Zborník vedeckých prác

Editori:

prof. JUDr. Peter Vojčík, CSc.

Mgr. Vladimír Filičko

Recenzenti:

prof. JUDr. Jozef Suchoža, DrSc.

doc. JUDr. Daniela Gandžalová, PhD.

Úvod

Ochrana osôb v európskom právnom prostredí

Ochrana osôb má od počiatkov úpravy spoločenských vzťahov prostredníctvom normatívnych systémov, ako i v súčasnosti svoj nezastupiteľný význam. Snaha chrániť práva a právom chránené záujmy osôb mala zásadný vplyv na samotný vznik práva, ako i na vznik právnych poriadkov. Ochrana osôb teda okrem podmienenia vzniku práva a vzniku právnych poriadkov, tieto sprevádza a zásadným spôsobom ovplyvňuje počas celej doby ich existencie.

Ochrana osôb, ich práv a právom chránených záujmov je v podmienkach Slovenskej republiky zabezpečovaná celým radom právnych predpisov, a to tak z odvetvia práva verejného, ako i práva súkromného. V súlade s europeizáciou nášho právneho poriadku sú tieto právne predpisy a úprava v nich obsiahnutá okrem domácich vplyvov nemenej významne ovplyvnené taktiež právnymi aktami Európskej únie.

Predkladaný zborník „Ochrana osôb v európskom právnom prostredí“ je súhrnom vedeckých prác z príspevkov prezentovaných na rovnomennej konferencii organizovanej Právnickou fakultou Univerzity Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, ktoré reflektujú aktuálne otázky ochrany osôb.

Jednotlivé príspevky okrem posúdenia aktuálnej právnej úpravy neopomínajú ani návrhy „*de lege ferenda*“, ktoré môžu byť vhodným prípadne žiadaným podnetom pre ďalšiu tvorbu právnych predpisov, ako aj ich aplikáciu v praktickom živote. Autormi predkladaných príspevkov sú doktorandi a mladí vedeckí pracovníci pôsobiaci v podmienkach Slovenskej a Českej republiky.

V Košiciach 25.02.2015

prof. JUDr. Peter Vojčík, CSc.
za autorský kolektív

Personal protection in the European legal area

Personal protection of a matter from the beginning of social relations through legislative systems, as well as today, is irreplaceable. Efforts to protect the rights and lawful interests of people had a major impact on the very existence of law, as well as the creation of laws. Protection of conditionality, thus excluding any right and give laws, this is accompanied by a substantially influences throughout their existence.

Protection of persons, of their rights and legitimate interests in the Slovak Republic provided by a variety of laws, both in the public sector law, as well as private law. In accordance with the Europeanisation of our legal system, these regulations and modification contained therein, except domestic issues no less significantly affected also legal acts of the European Union.

The present anthology " Personal protection in the European legal area" is the sum of the contributions of scientific papers presented at the eponymous conference organized by the Faculty of Law, University of Pavol Jozef Safarik University in Kosice, which reflect current issues of people.

The individual contributions in addition to assessing the current legislation did not fail nor any "*de lege ferenda*", which may be an appropriate case, the requested information necessary for the creation of laws and their application in practical life. The authors of the submitted contributions are PhD students and young researchers working in the Slovak and Czech Republic.

Obsah

PROCESNÁ OCHRANA ŽALOBCEU A ŽALOVANÉHO PRI SPÄŤVZATÍ ŽALOBY V ODVOLACOM KONANÍ Mgr. Adam Aštary.....	7
ZODPOVEDNOSŤ ŠTÁTU ZA ŠKODU V EURÓPSKOM PRÁVNOM PROSTREDÍ JUDr. Ľuba Berezňaninová.....	25
ÚLOHA CHARTY ZÁKLADNÝCH PRÁV EÚ Mgr. Peter Čuroš.....	39
OCHRANA OSOBNÝCH ÚDAJOV AKO ZLOŽKA OSOBNOSTNÝCH PRÁV JUDr. Marian Ďurana, PhD.....	51
AKTUÁLNE OTÁZKY OCHRANY SPOTREBITEĽA Mgr. Vladimír Filičko.....	57
ADMINISTRATÍVNOPRÁVNÁ OCHRANA NÁBOŽENSKEJ SLOBODY A JEJ SUBJEKTOV PRI ZMENE NÁBOŽENSKÉHO VYZNANIA JUDr. Róbert Gyuri, PhD., JUDr. Peter Molitoris, PhD.....	73
OCHRANA POVINNÉHO V EXEKUČNOM KONANÍ A EXEKÚCII JUDr. Daniel Ivanko.....	90
SÚKROMNOPRÁVNÁ OCHRANA SPOTREBITEĽA V EURÓPSKOM PRÁVNOM PROSTREDÍ JUDr. Ján Koba.....	100
MÁ BÝT OCHRANA OSOB PŘED KŘIVÝM OBVINĚNÍM ZAJIŠTOVÁNA INSTITUTY SOUKROMÉHO NEBO INSTITUTY VEŘEJNÉHO (TRESTNÍHO) PRÁVA? JUDr. Andrej Lobotka.....	115
OCHRANA OBETÍ TRESTNÝCH ČINOV V EURÓPSKEJ ÚNII Mgr. Peter Múkera.....	123
OSOBY POZBAVENÉ OSOBNÉJ SLOBODY A VÝKON ICH VOLEBNÉHO PRÁVA JUDr. Simona Onděčková.....	139
OCHRANA OSŮB PROSTREDNÍCTVOM PRÁVA NA SPRAVODLIVÝ PROCES V PRAMEŇOCH TRESTNÉHO PRÁVA JUDr. Patrik Rakó.....	153

PRÁVO NA ŽIVOT: PODMIENKY PRIJATEĽNOSTI SŤAŽNOSTI PRED EURÓPSKYM SÚDOM PRE
ĽUDSKÉ PRÁVA

JUDr. Ing. Elena Sablerová.....161

OCHRANA MINORITNÝCH SPOLOČNÍKOV A AKCIONÁROV V EURÓPSKOM PRÁVNOM
PROSTREDÍ

Mgr. Matej Smalik.....186

VYBRANÉ OTÁZKY ABSTRAKTNEJ A KONKRÉTNEJ OCHRANY ÚSTAVNOSTI V SLOVENSKEJ
REPUBLIKE

JUDr. Martin Štrkolec.....195

PROCESNÁ OCHRANA ŽALBCU A ŽALOVANÉHO PRI SPÄŤVZATÍ ŽALOBY V ODVOLACOM KONANÍ

MGR. ADAM AŠTARY

PANEURÓPSKA VYSOKÁ ŠKOLA, FAKULTA PRÁVA

ÚSTAV SÚKROMNÉHO PRÁVA

Abstrakt

Predmetom príspevku je procesnoprávna úprava postupu súdu v prípade späťvzatia žaloby, ku ktorému dôjde po tom, ako už rozhodol súd prvého stupňa, ale jeho rozhodnutie dosiaľ nenadobudlo právoplatnosť. Príspevok sa zameriava predovšetkým na aplikačné problémy spojené s ustanovením § 208 Občianskeho súdneho poriadku v účinnom znení. Ak žalovaný v konaní o žalobe na plnenie po rozhodnutí súdu prvého stupňa splní žalovanú pohľadávku a túto skutočnosť uplatní pred odvolacím súdom, pričom zároveň nebude súhlasiť s následným späťvzatím žaloby, dosiahne tak zamietnutie žaloby a vyhne sa povinnosti nahradiť žalobcovi trovy konania, ktorá by ho zaťažila, keby plnil ešte pred vyhlásením rozsudku súdu prvého stupňa. Analýzou súčasného právneho stavu sa dospieva k pochybnostiam o ústavnej konformnosti dotknutého procesnoprávneho ustanovenia. *De lege ferenda* treba odporučiť opätovné zavedenie nutnosti skúmať vážnosť dôvodov nesúhlasu žalovaného so späťvzatím žaloby, ku ktorému došlo až po rozhodnutí súdu prvého stupňa.

Abstract

The paper is concerned with procedural regulation of judicial proceeding in case of withdrawal of an action which occurs after the first instance court's decision is issued but before it gets into legal force. The main attention is focused on application problems connected to Article 208 of Slovak Civil Procedural Code. If the respondent acquits a debt which is a subject matter of the action after the first instance court's decision is issued and that fact is applied on the court of appeal, and the respondent disagree with the withdrawal of the action, the action will be rejected and the respondent will avoid the duty to reimburse the applicant's costs of such proceedings. The constitutional conformity of mentioned procedural provision is called into question via analysis of the legal regulation. It is highly recommended *de lege ferenda* to reenact the duty of the court of appeal to examine relevance of reasons for the respondent's disapproval to the withdrawal of the action which occurs after the first instance court's decision is issued.

Všeobecne sa uznáva, že základným účelom civilného procesu je ochrana ohrozených či porušených práv zo súkromnoprávných a niektorých iných právnych vzťahov. Civilné súdne konanie je prostriedkom realizácie práva na súdnu ochranu v zmysle čl. 46 ods. 1 Ústavy Slovenskej republiky a práva na prístup k súdu v zmysle čl. 6 ods. 1 Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd. Ochranná funkcia civilného procesného práva je viacnásobne deklarovaná v základných ustanoveniach zákona č. 99/1963 Zb. Občiansky súdny poriadok v znení neskorších predpisov (ďalej len „OSP“).¹ Predovšetkým v sporovom konaní, kde proti sebe stoja žalobca a žalovaný s navzájom protichodnými záujmami na výsledku konania, vystupuje do popredia požiadavka, aby im súd zabezpečil takú procesnú ochranu, ktorá bude v súlade s princípom rovnosti účastníkov, zakotveným v čl. 47 ods. 3 Ústavy Slovenskej republiky a § 18 OSP. Jednou z procesných situácií, keď často nastáva rozpor záujmov žalobcu a žalovaného, je prípad, ak žalobca vezme žalobu späť, zamýšľajúc tak dosiahnuť zastavenie konania, čo však z rôznych dôvodov môže byť v kontrapozícii vo vzťahu k oprávneným záujmom žalovaného. Je potom úlohou procesného práva reglementovať účinky späťvzatia žaloby takým spôsobom, aby bolo učinené zadosť už uvedenému účelu civilného procesu, teda aby bola zabezpečená spravodlivá ochrana práv a oprávnených záujmov účastníkov (§ 1 OSP).

Späťvzatie žaloby je v literatúre chápané ako dispozičný procesný úkon žalobcu, z obsahu ktorého jednoznačne vyplýva prejav žalobcu, že na prejednaní svojej žaloby celkom, prípadne vo vymedzenej časti, nemá záujem a je uzrozumený s tým, že o jeho žalobe nebude súdom meritórne rozhodnuté.² Späťvzatie žaloby je dispozičný procesný úkon, ktorým žalobca vyjadruje vôľu ďalej neusilovať o meritórne rozhodnutie; späťvzatím žaloby žalobca rezignuje celkom alebo čiastočne na súdnu ochranu.³ Ako konštatuje A. Winterová⁴ a podobne aj V. Nesrovnal⁵, v oblasti hmotného práva nemá späťvzatie žaloby, pokiaľ sa súčasne nespája so vzdaním sa nároku, žiadne účinky (zastavenie konania sa nutne prejavuje iba vo vzťahu k plynutiu hmotnoprávných lehôt, najmä premĺčacej). Späťvzatím žaloby sa žalobca snaží doceliť zastavenie konania, a teda zánik procesnoprávneho vzťahu bez meritórneho rozhodnutia o žalobnom nároku. Preto je nepochybné, že účinné späťvzatie žaloby, ktoré vedie k zastaveniu konania, zasahuje i do právnej sféry žalovaného, ktorý je tiež účastníkom procesnoprávneho vzťahu.

¹ Pozri § 1 OSP („spravodlivá ochrana práv a oprávnených záujmov účastníkov“), § 3 OSP („ochrany práva, ktoré bolo ohrozené alebo porušené“), § 6 OSP („aby ochrana práv bola rýchla a účinná“).

² Porovnaj KRAJČO, J a kol. Občiansky súdny poriadok. I. diel. Komentár. 5. aktual. vyd. Bratislava: Eurounion, 2010, s. 835. ISBN 978-80-89374-11-3

³ WINTEROVÁ, A. a kol. Civilní právo procesní. Vysokoškolská učebnice. 6. aktual. a dopln. vyd. Praha: Linde, 2011, s. 345. ISBN 978-80-7201-842-0

⁴ WINTEROVÁ, A. Žaloba v občianskom právu procesním. Praha: Univerzita Karlova, 1979, s. 78-79. Acta Universitatis Carolinae Iuridica. Monographia. 31/1979.

⁵ NESROVNAL, V. Dispozičná zásada občianskeho súdneho konania. In Právnické štúdie. 1969, roč. 17, č. 1, s. 105.

Možno súhlasiť s K. Svobodou, že právo na dispozíciu s predmetom konania žalobcovi nemožno uprieť vtedy, keď k nesúladu medzi žalobnými tvrdeniami a skutočnosťami, ktoré v priebehu konania vyšli najavo, došlo bez zavinenia žalobcu.⁶ Praktický význam späťvzatia žaloby, keď je späťvzatie pre žalobcu výslovne žiaducim procesným úkonom, nastáva predovšetkým pri žalobách na plnenie v zmysle § 80 písm. b) OSP, ktorými sa žalobca domáha vydania deklaratórneho rozsudku autoritatívne potvrdzujúceho jeho pohľadávku, a to v prípadoch, ak v priebehu konania nastane uspokojenie žalovaného nároku. Podľa hmotnoprávnej úpravy § 559 ods. 1 Občianskeho zákonníka, ako aj § 324 ods. 1 a 2 Obchodného zákonníka, splnením dlh zanikne. Z procesnoprávnej normy v § 154 ods. 1 OSP vyplýva, že pre rozsudok je rozhodujúci stav v čase jeho vyhlásenia, preto súd nemôže deklarovať výrokom rozsudku pohľadávku, o ktorej je preukázané, že v čase vyhlásenia rozsudku neexistuje (zanikla splnením). Procesnoprávna literatúra i judikatúra uznávajú, že súd pri zisťovaní skutkového stavu berie pri dokazovaní do úvahy nielen skutočnosti, ktoré tu boli pred začatím konania a v čase začatia konania, ale prihliada ku všetkému, čo nastalo počas konania až do vyhlásenia rozsudku.⁷ Aby sa žalobca vyhol v takýchto prípadoch zamietnutiu žaloby, je potrebné vziať späť žalobu s poukazom na správanie žalovaného, ktorým došlo k splneniu žalobou uplatneného nároku. V prípade zastavenia konania na základe späťvzatia žaloby sa potom žalobcovi prizná náhrada trov konania v zmysle § 146 ods. 2 druhej vety OSP, nakoľko z procesného hľadiska zaviniť zastavenie konania žalovaný, ktorý sa po podaní žaloby správal tak, že vyhovel žalobnej požiadavke.⁸

OSP pre účinnosť späťvzatia žaloby, ku ktorému došlo počas konania pred súdom prvého stupňa do vydania jeho rozhodnutia – a teda pre zastavenie konania na základe

⁶ K. Svoboda uvádza, že jedným z dôvodov, pre ktoré môže mať žalobca počas základného konania záujem na zmene predmetu konania, je, že po začatí konania dôjde k ďalšiemu vývoju skutku, na základe ktorého žalobca uplatňuje svoju požiadavku voči žalovanému. Ak nesúlad medzi žalobnými tvrdeniami a hmotnoprávnou realitou nastal až po tom, ako bola podaná žaloba, nemôže to byť podľa Svobodu kladené na ťarchu žalobcu. SVOBODA, K. Žaloba v civilním řízení. Praha: Wolters Kluwer, 2010, s. 174-176. ISBN 978-80-7357-535-9

⁷ BUREŠ, J. a L. DRÁPAL, et al. Občanský soudní řád. Komentář. 1. § 1 – 200za. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 1059. ISBN 978-80-7400-107-9.

⁸ Iba v § 146 ods. 2 druhej vete OSP je ustanovený jeden osobitný prípad, keď dôvodom zastavenia konania je síce späťvzatie žaloby, a napriek tomu žalobca zastavenie konania nezaviniť, t. j. ak žalobca vezme späť žalobu, ktorá bola podaná dôvodne, pre správanie žalovaného. Kritérium procesného zavinenia pri späťvzatí žaloby spočíva vo vzťahu medzi tým, čo žalujúca strana v konaní požadovala resp. akého výsledku sa domáhala, a skutočnosťou, pre ktorú žalujúca strana neskôr vzala žalobu späť (porovnaj nález Ústavného súdu Slovenskej republiky, sp. zn. I. ÚS 169/09, z 10.09.2009, tiež uznesenie Najvyššieho súdu Slovenskej republiky, sp. zn. 7 M Cdo 4/2010, zo 14.09.2011).

Pretože nárok na náhradu trov konania je nárokom vyplývajúcim nie z hmotného, ale z procesného práva, otázku, či išlo o dôvodne podanú žalobu, je nevyhnutné posudzovať z procesného hľadiska, t. j. z hľadiska vzťahu výsledku správania žalovaného k požiadavkám žalobcu. Ide teda o to, či sa žalobca domohol uplatneného nároku alebo nie, pričom súd neskúma, či by bol žalobca v meritórnom konaní úspešný alebo nie. Pozri uznesenie Najvyššieho súdu Slovenskej republiky, sp. zn. 3 Sžo 225/2010, z 25.10.2010.

takéhoto späťvzatia – vyžaduje, aby buď: a) k späťvzatiu žaloby došlo skôr, než sa začalo pojednávanie vo veci samej, alebo b) ak ide o späťvzatie návrhu na rozvod, neplatnosť manželstva alebo určenie, či tu manželstvo je alebo nie je, alebo c) v ostatných prípadoch, ak žalovaný so späťvzatím žaloby súhlasí alebo ak žalovaný so späťvzatím žaloby síce nesúhlasí, avšak nemá na to vážne dôvody.⁹ Inak povedané, jediný dôvod, keď súd prvého stupňa konanie na základe späťvzatia žaloby nezastaví, je vtedy, ak k späťvzatiu žaloby došlo až po začatí pojednávania vo veci samej, nejde o rozvod, neplatnosť manželstva alebo určenie, či tu manželstvo je alebo nie je, a súčasne ak žalovaný so späťvzatím žaloby nesúhlasí z vážnych dôvodov.

Predmetom záujmu tohto príspevku je späťvzatie žaloby, ku ktorému došlo po tom, ako už rozhodol súd prvého stupňa, ale jeho rozhodnutie dosiaľ nenadobudlo právoplatnosť. V tejto súvislosti treba uviesť, že názov príspevku je v určitej miere zjednodušený, nakoľko ustanovenie § 208 OSP sa vzťahuje na späťvzatie žaloby po tom, ako už rozhodol súd prvého stupňa (ešte neprávoplatne) bez ohľadu na to, či bolo proti rozhodnutiu súdu prvého stupňa podané odvolanie alebo nie. Praktický význam § 208 OSP a aplikačné problémy s ním spojené však nastávajú vtedy, ak bolo niektorým účastníkom iniciované aj odvolacie konanie.¹⁰

Otázka späťvzatia žaloby po rozhodnutí súdu prvého stupňa bola od prijatia dodnes platného OSP v roku 1963 upravená v ustanovení § 208.¹¹ Rozhodovanie o účinnosti späťvzatia žaloby po rozhodnutí súdu prvého stupňa sa pritom spravovalo podľa rovnakých pravidiel ako v prípade späťvzatia žaloby v konaní pred súdom prvého stupňa, t. j. odvolací súd musel posudzovať, či sa späťvzatie žaloby neprieči záujmom spoločnosti (okrem prípadov konania o rozvod manželstva, neplatnosť manželstva alebo určenie, či tu manželstvo je alebo nie je). Rôzni autori už v období 60-tych a 70-tych rokov

⁹ § 96 ods. 1, 2, 3 OSP.

¹⁰ Ak nebolo podané procesne riadne (t. j. prípustné, včasné, odôvodnené, podané oprávnenou osobou) odvolanie proti rozsudku súdu prvého stupňa, odvolací súd síce bude aj v takom prípade rozhodovať o pripustení/nepripustení späťvzatia žaloby, ale bez toho, aby sa mohol zaoberať správnosťou rozsudku súdu prvého stupňa. Praktický výskyt späťvzatí žaloby po vyhlásení rozsudku súdu prvého stupňa bez toho, aby ktorýkoľvek z účastníkov podal proti rozsudku súdu prvého stupňa odvolanie, je skôr ojedinelý – je možné predstaviť si takúto situáciu vtedy, ak žalovaný po vydaní rozsudku, ktorým bolo vyhovené žalobe o plnenie, ešte pred uplynutím lehoty na podanie odvolania dobrovoľne splní žalovaný nárok a žalobca následne s poukazom na to vezme žalobu späť. Rozdiel v procesnom postupe odvolacieho súdu v prípade, ak nebolo iniciované odvolacie konanie, spočíva v tom, že ak odvolací súd späťvzatie žaloby nepripustí (pretože žalovaný s tým nesúhlasí), po právoplatnosti uznesenia už ďalej v konaní nepokračuje a rozsudok súdu prvého stupňa nadobúda právoplatnosť, pretože opravný prostriedok nebol podaný. Pripustenie späťvzatia žaloby odvolacím súdom je vždy spojené so zrušením rozhodnutia súdu prvého stupňa (resp. zodpovedajúcej časti) a zastavením konania (resp. zodpovedajúcej časti) – bez ohľadu na to, či proti rozhodnutiu súdu prvého stupňa bolo alebo nebolo podané odvolanie.

¹¹ Podľa § 208 zákona č. 99/1963 Zb. v pôvodnom znení ak je návrh na začatie konania vzatý späť, keď už rozhodol súd prvého stupňa, ale jeho rozhodnutie doposiaľ nenadobudlo právoplatnosť, rozhoduje o pripustení späťvzatia odvolací súd. Ak je návrh vzatý späť účinne, odvolací súd zruší rozhodnutie súdu prvého stupňa a zastaví konanie.

spochybňovali kritérium súladu späťvzatia žaloby so záujmami spoločnosti (A. Winterová, J. Macur, F. Štajgr).¹²

Veľkou novelizáciou OSP vykonanou zákonom č. 519/1991 Zb. bolo ustanovenie § 208 zmenené tak, že pre odvolací súd sa zakotvilo nové kritérium nepripustenia späťvzatia žaloby (nahradzujúce dovtedajší rozpor so záujmami spoločnosti), a to nesúhlas druhého účastníka so späťvzatím žaloby z vážnych dôvodov.¹³ To isté kritérium bolo zavedené aj pre posudzovanie účinnosti späťvzatia žaloby v konaní pred súdom prvého stupňa po začatí pojednávania vo veci samej.¹⁴ Relevancia súhlasu súdu bola teda nahradená relevanciou súhlasu protistrany, v prípade absencie ktorého, pravda, posudzovanie vážnosti dôvodov nesúhlasu zostalo súdu. Spoločnou črtou právnej úpravy rozhodovania odvolacieho súdu o späťvzatí žaloby po rozhodnutí súdu prvého stupňa účinnej do 31.12.1991 a od 01.01.1992 zostala totožnosť referenčného hľadiska pre prípustnosť späťvzatia žaloby v konaní pred súdom prvého stupňa a referenčného hľadiska pre prípustnosť späťvzatia žaloby po rozhodnutí súdu prvého stupňa (pôvodne rozpor so záujmami spoločnosti, po novelizácii nesúhlas žalovaného z vážnych dôvodov). Potreba zisťovania súhlasu žalovaného so späťvzatím žaloby a vyhodnocovania dôvodov jeho prípadného nesúhlasu sa vysvetľovala zabránením zneužitia výkonu dispozičného práva žalobcom alebo poškodenia druhého účastníka.¹⁵

K zásadnej modifikácii došlo zákonom č. 341/2005 Z. z. s účinnosťou od 01.09.2005, ktorým bolo ustanovenie § 208 OSP zmenené do súčasnej podoby. Týmto zákonom boli z druhej vety ustanovenia § 208 OSP vypustené slová „z vážnych dôvodov“.¹⁶ V dôvodovej správe k vládnemu návrhu zákona, ktorý bol po prijatí vyhlásený pod č. 341/2005 Z. z., sa v tejto súvislosti uvádzalo, že posúdenie vážnych dôvodov nesúhlasu ako výnimočného nepripustenia späťvzatia žaloby je v praxi veľmi individuálne (nejednotné). Pojem „vážne dôvody“ nenachádzal podľa dôvodovej správy dostatočné naplnenie ani v súdnej judikatúre a pri ich posúdení viedol k nejednotným názorom; preto sa navrhlo vypustenie viazanosti nesúhlasu druhého účastníka so späťvzatím žaloby na vážne dôvody.¹⁷ Ustanovenie § 208 druhej vety OSP tak v súčasnosti zakotvuje, že súd

¹² Napr. WINTEROVÁ, A. Žaloba v občianskom právu procesným. Praha: Univerzita Karlova, 1979. Acta Universitatis Carolinae Iuridica. Monographia. 31/1979. MACUR, J. Dispozitívne úkony účastníkov v priebehu civilného konania. In Právny obzor. 1969, roč. 52, s. 720-735. ŠTAJGR, F. „Zájmy spoločnosti“ v civilním procese. In Acta Universitatis Carolinae Iuridica. 1967, roč. 13, č. 3, s. 209-229.

¹³ Čl. I bod 96 zákona č. 519/1991 Zb., ktorým sa mení a dopĺňa Občiansky súdny poriadok a notársky poriadok.

¹⁴ Čl. I bod 52 zákona č. 519/1991 Zb., ktorým sa mení a dopĺňa Občiansky súdny poriadok a notársky poriadok.

¹⁵ BAJCURA, A. a kol. Občiansky súdny poriadok. 1. diel. Komentár. 2. doplnené, rozšírené a aktualizované vyd. Bratislava: Eurounion, 1999, s. 350. ISBN 80-88984-02-5

¹⁶ Čl. I bod 72 zákona č. 341/2005 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 99/1963 Zb. Občiansky súdny poriadok v znení neskorších predpisov a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

¹⁷ Dôvodová správa. Návrh zákona, ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 99/1963 Zb. Občiansky súdny poriadok v znení neskorších predpisov a o zmene a doplnení niektorých zákonov. UV-7638/2005 [online]. Vláda

späťvzatie nepripustí, ak druhý účastník s tým nesúhlasí. Stojí pri tom za zmienku, že zákonom č. 341/2005 Z. z. ani žiadnym neskorším zákonom nebolo vypustené skúmanie vážnosti dôvodov nesúhlasu žalovaného so späťvzatím žaloby v konaní pred súdom prvého stupňa a dokonca som sa ani v právnickej literatúre, ani v súdnej praxi nestretol s poukazovaním na údajnú problematickosť ustanovenia § 96 ods. 3 OSP v tejto súvislosti.

Od 01.09.2005 sa teda pri posudzovaní prípustnosti späťvzatia žaloby v odvolacom konaní uplatňuje odlišný postup ako pri posudzovaní prípustnosti späťvzatia žaloby v konaní pred súdom prvého stupňa po začatí pojednávania vo veci samej: ak žalovaný nesúhlasí so späťvzatím žaloby, ku ktorému došlo pred vydaním rozhodnutia súdu prvého stupňa, súd prvého stupňa musí vyhodnotiť vážnosť dôvodov jeho nesúhlasu; ak však žalovaný nesúhlasí so späťvzatím žaloby, ku ktorému došlo po tom, keď už rozhodol súd prvého stupňa, odvolací súd nie je oprávnený skúmať dôvody nesúhlasu žalovaného, musí späťvzatie žaloby nepripustiť a po právoplatnosti uznesenia pokračovať v odvolacom konaní vo veci samej.

Zo súčasného znenia ustanovenia § 208 OSP vyplývajú viaceré požiadavky pre postup odvolacieho súdu, týkajúce sa zabezpečenia procesnej ochrany žalovaného:

Ak žalobca vezme žalobu späť v odvolacom konaní, odvolací súd je predovšetkým povinný umožniť žalovanému (všetkým žalovaným) vyjadriť sa k späťvzatiu žaloby a uviesť, či so späťvzatím žaloby súhlasí alebo nesúhlasí, a ak nesúhlasí, z akých dôvodov (k výzve odvolacieho súdu môže byť pripojená doložka v zmysle § 101 ods. 3 OSP, že ak sa žalovaný v súdom určenej lehote nevyjadrí, bude sa predpokladať, že k späťvzatiu žaloby nemá námietky). Neumožnenie žalovanému odvolacím súdom vyjadriť sa k späťvzatiu žaloby (a teda rozhodnutie o pripustení/nepripustení späťvzatia bez možnosti žalovaného uviesť svoje stanovisko k späťvzatiu) sa hodnotí ako odňatie možnosti žalovaného konať pred súdom (§ 237 písm. f) OSP).¹⁸

Žalovaný nie je podľa judikatúry Najvyššieho súdu Slovenskej republiky povinný odôvodniť svoj nesúhlas so späťvzatím žaloby; odvolací súd nemôže v prípade nesúhlasu žalovaného so späťvzatím žaloby skúmať dôvody tohto nesúhlasu; ak žalovaný so späťvzatím žaloby nesúhlasí, odvolací súd je povinný späťvzatie žaloby nepripustiť; pripustenie späťvzatia žaloby, zrušenie rozsudku súdu prvého stupňa a zastavenie konania v takomto prípade má povahu odňatia možnosti žalovaného konať pred súdom (§ 237 písm. f) OSP).¹⁹

V rozhodovacej činnosti Najvyššieho súdu Slovenskej republiky tiež odznel právny názor, podľa ktorého nesúhlas žalovaného so späťvzatím žaloby po vydaní rozhodnutia

Slovenskej republiky, © Úrad vlády SR, 2010 [cit. 2014-05-28]. Dostupné na: <http://www.rokovania.sk/File.aspx/ViewDocumentHtml/Mater-Dokum-2986?prefixFile=m>

¹⁸ Uznesenie Najvyššieho súdu Slovenskej republiky, sp. zn. 5 Cdo 144/2010, zo 16.03.2011.

¹⁹ Pozri uznesenie Najvyššieho súdu Slovenskej republiky, sp. zn. 5 Cdo 222/2010, z 11.05.2011. Tiež uznesenie Najvyššieho súdu Slovenskej republiky, sp. zn. 3 Cdo 254/2012, z 12.09.2013.

súdu prvého stupňa, ktoré ešte nenadobudlo právoplatnosť, musí viesť k nepripusteniu späťvzatia žaloby aj vtedy, ak rozsudkom súdu prvého stupňa, o ktorý ide, bolo rozvedené manželstvo.²⁰ Podľa Najvyššieho súdu Slovenskej republiky tak zjavne nie je možné ani analogické použitie § 96 ods. 3 v spojení s § 211 ods. 2 OSP pre dané druhy konania v prípade späťvzatia návrhu po rozhodnutí súdu prvého stupňa.²¹

Z hľadiska právno-historického a komparatívneho treba podotknúť, že v Českej republike doposiaľ zostalo vecne zachované podmieňovanie účinnosti späťvzatia žaloby po rozhodnutí súdu prvého stupňa absenciou nesúhlasu ostatných účastníkov konania z vážnych dôvodov. Zákomom č. 30/2000 Sb. bola len rozhraničená príslušnosť súdov na rozhodovanie o takomto späťvzatí tak, že odvolací súd rozhoduje o späťvzatí žaloby, iba ak žalobca vzal žalobu späť počas odvolacieho konania a nastal suspenzívny účinok odvolania; v ostatných prípadoch späťvzatia žaloby po rozhodnutí súdu prvého stupňa, ktoré ešte nenadobudlo právoplatnosť, rozhoduje o späťvzatí žaloby súd prvého stupňa.²²

K otázke, kedy ide o vážne dôvody nesúhlasu žalovaného so späťvzatím žaloby, sa po roku 1992 vyjadrovala súdna prax i teória občianskeho procesného práva. Z judikatúry Najvyššieho súdu Českej republiky možno vysledovať názory, že vážne dôvody, ktoré opodstatňujú nesúhlas žalovaného so späťvzatím žaloby, spravidla spočívajú v tom, že žalovaný alebo iný účastník konania má právny alebo iný (morálny, procesno-ekonomický a pod.) záujem na to, aby o žalobe bolo meritórne rozhodnuté. Vážny dôvod na nesúhlas so späťvzatím žaloby má iný účastník v konaní, ktoré sa môže začať aj bez návrhu, alebo ktoré mohlo byť začaté aj na jeho návrh (*iudicium duplex*), alebo vtedy, ak dokazovanie vo veci postúpilo tak ďaleko, že možno očakávať rozhodnutie súdu a žalobca sa späťvzatím snaží zmaríť vydanie už očakávaného a preňho nepriaznivého rozsudku, všetko za

²⁰ Uznesenie Najvyššieho súdu Slovenskej republiky, sp. zn. 3 Cdo 123/2012, z 26.07.2012.

²¹ V konaní pred súdom prvého stupňa pritom v zmysle § 96 ods. 3 OSP platí, že nesúhlas žalovaného so späťvzatím nie je účinný, ak ide o rozvod, neplatnosť manželstva alebo určenie, či tu manželstvo je alebo nie je, a to bez ohľadu na dôvody nesúhlasu žalovaného a bez ohľadu na štádium prvostupňového konania, v ktorom došlo k späťvzatíu žaloby (inak povedané, ak vezme žalobca kedykoľvek pred rozhodnutím súdu prvého stupňa späť napr. žalobu o rozvod manželstva, súd prvého stupňa musí bez ďalšieho konanie zastaviť).

Staršia komentárová literatúra k ustanoveniu § 208 OSP v znení účinnom od 1.1.1992 do 31.8.2005 pritom zastávala názor, že s poukazom na § 211 OSP platí špecifická úprava pri späťvzatí návrhu na rozvod, neplatnosť manželstva alebo určenie, či tu manželstvo je alebo nie je, aj pre odvolací súd, ktorý späťvzatie takéhoto návrhu vždy pripustí. BAJCURA, A. a kol. Občiansky súdny poriadok. 1. diel. Komentár. 2. doplnené, rozšírené a aktualizované vyd. Bratislava: Eurounion, 1999, s. 350. ISBN 80-88984-02-5

Takýto výklad bol zrejme v súlade s osobitnou pozornosťou venovanou procesným kódexom predmetným druhom konania v záujme ochrany rodinných a manželských vzťahov.

²² Bližšie k tomu napr. BUREŠ, J. a L. DRÁPAL, et al. Občianský soudní řád. Komentář. 1. § 1 – 200za. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 627-635. ISBN 978-80-7400-107-9. Tiež BUREŠ, J. a L. DRÁPAL, et al. Občianský soudní řád. Komentář. 2. § 201 – 376. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 1785-1788. ISBN 978-80-7400-107-9

predpokladu, že nedošlo k platnému mimosúdnemu vyriešeniu veci dohodou účastníkov.²³

V prípadoch, ak dôvodom späťvzatia žaloby po rozhodnutí súdu prvého stupňa je plnenie zodpovedajúce žalovanému nároku v prospech žalobcu, a žalovaný so späťvzatím žaloby nesúhlasí, judikatúra Najvyššieho súdu Českej republiky a Ústavného súdu Českej republiky spravidla diferencuje, či žalovaný plnil dlh dobrovoľne, alebo nútene (predovšetkým v exekúcii); to má význam najmä vtedy, ak už bolo konanie právoplatne skončené rozhodnutím odvolacieho súdu, ktoré ale bolo následne na základe dovolania neúspešného účastníka zrušené a vec bola odvolaciemu súdu vrátená na ďalšie konanie. Ak došlo k dobrovoľnému splneniu žalovanej pohľadávky, nesúhlas žalovaného so späťvzatím žaloby podľa záverov českej súdnej praxe zásadne nebude vychádzať z vážnych dôvodov.²⁴ Právna veta, podľa ktorej „ak vzal žalobca žalobu späť preto, že uplatnená pohľadávka zanikla splnením zo strany žalovaného, potom žalovaný nemá vážne dôvody na nesúhlas so späťvzatím žaloby“, bola Ústavným súdom Českej republiky spresnená tak, že sa uplatňuje predovšetkým vtedy, ak žalovaný pohľadávku uhradil dobrovoľne, a možno preto z jeho konania vyvodit' konkludentne prejavenu völu, že svoju pohľadávku uznáva a ako takú ju plní (III. ÚS 210/02).²⁵ Ak však bola právoplatne judikovaná pohľadávka plnená zo strany žalovaného až v exekúcii alebo aspoň pod hrozbou exekúcie, pričom žalovaný aj naďalej prejavoval, že pohľadávku neuznáva, súdy v Českej republike sú náchylné nesúhlas žalovaného s následným späťvzatím žaloby považovať za podopretý vážnymi dôvodmi (III. ÚS 210/02, I. ÚS 3065/11).²⁶

Odvolanie proti rozhodnutiu vo veci samej v sporovom konaní je v súčasnosti v Slovenskej republike koncipované s istým zjednodušením na zásade neúplnej apelácie, spočívajúcej v tom, že odvolateľ môže napádať rozhodnutie súdu prvého stupňa po skutkovej i právnej stránke, pričom uplatňovanie nových skutočností a dôkazov je zásadne neprípustné, s výnimkami ustanovenými zákonom (§ 205a ods. 1 OSP; ide tu o pomerne širokú škálu prípadov).

V odbornej literatúre sa konštatuje, že ak sa od vyhlásenia rozsudku súdu prvého stupňa do vyhlásenia rozsudku odvolacieho súdu skutkový stav zmenil, odvolací súd na

²³ Porovnaj napr. uznesenie Najvyššieho súdu Českej republiky, sp. zn. 29 Cdo 1507/2011, z 29.06.2011.

²⁴ O vážny dôvod nesúhlasu so späťvzatím žaloby spravidla nepôjde vtedy, ak došlo k platnému mimosúdnemu vyriešeniu veci dohodou účastníkov či dobrovoľnému splneniu uplatneného nároku žalovaným. Pozri uznesenie Najvyššieho súdu Českej republiky, sp. zn. 25 Cdo 1792/99, z 27.11.2001.

Najvyšší súd Českej republiky judikoval, že vážne dôvody pre nesúhlas so späťvzatím žaloby nemôže mať žalovaný vtedy, ak vymáhaný nárok žalobcu už bol mimosúadne dobrovoľne splnený či inak zanikol, ak žalobca uplatnil v konaní pred súdom premičaný nárok a i. Uznesenie Najvyššieho súdu Českej republiky, sp. zn. 21 Cdo 371/2003, z 20.08.2003.

²⁵ Nález Ústavného súdu Českej republiky, sp. zn. III. ÚS 210/02, zo 16.01.2003.

²⁶ Nález Ústavného súdu Českej republiky, sp. zn. III. ÚS 210/02, zo 16.01.2003. Tiež nález Ústavného súdu Českej republiky, sp. zn. I. ÚS 3065/11, z 10.04.2012.

túto zmenu musí prihliadnuť.²⁷ Podobne S. Ficová uvádza, že odvolací súd musí prihliadať aj na všetky zmeny v skutkovom stave veci, ku ktorým došlo po vyhlásení prvostupňového rozhodnutia.²⁸ Treba podotknúť, že týmto náhľadom aj skutočne zodpovedá konkrétna rozhodovacia prax odvolacích súdov.²⁹ Vychádza sa v zásade z ustanovenia § 154 ods. 1 OSP, podľa ktorého je pre rozsudok rozhodujúci stav v čase jeho vyhlásenia. Toto pravidlo sa v zmysle § 211 ods. 2 OSP uplatní aj pre rozsudok odvolacieho súdu; ak teda od vyhlásenia rozsudku súdu prvého stupňa do vyhlásenia rozsudku odvolacieho súdu nastanú zmeny v rozhodnom skutkovom stave, nie je akceptovateľné, aby odvolací súd prihliadal len na skutkový stav, aký tu bol v čase vyhlásenia rozsudku súdu prvého stupňa bez zohľadnenia jeho neskôr nastavších modifikácií.³⁰ Podľa môjho názoru je preto nutné

²⁷ FICOVÁ, S. et al. Občianske súdne konanie. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2010, s. 257. ISBN 978-80-7400-312-7

²⁸ Tamže, s. 385.

²⁹ Porovnaj napr. rozsudok Najvyššieho súdu Českej republiky, sp. zn. 22 Cdo 3858/2011, z 01.12.2011, kde sa dôvodí, že ak účastník splní ešte pred právoplatnosťou rozhodnutia súdu prvého stupňa svoju už existujúcu hmotnoprávnu platobnú povinnosť, tá zanikne, a odvolací súd to musí zohľadniť.

³⁰ Len na okraj možno poznamenať, že s takýmto teoretickým i aplikačným chápaním je čiastočne nekompatibilný náhľad vyslovený v komentári k ustanoveniu § 205a ods. 1 písm. d) od J. Krajču a kol., podľa ktorého „dôvodom odvolania môžu byť len tie skutočnosti a dôkazy, ktoré nastali do vyhlásenia rozhodnutia súdu prvého stupňa“, ako aj názor S. Ficovej, že „dôvodom odvolania môžu byť len tie skutočnosti, ktoré nastali do rozhodnutia súdu prvého stupňa“ (čím sa v prípade rozsudku rozumie do jeho vyhlásenia); pri dôkazoch podľa Ficovej netreba striktno trvať na tom, že musí ísť o dôkazy, ktoré existovali už v čase pôvodného konania.

KRAJČO, J a kol. Občiansky súdny poriadok. I. diel. Komentár. 5. aktual. vyd. Bratislava: Eurounion, 2010, s. 826. ISBN 978-80-89374-11-3. ŠTEVČEK, M. a S. FICOVÁ, et al. Občiansky súdny poriadok. 1. diel. (§ 1 – 243j) Komentár. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 825. ISBN 978-80-7400-406-3

Ak sa však všeobecne uznáva, že odvolací súd musí zohľadniť zmeny v skutkovom stave, ktoré budú v konaní pred ním uplatnené a ktoré nastali od vyhlásenia rozsudku súdu prvého stupňa, nie je jasné, prečo by bol odvolací súd oprávnený a povinný k týmto skutočnostiam prihliadnuť, keď zároveň podľa spomínaných názorov nemôžu byť (ani) odvolacím dôvodom (OSP už vôbec výslovne nepredvída možnosť predkladania nových skutočností v odvolacom konaní mimo samotného odvolania po uplynutí lehoty na jeho podanie). Zisťovanie skutkového stavu odvolacím súdom, vybočujúceho z rámca skutkového stavu zisteného súdom prvého stupňa, je totiž možné iba zopakovaním, resp. doplnením dokazovania odvolacím súdom v zmysle § 213 ods. 3 až 5 OSP, pričom predpokladom pre doplnenie dokazovania týkajúceho sa zmien v skutkovom stave, ktoré nastali od vyhlásenia rozsudku súdu prvého stupňa, by zjavne malo byť splnenie podmienok ustanovených v § 205a (ak sa odmyslí výnimočná možnosť odvolacieho súdu vykonať aj v spore dokazovanie *ex offo* v zmysle § 120 ods. 1 tretej vety v spojení s § 213 ods. 5 OSP). Použitím argumentu *a maiori ad minus* možno podľa môjho názoru konštatovať, že ak odvolací súd *in genere* musí zohľadniť zmeny v skutkovom stave, ktoré budú v konaní pred ním uplatnené a ktoré nastali od vyhlásenia rozsudku súdu prvého stupňa (aj po uplynutí lehoty na podanie odvolania), tým skôr môžu byť takéto skutočnosti prípustným odvolacím dôvodom.

Český OSŘ v znení zákona č. 30/2000 Sb. v ustanovení § 205a odst. 1 písm. f) výslovne predvída ako jednu kategóriu skutočností alebo dôkazov, ktoré neboli uplatnené pred súdom prvého stupňa, a sú prípustným odvolacím dôvodom, také skutočnosti alebo dôkazy, ktoré nastali (vznikli) po vyhlásení (vydaní) rozhodnutia súdu prvého stupňa (je pritom zrejmé, že slovenský zákonodarca sa pri prijímaní zákona č. 501/2001 Z. z. inšpiroval práve novelizáciou českého OSŘ vykonanou zákonom č. 30/2000 Sb., napriek čiastočne odlišnej textácii ustanovenia § 205a; o tom svedčí aj prepis zodpovedajúcej časti dôvodovej správy k českej novelizácii do dôvodovej správy k vládnemu návrhu slovenskej novelizácie). Pozri napr. BUREŠ, J. a L.

uzavrieť, že dokonca už v odvolaní proti rozsudku súdu prvého stupňa možno uplatniť ako odvolací dôvod takú skutočnosť, ktorá nastala po tom, ako bol vyhlásený rozsudok súdu prvého stupňa, nakoľko tu pôjde o skutočnosť v zmysle § 205a ods. 1 písm. d) OSP, ktorú účastník nemohol bez svojho procesného zavinenia označiť v prvostupňovom konaní, keďže vtedy ešte neexistovala.

Problematickosť konštrukcie zakotvenej v § 208 OSP v účinnom znení v spojení s odvolacím systémom neúplnej apelácie sa potom prejavuje v prípadoch, keď je v odvolacom konaní vo veci žaloby o plnenie uplatnená ako procesne prípustná nová skutočnosť, že po vyhlásení rozsudku súdu prvého stupňa žalovaný uskutočnil plnenie zodpovedajúce žalobcovej pohľadávke (či už dobrovoľne, alebo v exekúcii či pod hrozbou exekúcie na základe právoplatného rozhodnutia, ktoré bolo neskôr zrušené) a žalobca s poukazom na to vezme žalobu späť, s čím však žalovaný nesúhlasí. Ak predpokladáme, že rozsudok súdu prvého stupňa nie je zaťažený žiadnou z väd enumerovaných v ustanovení § 221 ods. 1 OSP³¹, odvolací súd musí v takom prípade späťvzatie žaloby

DRÁPAL, et al. Občanský soudní řád. Komentář. 2. § 201 – 376. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 1637-1643. ISBN 978-80-7400-107-9.

³¹ V tejto súvislosti môže vyvstať otázka, či splnenie žalovanej pohľadávky žalovaným po rozhodnutí súdu prvého stupňa predstavuje takú okolnosť, ktorá by mala sama osebe viesť k zrušeniu rozsudku súdu prvého stupňa odvolacím súdom a vráteniu veci odvolaciemu súdu na ďalšie konanie, čím by sa rozhodovanie o prípadnom späťvzátí žaloby presunulo z odvolacieho súdu na súd prvého stupňa s uplatnením pravidiel zakotvených v § 96 OSP. Zákonom č. 341/2005 Z. z. sa zaviedol taxatívny výpočet kasačných odvolacích dôvodov v § 221 ods. 1 OSP, pri výskyte niektorého z ktorých odvolací súd obligatórne zruší rozhodnutie súdu prvého stupňa. Asi najobľúbenejším zrušovacím dôvodom zo strany odvolacích súdov je dôvod podľa § 221 ods. 1 písm. h), spočívajúci v tom, že súd prvého stupňa nesprávne vec právne posúdil tým, že nepoužil správne ustanovenie právneho predpisu a nedostatočne zistil skutkový stav. Právna teória i judikatúra sa vyslovili v tom zmysle, že pre uplatnenie tohto zrušovacieho dôvodu sa vyžaduje kumulatívne splnenie oboch podmienok v danom ustanovení uvedených (v náleze Ústavného súdu Slovenskej republiky, sp. zn. II. ÚS 387/2010, zo 17.03.2011 bolo zrušenie rozhodnutia súdu prvého stupňa odvolacím súdom s poukazom na § 221 ods. 1 písm. h) OSP bez preukázania kumulatívneho splnenia oboch v danom ustanovení zakotvených podmienok vyhodnotených ako porušenie práva na súdnu ochranu (spravodlivý proces)). Možno sa teda zamyslieť nad tým, či sa dá uplatnenie novej skutočnosti, ktorá nastala po rozhodnutí súdu prvého stupňa, subsumovať pod „nedostatočné zistenie skutkového stavu“ súdom prvého stupňa v zmysle § 221 ods. 1 písm. h) OSP.

Podľa S. Ficovej môže „nedostatočné zistenie skutkového stavu“ spočívať jednak v tom, že súd prvého stupňa nevykonal navrhnuté dôkazy, potrebné na zistenie rozhodných skutočností, a jednak v tom, že doteraz zistený skutkový stav neobstojí, pretože sú tu ďalšie skutočnosti alebo iné dôkazy, ktoré doteraz neboli uplatnené v zmysle § 205a OSP. ŠTEVČEK, M. a S. FICOVÁ, et al. Občiansky súdny poriadok. 1. diel. (§ 1 – 243j) Komentár. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 861. ISBN 978-80-7400-406-3.

Takýto výklad ustanovenia § 221 ods. 1 písm. h) však považujem za príliš extenzívny. Zo zmyslu a účelu taxatívneho výpočtu kasačných odvolacích dôvodov vyplýva, že ide o najvážnejšie vady v konaní a rozhodnutí súdu prvého stupňa, ktoré nie sú reparable odvolacím súdom. Za takú závažnú vadu nemožno považovať prípad, keď súd prvého stupňa napr. nezistil skutočnosti, ktoré ani zistiť nemohol, pretože ich účastník bez svojej viny nemohol označiť do rozhodnutia súdu prvého stupňa (v striktnom zmysle ani nejde o vadu prvostupňového konania, ale o zmenu v skutkovom stave, ktorá nastala resp. vyšla najavo až po jeho skončení). OSP v súčasnosti preferuje konečné rozhodovanie odvolacieho súdu potvrdením alebo zmenou rozsudku súdu prvého stupňa s možnou nápravou menej zásadných nesprávností prvostupňového konania a rozhodnutia v odvolacom konaní, čo vyplýva z konštrukcie, podľa ktorej odvolací

nepripustiť, pokračovať v odvolacom konaní vo veci samej a o odvolací rozhodnúť meritórnym rozsudkom. V takomto prípade – keď aj bude preukázané, že žalovaná pohľadávka hmotnoprávne existovala – odvolací súd bude musieť rozhodnúť zamietnutím žaloby, pretože v čase vyhlásenia rozsudku odvolacieho súdu takáto pohľadávka neexistuje (či už potvrdením zamietajúceho rozsudku – rozsudok súdu prvého stupňa je možné potvrdiť aj z iných dôvodov, než na akých založil svoje rozhodnutie súd prvého stupňa, rozhodujúca je len vecná správnosť výroku potvrdzovaného rozsudku – alebo zmenou vyhovujúceho rozsudku súdu prvého stupňa). Žalobca teda bude v takomto konaní nutne neúspešný a nebude mu môcť byť priznaná náhrada trov konania, pretože zákon umožňuje náhradu trov konania len nepriznať alebo znížiť tam, kde by na ňu inak v zmysle všeobecných zásad rozhodovania o náhrade trov konania vznikol nárok; žiadne ustanovenie OSP však neumožňuje priznať náhradu trov neúspešnému žalobcovi.³²

Podobné prípady sa vyskytujú v praxi, pričom k plneniu v prospech žalobcu zo strany žalovaného dochádza častejšie až nedobrovoľne, po nadobudnutí právoplatnosti a vykonateľnosti žalobe vyhovujúceho skoršieho rozsudku odvolacieho súdu, ktorý je následne zrušený dovolacím súdom a vec je vrátená odvolaciemu súdu na ďalšie konanie.³³ Bol však zistený aj jeden prípad, keď žalovaný plnil v odvolacom konaní dobrovoľne, ešte pred právoplatným skončením konania, a s následným späťvzatím žaloby nesúhlasil.³⁴ Vo všetkých nájdených rozsudkoch odvolacích súdov boli žaloby žalobcov zamietnuté (či už potvrdením zamietajúceho výroku rozsudku súdu prvého stupňa, alebo zmenou vyhovujúceho rozsudku súdu prvého stupňa).³⁵

súd potvrdí rozsudok súdu prvého stupňa, ak je vecne správny vo výroku (a teda nemusí byť správny v odôvodnení; pozri § 219 ods. 1 a 2 OSP), a zmení (§ 220 OSP) ho vtedy, ak nie je vo výroku vecne správny a zároveň nie je zistená žiadna z väd ustanovených v § 221 ods. 1 OSP.

Z uvedeného potom vyplýva, že samotné uplatnenie a následné preukázanie splnenia žalovanej povinnosti v odvolacom konaní nie je takou skutočnosťou, ktorá by mala viesť k zrušeniu rozsudku súdu prvého stupňa v zmysle § 221 ods. 1 OSP, ak rozsudok súdu prvého stupňa, pravda, nie je zaťažené inými pochybeniami v tomto ustanovení vymenovanými.

³² Priznanie náhrady trov konania neúspešnému účastníkovi je možné, len ak ide o žalovaného, ktorý svojím správaním nedal príčinu na podanie žaloby, podľa § 143 OSP. Toto ustanovenie však nie je použiteľné na priznanie náhrady trov neúspešnému žalobcovi.

³³ Pozri rozsudok Krajského súdu v Bratislave, sp. zn. 10 Co 14/2008, zo 17.12.2008. Uznesenie Najvyššieho súdu Slovenskej republiky, sp. zn. 3 Cdo 162/2009, z 13.05.2010.

Rozsudok Krajského súdu v Trnave, sp. zn. 10 Co 53/2010, z 21.09.2010. Uznesenie Najvyššieho súdu Slovenskej republiky, sp. zn. 4 Cdo 134/2011, z 22.03.2012.

Rozsudok Krajského súdu v Prešove, sp. zn. 11 Co 47/2011, z 22.11.2011. Uznesenie Ústavného súdu Slovenskej republiky, sp. zn. I. ÚS 83/2012, z 15.02.2012.

³⁴ Rozsudok Krajského súdu v Trnave, sp. zn. 10 Co 152/2011, z 09.10.2012.

³⁵ Z hľadiska hmotnoprávneho posúdenia možno uvádzaným rozsudkom vytknúť predovšetkým to, že odvolacie súdy si tu pre žaloby zamietajúce výroky vo veci samej vystačili s konštatovaním, že sporné pohľadávky zanikli, pričom späťvzatie žaloby nebolo pripustené pre nesúhlas žalovaného. Mimo pozornosti odvolacích súdov v ich rozhodnutiach, vydaných po nepripustení späťvzatia žaloby, zostala otázka, či žalovaný dlh vôbec hmotnoprávne existoval v čase, keď mal byť plnený. Toto rozlišovanie má význam z pohľadu hmotného práva a nemožno ho považovať za samoúčelné: totiž v prípade, ak žalovaná

Pokiaľ ide o rozhodovanie o náhrade trov konania odvolacími súdmi v týchto veciach, spravidla bolo aplikované ustanovenie § 150 ods. 1 OSP a úspešným žalovaným odvolacie súdy nepriznali náhradu trov konania. Riešenie naznačenej situácie aplikáciou § 150 ods. 1 OSP zo strany odvolacích súdov v nájdených rozhodnutiach podľa môjho názoru nie celkom jasne vystihuje podstatu danej procesnej situácie. Dôvody hodné osobitného zreteľa pre nepriznanie alebo zníženie náhrady trov konania úspešnému účastníkovi by mali predovšetkým spočívať v individuálnych osobitných okolnostiach danej veci a ustanovenie § 150 ods. 1 OSP by malo dopadať na celkom výnimočné prípady.³⁶ To, že žalovaný nesúhlasil so späťvzatím žaloby (hoci aj neopodstatnene), nemôže byť bez ďalšieho považované za dôvod hodný osobitného zreteľa na účely § 150 ods. 1 OSP, keďže platné procesné právo žalovanému umožňuje účinne nesúhlasiť so späťvzatím žaloby v odvolacom konaní i bez uvedenia dôvodov. Napokon aj keby sa akceptovalo použitie ustanovenia § 150 ods. 1 OSP na tieto procesné situácie, ešte stále nie je napravená základná nespravodlivosť spočívajúca v tom, že náhrada trov konania by zásadne mala patriť žalobcovi, ktorý sa počas konania domohol od žalovaného svojho nároku. Samotné pravidlá rozhodovania o náhrade trov konania pritom v tomto smere

pohľadávka hmotnoprávne neexistovala, nemohla byť ani splnená, a dôvodom na zamietnutie žaloby tu nemá byť zánik pohľadávky splnením, ale jej počiatočná (a stála) neexistencia – pozri v tomto smere rozsudok veľkého senátu občianskoprávneho a obchodnoprávneho kolégia Najvyššieho súdu Českej republiky, sp. zn. 31 Cdo 3309/2011, z 23.04.2014, v ktorom sa Najvyšší súd Českej republiky zaoberal niektorými základnými otázkami týkajúcimi sa splnenia dlhu, z ktorého vyplýva, že aj keď dôjde k plneniu zodpovedajúcemu žalobnej požiadavke, dlh splnením zanikne iba v prípade, ak predtým podľa hmotného práva skutočne existoval.

Ak však žalovaná pohľadávka hmotnoprávne existovala, dôvodom zamietnutia žaloby bude práve jej zánik splnením. Precíznejším odôvodnením svojich rozhodnutí – ktorým by muselo predchádzať vykonanie dokazovania – mohli odvolacie súdy predísť ďalším súdnym sporom medzi účastníkmi (napr. podaniu žaloby pôvodného žalovaného o vydanie bezdôvodného obohatenia by sa mohlo predísť v prípade, ak by odvolací súd zistil a vyargumentoval, že pôvodne žalovaný dlh skutočne existoval a zanikol splnením). Aj bez ohľadu na to je nutnou súčasťou odôvodnenia rozsudku uvedenie právneho posúdenia veci (§ 157 ods. 2 OSP), ktoré by malo byť, pochopiteľne, správne.

³⁶ Ide o ustanovenie (§ 150 ods. 1 OSP – pozn.) výnimočné, ktoré má súdu umožniť, aby pri rozhodovaní o náhrade trov konania mohol prihliadnuť k zvláštnostiam jednotlivých konkrétnych prípadov a má slúžiť k odstráneniu neprimeranej tvrdosti. Úvaha súdu, že ide o výnimočný prípad a či sú dané dôvody hodné osobitného zreteľa, musí vychádzať z posúdenia všetkých okolností konkrétnej veci. Ustanovenie § 150 ods. 1 OSP preto nemožno vykladať tak, že možno kedykoľvek bez ohľadu na základné zásady rozhodovania o náhrade trov konania nepriznať náhradu trov úspešnému účastníkovi konania; vždy musí ísť o celkom výnimočný prípad, ktorý musí byť v rozhodnutí aj náležite odôvodnený. Pri skúmaní existencie podmienok hodných osobitného zreteľa je potrebné prihliadať v prvom rade k majetkovým, sociálnym, osobným a ďalším pomerom všetkých účastníkov konania a je potrebné vziať do úvahy nielen pomery toho, kto by mal trovy zaplatiť, ale je nutné zohľadniť aj dopad takéhoto rozhodnutia najmä na majetkové pomery oprávneného účastníka. Významnými z hľadiska aplikácie § 150 OSP sú tiež okolnosti, ktoré viedli k uplatneniu nároku (práva) na súde, postoj účastníkov v priebehu konania a pod.

Pozri uznesenie Najvyššieho súdu Slovenskej republiky, sp. zn. 2 M Cdo 7/2012, z 27.09.2012. Tiež uznesenie Najvyššieho súdu Slovenskej republiky, sp. zn. 5 M Cdo 17/2010, z 15.04.2011. Uznesenie Najvyššieho súdu Slovenskej republiky, sp. zn. 2 M Cdo 22/2010, z 30.06.2011. M. m. uznesenie Najvyššieho súdu Slovenskej republiky, sp. zn. 4 M Cdo 11/2011, z 25.10.2012.

nepovažujem za nastavené nesprávne: len ťažko možno vytýkať procesnému predpisu, že nepripúšťa možnosť priznania náhrady trov konania neúspešnému žalobcovi, keďže takáto právna úprava je sama osebe racionálna a primeraná, zamedzujúca podávaniu nedôvodných žalôb. K nelogickým a nespravodlivým dôsledkom vedie až aplikácia ustanovenia § 208 druhej vety OSP v spojení s následným rozhodovaním o náhrade trov (na základe nesúhlasu žalovaným so späťvzatím žaloby) nezastaveného konania.

Prípacom spomedzi vyššie uvedených rozhodnutí odvolacích súdov, v ktorom by nesúhlas žalovaného so späťvzatím žaloby v zmysle právnej úpravy účinnej do 31.08.2005 nepochybne nemohol byť posudzovaný ako daný z vážnych dôvodov, bola vec prejednávaná Krajským súdom v Trnave pod sp. zn. 10 Co 152/2011, kde žalovaný plnil po rozhodnutí súdu prvého stupňa bez toho, aby bola žalobou uplatnená pohľadávka právoplatne judikovaná. Je zrejmé, že ak by v takejto situácii po dobrovoľnom splnení žalobou uplatneného nároku počas odvolacieho konania došlo k účinnému späťvzatiu žaloby, povinnosť nahradiť trovy konania by zaťažovala žalovaného v zmysle § 146 ods. 2 v spojení s § 224 ods. 1 OSP. Pretože však žalovaný so späťvzatím žaloby nesúhlasil, odvolací súd späťvzatie žaloby nepripustil, rozsudok súdu prvého stupňa zmenil a žalobu zamietol. O náhrade trov konania Krajský súd v Trnave rozhodol podľa § 150 ods. 1 OSP a žalovanému náhradu trov nepriznal, pričom poukázal práve na to, že žalovaný vlastným (žalujúcou stranou neovplyvniteľným) správaním najskôr vytvoril stav bezzákladovosti žaloby a následne využil možnosť nesúhlasiť so späťvzatím žaloby v odvolacom konaní.³⁷

Dá sa teda zhrnúť, že procesné právo umožňuje, aby žalovaný v konaní o žalobe na plnenie podal proti vyhovujúcemu rozsudku súdu prvého stupňa odvolanie a už toto odôvodnil tým, že splnil žalovanú pohľadávku, prípadne aby plnil až po podaní odvolania a túto skutočnosť následne uplatnil pred odvolacím súdom. Ak by k splneniu dlhu došlo do vyhlásenia rozsudku súdu prvého stupňa, súd prvého stupňa by vyhodnocoval dôvodnosť nesúhlasu žalovaného so späťvzatím žaloby a konanie by aj napriek nesúhlasu žalovaného zastavil (§ 96 ods. 1 a 2 OSP), pričom žalobcovi by bola priznaná náhrada trov konania pre procesné zavinenie zastavenia konania žalovaným. Ak žalovaný podá odvolanie a splní žalovanú pohľadávku po vyhlásení rozsudku súdu prvého stupňa, pričom nebude súhlasiť s prípadným späťvzatím žaloby, docieli zmenu rozsudku súdu prvého stupňa a zamietnutie žaloby, ako aj nepriznanie náhrady trov konania žalobcovi, ktorému by inak mala legitímne patriť. V systéme neúplnej apelácie s možnosťou uplatniť v odvolacom konaní nové skutočnosti a dôkazy, ktoré nebolo možné uplatniť pred súdom

³⁷ V tomto rozsudku Krajský súd v Trnave dokonca vyslovil kritické výhrady voči procesnoprávnej úprave, čo je v odôvodneniach rozhodnutí všeobecných súdov zriedkavosťou – zmenu ustanovenia § 208 OSP vykonanú zákonom č. 341/2005 Z. z. súd označil ako „pomerné absurdnú“, o vzniknutej procesnej situácii uviedol, že tiež vykazuje „evidentnú absurditu“, a o úprave procesného práva v tomto smere sa vyslovil ako o „pochybnej“. Evidentnú absurditu takejto situácie nemožno podľa Krajského súdu v Trnave ešte umocňovať tak, aby ten, kto takýto stav zaviniť, mohol z neho ťažiť ešte i požadovaním náhrady jemu vzniknutých trov konania. Rozsudok Krajského súdu v Trnave, sp. zn. 10 Co 152/2011, z 09.10.2012.

prvého stupňa bez procesného zavinenia účastníka, je takto diferencovaná procesnoprávna úprava celkom arbitrárna a neopodstatnená.

Zákon bez primeraných dôvodov zabezpečuje v prípade späťvzatia žaloby v odvolacom konaní oveľa výraznejšiu procesnú ochranu žalovanému než žalobcovi. Žalovaný je podľa procesnoprávnej úpravy oprávnený nútiť žalobcu zotrvať v spore, o meritórne rozhodnutie ktorého už žalobca stratil záujem, a to i vtedy, ak povinnosť, ktorej autoritatívne deklarovanie je predmetom konania, bola počas konania žalovaným splnená. Žalovaný tak jednak vlastným hmotnoprávnym úkonom – splnením dlhu – a následným procesnoprávnym úkonom – nesúhlasom so späťvzatím žaloby – môže dosiahnuť zamietnutie žaloby, a tak sa bez ďalšieho aspoň vyhnúť povinnosti nahradiť žalobcovi trovy konania, na ktoré by tento mal inak nárok (buď v zmysle zásady úspechu, alebo podľa pravidla o zodpovednosti za zavinenie zastavenia konania). Takúto procesnú reglementáciu, ktorá neproporcionálne prioritizuje žalovaného, považujem za veľmi polemickú s ohľadom na princíp rovnosti účastníkov podľa čl. 47 ods. 3 Ústavy Slovenskej republiky a § 18 OSP.

Ako už judikoval Ústavný súd Slovenskej republiky, zásada rovnosti strán v civilnom procese sa prejavuje vytváraním rovnakých procesných podmienok a procesného postavenia subjektov, o ktorých právach a povinnostiach rozhoduje občianskoprávny súd. Rovnosť strán v občianskom súdnom konaní nemôže byť ovplyvniteľná tým, ktorý účastník je žalobca a ktorý žalovaný. Rovnosť strán je totiž podmienená rovnosťou procesných prostriedkov uplatňovaných pri podaní žaloby i pri obrane proti nej, a to platí pre celý priebeh konania (I. ÚS 59/00).³⁸ Žiadne ustanovenie OSP nemožno vykladať a uplatňovať v konaní pred súdom tak, aby niektorý z účastníkov bol zvýhodnený na úkor druhého účastníka pri uplatňovaní práv alebo aby mal priaznivejšie postavenie pri prejednávaní a rozhodovaní veci (I. ÚS 59/00, III. ÚS 454/2011).³⁹

V súvislosti s tým, že žalobca môže prísť len v dôsledku nesúhlasu žalovaného so späťvzatím žaloby počas odvolacieho konania o nárok na náhradu trov, ktorý by mu pri spravodlivom usporiadaní veci mal nepochybne patriť, treba poukázať na niektoré závery Európskeho súdu pre ľudské práva. Tento opakovane konštatoval, že rozhodovanie o trovách konania spadá pod čl. 6 ods. 1 Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd,⁴⁰ pričom rozhodnutie o otázke trov konania môže mať následky pre celkovú

³⁸ Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky, sp. zn. I. ÚS 59/00, z 20.12.2001.

³⁹ Tamže. Tiež nález Ústavného súdu Slovenskej republiky, sp. zn. III. ÚS 454/2011, z 13.12.2011.

⁴⁰ Pozri napr. rozsudok Európskeho súdu pre ľudské práva vo veci Askon AD proti Bulharsku zo 16.10.2012, sťažnosť č. 9970/05. Dostupné (v anglickom jazyku) na: [http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/Pages/search.aspx#{"fulltext":\["askon"\],"documentcollectionid2":\["JUDGMENTS","DECISIONS"\],"itemid":\["001-113780"\]}](http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/Pages/search.aspx#{) (cit. 28.05.2014)

Tiež rozsudok Európskeho súdu pre ľudské práva vo veci Superwood Holdings PLC a iní proti Írsku z 03.11.2011, sťažnosť č. 7812/04. Dostupné (v anglickom jazyku) na:

spravodlivosť súdneho konania.⁴¹ V rozsudku zo 06.04.2006 vo veci Stankiewicz proti Poľsku Európsky súd pre ľudské práva uviedol, že môžu nastať situácie, keď otázky spojené s rozhodovaním o trovách sporu môžu byť relevantné pre posúdenie, či konanie v civilnej veci možno ako celok posudzovať za súladné s požiadavkami čl. 6 ods. 1 Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd.⁴² Je známe, že Ústavný súd Slovenskej republiky posudzoval súlad viacerých rozhodnutí všeobecných súdov o náhrade trov konania jednak s právom na súdnu ochranu (na spravodlivý proces), jednak aj s právom vlastníť majetok podľa čl. 20 ods. 1 Ústavy Slovenskej republiky. Napr. vo veciach sp. zn. I. ÚS 48/05, II. ÚS 272/08, II. ÚS 181/2011 Ústavný súd Slovenskej republiky konštatoval, že súčasťou základného práva na súdnu ochranu podľa čl. 46 ods. 1 Ústavy Slovenskej republiky je nepochybne aj nárok na náhradu trov konania.⁴³

Domnievam sa preto, že odvolací súd, ktorý bude konať vo veci, kde žalovaný počas odvolacieho konania uskutoční plnenie zodpovedajúce žalobnému petitu, žalobca s poukazom na to vezme žalobu späť a žalovaný bezdôvodne nebude súhlasiť so späťvzatím žaloby, by mal zvážiť prerušenie konania podľa § 109 ods. 1 písm. b) OSP a podanie návrhu Ústavnému súdu Slovenskej republiky na začatie konania o súlade ustanovenia § 208 druhej vety OSP s čl. 46 ods. 1, čl. 47 ods. 3 Ústavy Slovenskej republiky a čl. 6 ods. 1 Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd. Zrejmý nesúlad tejto procesnoprávnej úpravy s právom na spravodlivý súdny proces (na súdnu ochranu) a s právom na rovnosť účastníkov v konaní nie je odstrániteľný ústavne konformným výkladom predmetného ustanovenia,⁴⁴ keďže odvolací súd musí podľa platného stavu pri

[http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/Pages/search.aspx#{"fulltext":\["superwood"\],"documentcollectionid2":\["JUDGMENTS","DECISIONS"\],"itemid":\["001-106152"\]}](http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/Pages/search.aspx#{) (cit. 28.05.2014)

⁴¹ Rozhodnutie Európskeho súdu pre ľudské práva vo veci Pyrobotys, a.s., v reštrukturalizácii proti Slovensku z 03.11.2011, sťažnosť č. 40050/06. Dostupné (v anglickom jazyku) na:

[http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/Pages/search.aspx#{"fulltext":\["pyrobotys"\],"documentcollectionid2":\["JUDGMENTS","DECISIONS"\],"itemid":\["001-107565"\]}](http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/Pages/search.aspx#{) (cit. 28.05.2014)

⁴² Rozsudok Európskeho súdu pre ľudské práva vo veci Stankiewicz proti Poľsku zo 06.04.2006, sťažnosť č. 46917/99. Dostupné (v anglickom jazyku) na:

[http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/Pages/search.aspx#{"fulltext":\["stankiewicz"\],"documentcollectionid2":\["JUDGMENTS","DECISIONS"\],"itemid":\["001-73083"\]}](http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/Pages/search.aspx#{) (cit. 28.05.2014)

⁴³ Uznesenie Ústavného súdu Slovenskej republiky, sp. zn. I. ÚS 48/05, z 23.03.2005. Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky, sp. zn. II. ÚS 272/08, z 22.10.2008. Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky, sp. zn. II. ÚS 181/2011, zo 14.09.2011.

⁴⁴ Ústavný súd Slovenskej republiky rešpektuje, že zásadu (doktrínu) ústavne konformného výkladu možno v konaní o súlade právnych predpisov uplatniť len v prípadoch, keď to povaha preskúmvanej veci a jej konkrétne okolnosti umožňujú (dovoľujú) a keď to je účelné, a pritom z hľadiska ochrany ústavnosti aj dostatočne účinné. Ústavný súd Slovenskej republiky pritom odkázal na judikatúru Spolkového ústavného súdu SRN, podľa ktorej zákon nie je protiústavný, pokiaľ je možný jeho výklad, ktorý je v súlade s ústavou, a zákon pri takomto výklade zostáva zmysluplný. Porovnaj nález Ústavného súdu Slovenskej republiky, sp. zn. PL. ÚS 21/08, z 23.09.2009.

každom nesúhlase žalovaného so späťvzatím žaloby toto späťvzatie nepripustí a ak tak neurobí, odníma žalovanému možnosť konať pred súdom.⁴⁵

De lege ferenda si myslím, že by bolo vhodné opätovne do OSP zaviesť potrebu skúmania vážnosti dôvodov nesúhlasu žalovaného so späťvzatím žaloby aj v prípade späťvzatia žaloby po tom, ako už rozhodol súd prvého stupňa, ale jeho rozhodnutie dosiaľ nenadobudlo právoplatnosť, teda vrátiť sa ku koncepcii, ktorá sa u nás uplatňovala od roku 1992 do roku 2005 a v Českej republike sa uplatňuje naďalej. Napokon samotná legislatívna zmena ustanovenia § 208 OSP uskutočnená zákonom č. 341/2005 Z. z. bola v dôvodovej správe návrhu zákona vysvetlená len vágnymi a skôr dubióznymi dôvodmi. Nedá sa uviesť, že procesná úprava zakotvujúca posudzovanie vážnosti dôvodov nesúhlasu žalovaného so späťvzatím žaloby odvolacím súdom by bola úplne bezproblémová, ale možné komplikácie s ňou spojené – poukázať na ktoré tu už nie je priestor – sú zásadne preklenuteľné ústavne súladnou interpretáciou a aplikáciou procesnoprávných noriem. Čo však, ako som sa snažil poukázať, nemožno povedať o ustanovení § 208 druhej vety OSP v účinnom znení.

Použitá literatúra

BAJCURA, A. a kol. Občiansky súdny poriadok. 1. diel. Komentár. 2. doplnené, rozšírené a aktualizované vyd. Bratislava: Eurounion, 1999, 592 s. ISBN 80-88984-02-5

BUREŠ, J. a L. DRÁPAL, et al. Občianský soudní řád. Komentář. 1. § 1 – 200za. Praha: C. H. Beck, 2009, 1579 s. ISBN 978-80-7400-107-9

BUREŠ, J. a L. DRÁPAL, et al. Občianský soudní řád. Komentář. 2. § 201 – 376. Praha: C. H. Beck, 2009, 1762 s. ISBN 978-80-7400-107-9

Dôvodová správa. Návrh zákona, ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 99/1963 Zb. Občiansky súdny poriadok v znení neskorších predpisov a o zmene a doplnení niektorých zákonov. UV-7638/2005 [online]. Vláda Slovenskej republiky, © Úrad vlády SR, 2010 [cit. 2014-05-28]. Dostupné na: <http://www.rokovania.sk/File.aspx/ViewDocumentHtml/Mater-Dokum-2986?prefixFile=m>

FICOVÁ, S. et al. Občianske súdne konanie. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2010, s. 257. ISBN 978-80-7400-312-7

KRAJČO, J a kol. Občiansky súdny poriadok. I. diel. Komentár. 5. aktual. vyd. Bratislava: Eurounion, 2010, 1301 s. ISBN 978-80-89374-11-3

MACUR, J. Dispozitívne úkony účastníkov v priebehu civilného konania. In Právny obzor. 1969, roč. 52, s. 720-735.

⁴⁵ Za situácie prípadného vyslovenia nesúladu § 208 druhej vety OSP s označenými článkami Ústavy Slovenskej republiky a Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd a ďalšej nečinnosti zákonodarcu by sa pri rozhodovaní o späťvzatí žaloby odvolacím súdom zjavne postupovalo v zmysle § 211 ods. 2 OSP za primeraného použitia ustanovenia § 96 ods. 2 OSP, a teda odvolací súd by musel posudzovať vážnosť dôvodov nesúhlasu žalovaného so späťvzatím žaloby.

NESROVNAL, V. Dispozičná zásada občianskeho súdneho konania. In Právnické štúdie. 1969, roč. 17, č. 1, s. 82-108.

SVOBODA, K. Žaloba v civilním řízení. Praha: Wolters Kluwer, 2010, 301 s. ISBN 978-80-7357-535-9

ŠTAJGR, F. „Zájmy společnosti“ v civilním procesu. In Acta Universitatis Carolinae Iuridica. 1967, roč. 13, č. 3, s. 209-229.

ŠTEVČEK, M. a S. FICOVÁ, et al. Občiansky súdny poriadok. 1. diel. (§ 1 – 243j) Komentár. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2012, 939 s. ISBN 978-80-7400-406-3

WINTEROVÁ, A. a kol. Civilní právo procesní. Vysokoškolská učebnice. 6. aktual. a dopln. vyd. Praha: Linde, 2011, 711 s. ISBN 978-80-7201-842-0

WINTEROVÁ, A. Žaloba v občanském právu procesním. Praha: Univerzita Karlova, 1979, 105 s. Acta Universitatis Carolinae Iuridica. Monographia. 31/1979.

Súdne rozhodnutia

Nález Ústavného súdu Českej republiky, sp. zn. I. ÚS 3065/11, z 10.04.2012.

Nález Ústavného súdu Českej republiky, sp. zn. III. ÚS 210/02, zo 16.01.2003.

Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky, sp. zn. I. ÚS 169/09, z 10.09.2009.

Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky, sp. zn. I. ÚS 59/00, z 20.12.2001.

Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky, sp. zn. II. ÚS 181/2011, zo 14.09.2011.

Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky, sp. zn. II. ÚS 272/08, z 22.10.2008.

Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky, sp. zn. II. ÚS 387/2010, zo 17.03.2011.

Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky, sp. zn. III. ÚS 454/2011, z 13.12.2011.

Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky, sp. zn. PL. ÚS 21/08, z 23.09.2009.

Rozhodnutie Európskeho súdu pre ľudské práva vo veci Pyrobotys, a.s., v reštrukturalizácii proti Slovensku z 03.11.2011, sťažnosť č. 40050/06. Dostupné (v anglickom jazyku) na: [http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/Pages/search.aspx#{"fulltext":\["pyrobotys"\],"documentcollectionid2":\["JUDGMENTS","DECISIONS"\],"itemid":\["001-107565"\]}](http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/Pages/search.aspx#{) (cit. 28.05.2014)

Rozsudok Európskeho súdu pre ľudské práva vo veci Askon AD proti Bulharsku zo 16.10.2012, sťažnosť č. 9970/05. Dostupné (v anglickom jazyku) na: [http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/Pages/search.aspx#{"fulltext":\["askon"\],"documentcollectionid2":\["JUDGMENTS","DECISIONS"\],"itemid":\["001-113780"\]}](http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/Pages/search.aspx#{) (cit. 28.05.2014)

Rozsudok Európskeho súdu pre ľudské práva vo veci Stankiewicz proti Poľsku zo 06.04.2006, sťažnosť č. 46917/99. Dostupné (v anglickom jazyku) na: [http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/Pages/search.aspx#{"fulltext":\["stankiewicz"\],"documentcollectionid2":\["JUDGMENTS","DECISIONS"\],"itemid":\["001-73083"\]}](http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/Pages/search.aspx#{) (cit. 28.05.2014)

Rozsudok Európskeho súdu pre ľudské práva vo veci Superwood Holdings PLC a iní proti Írsku z 03.11.2011, sťažnosť č. 7812/04. Dostupné (v anglickom jazyku) na:

[http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/Pages/search.aspx#{"fulltext":\["superwood"\],"documentcollectionid2":\["JUDGMENTS","DECISIONS"\],"itemid":\["001-106152"\]}](http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/Pages/search.aspx#{) (cit. 28.05.2014)

Rozsudok Krajského súdu v Bratislave, sp. zn. 10 Co 14/2008, z 17.12.2008.

Rozsudok Krajského súdu v Prešove, sp. zn. 11 Co 47/2011, z 22.11.2011.

Rozsudok Krajského súdu v Trnave, sp. zn. 10 Co 53/2010, z 21.09.2010.

Rozsudok Najvyššieho súdu Českej republiky, sp. zn. 22 Cdo 3858/2011, z 01.12.2011.

Rozsudok Najvyššieho súdu Českej republiky, sp. zn. 31 Cdo 3309/2011, z 23.04.2014.

Uznesenie Najvyššieho súdu Českej republiky, sp. zn. 21 Cdo 371/2003, z 20.08.2003.

Uznesenie Najvyššieho súdu Českej republiky, sp. zn. 25 Cdo 1792/99, z 27.11.2001.

Uznesenie Najvyššieho súdu Českej republiky, sp. zn. 29 Cdo 1507/2011, z 29.06.2011.

Uznesenie Najvyššieho súdu Slovenskej republiky, sp. zn. 2 M Cdo 7/2012, z 27.09.2012.

Uznesenie Najvyššieho súdu Slovenskej republiky, sp. zn. 2 M Cdo 22/2010, z 30.06.2011.

Uznesenie Najvyššieho súdu Slovenskej republiky, sp. zn. 3 Cdo 123/2012, z 26.07.2012.

Uznesenie Najvyššieho súdu Slovenskej republiky, sp. zn. 3 Cdo 162/2009, z 13.05.2010.

Uznesenie Najvyššieho súdu Slovenskej republiky, sp. zn. 3 Cdo 254/2012, z 12.09.2013.

Uznesenie Najvyššieho súdu Slovenskej republiky, sp. zn. 3 Sžo 225/2010, z 25.10.2010.

Uznesenie Najvyššieho súdu Slovenskej republiky, sp. zn. 4 Cdo 134/2011, z 22.03.2012.

Uznesenie Najvyššieho súdu Slovenskej republiky, sp. zn. 4 M Cdo 11/2011, z 25.10.2012.

Uznesenie Najvyššieho súdu Slovenskej republiky, sp. zn. 5 Cdo 144/2010, z 16.03.2011.

Uznesenie Najvyššieho súdu Slovenskej republiky, sp. zn. 5 Cdo 222/2010, z 11.05.2011.

Uznesenie Najvyššieho súdu Slovenskej republiky, sp. zn. 5 M Cdo 17/2010, z 15.04.2011.

Uznesenie Najvyššieho súdu Slovenskej republiky, sp. zn. 7 M Cdo 4/2010, z 14.09.2011.

Uznesenie Ústavného súdu Slovenskej republiky, sp. zn. I. ÚS 48/05, z 23.03.2005.

Uznesenie Ústavného súdu Slovenskej republiky, sp. zn. I. ÚS 83/2012, z 15.02.2012.

ZODPOVEDNOSŤ ŠTÁTU ZA ŠKODU V EURÓPSKOM PRÁVNOM PROSTREDÍ

JUDR. ĽUBA BEREŽNANINOVÁ

UNIVERZITA PAVLA JOZEFA ŠAFÁRIKA V KOŠICIACH, PRÁVNICKÁ FAKULTA

KATEDRA OBČIANSKEHO PRÁVA

Abstrakt

Cieľom tohoto príspevku je podať pokiaľ možno stručný prehľad vývoja podmienok zodpovednosti členského štátu voči jednotlivcom za škodu spôsobenú porušením únievého práva. Stanovený cieľ som sa snažila dosiahnuť rozobratím kľúčových častí rozhodnutí Súdneho dvora, ktoré zásadným spôsobom formovali vývoj týchto podmienok. Išlo najmä o svojím obsahom a dosahom prelomové rozhodnutia vo veciach *Francovich*, *Brasserie du Pêcheur a Factortame III* a *Köbler*. Každé z týchto rozhodnutí nemalou mierou prispelo nielen k vývoju podmienok zodpovednosti členského štátu, ale najmä zásady zodpovednosti členského štátu ako takej.

Abstract

The aim of the presented article is to deliver brief outline of the evolution of the conditions of the Member State liability for breach of the Community Law to individuals for caused damage. I managed the chosen topic by analyzing key parts of some so to speak groundbreaking decisions of the European Court of Justice of the European Union which had inevitable and huge impact on evolution of the state liability conditions. It were in particular decisions in case *Francovich*, joined cases *Brasserie du Pêcheur* and *Factortame III*, and in case *Köbler*. Each of these decisions contributed significantly to development of the state liability conditions and the principle of state liability as such.

Úvod

Kreovanie zásady zodpovednosti štátu za škodu spôsobenú jeho orgánmi pri výkone verejnej moci znamenalo vo všeobecnej rovine prekonanie predstavy, že suverenita a imunita hlavy štátu vylučuje od počiatku nároky na náhradu škody proti nositeľom zvrchovanosti: „*The King can do no wrong*.”⁴⁶

Pokiaľ ide o zodpovednosť členského štátu Európskej únie (ďalej aj „EÚ“) voči jednotlivcom, za škodu, ktorú im vznikne porušením únievého práva, vychádza sa zo zodpovednosti samotnej EÚ zakotvenej v čl. 340 Zmluvy o fungovaní EÚ (ďalej len „ZF EÚ“).

⁴⁶ Karner, Ernst.: Odpovědnost státu za správní, judikativní a legislativní újmu z komparativního pohledu, *Justičná revue*, roč. 64, 2012, č. 6-7, s. 907–919, ISSN 1335-6461

Z čl. 340 ZF EÚ však nevyplýva, že by členskému štátu mohla vzniknúť zodpovednosť priamo voči jednotlivcom za škodu spôsobenú porušením únievého práva. Rovnako z tohto ani z iného článku ZF EÚ alebo Zmluvy o Európskej únii (ďalej len „ZEÚ“) nevyplýva, že by sa priamo jednotlivci mohli domáhať voči členskému štátu náhrady vzniknutej škody.

Zodpovednosť štátu možno nepriamo odvodiť z čl. 4 ods. 3 ZEÚ, podľa ktorého sa členské štáty zaviazali vzájomne sa rešpektovať a pomáhať si pri vykonávaní úloh vyplývajúcich zo zmlúv. Zároveň sa zaviazali prijať také opatrenia, ktorými zabezpečia plnenie svojich záväzkov zo zmlúv a právnych aktov orgánov EÚ. Členské štáty sú taktiež povinné pomáhať EÚ pri plnení jej úloh a nesmú prijať žiadne opatrenie, ktoré by mohlo ohroziť dosiahnutie cieľov EÚ.

Čl. 4 ods. 3 ZEÚ zakotvuje v priestore únievého práva princíp lojality členských štátov voči EÚ. Tento princíp, spolu s čl. 340 ZF EÚ bol pre Súdny dvor Európskej únie (ďalej len „Súdny dvor“) východiskom pre objavenie a rozvíjanie zásady zodpovednosti členského štátu za škodu spôsobenú jednotlivcom porušením únievého práva.

Podľa ZF EÚ kontrolu nad dodržiavaním únievého práva členskými štátmi vykonáva Európska komisia (ďalej len „Komisia“), členské štáty a subsidiárne Súdny dvor⁴⁷. Zakladajúce zmluvy teda nepriznávajú priamo jednotlivcom (fyzickým alebo právnickým osobám) možnosť domáhať sa proti členskému štátu, či už pred Komisiou alebo Súdnym dvorom, náhrady škody, ktorá im vznikla v dôsledku porušenia únievého práva. Jednotlivec má iba jedinú možnosť ako dostať svoju vec pred Súdny dvor, a to využitím inštitútu konania o prejudiciálnej otázke v zmysle čl. 267 ZF EÚ⁴⁸. Toto konanie môže iniciovať kedykoľvek v rámci civilného konania na vnútroštátnom súde. Výsledkom konania o prejudiciálnej otázke býva rozsudok, v ktorom Súdny dvor podal výklad ustanovenia alebo aj celej normy únievého práva. Tento výklad je vnútroštátny súd povinný, pri rozhodovaní vo svojej veci, rešpektovať.

Vyššie uvedený nedostatok aktívnej vecnej legitímácie jednotlivca na podanie žaloby o náhradu škody priamo pred Súdnym dvorom objasnil tento vo svojej judikatúre. Najprv však bolo nutné explicitne ustáliť, či členský štát je alebo nie je zodpovedný za škodu, ktorú jednotlivcovi spôsobil porušením únievého práva a ak áno, za akých podmienok.

⁴⁷ Podľa čl. 258 ZF EÚ ak sa Komisia domnieva, že členský štát nesplnil povinnosť, ktorá pre neho vyplýva zo zmlúv, vydá odôvodnené stanovisko po tom, čo umožní tomuto štátu predložiť pripomienky. Ak daný štát nevyhoví stanovisku v lehote určenej Komisiou, komisia môže vec predložiť Súdnemu dvoru.

Podľa čl. 259 ods. 1 a 2 ZF EÚ ak sa členský štát domnieva, že iný členský štát nesplnil povinnosť, ktorá vyplýva zo zmlúv, môže predložiť vec Súdnemu dvoru. Skôr než členský štát žalobu proti inému členskému štátu pre domnelé nesplnenie povinnosti, ktorá vyplýva zo zmlúv, predloží vec Komisii.

Podľa čl. 260 ods. 1 ZF EÚ ak Súdny dvor zistí, že členský štát nesplnil povinnosť, ktorá vyplýva zo zmlúv, tento štát je povinný urobiť potrebné opatrenia, aby vyhovel rozsudku Súdného dvora.

⁴⁸ Podľa čl. 267 ods. 1 ZF EÚ Súdny dvor Európskej únie má právomoc vydať predbežný nález o otázkach, ktoré sa týkajú: a) výkladu zmlúv; b) platnosti a výkladu aktov inštitúcií, orgánov alebo úradov alebo agentúr Únie.

V rozsudku vo veci *Francovich*⁴⁹ Súdny dvor po prvý krát judikoval, že princíp, podľa ktorého členský štát musí byť zodpovedný za škodu spôsobenú porušením komunitárneho práva, ktorú mu možno pričítať, je imanentnou súčasťou systému zmlúv⁵⁰.

Význam princípu zodpovednosti členského štátu Súdny dvor zdôraznil argumentom, že by bola ohrozená plná efektívnosť pravidiel komunitárneho práva, ako aj ochrana práv, ktoré jednotlivcom priznáva, pokiaľ by títo nemali možnosť dosiahnuť nápravu v prípade, že ich práva boli porušené v dôsledku takého porušenia komunitárneho práva, ktoré možno pričítať členskému štátu⁵¹.

V nasledujúcom texte tohto príspevku sa budem zaoberať vývojom podmienok zodpovednosti členského štátu za škodu spôsobenú jednotlivcom porušením únievého práva, tak ako ich postupne precizoval Súdny dvor vo svojej judikatúre. Ich vývoj budem sledovať na podklade troch najvýznamnejších rozhodnutí Súdneho dvora týkajúcich sa skúmanej zásady zodpovednosti štátu, a to vo veciach *Francovich*, *Brasserie du Pêcheur a Factortame III a Köbler*.

Prípád *Francovich* a počiatky formovania podmienok zodpovednosti štátu za škodu spôsobenú jednotlivcom porušením únievého práva

S rozsudkom vo veci *Francovich* a rozhodnutiami po ňom nasledujúcimi, Súdny dvor opäť významnou mierou prispel k rozvoju komunitárneho práva. Zakotvil hmotnoprávne a procesné podmienky zodpovednosti štátu, aby tak urobil zadosť rozšíreniu a potvrdeniu uplatnenia zásady *ubi ius ibi remedium*⁵² v únievom práve.⁵³ Súdny dvor týmto rozhodnutím objavil samotnú zásadu zodpovednosti členského štátu za škodu spôsobenú jednotlivcovi porušením únievého práva.

Skutkovo sa jednalo o porušenie povinnosti členského štátu (Talianskej republiky) implementovať smernicu o ochrane zamestnancov v prípade platobnej neschopnosti zamestnávateľa v stanovenej lehote.

Podmienky zodpovednosti štátu podľa rozsudku vo veci *Francovich*

Súdny dvor k zodpovednosti členského štátu uviedol, že nie je absolútna a je nutné ju posudzovať od prípadu k prípadu, podľa určitých podmienok.

⁴⁹ Rozsudok Súdneho dvora v spojených veciach C-6/90 a C-9/90, *Francovich a Bonifaci v. Taliansko* [1991] ECR I-5357

⁵⁰ *Francovich*, bod 37.

⁵¹ *Francovich*, bod 33.

⁵² Lat. „Kde je právo, tam je právny prostriedok nápravy.“, In LAW, J.; MARTIN, A.E.: A Dictionary of Law, 7 ed.. Oxford University Press, 2014, eISBN 9780191726729, Dostupné na internete: <<http://www.oxfordreference.com/view/10.1093/oi/authority.20110803110448446>>

⁵³ Nikolaou, Evangelos.: From *Francovich* to *Köbler* and beyond: The evolution of a State liability regime for the European Community, LL.M. Thesis, Helsinki: University of Helsinki, 2005, 104 s., s. 7, Dostupné na internete: <<https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/21560/fromfran.pdf?sequence=3>>

Vzhľadom na podstatnú skutkovú okolnosť spočívajúcu v tom, že členský štát sa dopustil pochybenia tým, že neimplementoval smernicu, Súdny dvor skúmal nasledovné podmienky zodpovednosti členského štátu:

- a) výsledok (cieľ) sledovaný smernicou smeruje k priznaniu práv priamo jednotlivcom (v tomto prípade zamestnancom),
- b) je možné identifikovať obsah týchto práv na základe ustanovení dotknutej smernice a
- c) existuje príčinná súvislosť medzi porušením záväzku členského štátu implementovať smernicu a škodou, ktorú utrpela poškodená strana (jednotlivec).⁵⁴

Podmienky uvedené pod písmenami a) a b) do istej miery splývajú. Na to, aby bolo možné zistiť, či sú splnené, a teda či sa jednotlivec môže priamo voči štátu domáhať splnenia ustanovení dotknutej neimplementovanej smernice a následne prípadnej náhrady škody, je nutné zistiť, či jej ustanovenia sú formulované bezpodmienečne a dostatočne presne. Toto kritérium je splnené vtedy, ak ustanovenia smernice obsahujú:

- určenie osôb, ktorým prislúcha určité oprávnenie,
- vymedzenie obsahu tohto oprávnenia a
- identifikovanie subjektu, ktorý toto oprávnenie garantuje.⁵⁵

Súdny dvor napokon ohľadne možnosti jednotlivcov domáhať sa práv dotknutej neimplementovanej smernice rozhodol tak, že jednotlivci sa nemôžu pred vnútroštátnym súdom domáhať týchto práv voči štátu.⁵⁶ Z uvedeného vyplýva, že iba samotná skutočnosť, že zo strany členského štátu nedošlo k včasnej implementácii smernice, automaticky nezakladá zodpovednosť tohto členského štátu.

K posudzovaniu podmienky príčinnej súvislosti sa Súdny dvor v rozsudku vo veci *Francovich* nevyjadril.

K procesným podmienkam náhrady škody

Pokiaľ ide o procesný postup pri náhrade vzniknutej škody, túto nemôže jednotlivcovi priznať priamo Súdny dvor. Je nutné sa jej domáhať na príslušnom vnútroštátnom súde v zmysle platných právnych predpisov o náhrade škody v členskom štáte, ktorý je za porušenie únievého práva zodpovedný. Súdny dvor zároveň v tejto súvislosti uviedol, že v konaní o náhradu škody na národnej úrovni je potrebné zachovať

⁵⁴ *Francovich*, bod 40., In Mazák, Ján; Jánošíková, Martina.: Výber rozhodnutí Súdneho dvora ES pre právnu prax. 1. vyd. Bratislava: IURA EDITION, 2007. 805 s., s. 167-168. ISBN 978-80-8078-169-9

⁵⁵ *Francovich*, bod 12., In Ibidem, s. 162

⁵⁶ *Francovich*, bod 47., In Ibidem, s. 169

princípy ekvivalencie a efektivity.⁵⁷ Uvedené princípy je potrebné aplikovať tak v hmotnom, ako aj procesnom práve.

Princíp ekvivalencie (rovnosti) znamená, že podmienky uplatnenia práva na náhradu škody pred národným súdom nesmú byť menej priaznivé ako tie, ktoré sa vzťahujú na iné podobné žaloby, t.j. žaloby na náhradu škody.⁵⁸ Tento princíp vychádza z predpokladu, že národné súdy sú spôsobilé najlepšie posúdiť mieru priaznivosti či nepriaznivosti aplikovaných vnútroštátnych predpisov⁵⁹. Tento predpoklad vyplýva z postavenia súdov, ktoré podľa všeobecnej zásady *iura novit curia* majú poznať vnútroštátne právo, ktoré pri svojej rozhodovacej činnosti vykladajú a aplikujú.

Princíp efektivity (účinku, výsledku) stanovuje, že podmienky uplatnenia náhrady škody proti štátu na vnútroštátnom súde, nesmú byť takého charakteru, že spôsobia neprekonateľné alebo obmedzujúce prekážky výkonu práv jednotlivcov priznaného úniovým právom.⁶⁰ Zavedením tohto princípu sa sleduje dosiahnutie reálneho účinku sledovaného normami úniového práva.

Vyššie uvedené princípy slúžia na to, aby bola zabezpečená čo najefektívnejšia aplikácia úniového práva (*effet utile*), ktorého imanentnou súčasťou je aj právo jednotlivca na náhradu škody, ktorú utrpel zo strany členského štátu. Je pochopiteľné, že legislatíva každého členského štátu je, pokiaľ ide o samotnú náhradu škody, rôzna. V niektorých prípadoch, ako to vyšlo najavo napr. vo veci *Köbler*, členské štáty neuznávajú zodpovednosť štátu, ak ide o rozhodnutie súdu posledného stupňa (najvyššieho súdu). Takýto prístup je však v rozpore s princípom efektivity, a preto sa pri rozhodovaní o náhrade škody na vnútroštátnej úrovni neaplikuje.

Z uvedeného je zrejmé, že bez možnosti uplatnenia princípov efektivity a ekvivalencie by uplatnenie náhrady škody jednotlivcom na vnútroštátnom súde, bolo v mnohých prípadoch síce *de iure* možné, ale *de facto* neefektívne. Možno teda povedať, že uvedené princípy do istej miery harmonizujú postup vnútroštátnych súdov pri konaní o žalobách na náhradu škody spôsobenej jednotlivcom porušením úniového práva, čím zabezpečujú ochranu práva jednotlivcov na náhradu škody založeného úniovým právom.⁶¹

⁵⁷ *Francovich*, bod 43., In *Ibidem*, s. 168

⁵⁸ Karas, Viliam; Králik, Andrej.: *Právo Európskej únie*, 1. vyd. Praha: C.H.Beck, 2012. 526 s., s. 143. ISBN 978-80-7179-287-1

⁵⁹ Stanovisko Generálneho advokáta Phillipe Légera podané vo veci *Köbler*, bod. 98, s. I – 10271 (Opinion of Advocate General Léger delivered on 8 April 2003 in the *Köbler* case)

⁶⁰ Karas, Viliam; Králik, Andrej.: *Právo Európskej únie*, 1. vyd. Praha: C.H.Beck, 2012. 526 s., s. 143. ISBN 978-80-7179-287-1

⁶¹ Nikolaou, Evangelos.: *From Francovich to Köbler and beyond: The evolution of a State liability regime for the European Community*, LL.M. Thesis, Helsinki: University of Helsinki, 2005, 104 s., s. 11. Dostupné na internete: <<https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/21560/fromfran.pdf?sequence=3>>

Precizovanie podmienok zodpovednosti štátu v spojených veciach *Brasserie du Pêcheur* a *Factortame III*⁶²

Základom skutkového stavu v uvedených veciach bola nesprávna implementácia smernice zo strany členských štátov. V prípade *Brasserie du Pêcheur* sa francúzsky výrobca piva domáhal proti Nemecku náhrady škody v podobe ušlého zisku za to, že v dôsledku nesprávnej implementácie smernice nemohol vyvážať pivo do Nemecka v období rokov 1981 až 1987.

Vo veci *Factortame III* sa španielski rybári domáhali náhrady škody proti Veľkej Británii za to, že im nedovolila rybolov vo svojich teritoriálnych vodách pod vlajkou Veľkej Británie. Tento zákaz vyplýval z legislatívy prijatej Veľkou Britániou, podľa ktorej každý, kto chcel vykonávať rybolov v teritoriálnych vodách Veľkej Británie musel prejsť registračným procesom. Táto legislatíva bola v rozpore s úniovým právom.

Je potrebné poznamenať, že v oboch spojených veciach prebehlo konanie pred Komisiou v zmysle čl. 258 ZF EÚ, ktoré sa skončili vydaním odôvodneného stanoviska Komisie, podľa ktorého si dotknuté členské štáty nespĺnili povinnosti, ktoré im vyplývajú zo zmlúv. Na margo domáhania sa náhrady škody proti štátu jednotlivcami, treba uviesť, že nie je podmienkou úspešnosti takejto žaloby, predchádzajúce prejednanie veci Komisiou v zmysle čl. 258 ZF EÚ a až následne Súdny dvorom.

V spojených veciach *Brasserie du Pêcheur* a *Factortame III* (ďalej aj „*Brasserie du Pêcheur*“) Súdny dvor vychádzal z podmienok zodpovednosti členských štátov za škodu vymedzených v rozhodnutí vo veci *Francovich*. Značným spôsobom ich však modifikoval a upresnil.

Považujem za potrebné zdôrazniť, že v oboch veciach sa Súdny dvor zaoberal zodpovednosťou legislatívnych orgánov členských štátov za porušenie úniového práva. Nemecko v tomto konaní na svoju obranu namietlo napríklad, že právo na náhradu škody proti štátu možno priznať iba legislatívnym právnym aktom, nie súdnym rozhodnutím. Podľa názoru nemeckej vlády by založenie zodpovednosti štátu rozhodnutím súdu, bolo v rozpore s princípom rozdelenia právomoci medzi členské štáty a orgány EÚ.

Súdny dvor pri rozhodovaní v uvedených veciach vychádzal najmä zo zásady mimozmluvnej zodpovednosti EÚ v zmysle čl. 340 ZF EÚ (predtým čl. 288 ZES) a zásad medzinárodného práva verejného. Explicitne konštatoval, že rozhodnutie o tom, či v konkrétnom prípade je členský štát zodpovedný za spôsobenú škodu a v akom rozsahu, je vecou výkladu zakladajúcich zmlúv. Právomoc podať výklad týchto dokumentov patrí výlučne Súdnemu dvoru, ktorá mu v prejednávanej veci vznikla tak, že vec mu bola predložená v rámci konania o prejudiciálnej otázke v zmysle čl. 267 ZF EÚ (predtým 234 ZES). Podľa zásady mimozmluvnej zodpovednosti EÚ platí, že EÚ v súlade so zásadami

⁶² Rozsudok Súdného dvora v spojených veciach C-46/93 *Brasserie du Pêcheur SA v. Spolková republika Nemecko* a C-48/93 *The Queen v. Secretary of State for Transport, ex parte Factortame, Ltd.* [1996] ECR I-1029

spoločnými pre právne poriadky členských štátov zodpovedá a je povinná nahradiť všetky škody, ku vzniku ktorých došlo v dôsledku činnosti jej orgánov alebo pracovníkov, pri výkone ich funkcií.⁶³

Zároveň Súdny dvor konštatoval, že pri posudzovaní zodpovednosti členského štátu je potrebné vychádzať z medzinárodnoprávneho nazerania na štát ako celok, t.j. samostatný (suverénny) subjekt medzinárodného práva. Preto v prípade porušenia záväzku, ktorý mu z tohto práva vyplýva, nemožno diferencovať vznik zodpovednosti štátu podľa toho, ktorý orgán verejnej moci sa dopustil protiprávneho konania.

Na základe týchto okolností, Súdny dvor na námietky dotknutých členských štátov odpovedal tak, že princíp zodpovednosti členského štátu za škodu sa vzťahuje na každé protiprávne konanie štátu, ktoré mu možno pričítať, bez ohľadu na to, ktorý orgán sa ho dopustil, t.j. či orgán zákonodarnej, výkonnej alebo súdnej moci.⁶⁴

Podmienky náhrady škody podľa rozhodnutia vo veci *Brasserie du Pêcheur*

Pri precizovaní podmienok zodpovednosti členského štátu Súdny dvor v rozhodnutí vo veci *Brasserie du Pêcheur* zaviedol tzv. test pričítateľnosti zodpovednosti členskému štátu, ktorý pozostáva z troch kritérií:

- a) porušené ustanovenie únievého práva priznáva práva priamo jednotlivcom,
- b) porušenie je dostatočne závažné (*sufficiently serious breach*) a
- c) existuje príčinná súvislosť medzi a) a b).⁶⁵

V porovnaní s kritériami zodpovednosti členského štátu vymedzenými v rozhodnutí vo veci *Francoovich*, tu chýba kritérium identifikovateľnosti obsahu práva priznaného priamo jednotlivcom ustanovením smernice, ktoré priznáva práva priamo jednotlivcom. Po rozhodnutí vo veci *Brasserie du Pêcheur* sa Súdny dvor k osobitnému posudzovaniu tohto kritéria vrátil iba vo veci *Dillenkofer*⁶⁶. V neskorších svojich rozhodnutiach (napr. vo veci *Norbrook Laboratories, Carbonari, Synthon, Danske Slagterier*⁶⁷) už toto kritérium osobitne nevyhodnocoval, ale subsumoval ho pod kritérium

⁶³ Podľa čl. 340 ods. 2 ZF EÚ v prípade nezmluvnej zodpovednosti Únia v súlade so zásadami spoločnými pre právne poriadky členských štátov, napraví akékoľvek škody spôsobené vlastnými orgánmi alebo pracovníkmi pri výkone ich funkcií.

Brasserie du Pêcheur, body 29. a 34.

⁶⁴ Rozsudok Súdneho dvora Európskej únie v spojených veciach C-46/93 *Brasserie du Pêcheur* proti Spolkovej republike Nemecko a C-48/93 *The Queen* proti *Secretary of State for Transport*, ex parte *Factortame Ltd. & others* [1996] ECR I-1029 (ďalej len „*Brasserie du Pêcheur*“)

⁶⁵ *Brasserie du Pêcheur*, bod 51.

⁶⁶ Rozsudok Súdneho dvora v spojených veciach C-178/94, C-179/94, C-189/94, C-190/94 *Dillenkofer* [1996] ECR I-4845

⁶⁷ Rozsudok Súdneho dvora vo veci C-127/95, *Norbrook Laboratories* [1998] ECR I-153, Rozsudok Súdneho dvora vo veci C-131/97, *Carbonari* [1999] ECR I-1103, Rozsudok vo veci C-452/06, *Synthon* [2008] ECR I-0000, Rozsudok Súdneho dvora vo veci C-445/06 *Danske Slagterier* [2009] ECR I-0000

- „porušenie ustanovenia úniového práva priznaného priamo jednotlivcom“.⁶⁸ Z uvedeného dôvodu sa už v ďalšej časti tohto príspevku nebudem zaoberať posudzovaním predmetného kritéria. Naopak, zameriam sa na konkrétnejšie vymedzenie jednotlivých kritérií testu pričítateľnosti zodpovednosti členskému štátu, zavedeného rozsudkom vo veci *Brasserie du Pêcheur*.

a) Priznanie práva jednotlivcom

Na to, aby bolo možné hovoriť o splnení tejto podmienky u smerníc, musí byť jej dotknuté ustanovenie formulované dostatočne presne a musí byť nepodmienené, pokiaľ ide o predmet a subjekty oprávneného a povinného.⁶⁹ K pojmu priznanie práv jednotlivcom sa vyjadril generálny advokát Tesouro vo svojom stanovisku k veci *Dillenkofer*, kde uviedol, že „táto podmienka je spojená s možnosťou zistenia právneho postavenia jednotlivca, ktorého porušenie môže založiť jeho právo na náhradu škody proti štátu.“⁷⁰

Vzhľadom na to, že rozhodnutie *Brasserie du Pêcheur* vychádza z okolnosti porušenia úniového práva členským štátom z dôvodu nesprávnej implementácie smernice, možno usudzovať na to, že aby bola splnená prvá podmienka zodpovednosti štátu, je potrebné, aby dotknutá smernica bola priamo účinná. Smernica vzhľadom na svoju povahu nezakladá práva a povinnosti priamo jednotlivcom. Je záväzná pre členský štát z hľadiska dosiahnutia cieľa, ktorý sleduje, na vnútroštátnej úrovni. Preto v zásade ani nie je priamo účinná. Súdny dvor však opakovane vo svojej judikatúre priznal aj smerniciam v niektorých prípadoch priamy účinok.⁷¹ Vytvoril tak zásadu priameho účinku smernice, a to za účelom zachovania ich účinku pre prípad, že by členský štát smernicu neimplementoval do vnútroštátneho právneho poriadku, implementoval ju iba čiastočne, alebo vadne. Súdny dvor v takýchto prípadoch nepripustil, aby sa členský štát voči jednotlivcom dovoľával neimplementácie smernice.⁷²

Na margo vyššie uvedenej právnej úvahy je nutné poznamenať, že podmienka priznania práva jednotlivcom je splnená aj vtedy, ak dotknutá norma (najčastejšie

⁶⁸ Vaitkevičiutė, Agnė.: Member state liability in damages for the breach of european union law – legal basis and conditions for liability, *Jurisprudence* 2011, 18 (1), Mykolas Romeris University, Faculty of Law, Vilnius, 50 – 67 s., s. 56-57. ISSN 2029-2058 (online)

⁶⁹ Nikolaou, Evangelos.: From Francovich to Köbler and beyond: The evolution of a State liability regime for the European Community, LL.M. Thesis, Helsinki: University of Helsinki, 2005, 104 s., s. 18. Dostupné na internete: <<https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/21560/fromfran.pdf?sequence=3>>

⁷⁰ Gasparon, Philipp.: The transposition of the principle of member state liability into the context of external relations, *European Journal of International Law* (1999), vol. 10, No. 3, 605-624 s., s. 614

⁷¹ Napr. Rozsudok Súdneho dvora vo veci C-41/74 *Van Duyn* [1974] ECR 1337; Rozsudok Súdneho dvora vo veci C-148/78 *Ratti* [1982], ECR 1629

⁷² Karas, Viliam; Králik, Andrej.: Právo Európskej únie, 1. vyd. Praha: C.H.Beck, 2012. 526 s., s. 170-171. ISBN 978-80-7179-287-1

smernica) nemá priamy účinok. Stačí, ak smeruje k založeniu práv voči jednotlivcom a ich obsah je z nej nepochybne zistiteľný.⁷³

b) Dostatočne závažné porušenie

Kľúčovým aspektom určujúcim, že porušenie únievého práva je dostatočne závažné, je zjavné a závažné nepochopenie hraníc uváženia členského štátu⁷⁴. Musí sa teda jednať o kvalifikované porušenie únievého práva. Splnenie podmienky dostatočnej závažnosti porušenia komunitárneho práva členským štátom, Súdny dvor odvodzuje primárne od zistenia, či v konkrétnom prípade mal členský štát možnosť širokej úvahy pri naplnení cieľa sledovaného smernicou, alebo bola táto úvaha značne obmedzená, prípadne nebola žiadna.

To, o aký rozsah úvahy sa v konkrétnom prípade jedná, zisťuje Súdny dvor najmä na základe týchto kritérií:

- stupeň presnosti a jasnosti porušeného ustanovenia,
- či ide o porušenie spôsobené úmyselne alebo z nedbanlivosti,
- či ide o ospravedlniteľný alebo neospravedlniteľný omyl v rozsahu miery voľného uváženia zo strany členského štátu,
- skutočnosť, že postoj orgánu EÚ mohol prispieť k porušeniu alebo opomenutiu zo strany členského štátu a
- prijatie alebo zachovanie procesného postupu alebo právneho prostriedku, ktorý je v rozpore s únievým právom.⁷⁵

V prípade, že členský štát má len obmedzený alebo nemá žiaden rozsah úvahy, akékoľvek porušenie únievého práva má automaticky za následok splnenie podmienky dostatočne závažného porušenia. Pokiaľ je miera úvahy v konkrétnom prípade širšia, je splnenie tejto podmienky náročnejšie na dokazovanie.

Súdny dvor sa vo veci *Brasserie du Pêcheur* explicitne vyjadril, že porušenie únievého práva sa považuje za dostatočne závažné vždy, ak pretrváva aj napriek existujúcemu rozhodnutiu Súdneho dvora, ktoré túto skutočnosť priamo konštatuje alebo jeho rozhodnutiu o prejudiciálnej otázke alebo vyplýva z konštantnej judikatury Súdneho dvora.⁷⁶

⁷³ Stanovisko Generálneho advokáta Philippe Légera podané vo veci Köbler, bod 124., s. I – 10276 (Opinion of Advocate General Léger delivered on 8 April 2003 in the *Köbler* case)

⁷⁴ *Brasserie du Pêcheur*, bod 55.

⁷⁵ *Brasserie du Pêcheur*, body 55. – 56., In Vaitkevičiūtė, Agnė.: Member state liability in damages for the breach of european union law – legal basis and conditions for liability, Jurisprudence 2011, 18 (1), Mykolas Romeris University, Faculty of Law, Vilnius, 50-67 s., s. 57. ISSN 2029-2058 (online)

⁷⁶ *Brasserie du Pêcheur*, bod 57.

Podmienku dostatočne závažného porušenia únievého práva zavedenú rozhodnutím *Brasserie du Pêcheur*, Súdny dvor ďalej formuje a precizuje. Došlo k tomu napr. v rozhodnutiach vo veci *British Telecommunications*⁷⁷ a *Dillenkofer*⁷⁸.

Vo veci *British Telecommunications* išlo o nesprávnu implementáciu smernice zo strany Veľkej Británie. Súdny dvor tu opäť zisťoval splnenie podmienky dostatočne závažného porušenia únievého práva. Zo skutkových okolností zistil, že táto podmienka nebola splnená, nakoľko ustanovenia dotknutej smernice neboli dostatočne presne formulované. Mohli preto spôsobiť jej nesprávnu interpretáciu zo strany britskej vlády, ktorú táto vykonala v dobrej viere. Táto interpretácia zároveň nebola v rozpore so znením dotknutej smernice. Súdny dvor tu taktiež nezistil existenciu predchádzajúcej judikatúry, ktorá by členskému štátu poskytovala návod ako predmetnú smernicu správne interpretovať⁷⁹.

V prípade *Dillenkofer* nedošlo k implementácii smernice zo strany Nemecka v stanovenej lehote. Súdny dvor konštatoval, že táto skutočnosť sama o sebe zakladá splnenie podmienky dostatočne závažného porušenia únievého práva. V dôsledku toho vzniká jednotlivcom právo na odškodnenie voči členskému štátu. To však len za súčasného splnenia podmienky, že cieľ sledovaný neimplementovanou smernicou smeruje k založeniu práv priamo jednotlivcom, obsah týchto práv je na základe ustanovení tejto smernice identifikovateľný a existuje príčinná súvislosť medzi porušením práva a škodou, ktorá jednotlivcovi vznikla⁸⁰.

c) Príčinná súvislosť

Súdny dvor v prípade *Brasserie du Pêcheur* vyslovil, že je nutné zistiť priamu príčinnú súvislosť medzi porušením únievého práva a škodou, ktorá jednotlivcovi vznikla. Zároveň uviedol, že táto úloha patrí vnútroštátnemu súdu⁸¹. Národný súd je teda povinný sám podľa vnútroštátnych predpisov zisťovať splnenie tejto podmienky zodpovednosti štátu. Aj v tomto prípade sa podobne ako pri rozhodovaní o iných otázkach náhrady škody, ktoré Súdny dvor vyhradil vnútroštátnym súdom, musia uplatniť princípy ekvivalencie a efektivity.⁸²

⁷⁷ Rozsudok Súdneho dvora vo veci C-392/93 *British Telecommunications plc*. [1996] ECR I-1631

⁷⁸ Rozsudok Súdneho dvora vo veciach C-178/94, C-179/94 a C-188/94 až C-190/94 *Dillenkofer* a spol. v. Nemecko [1996] ECR I-4845

⁷⁹ *British Telecommunications*, body 13. a 14.

⁸⁰ *Dillenkofer*, body 24. a 25.

⁸¹ *Brasserie du Pêcheur*, bod 65.

⁸² Vaitkevičiuté, Agnė: Member state liability in damages for the breach of european union law – legal basis and conditions for liability, *Jurisprudence* 2011, 18 (1), Mykolas Romeris University, Faculty of Law, Vilnius, 50-67 s., s. 61. ISSN 2029-2058 (online)

Rozhodnutie vo veci *Köbler*⁸³ a ďalší vývoj podmienok zodpovednosti štátu

V rozhodnutí vo veci *Köbler* sa Súdny dvor po prvý raz osobitne zaoberal zodpovednosťou členského štátu za porušenie únievého práva spôsobené rozhodnutím súdu konajúceho v poslednom stupni (najvyšším súdom). Do rozhodnutia vo veci *Köbler* sa Súdny dvor explicitne zaoberal a aj konštatoval zodpovednosť členského štátu, za porušenie únievého práva spôsobené orgánmi zákonodarnej moci. K otázke zodpovednosti štátu za rozhodnutia národných súdov a osobitne súdov poslednej inštancie, sa však priamo nevyjadroval.

Skutkové okolnosti prejednávanej veci spočívali v tom, že pán Köbler, ktorý pôsobil ako univerzitný profesor v Rakúsku nevykonával túto činnosť iba na rakúskych univerzitách. Vzhľadom na to, že pôsobil ako profesor viac ako 15 rokov, požiadal v Rakúsku o priznanie osobitného príplatku, ktorý mu podľa rakúskych predpisov v takom prípade patril. Rakúske orgány mu oznámili, že na prípsavok nemá nárok, nakoľko nespĺňa podmienku pôsobenia 15 rokov na rakúskych univerzitách. Podľa platnej rakúskej legislatívy do tejto doby nemožno započítať pôsobenie pána Köblera na univerzitách v iných členských štátoch. Načrtnutý prístup zo strany Rakúska naznačuje porušenie práva na voľný pohyb pracovníkov v priestore vnútorného trhu EÚ. Vec napokon skončila na rakúskom najvyššom súde, ktorý žalobu pána Köblera zamietol s odôvodnením, že: „špeciálny príspevok je vo svojej podstate „cena za vernosť“ a táto skutočnosť objektívne ospravedlňuje porušenie ustanovení komunitárneho práva o voľnom pohybe zamestnancov“⁸⁴.

V konaní pred rakúskym najvyšším súdom bol podaný návrh na predloženie prejudiciálnej otázky Súdnemu dvoru podľa čl. 267 ZF EÚ. Vzhľadom na to, že najvyšší súd bol v tomto prípade súdom posledného stupňa, bol povinný predloženú otázku položiť Súdnemu dvoru⁸⁵. Predložené prejudiciálne otázky najvyšší súd Súdnemu dvoru najprv položil, avšak neskôr ich vzal späť.

Pán Köbler teda podal žalobu o náhradu škody proti Rakúsku. Škoda mu vznikla z dôvodu, že mu nebol poskytnutý príspevok. V rámci tohoto konania bolo Súdnemu dvoru položených niekoľko prejudiciálnych otázok. Rakúsky súd sa domáhal najmä vyjasnenia otázky, či sa judikatúra Súdneho dvora, podľa ktorej zodpovednosť členského štátu vzniká bez ohľadu na to, ktorý orgán porušil únievé právo, použije aj v prípade, keď orgán štátu zaujal postoj, ktorý je v rozpore s komunitárnym právom, a to na základe rozhodnutia súdu, ktorý konal v poslednom stupni.

⁸³ Rozsudok Súdneho dvora vo veci C-224/01 *Köbler* proti Rakúsku [2003] ECR I-10239

⁸⁴ Mazák, Ján; Jánošíková, Martina.: Výber rozhodnutí Súdneho dvora ES pre právnu prax. 1. vyd. Bratislava: IURA EDITION, 2007. 805 s., s. 228. ISBN 978-80-8078-169-9

⁸⁵ V zmysle čl. 267 ods. 3 ZF EÚ ak sa takáto otázka položí v konaní pred vnútroštátnym súdnym orgánom, proti ktorého rozhodnutiu nie je prípustný opravný prostriedok podľa vnútroštátneho práva, je tento súdny orgán povinný obrátiť sa na Súdny dvor Európskej únie.

Podmienky zodpovednosti členského štátu podľa Rozhodnutia vo veci *Köbler*

Aj v konaní vo veci *Köbler* Súdny dvor zisťoval splnenie podmienok zodpovednosti členského štátu za škodu spôsobenú porušením únievého práva. Primárne pritom vychádzal z podmienok zodpovednosti vymedzených v rozhodnutí *Brasserie du Pêcheur*.⁸⁶ Pri posudzovaní jednotlivých podmienok zároveň skúmal, či ich aplikácia je vzhľadom na špecifiká rozhodnutí súdnych orgánov posledného stupňa, vhodná aj na prejednávany prípad.

Priznanie práva jednotlivcom

Pokiaľ ide o splnenie tejto podmienky, tu Súdny dvor dospel k záveru, že je vhodné ju aplikovať v plnej miere aj v prípade porušenia únievého práva súdnym orgánom členského štátu.⁸⁷

Zjavné porušenie

Pri zisťovaní vhodnosti aplikácie druhej podmienky zodpovednosti štátu podľa *Brasserie du Pêcheur* – „dostatočne závažné porušenie“, Súdny dvor konštatoval, že ju nemožno aplikovať. Zaviedol podmienku *zjavného porušenia* únievého práva. Zdôraznil, že zodpovednosť štátu za porušenie komunitárneho práva súdnym orgánom rozhodujúcim v poslednom stupni, môže vzniknúť len výnimočne. Takýmto prípadom je situácia, keď konajúci sudca zjavne nepoznal právo, ktoré mal aplikovať.⁸⁸

V rámci zisťovania tejto podmienky je potrebné najmä vychádzať z konkrétnych okolností prejednávanej veci a náležite skúmať splnenie ďalších kritérií:

- stupeň jasnosti a zrozumiteľnosti porušenej normy únievého práva,
- či porušenie je úmyslné alebo neúmyslné,
- či omyl v práve je ospravedlniteľný alebo neospravedlniteľný,
- či existuje stanovisko orgánu EÚ a
- nesplnenie povinnosti súdu poslednej inštancie položiť prejudiciálnu otázku Súdnemu dvoru podľa čl. 267 ods. 3 ZF EÚ.

Súdny dvor vyslovil, že o zjavné porušenie únievého práva ide vždy, ak z dotknutého rozhodnutia súdu vyplýva zjavná neznalosť príslušnej judikatúry Súdneho dvora.⁸⁹

Pokiaľ ide o skúmanie splnenia povinnosti položiť prejudiciálnu otázku, treba uviesť, že jej splnenie sa nevyžaduje vždy. Vo veci *CILFIT*⁹⁰ Súdny dvor judikoval prípady, kedy táto povinnosť vnútroštátnemu súdu odpadá:

- ide o otázku, ktorá už pred Súdnym dvorom bola riešená (tzv. *acté éclairée*) alebo

⁸⁶ *Köbler*, body 51. a 52.

⁸⁷ Stanovisko Generálneho advokáta Philippe Légera podané vo veci *Köbler*, bod 124., s. I – 10276 (Opinion of Advocate General Léger delivered on 8 April 2003 in the *Köbler* case)

⁸⁸ *Köbler*, bod. 53.

⁸⁹ *Ibidem*, bod 56.

⁹⁰ Rozsudok Súdneho dvora vo veci C-283/81 *CILFIT* [1982] ECR 3415

- ide o ustanovenie únieového práva s jednoznačným významom, nepripúšťajúcim rôzny výklad (*acté claire*).⁹¹

Priama príčinná súvislosť

K tejto podmienke sa Súdny dvor ani vo veci *Köbler* obsiahlejšie nevyjadril. Generálny advokát Léger sa vo svojom stanovisku podrobnejšie zaoberal touto podmienkou, ale len pre prípad, že škoda bola spôsobená v dôsledku porušenia povinnosti súdu konajúceho v poslednom stupni, predložiť Súdnemu dvoru prejudiciálnu otázku. Mal za to, že v takom prípade by bolo pre jednotlivca prakticky nemožné preukázať, že samotné nepredloženie prejudiciálnej otázky Súdnemu dvoru mu spôsobilo reálnu, nie iba hypotetickú škodu, ktorá by nebola vznikla, ak by dotknutý súd uvedenú otázku bol Súdnemu dvoru predložil. Generálny advokát Léger túto úvahu uzavrel tým, že preukázanie naznačenej priamej príčinnej súvislosti by nemalo spôsobovať väčšie problémy v prípade nemateriálnej ujmy. Opačného názoru bol, pokiaľ ide o materiálnu škodu. V takom prípade by totiž poškodený jednotlivec bol povinný na preukázanie priamej príčinnej súvislosti predložiť dôkaz o tom, že ak by vnútroštátny súd bol predložil prejudiciálnu otázku Súdnemu dvoru, dospel by k rozhodnutiu, ktorým by žalobe vyhovel.⁹²

Generálny advokát následne iba zopakoval, že je povinnosťou členského štátu zabezpečiť v súlade s vnútroštátnou právnou úpravou, náhradu škody, ktorá poškodenému jednotlivcovi vznikla v dôsledku porušenia únieového práva. Opätovne zdôraznil, že podmienky tejto náhrady musia byť v súlade s princípmi efektivity a ekvivalencie.⁹³

Záver

Záverom tohto príspevku iba konštatujem, že ďalšou a v poradí štvrtou podmienkou zodpovednosti členského štátu za škodu, má byť aj existencia samotnej škody. Uvedená podmienka podľa môjho názoru nepochybne vyplýva zo všetkých troch rozhodnutí Súdneho dvora, ktoré som v texte tohoto príspevku analyzovala. Som toho názoru, že napriek tomu, že túto podmienku Súdny dvor v žiadom zo svojich kľúčových rozhodnutí priamo neuviedol, vyplýva z nich aspoň nepriamo. Naznačuje to ním akceptovaná podmienka príčinnej súvislosti. Jako jeden z dôvodov prečo Súdny dvor podmienku vzniku škody vo svojej judikatúre osobitne neuvádí vidím skutočnosť, že zisťovanie príčinnej súvislosti prenechal vnútroštátnym súdom. To znamená, že tento súd

⁹¹ Mazák, Ján; Jánošíková, Martina.: Výber rozhodnutí Súdneho dvora ES pre právnu prax. 1. vyd. Bratislava: IURA EDITION, 2007. 805 s., s. 510. ISBN 978-80-8078-169-9

⁹² Stanovisko Generálneho advokáta Philippe Légera podané vo veci *Köbler*, body 149. – 151., s. I – 10282 (Opinion of Advocate General Léger delivered on 8 April 2003 in the *Köbler* case)

⁹³ *Ibidem*, bod 158., s. I – 10284

je taktiež povinný posviť, či v prejednávanej veci škoda vôbec vznikla, či je v príčinnej súvislosti s porušením únievého práva, ktoré je dostatočne závažné alebo zjavné, a ak áno, tak v akom rozsahu.

Z prezentovanej judikatury Súdneho dvora usudzujem, že vývoj zásady zodpovednosti štátu a v rámci nej, podmienok jej vzniku, sa s každým ďalším rozhodnutím čiastočne stabilizuje. I keď nemožno povedať, že by niektoré rozhodnutia neboli vo svojom výroku prekvapujúce. Vývoj a formovanie zásady zodpovednosti štátu určite nie je ukončený.

Vzhľadom na obmedzený rozsah predkladaného príspevku nebolo možné a nebolo ani cieľom, detailnejšie sa zaoberať mnohými aspektmi a zvláštnosťami každého z v texte rozoberaných rozhodnutí Súdneho dvora. Každé z nich som sa však snažila podať tak, aby som vystihla základný rámec zvolenej témy.

Z rozoberaných podmienok zodpovednosti štátu postupne formulovaných judikatúrou Súdneho dvora vyplýva, že vychádzajú zo všeobecných podmienok zodpovednosti v právnych vzťahoch. Existujúce odlišnosti sú dané formulovaním podmienok zodpovednosti s ohľadom na zásady uplatňované vo vzťahu medzi únievým právom a vnútroštátnym právom členského štátu, ako aj v právnych vzťahoch medzi členským štátom a EÚ. Zároveň sú ovplynené zásadami medzinárodného práva verejného a existujúcou judikatúrou Súdneho dvora.

ÚLOHA CHARTY ZÁKLADNÝCH PRÁV EÚ

MGR. PETER ČUROŠ

UNIVERZITA PAVLA JOZEFA ŠAFÁRIKA V KOŠICIACH, PRÁVNICKÁ FAKULTA

KATEDRA TEÓRIE ŠTÁTU A PRÁVA

Abstrakt

Príspevok sa zaoberá problematikou Charty základných práv EÚ, jej aplikáciou súdnymi orgánmi na vnútroštátnej a európskej úrovni, jej záväznosťou, ako aj výkladom jej ustanovení a vzťahu voči Európskemu dohovoru a vnútroštátnemu právu.

Abstract

The article deals with the Charter of Fundamental Rights of the EU, the application of the Charter by judicial authorities at national and European level, its legal binding, and the interpretation of its provisions and the relation to the European Convention and to national law.

Úvod

Pre písomnú podobu príspevku som si vybral tému úzko spätú s problematikou ochrany osôb v európskom priestore a teóriou práva zároveň. Ide o problematiku prameňov práva a vyriešenie otázky, ktorú nastolila Charta základných práv Európskej únie (ďalej „Charta“) a jej aplikácia súdnymi orgánmi na vnútroštátnej a európskej úrovni, jej záväznosť, ako aj výklad jej ustanovení a vzťah voči *Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd* (ďalej „Európsky dohovor“) a vnútroštátnemu právu. Ako pramene mi poslúžili najmä Charta samotná a vysvetlivky k nej, pričom závery, ku ktorým som sa dopracoval som porovnal a podporil argumentáciou a príkladmi, ktoré ponúka Koen Lenaerts vo svojom článku *Exploring the Limits of the EU Charter of Fundamental Rights* a kolektív autorov Mazák, Dobrovičová, Jánošíková a Orosz v článku *Odkaz Súdneho dvora EÚ vnútroštátnym súdom o aplikovateľnosti a pôsobnosti Charty základných práv EÚ: Rozsudky vo veciach Aklagaren Fransson a Melloni*, kde je detailne rozobratá problematika miesta Charty medzi prameňmi únieového práva a vymedzení vzťahu voči vnútroštátnym právnym predpisom. Pre priblíženie vzťahu ochrany základných práv, som v texte použil právo na slobodu prejavu.

Aplikácia Charty základných práv Európskej únie

Zakladajúce akty Európskych spoločenstiev síce obsahovali priamo, či nepriamo odkazy a zmienky na ľudské práva, avšak jednotný katalóg ich súčasťou nebol. Európsky súdny dvor síce deklaroval existenciu zásad týkajúcich sa základných práv a slobôd, ale vývoj smeroval k potrebe právneho aktu, ktorý by základné práva a slobody na úrovni Európskych spoločenstiev a neskôr Európskej únie zakotvil. Pre Európsku úniu sa črtali dve možnosti, a to buď sa ako celok pripojiť k Európskemu dohovoru⁹⁴ (Dohovoru Rady Európy o ochrane ľudských práv a základných slobôd) alebo vytvoriť samostatný katalóg práv a slobôd na úrovni Únie⁹⁵. Od prvého decembra 2009, kedy nadobudla účinnosť Lisabonská zmluva, má Charta základných práv Európskej únie (ďalej len „Charta“) rovnaké postavenie ako Zmluva o Európskej únii a Zmluvy o fungovaní Európskej únie. Charta sa tak pridala k prameňom primárneho práva Európskej únie. Zdôraznením základných práv, zlúčením a systematizáciou do jedného dokumentu sa stala zdrojom inšpirácie, ktorý sa pretvoril do rozličných národných a medzinárodných právnych nástrojov. Charta preto predstavuje nové štádium v procese európskej integrácie.⁹⁶

Charta základných práv má špecifické postavenie⁹⁷, ktoré je podmienené aj citelnou obavou členských štátov pred stratou suverenity pred právnym aktom

⁹⁴ Tento scenár nebol prijatý jednomyselne medzi členmi EÚ, snáď aj preto, že by takýto krok na úrovni únie mohol vytvoriť precedens, s ktorým by členské štáty nemuseli súhlasiť a chýbajúca právna subjektivita Únie, avšak tento nedostatok bol odstránený prijatím Lisabonskej zmluvy. – článok 47 ZEÚ: „Únia má právnu subjektivitu.“

⁹⁵ Na zasadnutí Európskej Rady v roku 1999 bolo prijaté rozhodnutie o vypracovaní jednotného katalógu základných práv a slobôd, ktorý bol pripojený k zmluve z Nice ako nezáväzný politický dokument. Napriek svojej nezáväznosti sa Charta objavovala v rozhodovacej činnosti Európskeho súdneho dvora. Nakoniec sa stala Charta právne záväznou po vstupe Lisabonskej zmluvy do platnosti 1.12.2009.

Článok 6 ZEÚ

1. Únia uznáva práva, slobody a zásady uvedené v Charte základných práv Európskej únie zo 7. decembra 2000 upravenej 12. decembra 2007 v Štrasburgu, ktorá má rovnakú právnu silu ako zmluvy. Ustanovenia charty žiadnym spôsobom nerozširujú právomoci Únie vymedzené v zmluvách. Práva, slobody a zásady v charte sa vykladajú v súlade so všeobecnými ustanoveniami hlavy VII charty, ktorými sa upravuje jej výklad a uplatňovanie a pri riadnom zohľadnení vysvetliviek, na ktoré sa v charte odkazuje a ktoré označujú zdroje týchto ustanovení.

2. Únia pristúpi k Európskemu dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd. Týmto pristúpením nie sú dotknuté právomoci Únie vymedzené v zmluvách.

3. Základné práva tak, ako sú zaručené Európskym dohovorom o ochrane ľudských práv a základných slobôd a ako vyplývajú z ústavných tradícií spoločných pre členské štáty, predstavujú všeobecné zásady práva Únie.

⁹⁶ Lenaerts, K. Exploring the Limits of the EU Charter of Fundamental Rights. *European Constitutional Law Review*. Vol. 8. Issue 3. Oct.2012. s.375.

⁹⁷ Charta ako sú súčasť primárneho práva Európskej únie plní trojakú funkciu.

- 1) rovnako ako všeobecné zásady v práve EÚ, slúži ako vodiace pravidlo pri interpretácii. Právo Únie a vnútroštátne právo musia byť interpretované vo svetle Charty.
- 2) tak ako všeobecné zásady, Charta poskytuje základ pre súdne preskúmanie. Právna úprava EÚ, ktorá bude v rozpore s niektorým článkom Charty bude považovaná za neplatnú. Rovnaké dôsledky platia aj pre vnútroštátnu právnu úpravu, ktorá bude vykonávať legislatívu EÚ v rozpore s Chartou.
- 3) Charta je zdrojom pre objavovanie všeobecných zásad európskeho práva.

nahrádzujúcim základné práva vyjadrené v národných ústavách jednou spoločnou normou. „V nadväznosti na to autori Charty uistili členské štáty, že Charta, napriek jej významu, nebude dostredivou silou európskej integrácie. Aby k tomu nedochádzalo cestou súdneho aktivizmu, Hlava VII Charty (článok 51 až 54) upravuje prípady, v ktorých sa možno Charty dovolávať, a tiež ako interpretovať jej ustanovenia.“⁹⁸

S poukazom na ústavnú úpravu v Slovenskej republike má Charta ako súčasť primárneho práva status medzinárodnej zmluvy podľa článku 7 odsek 2 Ústavy SR a má prednosť pred zákonmi SR, nie však pred Ústavou samotnou. Jej aplikácia je tak limitovaná spomenutým článkom 51 Charty.⁹⁹ V tomto zmysle aj Súdny dvor EÚ zohľadňuje pri interpretácii a aplikácii Charty zásadu prenesenia právomoci v zmysle čl. 5 ods. 2 ZEÚ.¹⁰⁰ Charta tak bude aplikovateľná výlučne vtedy, ak by orgány Slovenskej republiky konali v rozsahu pôsobnosti práva EÚ¹⁰¹, chceli sa odchyliť od práva EÚ alebo by existovalo materiálne pravidlo práva EÚ, ktoré by sa malo v danom prípade aplikovať.

Dôležité zo strany súdu je skúmať spojitosť vnútroštátneho opatrenia, ktorá sa viaže na cieľ vnútroštátneho právneho aktu, ak cieľ je iný ako vykonať právo Únie, potom Chartu nemožno aplikovať, aj keď sa situácia fakticky týka záležitostí, ktoré upravuje právo Únie.¹⁰²

V zmysle rozhodovacej činnosti Súdneho dvora EÚ možno rozlíšiť dva rozdielne typy konania v rámci pôsobnosti práva Únie, ktoré právo EÚ ukladá členským štátom. Ide

⁹⁸ Lenaerts, K. s. 376.

⁹⁹ Berdisová, L. Zakotvenie základných práv a ich ochrana na úrovni Európskej únie. In Ústavné právo Slovenskej republiky. 2. upravené vydanie. Plzeň: Aleš Čeněk, 2013. s. 88.

Článok 51 odsek 1: „Ustanovenia tejto charty sú pri dodržaní zásady subsidiarity určené pre inštitúcie, orgány, úrady a agentúry Únie, a tiež pre členské štáty výlučne vtedy, ak vykonávajú právo Únie. V dôsledku toho rešpektujú práva, dodržiavajú zásady a podporujú ich uplatňovanie v súlade so svojimi príslušnými právomocami a pri zachovaní obmedzení právomocí Únie, ktoré boli na ňu prenesené zmluvami.“

¹⁰⁰ Čl. 5. odsek 2 ZEU : „Podľa zásady prenesenia právomocí Únia koná len v medziach právomocí, ktoré na ňu preniesli členské štáty v zmluvách na dosiahnutie cieľov v nich vymedzených. Právomoci, ktoré na Úniu neboli v zmluvách prenesené, zostávajú právomocami členských štátov.“

¹⁰¹ Vec Aklagaren Fransson C-617/10: Z ustálenej judikatúry Súdneho dvora totiž v podstate vyplýva, že základné práva zaručené v právnom poriadku Únie sa uplatnia vo všetkých situáciách, ktoré upravuje právo Únie, avšak nie mimo týchto situácií... Keďže teda základné práva zaručené Chartou musia byť dodržané v prípade, ak vnútroštátna úprava patrí do pôsobnosti práva Únie, Súdny dvor nemá právomoc o nej rozhodnúť a prípadne uvádzané ustanovenia Charty nemôžu samy o sebe túto právomoc založiť. (bod 19 a 22). Pozri Mazák, J., Dobrovičová, G. Orosz, L. Jánošíková, M.: Odkaz Súdneho dvora EÚ vnútroštátnym súdom o aplikovateľnosti a pôsobnosti Charty základných práv EÚ: Rozsudky vo veciach Aklagaren Fransson a Melloni. In Právny obzor 97, 2014, č.2, s 118.

¹⁰² Pozri Mazák, J., Dobrovičová, G. Orosz, L. Jánošíková, M.: Odkaz Súdneho dvora EÚ vnútroštátnym súdom o aplikovateľnosti a pôsobnosti Charty základných práv EÚ: Rozsudky vo veciach Aklagaren Fransson a Melloni. In Právny obzor 97, 2014, č.2, s s. 122. Pozri vec Kreshnik Ymeraga C-87/12, „je nutné preskúmať, či je cieľom predmetnej vnútroštátnej právnej úpravy prebrať ustanovenie práva Únie, povahu tejto právnej úpravy, a či táto právna úprava sleduje iné ciele než tie, ktoré zahŕňa právo Únie, hoci môže toto právo nepriamo ovplyvniť, ako aj to, či existuje osobitné ustanovenie práva Únie v tejto oblasti alebo také, ktoré by to mohlo ovplyvniť.“

o požiadavku práva Únie od členského štátu na prijatie opatrení (v prípadoch *Wachauf*¹⁰³ a *Karlsson*¹⁰⁴) alebo uloženie povinností, ktoré musí členský štát splniť v prípade, keď sa odchýli od práva EÚ. Naopak, ak právo EÚ neukladá žiadne povinnosti členským štátom, potom sa Charta neuplatní (tak ako to ukazuje rozhodnutie *Annibaldi*¹⁰⁵).¹⁰⁶ Inými slovami vo vzťahu vnútroštátnych opatrení, ktoré nie sú prostriedkami členského štátu pre splnenie jeho záväzkov vyplývajúcich z práva Únie, a základnými právami, nemôže byť preskúmaný Súdny dvorom EÚ na základe Charty.

¹⁰³ SDEÚ vo veci 5/88 *Wachauf* (1989) - rozhodol, že základné práva, rovnako ako všeobecné zásady v práve EÚ, sú záväzné pre členské štáty, ak používajú pravidlá (normy, rules) EÚ (predtým Spoločenstva) na riadenie spoločného trhu s mliekom ako je stanovené v nariadení č. 1371/84. V tomto prípade to znamená, že národné vlády museli aplikovať pravidlá EÚ (predtým Spoločenstva) upravujúce transfer kvót mlieka, ktoré boli vyňaté spod dodatočného poplatku (*additional levy*) v dôsledku zmeny vlastníka alebo podielu (*occupancy of holding*), a to takým spôsobom, aby neboli dotknuté výsledky práce a vklady do podielu bez náhrady škody.

¹⁰⁴ Podobne vo veci **C-292/97 *Karlsson*** (2000) - ďalší prípad upravujúci kvóty produkcie mlieka, ktorý sa svojimi vysvetlivkami vzťahuje k čl. 51 ods. 1 Charty-, SD EÚ skúmal nakoľko švédske právo, pokúšajúc sa implementovať nariadenie č. 3950/92, splňa princíp rovnosti.¹⁰⁴ Toto nariadenie stanovovalo ročnú produkciu mlieka vo Švédsku na 3,3 miliónov ton. Spočiatku SDEÚ poznamenal, že noví producenti mlieka a aj producenti, ktorí rozširovali svoju výrobu, boli znevýhodnení oproti bežným producentom, ktorí nijako neupravovali svoju výrobu v období od roku 1991 do roku 1993. Na rozdiel od kvót mlieka bežných producentov, nastavené kvóty mlieka boli pod úrovňou ich výrobných kapacít. Napriek tomu SDEÚ rozhodol, že toto rozdielne zaobchádzanie je odôvodnené legitímnym cieľom uznaným spoločným trhom s mliekom, menovite išlo o zníženie štrukturálnych prebytkov a zlepšenie mliečneho trhu. Obzvlášť, SDEÚ poznamenal, že „zníženie aplikované jednostranne na nových producentov a producentov, ktorí zvyšujú svoju produkciu sa ukázalo ako objektívne zdôvodnené vzhľadom na produkciu týchto výrobcov, ktorá presahovala stanovené množstvo“. V súlade s princípom proporcionality, mliečne kvóty pridelené novým producentom a producentom rozširujúcim svoju výrobu nešli nad rámec sledovaného legitímneho cieľa, aj keď ich kvóty mlieka počítali s rizikom, že celkový počet mlieka bude prekročený.

¹⁰⁵ Vec **C-292/97 *Annibaldi***(1997). Tento prípad zahŕňal odmietnutie talianskych úradov udeliť pánovi Annibaldi mu povolenie naplánovať sad výmery troch hektárov v rámci obvodu miestneho parku. Toto zamietnutie bolo prijaté na základe miestneho zákona č.22 zo dňa 20.6.1996, podľa ktorého bol miestny park vytvorený za účelom chrániť a zvýšiť hodnotu prostredia a kultúrneho dedičstva danej oblasti. Pán Annibaldi, ktorý vlastnil poľnohospodársky podnik, ktorého 33 hektárov bolo súčasťou parku, tvrdil, že odmietnutie vo veci samej a vyvlastnenie bez náhrady, porušuje jeho základné právo vlastníť. Najprv Európsky súdny dvor vyslovil, že EÚ (vtedy Spoločenstvo) sleduje ciele v oblasti životného prostredia, kultúry a poľnohospodárstva. Avšak poznamenal, že miestny zákon č. 20 zo dňa 20.6.1996 nebol určený na implementovanie ustanovení práva Únie v žiadnej z troch menovaných oblastí. Obzvlášť keď daný zákon sledoval iné ciele ako tie, ktoré zahŕňala spoločná poľnohospodárska politika a bol všeobecnej povahy. Najdôležitejšie bolo, že vo svetle článku 345 ZFEU pravidlá EÚ (vtedy Spoločenstvo) týkajúce sa spoločnej organizácie poľnohospodárskych trhov, nemajú vplyv na systém vlastníctva poľnohospodárskeho majetku. Európsky súdny dvor preto rozhodol, že mu chýba právomoc pre zodpovedanie otázok položených talianskym vnútroštátnym súdom.

Vec *Annibaldi*, par. 21-23.

¹⁰⁶ Lenaerts, K., s. 379.

Vzťah Charty, Európskeho dohovoru a vnútroštátnej úpravy v prípade slobody prejavu

Sloboda prejavu je v Charte zakotvená v článku 11, pričom jej význam aj rozsah zodpovedá rozsahu vyjadrenom v Európskom dohovore.¹⁰⁷ Na rozdiel od Európskeho dohovoru, ktorý má v článku 10 odsek 2 špeciálnu klauzulu o obmedzení práva na slobodu prejavu, v Charte sa na všetky zakotvené práva a slobody vzťahuje všeobecná obmedzujúca klauzula stanovená článkom 52 odsek 1¹⁰⁸ a vo zvyšku odkazuje na úpravu v Európskom dohovore. Takéto obmedzenie musí splniť tri podmienky, a to, že musí byť „ustanovené zákonom“¹⁰⁹, musí „rešpektovať podstatu práv a slobôd“¹¹⁰, musia „zodpovedať cieľom všeobecného záujmu, ktoré sú uznané Úniou, alebo ak je to potrebné na ochranu práv a slobôd iných“¹¹¹. O úzkej súvislosti medzi Chartou a Dohovorom svedčí

¹⁰⁷ Čl. 10 ED:

1)Každý má právo na slobodu prejavu. Toto právo zahŕňa slobodu zastávať názory a prijímať a rozširovať informácie alebo myšlienky bez zasahovania štátnych orgánov a bez ohľadu na hranice. Tento článok nebráni štátom, aby vyžadovali udeľovanie povolení rozhlasovým, televíznym alebo filmovým spoločnostiam.

2. Výkon týchto slobôd, pretože zahŕňa aj povinnosti aj zodpovednosť, môže podliehať takým formalitám, podmienkam, obmedzeniam alebo sankciám, ktoré ustanovuje zákon a ktoré sú nevyhnutné v demokratickej spoločnosti v záujme národnej bezpečnosti, územnej celistvosti, predchádzania nepokojom a zločinom, ochrany zdravia alebo morálky, ochrany povesti alebo práv iných, zabráneniu úniku dôverných informácií alebo zachovania autority a nestrannosti súdnej moci.“

Čl. 52 odsek 3. Charty: V rozsahu, v akom táto charta obsahuje práva, ktoré zodpovedajú právam zaručeným v Európskom dohovore o ochrane ľudských práv a základných slobôd, zmysel a rozsah týchto práv je rovnaký ako zmysel a rozsah práv ustanovených v uvedenom dohovore. Toto ustanovenie nebráni tomu, aby právo Únie priznávalo širší rozsah ochrany týchto práv.

¹⁰⁸ Čl. 52 odsek 1: Akékoľvek obmedzenie výkonu práv a slobôd uznaných v tejto charte musí byť ustanovené zákonom a rešpektovať podstatu týchto práv a slobôd. Za predpokladu dodržiavania zásady proporcionality možno tieto práva a slobody obmedziť len vtedy, ak je to nevyhnutné a skutočne to zodpovedá cieľom všeobecného záujmu, ktoré sú uznané Úniou, alebo ak je to potrebné na ochranu práv a slobôd iných.

¹⁰⁹ Podľa rozhodovacej činnosti ESĽP, obmedzenie je „ustanovené zákonom“, ak spĺňa tri kumulatívne podmienky. Prvá, obmedzenie musí mať základ v domácom vnútroštátnom práve. Druhá, osoby, ktorých sa obmedzenie týka, musia mať možnosť poznať tieto obmedzenia, napríklad , prečítať si ich v oficiálnom vestníku EÚ. Nakoniec, tieto obmedzenia musia predpokladateľné. Inými slovami, každé obmedzenie musí byť v súlade s princípom právnej istoty, teda musí byť zreteľné a zrozumiteľné.

¹¹⁰ Charta garantuje, že žiadne obmedzenie nezabaví tieto práva a slobody ich podstaty. Pojem „podstata“ práva a slobody čerpá z ústavných tradícií spoločných pre členské štáty, rovnako aj z rozhodovacej činnosti ESĽP.

Tieto obmedzenia účinne zodpovedajú cieľom všeobecného záujmu, ktoré sleduje Únia, a ktoré nie sú so zreteľom na sledovaný cieľ neprimeraným a neznesiteľným zásahom do samotnej podstaty práva, ktoré je takto zaručené“. (Lenaerts, K. s. 391..)

¹¹¹ napr. ciele uvedené v článku 3 ZEÚ - presadzovať mier, svoje hodnoty a blaho svojich národov. Alebo princípy v článku 36 ZFEU - princípy verejnej morálky, verejným poriadkom, verejnou bezpečnosťou, ochranou zdravia a života ľudí a zvierat, ochranou rastlín, ochranou národného kultúrneho bohatstva, ktoré má umeleckú, historickú alebo archeologickú hodnotu, alebo ochranou priemyselného a obchodného vlastníctva, z dôvodu ktorých môže dôjsť k obmedzeniu alebo zákazu vývozu, dovozu alebo tranzitu. Tieto

aj znenie vysvetliviek k článku 52 Charty¹¹², ktorého účelom je ustanoviť rozsah pôsobnosti práv a zásad Charty a upraviť pravidlá na ich výklad.

Odsek 2 článku 52¹¹³ odkazuje na práva, ktoré už boli výslovne zaručené v Zmluve o založení Európskeho spoločenstva a uznané Chartou, a ktoré sa v súčasnosti nachádzajú v zmluvách (najmä práva vyplývajúce z občianstva Únie). Podstatou tohto ustanovenia je, že tieto práva stále podliehajú podmienkam a obmedzeniam vzťahujúcim sa na právo Únie, na ktorom sú založené, a ktoré sú ustanovené v zmluvách. Charta nemení systém práv, ktorý bol vymedzený Zmluvou o ES a ktorý je prevzatý v zmluvách.

Cieľom odseku 3¹¹⁴ je vyjadriť súvis medzi Chartou a Európskym dohovorom stanovením pravidla, že v rozsahu, v akom práva podľa tejto charty zodpovedajú právam zaručeným EDĽP, ich zmysel a rozsah, vrátane prípustných obmedzení, je rovnaký ako v prípade práv ustanovených Európskym dohovorom.

Do vynesenia rozsudku voci *Aklagaren Fransson* sa nepochybovalo o tom, že Charta predstavuje minimálny štandard ochrany základných práv v priestore Európskej únie, čo pre členský štát znamená možnosť poskytnutia vyššej ochrany na vnútroštátnej úrovni než na úrovni Únie. Výklad článku 52 odsek 3 túto tézu viac ako sponchýbil.¹¹⁵

Zákonodarca sa musí pri ukladaní obmedzení základných práv a slobôd držať rovnakých noriem, aké vyplývajú z obmedzení ustanovených v Európskom dohovore v článku 10 odsek 2. Zmysel a rozsah zaručených práv je ustanovený nielen znením týchto právnych nástrojov, ale aj judikatúrou Európskeho súdu pre ľudské práva a Súdneho

zákazy a obmedzenia však nesmú byť prostriedkami svojoľnej diskriminácie alebo skrytého obmedzovania obchodu medzi členskými štátmi.

alebo článok 346 ZFEÚ- 1. Ustanovenia zmlúv nebránia použitiu nasledujúcich pravidiel:

- a) žiaden členský štát nie je povinný poskytovať informácie, ktorých sprístupnenie odporuje podľa jeho názoru základným záujmom jeho bezpečnosti;
- b) každý členský štát môže prijať opatrenia, ktoré pokladá za nevyhnutné na ochranu základných záujmov vlastnej bezpečnosti a ktoré sú späté s výrobou zbraní, munície a bojového materiálu alebo obchodu s nimi; tieto opatrenia nesmú nepriaznivo ovplyvniť podmienky hospodárskej súťaže na vnútornom trhu výrobkov, ktoré nie sú určené zvlášť na vojenské účely.

¹¹² Keď sloboda prejavu patrí medzi práva a slobody, ktorých články charty, ktorých zmysel a rozsah je rovnaký ako v prípade zodpovedajúcich článkov EDĽP: písmeno g) článok 11 Charty zodpovedá článku 10 EDĽP bez toho, aby boli dotknuté akékoľvek obmedzenia, ktoré môže právo Únie uplatniť na právo členských štátov na zavedenie povolení uvedených v tretej vete článku 10 ods. 1 EDĽP,

¹¹³čl. 52 ods. 2: Práva uznané v tejto charte, ktoré sú predmetom ustanovení zmlúv, sa vykonávajú za podmienok a v medziach vymedzených týmito zmluvami.

¹¹⁴ Čl. 52 ods 3: V rozsahu, v akom táto charta obsahuje práva, ktoré zodpovedajú právam zaručeným v Európskom dohovore o ochrane ľudských práv a základných slobôd, zmysel a rozsah týchto práv je rovnaký ako zmysel a rozsah práv ustanovených v uvedenom dohovore. Toto ustanovenie nebráni tomu, aby právo Únie priznávalo širší rozsah ochrany týchto práv.

¹¹⁵ Mazák.J., Dobrovičová, G. Orosz, L. Jánošíková, M.: Odkaz Súdneho dvora EÚ vnútroštátnym súdom o aplikovateľnosti a pôsobnosti Charty základných práv EÚ: Rozsudky vo veciach *Aklagaren Fransson* a *Melloni*. In *Právny obzor* 97, 2014, č.2, s.116.

dvora EÚ. Posledná veta odseku umožňuje Únii zaručiť širšiu ochranu.¹¹⁶ V každom prípade, úroveň ochrany zabezpečená Chartou nemôže byť nikdy nižšia ako úroveň, ktorá je zaručená EDĽP.¹¹⁷

Tak nastáva situácia, v ktorej „s ohľadom na dosahovanie úrovne ochrany garantovanej Európskym dohovorom, Súdny dvor Európskej únie bude zaviazaný reinterpretovať Chartu. Naopak, ak sa ESĽP rozhodne znížiť úroveň ochrany pod hranicu garantovanú právom Únie, zo znenia článku 53 Charty, Súdnemu dvoru EÚ nebude umožnené vykladať ustanovenia Charty v zužujúcom zmysle.“¹¹⁸

Pravidlo výkladu uvedené v odseku 4 je založené na formulácii článku 6 ods. 3 Zmluvy o Európskej únii¹¹⁹ s náležitým zreteľom na spoločné ústavné tradície, ktorými sa riadi Súdny dvor EÚ. Takýmto postupom by mali byť dotknuté práva Charty vykladané spôsobom zaručujúcim vysokú mieru ochrany, ktorá je náležite prispôbená právu Únie a je v súlade so spoločnými ústavnými tradíciami.

Čo sa týka spoločných ústavných tradícií členských štátov, vysvetlivky¹²⁰ v Charte deklarujú, že Charta nemá v záujme určiť „najmenšieho spoločného menovateľa“ týchto tradícií, ale dotknuté práva Charty chce vykladať spôsobom zaručujúcim vysokú mieru ochrany, ktorá je náležite prispôbená právu Únie a je v súlade so spoločnými ústavnými tradíciami. V tejto otázke dochádza k rozdielnym výkladom, pričom jeden ponúka riešenie v podobe ochrany, ktorá je minimálne ekvivalentnou ochranou, ktorú zaručuje právny poriadok členského štátu. A teda v prípade vyššej ochrany vo vnútroštátnom práve, bude vnútroštátna úprava uprednostnená. Druhý názor obhajuje výklad, ktorý neobmedzuje prednosť práva Únie, ale uisťuje členské štáty, že Charta nenahrádza ich ústavy.¹²¹

Koen Lenaerts uprednostňuje výklad L. Azoulaia.¹²² Ten nevidí článok 53 Charty ako rozpor, ale ako posilnenie prednosti práva Únie tým, že požaduje od Súdného dvora EÚ, aby odôvodnil, prečo sa rozhodol nasledovať alebo sa odkloniť od úrovne ochrany

¹¹⁶ vysvetlivky k Charte základných práv EÚ.

¹¹⁷ Charta nebráni možnosti členských štátov využiť ustanovenie článku 15 EDĽP, ktorý umožňuje výnimky z práv zaručených EDĽP v prípade vojny alebo iného verejného ohrozenia štátnej existencie v prípade, keď prijímajú opatrenia v oblasti národnej obrany v prípade vojny a na udržanie poriadku v súlade s ich povinnosťami.

¹¹⁸ Lenaerts, K., s. 401.

¹¹⁹ Čl. 6 odsek 3 ZEÚ: Základné práva tak, ako sú zaručené Európskym dohovorom o ochrane ľudských práv a základných slobôd a ako vyplývajú z ústavných tradícií spoločných pre členské štáty, predstavujú všeobecné zásady práva Únie.

¹²⁰ Na rozdiel od Charty samotnej, vysvetlivky k nej, ktoré boli pôvodne vypracované na základe splnomocnenia predsedníctva Európskeho konventu, ktorý navrhol Chartu – „a ktoré ako také neboli právne záväzné“. Napriek tomu „sú hodnotným prostriedkom výkladu za účelom objasnenia ustanovení Charty.

¹²¹ J. Bering Liisberg, „Does the EU Charter of Fundamental Rights Threaten the Supremacy of Community Law?“, 38 CML Rev. (2001) s. 1171, s. 1998 (oponuje, že článok 53 Charty „je politicky užitočná machuľa, ktorá má slúžiť uisteniu členských štátov ..., že Charta nenahrádza národné ústavy, a že sama o sebe neohrozuje vyššiu úroveň ochrany.)

¹²² L. Azoulai, „L article II-113“ in Burgorgue-Larsen, vid' pozn. 69, str. 689. In Lenaerts, K.

základných práv poskytovanou ústavami členských štátov. Článok 53 Charty tak zaväzuje Súdny dvor EÚ nadviazať dialóg s vnútroštátnymi ústavnými súdmi, resp. s vnútroštátnymi najvyššími súdmi. V súlade s takýmto výkladom by bol článok 53 Charty vyjadrením ústavného pluralizmu. Článok 53 Charty by nepriznal prednosť aktu práva Únie, ktorý neuznáva ústavné tradície spoločné členským štátom, ale ani by dané ustanovenie Charty nepozbavilo právo Únie jeho prednosti kvôli vnútroštátnej úprave, ktorá napriek tomu, že ponúka vyššiu ochranu ako garantuje právo Únie, neberie do úvahy základné podstatné prvky daného práva. Podľa spomenutého má byť článok 53 Charty interpretovaný vo svetle konania pred Európskym súdnym dvorom Sayn- Wittgenstein¹²³.

To znamená, že pokiaľ podstatné záujmy EÚ nie sú nepriaznivo ovplyvnené vnútroštátnymi opatreniami implementujúcimi právo Únie, Súdny dvor EÚ ponecháva členským štátom otázku určiť si úroveň ochrany základných práv¹²⁴, akú považujú za konzistentnú s ich národnými ústavami.¹²⁵

Charta zakotvuje dualizmus chápania práv a zásad, ktorý vo vysvetlivkách k Charte približuje. Odsek 5 Charty vysvetľuje rozdiel medzi „právami“ a „zásadami“ upravenými v Charte. Na základe tohto rozdielu sú subjektívne práva rešpektované, zatiaľ čo zásady sú dodržiavané¹²⁶.

Tvorca Charty – Európsky Konvent o budúcnosti EÚ sa musel počas prác na Charte vyrovnáť s námietkami štátov, najmä voči začleneniu hospodárskych a sociálnych práv do tohto dokumentu čo by podľa ich obáv mohlo obmedziť ich suverenitu v týchto otázkach.

Účelom odseku bola teda snaha zdôrazniť, že niektorých ustanovení Charty sa nie je možné dovolávať pred súdom, ale slúžia ako programové normy požadujúce zásah normotvorcu EÚ, resp. vnútroštátneho normotvorcu. V tom zmysle článok 52 odsek 5 Charty načrtol odlišenie „zásad“ a „právo“, podľa ktorého sa „zásady“ stali dôležitými pre súdy len v prípade aktov prijatých Úniou v súlade s jej právomocami a v prípade členských

¹²³ vec C-208/09 Sayn-Wittgenstein, rozsudok zo dňa 22.12.2010, dosiaľ nezverejnený. bod 91 : „Súdny dvor už v tejto súvislosti spresnil, že nie je nevyhnutné, aby sa obmedzujúce opatrenie orgánov jedného členského štátu zhodovalo s poňatím zdieľaným všetkými členskými štátmi, čo sa týka spôsobu ochrany dotknutého základného práva alebo dotknutého legitímneho záujmu a že, naopak, nevyhnutnosť a primeranosť prijatých ustanovení nie sú vylúčené len z toho dôvodu, že jeden členský štát zvolil odlišný systém ochrany ako iný členský štát.“

¹²⁴ Tento prístup sa prejavil aj v náleze ÚS SR III. ÚS 141/2011 : „ak sťažovateľ namieta porušenie Charty základných práv Európskej únie všeobecným súdom, ktorý rozhodoval o jeho veci výlučne na základe vnútroštátneho práva, a nejde o prípad, v ktorom by sa Slovenská republika chcela odchýliť od práva Únie, alebo o potrebu použitia materiálneho pravidla únie, Ústavný súd v takýchto prípadoch považuje aplikovateľnosť Charty základných práv Európskej únie v konaní podľa článku 127 ods. 1. Ústavy Slovenskej republiky za vylúčenú.“

¹²⁵ Lenaerts, K., s. 399.

¹²⁶ Čl. 51 odsek 1 Charty: Ustanovenia tejto charty sú pri dodržaní zásady subsidiarity určené pre inštitúcie, orgány, úrady a agentúry Únie, a tiež pre členské štáty výlučne vtedy, ak vykonávajú právo Únie. V dôsledku toho rešpektujú práva, dodržiavajú zásady a podporujú ich uplatňovanie v súlade so svojimi príslušnými právomocami a pri zachovaní obmedzení právomocí Únie, ktoré boli na ňu prenesené zmluvami. rozsudok Súdu prvého stupňa z 11. septembra 2002 vo veci T-13/99, Pfizer/Rada.

štátov len vtedy, ak implementovali právo Únie, iba vtedy môžu byť vykladané a preskúmané. Vysvetlivky k článku 52 odsek 5 Charty stanovujú, že zásady „nespôsobujú však vznik priameho nároku na pozitívne konanie zo strany inštitúcií Únie alebo orgánov členských štátov“.¹²⁷ Na rozdiel od práv, ktoré sú ako subjektívne práva priamo nárokovateľné majú zásady obsahovo „len“ programový charakter, nie sú priamo nárokovateľné a pred súdom sa ich možno dovolávať len za účelom výkladu a preskúmania legislatívnych a exekutívnych aktov vykonávajúcich tieto zásady.¹²⁸

Zásady sa tak pre súdy stávajú významnými, len pri výklade a preskúmaní týchto aktov Únie alebo vnútroštátnych aktoch vykonávajúcich právo Únie. Ako zásady v Charte označujú vysvetlivky napr. články 25 - práva starších osôb¹²⁹, 26 - integráciu osôb so zdravotným postihnutím¹³⁰ a 37 - zásadu predbežnej opatrnosti¹³¹. V niektorých prípadoch môže článok Charty obsahovať tak prvky práva, ako aj zásady, napr. články 23¹³², 33¹³³ a 34¹³⁴.

¹²⁷ Lenaerts, K. s.400.

¹²⁸ Berdisová, L. Zakotvenie základných práv a ich ochrana na úrovni Európskej únie. In Ústavné právo Slovenskej republiky. 2.upravené vydanie. Plzeň: Aleš Čeněk, 2013, s.87.

¹²⁹ článok 25 Charty :Práva starších osôb: Únia uznáva a rešpektuje právo starších osôb na dôstojný a nezávislý život a na účasť na spoločenskom a kultúrnom živote.

¹³⁰ článok 26 Charty: Integrácia osôb so zdravotným postihnutím: Únia uznáva a rešpektuje právo osôb so zdravotným postihnutím využívať opatrenia, ktoré sú určené na zabezpečenie ich nezávislosti, sociálnej integrácie a integrácie v zamestnaní a účasti na spoločenskom živote.

¹³¹ Článok 37 Charty: Ochrana životného prostredia

Vysoká úroveň ochrany životného prostredia a zlepšovanie kvality životného prostredia sa musia začleniť do politik Únie a zabezpečiť v súlade so zásadou trvalo udržateľného rozvoja.

¹³²Článok 23 Charty: Rovnosť medzi ženami a mužmi musí byť zabezpečená vo všetkých oblastiach vrátane zamestnania, práce a odmeňovania. Zásada rovnosti nebráni zachovávaniu alebo prijímaniu opatrení, ktoré ustanovujú osobitné výhody v prospech menej zastúpeného pohlavia

¹³³ Článok 33 Charty:

1) Rodina požíva právnu, ekonomickú a sociálnu ochranu.

2) Na účely zosúladenia rodinného a pracovného života má každý právo na ochranu pred prepustením z práce z dôvodu spojeného s materstvom, ako aj právo na platenú materskú dovolenku alebo rodičovskú dovolenku po narodení alebo osvojení dieťaťa.

¹³⁴ Článok 34 Charty: Sociálne zabezpečenie a sociálna pomoc:

1. Únia uznáva a rešpektuje právo na dávky sociálneho zabezpečenia a sociálne služby, ktorými sa zabezpečuje ochrana v prípade materstva, choroby, pracovných úrazov, závislosti alebo vysokého veku, ako aj v prípade straty zamestnania, podľa pravidiel ustanovených právom Únie a vnútroštátnymi právnymi predpismi a praxou.

2. Každý, kto má bydlisko alebo sa oprávnene pohybuje v rámci Európskej únie, má právo na dávky sociálneho zabezpečenia a sociálne výhody v súlade s právom Únie a vnútroštátnymi právnymi predpismi a praxou.

3. S cieľom bojovať proti sociálnemu vylúčeniu a chudobe Únia uznáva a rešpektuje právo na sociálnu pomoc a pomoc pri bývaní s cieľom zabezpečiť dôstojnú existenciu všetkých osôb, ktoré nemajú dostatok prostriedkov, v súlade s právom Únie a vnútroštátnymi právnymi predpismi a praxou.

Vo všeobecnosti prevládajú dva názory na dualizmus zásad a práv v Charte. Prvý, ktorý neumožňuje sa spoľahnúť na zásady pred súdom mimo situácií týkajúcich sa záležitostí Únie a druhý, širší výklad pojmu zásada tvrdí, že článok 52 odsek 5 Charty umožňuje obmedzenú vymáhateľnosť. Že zásady budú pôsobiť ako záchranná brzda zrušenia rozpornej legislatívy. Inými slovami by obmedzil zákonodarcu prijať úpravu, ktorá by odporovala zásadám, ktoré Charta zakotvuje.

Cieľom Charty je zakotviť úroveň ochrany¹³⁵, ktorá sa v súčasnosti zaručuje v rámci príslušného rozsahu pôsobnosti právom Únie, právom členských štátov a medzinárodným právom, najmä v podobe Európskeho dohovoru v rozsahu, v akom ho interpretuje ESĽP.

V súvislosti s konfliktami medzi základnými právami alebo medzi základným právom a základnou slobodou, je nutné podotknúť, že medzi nimi nie je žiadna hierarchia kvalifikovaných práv podľa Charty. Teda ak všetky kvalifikované práva stoja na rovnakom stupni, konflikty medzi nimi musia byť riešené dosiahnutím správnej rovnováhy.¹³⁶

Záver

Podľa Lorda Goldsmitha, ak sa členské štáty odchyľujú od práva Únie, potom „ochrana základných práv občanov bude mať črty vnútroštátneho práva a ústavy a tiež medzinárodných záväzkov, akým je **Európsky dohovor**.”¹³⁷ Z uvedeného vyplýva, že ak aj má vnútroštátna úprava prednosť pred Európskym dohovorom, vzhľadom na skutočnosť, že v prípade záležitostí EÚ, má prednosť Charta, ktorej úprava slobody prejavu sa zhoduje podľa vysvetliviek s Dohovorom, bude tým pádom v záležitostiach práva Únie Charta *a de facto* i Dohovor uprednostnená pred vnútroštátnou, i keď ústavnou úpravou.

Úprava čl. 7 ods. 2¹³⁸ a ustanovenie prednosti európskeho práva „len“ pred zákonom však v súčasných podmienkach fungovania Európskeho práva stráca svoje opodstatnenie, a to formuláciou princípu prednosti komunitárneho práva¹³⁹ pred

¹³⁵ Čl. 53 Charty: Žiadne ustanovenie tejto charty sa nesmie vykladať tak, že obmedzuje alebo poškodzuje ľudské práva a základné slobody uznané v rámci príslušného rozsahu ich pôsobnosti, právom Únie, medzinárodným právom a medzinárodnými zmluvami, ktorých zmluvnou stranou je Únia alebo všetky členské štáty, a najmä Európskym dohovorom o ochrane ľudských práv a základných slobôd, ako aj ústavami členských štátov.

¹³⁶ Lenaerts, K. s.396.

¹³⁷ Goldsmith. L.P. „A Charter of Rights, Freedoms and Principles“, 38 *CML Rev.* (2001) p. 1201, na str. 1205.

¹³⁸ Čl. 7 ods. 2 Ústavy SR: Slovenská republika môže medzinárodnou zmluvou, ktorá bola ratifikovaná a vyhlásená spôsobom ustanoveným zákonom, alebo na základe takej zmluvy preniesť výkon časti svojich práv na Európske spoločenstvá a Európsku úniu. Právne záväzné akty Európskych spoločenstiev a Európskej únie majú prednosť pred zákonmi Slovenskej republiky. Prevzatie právne záväzných aktov, ktoré vyžadujú implementáciu, sa vykoná zákonom alebo nariadením vlády podľa čl. 120 ods. 2.

¹³⁹ Prípád Van Gend en Loos C-26/62 : „ Spoločenstvo ustanovuje právny poriadok medzinárodného práva, v prospech ktorého štáty obmedzili, hoci vo vymedzených oblastiach, svoje zvrchované práva a ktorých subjektmi sú nielen členské štáty, ale rovnako aj ich štátni príslušníci“

Prípád Costa C-6/64 : „ nemalo by žiadny účinok, ak by ktorýkoľvek štát mohol jednostranne zmariť jeho účinky vlastnými právnymi predpismi, ktoré by boli záväzné a účinné pre právo Spoločenstva...“

vnútroštátnym právom a činnosťou národných ústavných, resp. najvyšších súdov, ktoré tento princíp prijali len s výhradami. V súvislosti so sekundárnymi prameňmi je možné odvodiť ich stupeň právnej sily. Návrh Ústavnej zmluvy pre Európu zakotvoval všeobecnú prednosť práva prijatého inštitúciami Únie pri vykonávaní prenesených právomocí pred právom členských štátov, pričom na rovnakom princípe je zakotvená aplikácia Charty. V súvislosti s narastajúcim vplyvom komunitárneho práva, resp. úniového práva je predpokladom interpretácie a aplikácie vnútroštátneho práva, že tak bude konané v súlade s právom Únie. Podľa prístupu Súdneho dvora EÚ, aj keď Charta bude uplatnená len v situáciách, ktoré upravuje právo Únie, avšak nie mimo týchto situácií. Na to, že ide o situáciu, ktorú upravuje právo Únie, postačuje podľa Súdneho dvora, ako to trefne poznamenal generálny advokát vo veci, náhodná alebo čiastočná spojitost' „t.j. occasio“.¹⁴⁰ Takýto prístup Súdneho dvora EÚ neznamena len pokus o harmonizáciu ochrany základných práv, ale súčasne v praxi začína taký postoj postupne pôsobiť na zmenu vzťahu medzi Chartou, národnými ústavami alebo ústavnými poriadkami a Dohovorom.¹⁴¹ Takto budú vnútroštátne sudy postavené neustále pred otázkou, či vnútroštátny prameň práva je v súlade s ochranou, ktorú poskytuje Charta a v prípade, že nie uprednostniť ochranu poskytovanú Chartou a Dohovorom.

Je pochopiteľná rezistencia ústavných súdov jednotlivých štátov voči plnému uznaniu princípu prednosti, keďže sú strážcami ústavnosti suverénnych štátov. Zároveň však Európsky súdny dvor (*SD EÚ*) vykonáva svoju úlohu fakticky najvyššieho súdu EÚ plniac rovnako špecifickú úlohu v rámci výkonu úloh zverených EÚ.¹⁴² Navyše Ústavný súd SR uviedol vo viacerých rozhodnutiach, že pri podávaní výkladu ústavy má medzinárodnoprávna úprava základných práv a slobôd v zmluvách zaväzujúcich Slovenskú republiku podporný význam, pričom ústavu nemožno vysvetľovať spôsobom zakladajúcim porušenie takýchto zmlúv. Ústavný súd SR teda prihliada aj na znenie príslušných medzinárodných zmlúv, ktoré pre Ústavný súd predstavujú jednu z orientačných smerníc, prostredníctvom ktorej je postulovaný normatívny obsah súvisiacich ústavne zaručených práv a slobôd.¹⁴³

S rozširujúcim sa rozsahom integrácie tento vývoj aplikačnej prednosti komunitárneho a po prijatí Lisabonskej zmluvy úniového práva ešte širšie rozmery.

¹⁴⁰ Mazák, J., Dobrovičová, G., Orosz, L., Jánošíková, M.: Odkaz Súdneho dvora EÚ vnútroštátnym súdom o aplikovateľnosti a pôsobnosti Charty základných práv EÚ: Rozsudky vo veciach Aklagaren Fransson a Melloni. In *Právny obzor* 97, 2014, č.2, s. 128.

¹⁴¹ Tamtiež.

¹⁴² Berdisová, L. s. 101.

¹⁴³ Nález ÚS SR Pl. ÚS 3/2001, v ktorom sa jednalo o porušenie práva na súdnu ochranu podľa čl. 46 ods. 2 Ústavy Slovenskej republiky a právo na spravodlivé súdne konanie podľa čl. 6 ods. 1 Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd.

Použitá literatúra

Berdisová, L. Zakotvenie základných práv a ich ochrana na úrovni Európskej únie. In Ústavné právo Slovenskej republiky. 2.upravené vydanie. Plzeň: Aleš Čeněk, 2013. ISBN 978-80-7380-433-6. 423s.

Goldsmith. L.P. „A Charter of Rights, Freedoms and Principles“, 38 *CML Rev.* (2001) p. 1201- 1216. ISSN 0165-0750

Lenaerts, K. Exploring the Limits of the EU Charter of Fundamental Rights. *European Constitutional Law Review*. Vol. 8. Issue 3. Oct.2012. s. 375-403. ISSN: 1574-0196.

Mazák, J., Dobrovičová, G. Orosz, L. Jánošíková, M.: Odkaz Súdneho dvora EÚ vnútroštátnym súdom o aplikovateľnosti a pôsobnosti Charty základných práv EÚ: Rozsudky vo veciach Aklagaren Fransson a Melloni. In *Právny obzor* 97, 2014, č.2, s. 115-130. ISSN 0032-6984.

OCHRANA OSOBNÝCH ÚDAJOV AKO ZLOŽKA OSOBNOSTNÝCH PRÁV

JUDR. MARIAN ĎURANA, PHD.

UNIVERZITA MATEJA BELA V BANSKEJ BYSTRICI, PRÁVNICKÁ FAKULTA

KATEDRA OBČIANSKEHO PRÁVA

Abstrakt

Článok sa zaoberá otázkou ochrany osobnostných práv spätých s fyzickou osobou v súvislosti s právom na ochranu súkromia a s tým spojenú ochranu osobných údajov. Osobitne poukazuje na právo na zabudnutie v súvislosti s judikatúrou Európskeho súdneho dvora.

Abstract

The article deals with the question of the protection of personality associated with the natural person in connection with the right to privacy and the associated protection of personal data. Specifically refers to the right to be forgotten and to erasure with the case law of the European Court of Justice.

Ochrana osobnosti obsiahnutá v § 11 až § 16 zákona č. 40/1964 Zb. v platnom znení (ďalej len Občiansky zákonník) nadväzuje na právne predpisy vyššej právnej sily a to najmä na právnu úpravu vyplývajúcu z medzinárodných dohovoroch o ľudských právach, ktorými je Slovenská republika viazaná (napr. na Všeobecnú deklaráciu ľudských) ako aj na ústavný zákon č. 461/1992 Zb. v platnom znení (ďalej len Ústava) ako je napr. čl. 12, čl. 15 čl. 22 Ústavy a iné právne predpisy upravujúce základné ľudské práva. Význam osobnostných práv, ktoré prináležia každej fyzickej osobe spočíva v tom, aby každý mohol slobodne, nerušené a dôstojne rozvíjať svoju osobnosť.

Ochrana osobnosti upravená Občianskym zákonníkom je koncipovaná ako všeobecná ochrana, čomu zodpovedá i všeobecné vymedzenie rozsahu chránených práv spätých s osobnosťou človeka. Podľa § 11 Občianskeho zákonníka: „*Fyzická osoba má právo na ochranu svojej osobnosti, najmä života a zdravia, občianskej cti a ľudskej dôstojnosti, ako aj súkromia, svojho mena a prejavov osobnej povahy.*“ Právo na ochranu osobnosti teda predstavuje inštitút, v rámci ktorého sú nedieline chránené jednotlivé čiastkové práva zabezpečujúce občianskoprávnu ochranu konkrétnych stránok osobnosti fyzickej osoby. Predmetom ochrany sú jednak nemateriálne hodnoty a stránky osobnosti človeka (meno, česť, dôstojnosť, súkromie, telesná integrita a pod.), jednak prejavy osobnej povahy (napr. podobizne, zvukové záznamy). Výpočet chránených práv spätých s osobnosťou človeka je enumeratívny a ustanovenie § 11 Občianskeho zákonníka dáva

len príkladné vymedzenie chránených práv spätých s osobnosťou fyzickej osoby. Popri týchto právach sa poskytuje ochrana i iným právam spojených s osobnosťou človeka, ktoré sú zakotvené v Ústave ako i iných právnych predpisoch vrátane práva Európskej únie, alebo ktoré z nich vyplývajú.

Jednou zo zložiek osobnostných práv spätých s fyzickou osobou je i právo na súkromie. Podľa uznesenia Najvyššieho súdu Slovenskej republiky sp. zn. 3 Cdo 137/2008 spočíva právo na súkromie v práve fyzickej osoby samostatne sa rozhodnúť podľa vlastného uváženia, či a v akom rozsahu majú byť skutočnosti z jej súkromného života prístupné iným alebo zverejnené.

Porušením práva na ochranu súkromia pritom nie je len neoprávnené získavanie vedomostí a poznatkov o súkromí fyzickej osoby, ale aj neoprávnené rozširovanie týchto poznatkov a vedomostí. Dôsledkom neoprávneného zásahu do práva na súkromie môže byť zníženie dôstojnosti alebo vážnosti v spoločnosti, pritom však tento dôsledok nie je jediným právom požadovaným prejavom ujmy spôsobenej fyzickej osobe.

S ochranou súkromia súvisí i ochrana osobných údajov. Otázka ochrany osobných údajov súvisí s aproximáciou smernice Európskeho parlamentu a Rady 95/46/EHS z 24. októbra 1995 o ochrane fyzických osôb pri spracovaní osobných údajov a voľnom pohybe týchto údajov v znení nariadenia Európskeho parlamentu a Rady (ES) č. 1882/2003 z 29. septembra 2003. Uvedená smernica bola do nášho právneho poriadku implementovaná zákonom č. 122/2013 Z.z. o ochrane osobných údajov.

Osobné údaje sú údaje týkajúce sa určenej alebo priamo alebo nepriamo určiteľnej fyzickej osoby, najmä na základe všeobecne použiteľného identifikátora alebo na základe jednej či viacerých charakteristík alebo znakov, ktoré tvoria jej fyzickú, fyziologickú, psychickú, mentálnu, ekonomickú, kultúrnu alebo sociálnu identitu.

Zásady ochrany osobných údajov vychádzajú z nasledovných zásad.

- Zásada zákonnosti. V zmysle uvedenej zásady osobné údaje možno spracúvať len spôsobom ustanoveným zákonom a v jeho medziach tak, aby nedošlo k porušeniu základných práv a slobôd dotknutých osôb, najmä k porušeniu ich práva na zachovanie ľudskej dôstojnosti alebo k iným neoprávneným zásahom do ich práva na ochranu súkromia. Ak zákon nestanovuje inak na spracovanie osobných údajov je potrebný predchádzajúci písomný súhlas dotknutej osoby
- Zásada určenia účelu spracovávanía údajov zakotvuje, že získavať osobné údaje je možné výlučne len na vymedzený alebo ustanovený účel. Je neprípustné získavať osobné údaje pod zámienkou iného účelu spracúvania alebo inej činnosti.
- Zásada spracovania osobných údajov len po nevyhnutnú dobu zakotvuje, že osobné údaje môžu byť spracovávané počas nie dlhšej doby, ako je doba nevyhnutná na dosiahnutie účelu spracúvania s tým, že po uplynutí tejto doby musí dôjsť k likvidácii osobných údajov, ak zákon nestanovuje inak,

- Zásada správnosti a aktuálnosti je vyjadrená v ustanoveniach 16 zákona č. 122/2013 Z.z.. V zmysle uvedeného ustanovenia každý, kto spracováva osobné údaje alebo nesie za ne zodpovednosť. Má teda povinnosť pravidelne kontrolovať správnosť a relevantnosť spracovávaných údajov, ako aj zabezpečiť ich kompletnosť za účelom minimalizácie možných chýb a udržiavanie údajov v aktuálnej podobe.
- Zásada voľného prístupu dotknutých osôb do procesu spracovávania – každý, kto preukáže svoju má právo dozvedieť sa, či a aké osobné údaje o jeho osobe sú spracovávané vrátane informácií o zdroj a práva na opravu alebo likvidáciu svojich nesprávnych, neúplných alebo neaktuálnych osobných údajov, ktoré sú predmetom spracúvania.

V súvislosti s ochranou osobných údajov ako zložky na ochranu súkromia je v súčasnosti aktuálnou témou otázka právo na zabudnutie, t.j. práva na výmaz a likvidáciu údajov (čl. 12b smernice) a práva dotknutej osoby na námietku voči spracovaniu jej údajov (čl. 14a).

Uvedená otázka sa dostala do popredia najmä v súvislosti s riešením prejudiciálnej otázky a rozhodnutím Európskeho súdneho dvora vo veci C-131/12 Google Spain SL, Google Inc proti Agencia Española de Protección de Datos (AEPD), Mariovi Costejovi Gonzálezovi. V uvedenom rozhodnutí Európsky súdny dvor riešil otázku či sa článok 2 písm. b) smernice 95/46/EHS (ďalej len Smernica) má vykladať v tom zmysle, že činnosť vyhľadávača ako poskytovateľa obsahu, ktorá spočíva vo vyhľadávaní informácií, ktoré na internete zverejnili alebo umiestili tretie osoby, v ich automatickom indexovaní, dočasnom uschovaní a napokon v ich sprístupnení používateľom internetu v určitom preferenčnom poradí, sa má kvalifikovať ako „spracovanie osobných údajov“ v zmysle tohto ustanovenia v prípade, že tieto informácie obsahujú osobné údaje. V prípade kladnej odpovede sa mal následne riešiť otázku, či sa článok 2 písm. d) má vykladať v tom zmysle, že poskytovateľ vyhľadávača sa musí považovať za „prevádzkovateľa“ spracovania osobných údajov v zmysle ustanovení Smernice. Ide teda o zodpovedanie otázky, či je umožnené dotknutej osobe zabrániť vyhľadávaču ako poskytovateľa indexovať jej osobné údaje, a to z dôvodu, že nechce, aby boli tieto údaje prístupné používateľom internetu a chce, aby sa na ne „zabudlo“, z dôvodu neaktuálnosti, napriek tomu, že údaje boli zverejnené treťou osobou v súlade s právom.

Z hľadiska odpovedí uvedených je potrebné poukázať, že už v predchádzajúcich rozhodnutiach Súdny dvor vyslovil, že pod operácie uvedené v článku 2 písm. b) Smernice sa musí kvalifikovať aj také spracovanie, ktoré sa týka už informácií uverejnených v médiách.¹⁴⁴ Článok 2 písm. d) smernice 95/46 definuje prevádzkovateľa ako „fyzickú

¹⁴⁴ pozri rozsudok Satakunnan Markkinapörssi a Satamedia, C-73/07, EU:C:2008:727, body 48 a 49

alebo právnickú osobu, verejný orgán, agentúru alebo akýkoľvek iný orgán, ktorý sám, alebo v spojení s inými, určí účely a prostriedky spracovania osobných údajov“. Poskytovateľ vyhľadávača stanovuje ciele a prostriedky tejto činnosti a tým aj spracovania osobných údajov, ktoré sám vykonáva v rámci uvedenej činnosti, a v dôsledku toho musí byť považovaný za „prevádzkovateľa“ zodpovedného za toto spracovanie na základe uvedeného článku 2 písm. d) Smernice. Samotné zobrazenie osobných údajov na stránke s výsledkami vyhľadávania predstavuje spracovanie týchto údajov. Nemožno pripustiť, aby spracovanie osobných údajov uskutočnené pre potreby fungovania vyhľadávača Google search bolo vyňaté z povinností a záruk stanovených Smernicou, čo by malo nepriaznivý dopad na jej potrebný účinok a na účinnú a úplnú ochranu slobôd a základných práv fyzických osôb, ktoré sa usiluje zaručiť¹⁴⁵, a najmä práva na súkromie v súvislosti so spracovaním osobných údajov, ktorému táto smernica priznáva osobitnú dôležitosť, ako to potvrdzujú najmä jej článok 1 ods. 1.¹⁴⁶

Odpoveď na tretiu otázku je odpoveďou na otázku či sa článok 12 písm. b) a článok 14 prvý odsek písm. a) Smernice majú vykladať v tom zmysle, že na účely dodržania práv zakotvených v týchto ustanoveniach je poskytovateľ vyhľadávača povinný odstrániť zo zoznamu výsledkov výsledky, ktoré sa zobrazia v nadväznosti na vyhľadávanie uskutočnené na základe zadania mena určitej osoby ako odkazy na webové stránky uverejnené tretími osobami, ktoré obsahujú informácie týkajúce sa tejto osoby, a to aj za predpokladu, že toto meno a tieto informácie nie sú ešte predtým alebo súčasne vymazané z týchto webových stránok, a prípadne aj vtedy, ak je ich uverejnenie na uvedených stránkach, ako také v súlade s právnymi predpismi.

Článok 12 písm. b) Smernice ustanovuje, že členské štáty zaručia dotknutému subjektu právo získať od prevádzkovateľa, ak je to vhodné, úpravu, vymazanie alebo zablokovanie údajov, ktorých spracovanie nezodpovedá ustanoveniam Smernice, najmä z dôvodu neúplného alebo nepresného charakteru údajov. Článok 14 Smernice zas zakotvuje, že členské štáty zaručia dotknutej osobe právo aspoň v prípadoch uvedených v článku 7 písm. e) a f) kedykoľvek vzniesť námietky nezákonného spracovávania osobných údajov alebo námietku proti spracovaniu osobných údajov ak predpokladá, že sa budú spracovávať s cieľom priameho obchodovania.

Vo vzťahu k uvedenej otázke Súdny dvor napokon konštatoval, že článok 12 písm. b) a článok 14 prvý odsek písm. a) Smernice sa majú vykladať v tom zmysle, že v rámci posúdenia podmienok uplatnenia týchto ustanovení treba najmä preskúmať, či má dotknutý subjekt právo na to, aby predmetná informácia týkajúca sa jeho osoby už nebola

¹⁴⁵ pozri analogicky rozsudok L'Oréal a i., EU:C:2011:474, body 62 a 63

¹⁴⁶ pozri v tomto zmysle rozsudky Österreichischer Rundfunk a i., C-465/00, C-138/01 a C-139/01, EU:C:2003:294, bod 70; Rijkeboer, C-553/07, EU:C:2009:293, bod 47, ako aj IPI, C-473/12, EU:C:2013:715, bod 28

v súčasnosti prepojená s jeho menom prostredníctvom zoznamu výsledkov zobrazených v nadväznosti na vyhľadávanie uskutočnené na základe zadania jeho mena. Dotknuté osoby už v zmysle ustanovení čl. 7 a 8 Charty ľudských práv môžu žiadať, aby dotknutá informácia už nebola sprístupnená širokej verejnosti prostredníctvom jej zahrnutia na takýto zoznam výsledkov. Vždy bude však nevyhnutné posúdiť konkrétne okolnosti prípadu a v súlade so zásadou proporcionality bude nevyhnutné hľadať spravodlivú rovnováhu medzi právom podľa článku 7 a 8 Charty a právom na informácie prostredníctvom takéhoto zahrnutia.

Slovenská právna úprava právo tiež pozná právo zabudnutia. Podľa § 28 ods. 1 písm. f) až g) zákona č. 122/2013 o ochrane osobných údajov má dotknutá osoba právo vyžadovať likvidáciu jej osobných údajov, ktorých účel spracúvania sa skončil; ak sú predmetom spracúvania úradné doklady obsahujúce osobné údaje, môže požiadať o ich vrátenie, likvidáciu jej osobných údajov, ktoré sú predmetom spracúvania, ak došlo k porušeniu zákona a vyžadovať blokovanie jej osobných údajov z dôvodu odvolania súhlasu pred uplynutím času jeho platnosti, ak prevádzkovateľ spracúva osobné údaje na základe súhlasu dotknutej osoby.

Právo byť zabudnutý sa nachádza i v pripravovanom Nariadení Európskeho parlamentu a Rady o ochrane fyzických osôb pri spracúvaní osobných údajov a to v článku 17. Navrhovaný článok znie, že: *„Dotknutá osoba má právo vymôcť prostredníctvom prevádzkovateľa výmaz svojich osobných údajov, ako aj to, aby sa prevádzkovateľ zdržal ďalšieho šírenia týchto údajov, ak sa na tieto údaje vzťahujú niektorý z týchto dôvodov:*

- a) údaje už nie sú potrebné na účely, na ktoré sa zhromažďovali alebo inak spracúvali;*
- b) dotknutá osoba odvolá súhlas, na základe ktorého sa spracovanie vykonáva, alebo ak uplynulo obdobie uchovávania, na ktoré bol daný súhlas, a ak nejestvuje iný právny základ pre spracovanie údajov; alebo*
- c) dotknutá osoba sa prostredníctvom súdu alebo inej autority založenej v EÚ právoplatne (konečne) dovoľá, že dotknuté dáta majú byť zničené*
- d) dáta boli získane nezákonne*

Pri práve na zabudnutie je nevyhnutné zakotviť nevyhnutný balans medzi právom na ochranu súkromia a právom jednotlivcov na kontrolu ich osobných údajov a cenzúrou. V právnej praxi sa s napätím v súvislosti s uvedeným právom očakáva i rozhodnutie vo veci rakúskeho študenta Maxa Schremsa c/a Facebook, Facebook Ireland Ltd.

Rozvojom technológií teda dochádza i k okliešteniu nášho súkromia a uvedené oklieštenie alebo nevyhnutný priestor súkromia je potrebné vymedziť právnou reguláciou. Najst tento balans však bude problematické, nakoľko rozvoj techniky a tzv. kyberpriestoru je enormný a právo ako systém regulácie ľudského správania nedokáže tak rýchlo reagovať na požiadavky doby.

Použitá literatúra

Vojčík, P. et al.: Občianske právo hmotné. Plzeň: Aleš Čeněk.2012. 637 s..

Vojčík, P.: Občianske právo hmotné I., UPJŠ Košice, r. 2002

Eliáš, K.: Občanský zákoník- Velký akademický komentář, 1. Svazek, Praha, Linde, 2008

http://www.supcourt.gov.sk/data/att/7445_subor.pdf

<http://eur-lex.europa.eu/legal->

[content/SK/TXT/?qid=1418561279017&uri=CELEX:01995L0046-20031120](http://eur-lex.europa.eu/legal-content/SK/TXT/?qid=1418561279017&uri=CELEX:01995L0046-20031120)

http://europa.eu/eu-law/case-law/index_sk.htm

AKTUÁLNE OTÁZKY OCHRANY SPOTREBITEĽA¹⁴⁷

MGR. VLADIMÍR FILIČKO

UNIVERZITA PAVLA JOZEFA ŠAFÁRIKA V KOŠICIACH, PRÁVNICKÁ FAKULTA

KATEDRA OBČIANSKEHO PRÁVA

Abstrakt

Ochrana spotrebiteľa tvorí v podmienkach Slovenskej republiky, ako i Európskej únie významnú a v súčasnosti značne diskutovanú oblasť práva. Pre právnu úpravu spotrebiteľského práva je typické, že okrem tzv. minimálneho štandardu ochrany, ktorá je spotrebiteľom poskytnutá úpravou smerníc Európskej únie, a ktorá má byť premietnutá do vnútroštátnych právnych poriadkov členských štátov, môže byť táto ochrana vnútroštátnou právnou úpravou nad rámec úpravy smerníc rozšírená. V predmetnom príspevku sa autor venuje najnovším novelizáciám právnej úpravy spotrebiteľského práva, ktoré s účinnosťou od druhej polovice roku 2014 na jednej strane implementujú novú Smernicu Európskeho parlamentu a Rady č. 2011/83/EÚ¹⁴⁸ a na strane druhej túto ochranu rozširujú, nad rámec úprav „spotrebiteľských“ smerníc, o nové prvky vyplývajúce najmä z rozhodovacej činnosti všeobecných súdov Slovenskej republiky.

Abstract

Consumer protection in the Slovak Republic as well as in the European Union is an important and currently widely debated area of law. Except for, so-called minimum standard of protection that is provided to the consumer by adjusting the directives of the European Union, and to be reflected in national laws, may be the protection of national legislation beyond editing guidelines widespread. In this contribution, the author devotes most recent amendment to the regulation of consumer law, with effect from the second half of 2014, on the one hand, implement the new Directive of the European Parliament and the Council nr. 2011/83/EU, as well as extending consumer protection with new features resulting from the decision-making activity of the ordinary courts of the Slovak Republic.

¹⁴⁷ Tento príspevok vznikol v rámci riešenia grantovej úlohy VEGA č. č. 1/0940/14 „REKODIFIKÁCIA SÚKROMNÉHO PRÁVA V INTENCIÁCH PRÁVA EURÓPSKEJ ÚNIE“

¹⁴⁸ Smernica Európskeho parlamentu a Rady 2011/83/EÚ z 25. októbra 2011 o právach spotrebiteľov, ktorou sa mení a dopĺňa smernica Rady 93/13/EHS a smernica Európskeho parlamentu a Rady 1999/44/ES a ktorou sa zrušuje smernica Rady 85/577/EHS a smernica Európskeho parlamentu a Rady 97/7/ES (Ú. v. EÚ L 304, 22. 11. 2011)

Úvod

Potreba poukázať na aktuálne otázky ochrany spotrebiteľa a možno povedať aj samotného spotrebiteľského práva, okrem stále vyvíjajúcej sa judikatúry všeobecných súdov Slovenskej republiky, tento krát vyplynula z prijatia dvoch právnych predpisov, ktoré významnejším spôsobom posilnili ochranu spotrebiteľov v podmienkach Slovenskej republiky. Uvedené predpisy sú novelami najmä Občianskeho zákonníka¹⁴⁹, zákona o ochrane spotrebiteľa¹⁵⁰ a zákona o spotrebiteľských úveroch¹⁵¹, ako i ďalších právnych predpisov tak súkromného, ako i verejného práva. V skratke možno povedať, že okrem implementácie novej smernice ide aj o reakciu zákonodarcu na pretrvávajúcu a problematickú aplikačnú prax, ktorá dlhodobo rezonuje pri poskytovaní peňažných prostriedkov spotrebiteľom a spája sa najmä s činnosťou tzv. nebankových subjektov.

Zákon č. 102/2014 Z.z.

Prvou novelou resp. právnym predpisom „renovujúcim“ spotrebiteľské právo je zákon č. 102/2014 Z.z. o ochrane spotrebiteľa pri predaji tovaru alebo poskytovaní služieb na základe zmluvy uzavretej na diaľku alebo zmluvy uzavretej mimo prevádzkových priestorov predávajúceho a o zmene a doplnení niektorých zákonov, ktorého prevažná časť nadobudla účinnosť dňa 01.05.2014 a zvyšok dňa 13.06.2014. Tento predpis bol prijatý za účelom transpozície už spomínanej Smernice Európskeho parlamentu a Rady 2011/83/EÚ z 25. októbra 2011 o právach spotrebiteľov a jeho prijatím došlo k zrušeniu dovtedy platného a účinného zákona č. 108/2000 Z.z. o ochrane spotrebiteľa pri podomovom predaji a zásielkovom predaji. **Tomuto predpisu je nevyhnutné venovať osobitnú pozornosť, a to najmä z dôvodu, že okrem iného prináša novinky, ktoré narúšajú základné inštitúty a pravidlá súkromného práva.** Zákon o ochrane spotrebiteľa pri predaji tovaru alebo poskytovaní služieb na základe zmluvy uzavretej na diaľku alebo zmluvy uzavretej mimo prevádzkových priestorov predávajúceho totiž prináša nasledovné novinky:

Prednostná aplikácia Občianskeho zákonníka v spotrebiteľských veciach

V praxi spotrebiteľských zmlúv a z nich vyplývajúcich sporov dlhodobo rezonuje otázka, či sa na vzťahy neupravené spotrebiteľskými zmluvami majú subsidiárne aplikovať všeobecné ustanovenia záväzkového práva obsiahnuté v Občianskom zákonníku, alebo v

¹⁴⁹ zákon č. 40/1964 Zb. Občiansky súdny poriadok v znení neskorších predpisov

¹⁵⁰ zákon č. 250/2007 Z.z. o ochrane spotrebiteľa a o zmene zákona Slovenskej národnej rady č. 372/1990 Zb. o priestupkoch v znení neskorších predpisov

¹⁵¹ zákon č. 129/2010 Z.z. o spotrebiteľských úveroch a o iných úveroch a pôžičkách pre spotrebiteľov a o zmene a doplnení niektorých zákonov

Obchodnom zákonníku¹⁵². Odpoveď na uvedenú otázku má osobitný význam najmä v prípade tzv. absolútnych obchodov, ktorých jednou zo zmluvných strán je spotrebiteľ.

Podľa nového znenia poslednej vety § 52 ods. 2 Občianskeho zákonníka sa „na všetky právne vzťahy, ktorých účastníkom je spotrebiteľ, vždy prednostne použijú ustanovenia Občianskeho zákonníka, aj keď by sa inak mali použiť normy obchodného práva“.

Do nadobudnutia účinnosti tohto ustanovenia pristupovali sudy k predmetnej otázke značne nejednotne. Na jednej strane bolo súdmi uprednostňované aplikovanie ustanovení Občianskeho zákonníka¹⁵³, a to najmä opierajúc sa o ustanovenie § 52 ods. 2 Občianskeho zákonníka, opierajúc sa o rozhodnutie Najvyššieho súdu SR vydaného v konaní vedenom pod sp. zn.: 5 M Cdo 20/2009, ako i o stanovisko Komisie na posudzovanie podmienok v spotrebiteľských zmluvách a nekalých obchodných praktík predávajúcich pôsobiacej na Ministerstve spravodlivosti SR. Na základe prvej vety § 52 ods. 2 Občianskeho zákonníka (s účinnosťou od 01.01.2008) platí, že „**ustanovenia o spotrebiteľských zmluvách, ako aj všetky iné ustanovenia upravujúce právne vzťahy, ktorých účastníkom je spotrebiteľ, použijú vždy, ak je to na prospech zmluvnej strany, ktorá je spotrebiteľom**“. Máme za to, že uvedené ustanovenie je možné, okrem otázky „jednostrannej kogentnosti“ právnej úpravy spotrebiteľských zmlúv¹⁵⁴, aplikovať aj na otázku, či v spotrebiteľských veciach aplikovať všeobecné ustanovenia záväzkového práva obsiahnuté v Obchodnom zákonníku, alebo v Občianskom zákonníku. V prvom rade je potrebné uviesť, že uvedené ustanovenie je možné vykladať v rovine užšej, podľa ktorej prednostnú aplikáciu budú mať **výlučne normy prijaté za účelom ochrany spotrebiteľa** a v rovine širšej, podľa ktorej je potrebné prednostne aplikovať **každé ustanovenie, ktoré je pre spotrebiteľa priaznivejšie**. Aj v prípade uplatnenia extenzívneho výkladu nemožno jednoznačne dospieť k prednosti ustanovení Občianskeho zákonníka, ale len k určení prednosti aplikácie prospešnejšieho ustanovenia, čo by v praxi znamenalo potrebu osobitného posúdenia výhodnosti resp. nevýhodnosti každého jednotlivého ustanovenia, ktoré sa má na právny vzťah založený spotrebiteľskou zmluvou aplikovať.

S uvedeným výkladom sa na druhej strane nestotožnili viaceré všeobecné sudy SR¹⁵⁵, ktoré s odkazom na závery profesora Vojčíka¹⁵⁶, ktorý uvádza, že aplikácia

¹⁵² zákon č. 513/1991 Zb. Obchodný zákonník v znení neskorších predpisov

¹⁵³ Rozsudok Krajského súdu v Košiciach, sp. zn.: 1 Co/71/2012 zo dňa 15.01.2014

Rozsudok Krajského súdu v Prešove, sp. zn.: 6 Co/81/2012 zo dňa 14.02.2013

Rozsudok Krajského súdu v Prešove, sp. zn.: 1 Co/160/2014 zo dňa 20.10.2014

Rozsudok Krajského súdu v Prešove, sp. zn.: 21 Co/116/2013 zo dňa 15.04.2014

¹⁵⁴ CSACH, Kristián Štandardné zmluvy. Pzeň: Aleš Čeněk, 2009. 179 s. ISBN 978-80-7380-199-1.

¹⁵⁵ Rozsudok Krajského súdu v Banskej Bystrici, sp. zn.: 15 Co/28/2013 zo dňa 19.03.2014

Rozsudok Krajského súdu v Banskej Bystrici, sp. zn.: 16 Co/690/2013 zo dňa 20.03.2014

Rozsudok Krajského súdu v Banskej Bystrici, sp. zn.: 17 Co/111/2013 zo dňa 19.03.2014

Rozsudok Krajského súdu v Trnave, sp. zn.: 24 Co/24282013 zo dňa 19.03.2014

Rozsudok Krajského súdu v Nitre, sp. zn.: 25 Co8297/2013 zo dňa 31.01.2014

všeobecnej právnej úpravy záväzkového práva bude záležať výlučne od občianskoprávneho resp. obchodnoprávneho charakteru zmluvného typu, ako i na závery doktorky Bajánkovej¹⁵⁷, uprednostnili v prípade „absolútnych obchodov“ so spotrebiteľských prvkom bez ďalšieho právnu úpravu Obchodného zákonníka. Uvedený stav nejednoty „vyvrcholil“ rozhodnutím Najvyššieho súdu SR, ktorý sa v konaní vedenom pod sp. zn.: 6 MCdo/4/2012¹⁵⁸, v ktorom sa najvyšší súd zaoberal špeciálne predmetnou otázkou z pohľadu ručenia, priklonil v prípade spotrebiteľskej zmluvy uzavretej podľa ustanovení Obchodného zákonníka k názoru o potrebe prednostnej aplikácie všeobecnej úpravy záväzkového práva obsiahnutej v Obchodnom zákonníku.

Napriek na prvý pohľad jednoznačnému rozhodnutiu najvyššieho súdu má autor za to, že túto otázku a odpoveď na ňu nie je možné takto jednoducho paušalizovať. Vyriešenie tohto problému bude totiž v konkrétnom prípade záležať, okrem iného, aj od času kedy došlo k uzavretiu spotrebiteľskej zmluvy, ktorá má povahu „absolútneho obchodu“. Napr. v čase od 01.07.2007 do 31.10.2008 zákon o ochrane spotrebiteľa v § 3 ods. 3 priamo stanovoval, že *„každý spotrebiteľ má právo na ochranu pred neprijateľnými podmienkami v spotrebiteľských zmluvách, ktorými sú zmluvy uzavreté podľa Občianskeho zákonníka alebo Obchodného zákonníka, ako aj všetky iné zmluvy, ktorých charakteristickým znakom je, že sa uzatvárajú vo viacerých prípadoch, a je obvyklé, že spotrebiteľ obsah zmluvy podstatným spôsobom neovplyvňuje; aj na spotrebiteľské zmluvy, ktoré neboli uzavreté podľa Občianskeho zákonníka, sa primerane použijú ustanovenia Občianskeho zákonníka.“*

Bez ohľadu na uvedené rozpory a otázku správnosti resp. nesprávosti určenia prednosti ustanovení Občianskeho zákonníka za každých podmienok je potrebné kvitovať vyriešenie tejto dlho trvajúcej spornej otázky. Normovaním prednosti Občianskeho zákonníka dôjde totiž nie len k odstráneniu aplikačných problém, ale zároveň k skráteniu zdĺhavých konaní na súdoch, ktoré sa s vyriešením otázky, ktorý predpis majú aplikovať nebudú musieť ďalej boriť.

¹⁵⁶ VOJČÍK, P.: Spotrebiteľská zmluva (ochrana spotrebiteľa), Bulletin slovenskej advokácie 12/2008.

¹⁵⁷ BAJÁNKOVÁ, J.: Spotrebiteľ v exekučnom konaní. In Vymožitelnosť práva v Slovenskej republike. Zborník z medzinárodnej konferencie v kontexte vymožitelnosti práva v Slovenskej republike. Pezinok : Justičná akadémia SR, 2009.

¹⁵⁸ Uznesenie Najvyššieho súdu SR z 27. marca 2013, sp. zn. 6MCdo/4/2012 - Zmluva o úvere upravená ustanoveniami § 497 až § 507 Obchodného zákonníka je tzv. absolútnym obchodom, čo znamená, že sa tento právny vzťah bez ohľadu na povahu jeho účastníkov spravuje Obchodným zákonníkom. V zmysle § 261 ods. 4 Obchodného zákonníka sa akcesorické záväzky spravujú režimom Obchodného zákonníka, pokiaľ je tomuto režimu podriadený hlavný záväzok. Vzťahy, ktoré vznikajú pri zabezpečení záväzkov z úverovej zmluvy sa preto spravujú ustanoveniami Obchodného zákonníka. Na záväzkové vzťahy vyplývajúce z ručenia v prípade zabezpečenia plnenia z úverovej zmluvy, včítane právneho vzťahu medzi ručiteľom a dlžníkom, sa preto použijú ustanovenia Obchodného zákonníka a nie Občianskeho zákonníka. V takomto prípade použitie ustanovení Občianskeho zákonníka neprichádza do úvahy ani pri posudzovaní otázok premlčania, keďže všeobecná právna úprava premlčania je obsiahnutá v obchodnom práve, konkrétne v ustanoveniach § 387 a nasl. Obchodného zákonníka.

Doplnenie príkladného výpočtu neprijateľných zmluvných podmienok

Zákon o ochrane spotrebiteľa pri predaji tovaru alebo poskytovaní služieb na základe zmluvy uzavretej na diaľku alebo zmluvy uzavretej mimo prevádzkových priestorov predávajúceho ďalej dopĺňa príkladný výpočet neprijateľných zmluvných podmienok, a to na základe doplnenia ustanovenia § 53 ods. 4 Občianskeho zákonníka o písmeno s), t), u) a v), podľa ktorých sú neprijateľnými zmluvnými podmienkami ustanovenia, ktoré:

s) požadujú, aby spotrebiteľ poskytol zabezpečenie splnenia svojho záväzku v hodnote neprimerane vyššej, ako je výška jeho záväzku vyplývajúca zo spotrebiteľskej zmluvy v čase uzavretia dohody o zabezpečení splnenia záväzku spotrebiteľa,

t) požadujú od spotrebiteľa plnenie za službu, ktorej poskytnutie dodávateľom v prevažnej miere nesleduje záujmy spotrebiteľa,

u) požadujú od spotrebiteľa, aby bol neprimerane dlho viazaný zmluvou aj keď pri uzavieraní zmluvy bolo zrejmé, že predmet zmluvy možno dosiahnuť v podstatne kratšom čase,

v) požadujú od spotrebiteľa uhradenie plnení, o ktorých spotrebiteľ nebol pred uzavretím zmluvy preukázateľne informovaný, ktorých úhrada nebola upravená v zmluve alebo za ktoré spotrebiteľ nedostáva dohodnuté protiplnenie;

Pri ochrane spotrebiteľa má ochrana pred neprijateľnými zmluvnými podmienkami zásadný a nezastupiteľný význam. Táto ochrana vyplýva hlavne z ustanovení hmotného práva, a to ustanovení § 53 a nasl. Občianskeho zákonníka, kde je uvedená všeobecná (generálna) klauzula, podľa ktorej sa predovšetkým bude posudzovať to, či určitá podmienka môže byť neprijateľná, poprípade, či nie je priamo uvedená v demonštratívnom výpočte (§ 53 ods. 3 OZ). Neprijateľné podmienky nie sú formulované tak, že uvádzajú, čo presne a v akom znení nesmie spotrebiteľská zmluva obsahovať, ale tak, že sa v nich zakazuje také dojednanie, v dôsledku ktorého nastane nežiaduci stav.¹⁵⁹ K „novým“ neprijateľným podmienkam možno uviesť, že ich zaradenie do príkladného výpočtu vyplýva z ich častého výskytu v praxi a ich exaktným vymedzením v zákone má dôjsť k uľahčeniu činnosti súdom pri posudzovaní konkrétnych zmluvných podmienok.

Vzhľadom na rozšírenie príkladného výpočtu neprijateľných zmluvných podmienok je na mieste taktiež otázka retroaktívnej účinnosti týchto ustanovení. Napriek tomu, že prechodné ustanovenia retroaktívnu účinnosť týchto ustanovení neupravujú a zákaz retroaktivity právnych noriem ich aplikáciu na prvý pohľad vylučuje, je podľa názoru autora potrebné uvedené ustanovenia aplikovať aj na vzťahy založené pred jeho účinnosťou. Uvedený záver je možné vyvodiť zo samotného charakteru príkladného výpočtu neprijateľných zmluvných podmienok, ktorý predstavuje len špecifikovanie

¹⁵⁹ VOJČÍK, P.: Spotrebiteľská zmluva (ochrana spotrebiteľa). In: Bulletin slovenskej advokácie. ISSN 335-1079. Roč. XIV., č. 12 (2008)

neprijateľných podmienok, ktoré boli vždy neprijateľné podľa generálnej klauzuly. Podobne uvádza Csach, že „*demonštratívny výpočet klauzúl je iba špecifikáciou generálnej klauzuly. To znamená, že podľa nášho názoru je možné považovať klauzuly, ktoré sú teraz uvedené v § 53 ods. 4 Občianskeho zákonníka za klauzuly, ktoré boli vždy v rozpore aj s § 53 ods. 1 Občianskeho zákonníka. Takýto postup právnu istotu neohrozuje.*“¹⁶⁰

Obmedzenie dohôd o zrážkach zo mzdy a zákaz zmieniek a šekov v spotrebiteľských zmluvách

Obmedzenie možnosti zabezpečenia pohľadávky vplývajúcej zo spotrebiteľskej zmluvy prostredníctvom dohody o zrážkach zo mzdy a iných príjmov a vylúčenie možnosti zabezpečenia takejto pohľadávky zmenkou a šekom vyplýva z ods. 1 nového ustanovenia § 5a zákona o ochrane spotrebiteľa, podľa ktorého „*je neprípustné zabezpečenie uspokojenia pohľadávky alebo splnenie záväzku zo spotrebiteľskej zmluvy:*

- a) dohodou o zrážkach zo mzdy a z iných príjmov v prospech predávajúceho alebo inej osoby, ibaže táto dohoda bola uzavretá vo forme osobitnej listiny, spotrebiteľ bol poučený o dôsledkoch jej uzavretia a mal možnosť ju odmietnuť, alebo*
- b) zmenkou alebo šekom“.*

Táto úprava a obmedzenie vyplynuli z problémov, ktoré v praxi spôsobovali dohody o zrážkach zo mzdy autoritatívne zakomponované veriteľmi do spotrebiteľských zmlúv, ako i zo zneužitia zabezpečenia spotrebiteľského záväzku zmenkou (najmä blankozmenkou). Veritelia totiž do vopred predformulovaných zmlúv, bez možnosti zmeny zo strany spotrebiteľa, zakomponovali dohody o zrážkach zo mzdy príp. dohody o vyplnení zmieniek, prostredníctvom ktorých neskôr uspokojovali svoje pohľadávky, a to aj neexistujúce. Uvedeným postupom sa vyhli akejkoľvek kontrole prijateľnosti resp. neprijateľnosti týchto dohôd, kontrole prijateľnosti resp. neprijateľnosti ďalších zmluvných ustanovení (najmä týkajúcich sa odplaty, sankcií atď.), ako i bez kontroly obsahu podstatných náležitostí zmlúv o úvere¹⁶¹ vyžadovaných pod sankciou bezúročnosti a bezpoplatkovosti zákonom o spotrebiteľských úveroch.

¹⁶⁰ CSACH, Kristián Štandardné zmluvy. Pzeň: Aleš Čeněk, 2009. 231 s. ISBN 978-80-7380-199-1.

¹⁶¹ § 9 ods. 2 zákona o spotrebiteľských úveroch, podľa ktorého zmluva o spotrebiteľskom úvere okrem všeobecných náležitostí podľa Občianskeho zákonníka musí obsahovať tieto náležitosti:

- a) druh spotrebiteľského úveru,
- b) obchodné meno, sídlo a identifikačné číslo veriteľa, ak ide o právnickú osobu, alebo meno, priezvisko, miesto podnikania alebo adresu trvalého pobytu a identifikačné číslo veriteľa, ak ide o fyzickú osobu; ak je spotrebiteľský úver ponúkaný alebo zmluva o spotrebiteľskom úvere uzavieraná prostredníctvom finančného agenta, zmluva o spotrebiteľskom úvere obsahuje aj údaje o ňom v rozsahu údajov ako u veriteľa, podľa toho, či ide o finančného agenta právnickú osobu alebo fyzickú osobu,
- c) adresu predávajúceho, na ktorej môže spotrebiteľ uplatniť reklamáciu alebo sťažnosť,
- d) meno, priezvisko a adresu trvalého pobytu spotrebiteľa,
- e) identifikáciu osoby, ktorej vlastnícke právo k tovaru alebo službe neprechádza na spotrebiteľa okamihom odovzdania a prevzatia tovaru alebo služby, a podmienky nadobudnutia vlastníckeho práva k tomuto tovaru alebo službe spotrebiteľom,

Zákaz výberu splnomocnenca spotrebiteľovi

Zaradením ust. § 5a do zákona o ochrane spotrebiteľa bol zavedený zákaz určenia prípadne navedenia spotrebiteľa na splnomocnenie osoby vybranej dodávateľom, ktorá má v súvislosti s uzavretím spotrebiteľskej zmluvy, plnením spotrebiteľskej zmluvy alebo zabezpečením záväzku zo spotrebiteľskej zmluvy konať „v mene alebo v záujme spotrebiteľa“. Uvedeným sa má podľa dôvodovej správy k zákonu č. 102/2014 Z.z. znemožniť praktika dodávateľov, ktorá spočívala v splnomocnení tretej osoby na uzavretie ďalšej zmluvy v mene spotrebiteľa. O túto zmluvu spotrebiteľ nikdy nemal záujem a v prevažnej väčšine prípadov o jej uzatvorení sa dozvedel až následne. Ustanovenie, ktorým sa znemožňuje v spotrebiteľskej zmluve splnomocniť tretiu osobu na úkony súvisiace s plnením spotrebiteľskej zmluvy vychádzajú z predpokladu, že neexistuje dôvod, prečo by mal spotrebiteľ v čase uzatvárania zmluvy na to niekoho splnomocňovať. Nevylučuje sa tým právo spotrebiteľa splnomocniť po uzavretí zmluvy osobitným úkonom.¹⁶²

Neplatnosť takéhoto splnomocnenia však bolo možné vyvodiť aj pred účinnosťou uvedeného ustanovenia, a to napr. v súlade s ust. § 22 ods. 2 Občianskeho zákonníka, podľa ktorého *nemôže zastupovať iného ten, kto sám nie je spôsobilý na právny úkon, o ktorý ide, ani ten, záujmy ktorého sú v rozpore so záujmami zastúpeného*. Zastúpením spotrebiteľa akoukoľvek inou osobou, ktorá bola vopred navrhnutá a vybraná podnikateľom je v rozpore so záujmami splnomocniteľa, a to viac než evidentne, čím je v celom rozsahu naplnená podmienka, ktorá robí zastúpenie priamo zo zákona neplatné.

-
- f) dobu trvania zmluvy o spotrebiteľskom úvere a termín konečnej splatnosti spotrebiteľského úveru,
 - g) celkovú výšku a konkrétnu menu spotrebiteľského úveru a podmienky upravujúce jeho čerpanie,
 - h) opis tovaru alebo služby, na ktoré sa zmluva o spotrebiteľskom úvere vzťahuje, a cenu tovaru alebo služby, ak ide o spotrebiteľský úver vo forme odloženej platby za tovar alebo poskytnutú službu alebo ak ide o zmluvu o viazanom spotrebiteľskom úvere,
 - i) úrokovú sadzbu spotrebiteľského úveru, podmienky, ktoré upravujú jej uplatňovanie, index alebo referenčnú úrokovú sadzbu, na ktorý je výška úrokovej sadzby spotrebiteľského úveru naviazaná, ako aj časové obdobia, v ktorých dochádza k zmene výšky úrokovej sadzby spotrebiteľského úveru, podmienky a spôsob vykonania tejto zmeny; ak sa za rôznych podmienok uplatňujú rôzne úrokové sadzby spotrebiteľského úveru, uvádzajú sa tieto informácie o všetkých uplatniteľných úrokových sadzbách spotrebiteľského úveru,
 - j) ročnú percentuálnu mieru nákladov a celkovú čiastku, ktorú musí spotrebiteľ zaplatiť, vypočítané na základe údajov platných v čase uzatvorenia zmluvy o spotrebiteľskom úvere; uvedú sa všetky predpoklady použité na výpočet tejto ročnej percentuálnej miery nákladov,
 - k) výšku, počet a termíny splátok istiny, úrokov a iných poplatkov, prípadné poradie, v ktorom sa
 - r) výšku poplatkov hradených spotrebiteľom za úkony notára, ak sú veriteľovi známe,
 - y) priemernú hodnotu ročnej percentuálnej miery nákladov na príslušný spotrebiteľský úver platnú k dňu podpisu zmluvy o spotrebiteľskom úvere, zverejnenú podľa § 21 ods. 2 za príslušný kalendárny štvrtrok; platnou priemernou hodnotou ročnej percentuálnej miery nákladov na príslušný spotrebiteľský úver pri zmluvách o spotrebiteľskom úvere uzatvorených do 15 kalendárnych dní po zverejnení priemernej hodnoty ročnej percentuálnej miery nákladov za príslušný kalendárny štvrtrok je priemerná hodnota ročnej percentuálnej miery nákladov na príslušný spotrebiteľský úver za predchádzajúci kalendárny štvrtrok.

¹⁶² <https://www.nrsr.sk/web/Default.aspx?sid=zakony/zakon&MasterID=4769>

Neplatnosť takéhoto splnomocnenia je možné vyvodiť taktiež z ust. § 53 ods. 1 Občianskeho zákonníka¹⁶³ o neprijateľných zmluvných podmienkach, keďže splnomocnením iného subjektu navrhnutého podnikateľom v spotrebiteľskej zmluve na uzavretie ďalšej zmluvy dochádza k zjavnému a bezprecedentnému zhoršeniu postavenia spotrebiteľa, nakoľko splnomocnenec vybraný dodávateľom môže zaťažiť hnutelný i nehnuteľný majetok spotrebiteľa bez jeho súhlasu a vedomia. Uvedené závery sú potvrdené rozhodnutiami všeobecných súdov rôznych stupňov.¹⁶⁴

Ex offo kontrola premlčania

Novým inštitútom zavedeným zákonom č. 102/2014 Z.z., ktorý bude mať v praxi bezpochyby nedozierny význam je „ex offo“ kontrola premlčania, teda akýsi hybrid premlčania a preklúzie, nároku uplatneného voči spotrebiteľovi. Táto je zavedená ustanovením § 5b zákona o ochrane spotrebiteľa, podľa ktorého „*orgán rozhodujúci o nárokoch zo spotrebiteľskej zmluvy prihliada aj bez návrhu na nemožnosť uplatnenia práva, na oslabenie nároku predávajúceho voči spotrebiteľovi, vrátane jeho premlčania alebo na inú zákonnú prekážku alebo zákonný dôvod, ktoré bránia uplatniť alebo priznať plnenie predávajúceho voči spotrebiteľovi, aj keď by inak bolo potrebné, aby sa spotrebiteľ týchto skutočností dovoľával*“.

Dôvodová správa k tomu ustanoveniu¹⁶⁵ je len veľmi stručná a obsahuje menej informácií, ako samotné ustanovenie. V uvedenej súvislosti je nevyhnutne potrebné vyvodiť záver o tom, že orgánom bude najmä súd rozhodujúci o nároku zo spotrebiteľskej zmluvy, a že napriek umiestneniu do hmotnoprávneho predpisu ide o ustanovenie procesného charakteru, ktoré je nevyhnutné aplikovať aj na už začaté konania. V súvislosti s aplikáciou uvedeného ustanovenia bolo už formulovaných viacero otázok (kto je orgán, čo znamená nemožnosť uplatnenia práva, oslabenie nároku atď.)¹⁶⁶, avšak podľa autora je, vzhľadom na niekedy značne problematické určenie premlčania na mieste hlavne otázka, čo v prípade, ak nárok uplatnený voči spotrebiteľovi premlčaný bol,

¹⁶³ Spotrebiteľské zmluvy nesmú obsahovať ustanovenia, ktoré spôsobujú značnú nerovnováhu v právach a povinnostiach zmluvných strán v neprospech spotrebiteľa (ďalej len "neprijateľná podmienka"). To neplatí, ak ide o zmluvné podmienky, ktoré sa týkajú hlavného predmetu plnenia a primeranosti ceny, ak tieto zmluvné podmienky sú vyjadrené určito, jasne a zrozumiteľne alebo ak boli neprijateľné podmienky individuálne dojednané.

¹⁶⁴ Krajský súd v Žiline, sp. zn.: 29 Sp/16/2014 zo dňa 16.05.2014
Krajský súd v Trnave, sp. zn.: 44 Sp/14/2014 zo dňa 44 Sp/14/2014
Krajský súd v Nitre, sp. zn.: 23 Sp/46/2014 zo dňa 30.06.2014
Krajský súd v Prešove, sp. zn.: 6 Sp/29/2013 zo dňa 12.02.2014

¹⁶⁵ S ohľadom na potreby aplikačnej praxe sa jednoznačne ustanovuje povinnosť ex offo postupu orgánov dozoru a orgánov posudzujúcich nároky zo spotrebiteľskej zmluvy skúmať a vyhodnocovať prekážky uplatnenia práva predávajúceho voči spotrebiteľovi.

¹⁶⁶ BORGULOVÁ, A., DŽAČÁR Ľ, FOLDEŠ R. Legislatívna smršť spojená s aplikačnými otáznikmi. Zborník z konferencie Právo, obchod, ekonomika IV. Košice: Univerzita P. J. Šafárika v Košiciach, 2014, 317 s. ISBN: 978-80-8152-164-5

ale súd nevyvodil príslušné závery. Taktiež, či na tieto následky bude mať vplyv to, že bol spotrebiteľ zastúpený a podobne.

Zjednotenie pojmu spotrebiteľ

Zákon č. 102/2014 Z.z. ďalej odstránil taktiež problematickú nejednotnosť vymedzenia pojmu spotrebiteľ, a to novelizáciou ust. § 2 písm. a) zákona o ochrane spotrebiteľa.

Podľa ust. § 2 písm. a) zákona o ochrane spotrebiteľa účinného do 30.04.2014¹⁶⁷ sa totiž za spotrebiteľa považovala tak fyzická osoba, ako i osoba právnická, čo bolo vymedzením širším, ako bolo vymedzenie spotrebiteľa podľa ust. § 52 ods. 4 Občianskeho zákonníka¹⁶⁸, podľa ktorého sa za spotrebiteľa považuje len osoba fyzická.

Takáto ničím neodôvodnená nejednotnosť pojmového vymedzenia nebola na prospech ani jedného zo subjektov spotrebiteľského práva a v žiadnom prípade neprispievala k dosiahnutiu sledovaného cieľa – k adekvátnej ochrane spotrebiteľa.

Nové znenie ust. § 2 písm. a) zákona o ochrane spotrebiteľa, podľa ktorého „*sa na účely daného zákona rozumie spotrebiteľom fyzická osoba, ktorá pri uzatváraní a plnení spotrebiteľskej zmluvy nekoná v rámci predmetu svojej podnikateľskej činnosti, zamestnania alebo povolania*“, s účinnosťou od 01.05.2014 umožnilo odstrániť dlhotrvajúce odlišnosti a z nich vyplývajúce aplikačné problémy.

Porovnaním aktuálneho znenia ust. § 2 písm. a) zákona o ochrane spotrebiteľa a ust. § 52 ods. 4 Občianskeho zákonníka je však zrejmé, že vymedzenie pojmu spotrebiteľ, v dvoch základných všeobecných predpisoch spotrebiteľského práva, nie je ani dnes jednotné, a že z tejto nejednotnosti môžu v praxi vyvstať ďalšie nežiaduce problémy.

Zákon č. 106/2014 Z.z.

Druhá novela spotrebiteľského práva vykonaná v roku 2014 sa uskutočnila prijatím zákona č. 106/2014 Z.z. ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 40/1964 Zb. Občiansky zákonník v znení neskorších predpisov a o zmene a doplnení niektorých zákonov. Všetky zmeny a doplnenia vykonané zákonom č. 102/2014 Z.z. a zákonom č. 106/2014 Z.z. vo svojom súhrne tvoria komplexnú systematicky prepojenú spotrebiteľskú úpravu, ktorej cieľom je ochrániť práva občanov pred úžerníckymi praktikami poskytovateľov úverov a pôžičiek, zlepšiť postavenie občanov v exekúciách, predísť manipulácii dobrovoľných dražieb,

¹⁶⁷ § 2 písm. a) zákona o ochrane spotrebiteľa účinné do 30.04.2014 – „*Na účely tohto zákona sa rozumie spotrebiteľom fyzická osoba alebo právnická osoba, ktorá nakupuje výrobky alebo používa služby pre osobnú potrebu alebo pre potrebu príslušníkov svojej domácnosti.*“

¹⁶⁸ § 52 ods. 4 Občianskeho zákonníka – „*Spotrebiteľ je fyzická osoba, ktorá pri uzatváraní a plnení spotrebiteľskej zmluvy nekoná v rámci predmetu svojej obchodnej činnosti alebo inej podnikateľskej činnosti.*“

sprišniť úpravu a poskytovanie spotrebiteľských úverov a zvýšiť ochranu spotrebiteľov pri kúpe tovaru alebo služby upravením osobitného práva na odstúpenie od zmluvy.¹⁶⁹

Zákon č. 106/2014 Z.z., ktorý v prevažnej časti nadobudol účinnosť 01. júna 2014 (niektoré ustanovenia účinnosť od 01. septembra 2014) zavádza do občianskeho a hlavne spotrebiteľského práva nové inštitúty:

Civilnoprávna úžera

Novým a nepochybne zásadným inštitútom občianskeho práva je inštitút tzv. „civilnoprávnej“ alebo tiež „občianskoprávnej“ úžery, ktorý bol do občianskeho práva zaradený s účinnosťou od 01.06.2014, a to doplnením ustanovenia § 39a do Občianskeho zákonníka.

Podľa ustanovenia § 39a Občianskeho zákonníka *„je neplatný právny úkon urobený fyzickou osobou nepodnikateľom, pri ktorom niekto zneužije tieseň, neskúsenosť, rozumovú vyspelosť, rozrušenie, dôverčivosť, ľahkomyselnosť, finančnú závislosť alebo neschopnosť plniť záväzky druhej strany a dá sebe alebo inému sľúbiť alebo poskytnúť plnenie, ktorého majetková hodnota je vzhľadom na vzájomné plnenie v hrubom nepomere.“*

Prvou zásadnou skutočnosťou je to, že ustanovenie § 39a Občianskeho zákonníka napriek tomu, že bolo výplodom „spotrebiteľských noviel“, je formulované tak, že neposkytuje ochranu pred úžerou len spotrebiteľom, ale každej fyzickej osobe, ktorá je nepodnikateľom. Formulácia ust. § 39a Občianskeho zákonníka však z pod ochrany pred úžerou vylučuje nie len paušálne všetky právnické osoby, ale navádza taktiež k vylúčeniu ochrany aj pri fyzických osobách, ktoré sú podnikateľmi, a to aj v prípade, ak títo konajú mimo rámca svojej podnikateľskej činnosti. Takéto reštriktívne vymedzenie nie je podľa nášho názoru správne.

Je potrebné uviesť taktiež, že úžera spôsobuje absolútnu neplatnosť právneho úkonu, na ktorú je povinný prihliadať súd z úradnej moci, čo na jednej strane síce zvyšuje ochranu spotrebiteľov, ale na strane druhej značne zvyšuje zaťaženie súdov, ktoré by mali pri každej spotrebiteľskej zmluve preskúmať nie len neprijateľnosť jej jednotlivých ustanovení, ale taktiež to, či nedošlo k zneužitiu tiesne, neskúsenosti, rozumovej vyspelosti, rozrušenia, dôverčivosti, ľahkomyselnosti, finančnej závislosti alebo neschopnosti plniť záväzky spotrebiteľa. Uvedené sú navyše súdy povinné preskúmať nie len pri spotrebiteľských zmluvách, ale pri všetkých zmluvách uzavretých s fyzickou osobou nepodnikateľom.

Na mieste je znova otázka, čo v prípade, ak si túto povinnosť konajúci súd riadne nesplní?

¹⁶⁹ Dôvodová správa k zákonu č. 106/2014 Z.z. ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 40/1964 Zb. Občiansky zákonník v znení neskorších predpisov a o zmene a doplnení niektorých zákonov

Uvedené ustanovenie o civilnoprávnej úžere okrem iného úzko súvisí so znovu zavedením maximálnej odplaty za poskytnutie spotrebiteľského úveru (príp. spotrebiteľskej pôžičky), ktorá bola do nášho právneho poriadku zavedená rovnako zákonom č. 160/2014 Z.z..

Civilnoprávna úžera pri súčasnom vymedzení maximálnej odplaty za poskytnutie finančných prostriedkov spotrebiteľovi má vytvoriť efektívny mechanizmus ochrany spotrebiteľa pred neprimeranými odplatami vyžadovanými veriteľmi.

Maximálna výška odplaty za spotrebiteľské úvery / pôžičky

Zákon č. 106/2014 Z.z. opätovne zaviedol „strop“ odplaty za spotrebiteľské úvery, pôžičky a pod., teda za poskytnutie finančných prostriedkov spotrebiteľovi.

Maximálna výška odplaty bola v podmienkach Slovenskej republiky upravená od 01.01.2008 do 10.06.2010 zákonom č. 258/2001 Z.z. o spotrebiteľských úveroch a o zmene a doplnení zákona Slovenskej národnej rady č. 71/1986 Zb. o Slovenskej obchodnej inšpekcii v znení neskorších predpisov (ďalej len „zákon o spotrebiteľských úveroch z roku 2001), ktorý v ustanovení § 3 ods. 10 stanovoval, že „*odplata za poskytnutie spotrebiteľského úveru nesmie prevýšiť výšku ustanovenú nariadením vlády*“.

Na základe uvedeného ustanovenia prijaté nariadenie vlády SR č. 238/2008 Z.z., ktorým sa ustanovuje výška, ktorú nesmie prevýšiť odplata za poskytnutie spotrebiteľského úveru v ust. § 1 ods. 1¹⁷⁰ značne zložito vymedzilo maximálnu výšku odplaty, ktorá sa v jednoduchosti povedané odvíjala od:

- a) hodnoty ročnej percentuálnej miery nákladov pre príslušný typ spotrebiteľského úveru,
- b) hodnôt ročnej percentuálnej miery nákladov a priemernej úrokovej miery za všetky typy spotrebiteľských úverov;

Podľa údajov zverejnených Ministerstvom financií Slovenskej republiky¹⁷¹ bola maximálna výška odplaty určená podľa pravidiel stanovených nariadením vlády pri nezabezpečených úveroch spotrebiteľov približne na úrovni 77 %, pri úveroch zabezpečených na úrovni cca 50 % (konkrétne výška závisí od výšky istiny poskytnutého úveru a času, na ktorý boli finančné prostriedky požičané).

¹⁷⁰ § 1 ods. 1 nariadenia Vlády SR - *Výška odplaty za poskytnutie spotrebiteľského úveru, s výnimkou podľa odseku 2, nesmie prevýšiť sumu, ktorá zodpovedá dvojnásobku priemernej hodnoty ročnej percentuálnej miery nákladov pre príslušný typ spotrebiteľského úveru platnej ku dňu podpisu zmluvy o spotrebiteľskom úvere a zverejnenej podľa § 7a ods. 2 zákona, a súčasne nesmie prevýšiť sumu, ktorá zodpovedá štvornásobku hodnoty váženého priemeru priemerných hodnôt ročnej percentuálnej miery nákladov a priemernej úrokovej miery za všetky typy spotrebiteľských úverov platnej ku dňu podpisu zmluvy o spotrebiteľskom úvere a zverejnenej podľa § 7a ods. 2 zákona.*

¹⁷¹ <http://www.finance.gov.sk/Default.aspx?CatID=6865>

Zákon č. 160/2014 Z.z. dosiaľ (do 31.05.2014) platné a účinné ustanovenie § 53 ods. 6 Občianskeho zákonníka, podľa ktorého „odplata za poskytnutie finančných prostriedkov spotrebiteľovi nesmie prevyšovať odplatu obvykle požadovanú na finančnom trhu“ zmenil tak, že znovu zaviedol striktnú výšku maximálnej odplaty a v ustanovení § 53 ods. 6 Občianskeho zákonníka s účinnosťou od 01.06.2014 stanovil, že „ak je predmetom spotrebiteľskej zmluvy poskytnutie peňažných prostriedkov, nesmie odplata prevyšovať najvyššiu prípustnú odplatu, ktorú možno od spotrebiteľa pri poskytnutí peňažných prostriedkov požadovať. Odplatu, podrobnosti o stanovení odplaty, kritériách jej stanovenia a najvyššiu prípustnú výšku odplaty ustanovuje vykonávací predpis“.

Vykonávací predpis, ktorým je Nariadenie č. 87/1995 Z.z., ktorým sa vykonávajú niektoré ustanovenia Občianskeho zákonníka v § 1a ods. 1 stanovuje, že „ak odseky 2 a 3¹⁷² neustanovujú inak, odplata pri poskytnutí peňažných prostriedkov spotrebiteľovi nesmie prevýšiť dvojnásobok priemernej ročnej percentuálnej miery nákladov podľa § 1 ods. 4 pri obdobnom úvere alebo pôžičke ročne. Na účely tohto nariadenia vlády sa obdobným úverom alebo pôžičkou rozumie obdobný produkt, ktorý je svojou povahou najbližší forme poskytnutia peňažných prostriedkov spotrebiteľovi podľa predchádzajúcej vety“.

Podľa ustanovenia § 1 ods. 4 Nariadenia č. 87/1995 Z.z., ktorým sa vykonávajú niektoré ustanovenia Občianskeho zákonníka „sa na účely stanovenia najvyššej prípustnej výšky odplaty podľa § 1a sa použije priemerná hodnota ročnej percentuálnej miery nákladov bánk a pobočiek zahraničných bánk pre jednotlivé typy novoposkytnutých spotrebiteľských úverov zverejnená podľa osobitného predpisu, naposledy v čase predchádzajúcom uzavretiu spotrebiteľskej zmluvy“.

Vymedzujúcim kritériom bude teda po novom výška priemernej hodnoty ročnej percentuálnej miery nákladov bánk a pobočiek zahraničných bánk, čo by malo maximálnu výšku odplaty, oproti predchádzajúcej úprave, podstatne znížiť, pretože táto by sa mala pohybovať cca na úrovni 30 % ročne¹⁷³.

Minimálna veľkosť písma v spotrebiteľských zmluvách

Novým, v podmienkach Európskej únie špecifickým, prostriedkom ochrany, ktorým právna úprava ochrany spotrebiteľa stanovená našim právnym poriadok ide nad rámec

¹⁷² § 1a Nariadenia č. 87/1995 Z.z.:

ods. 2 Ak ide o poskytnutie peňažných prostriedkov spotrebiteľovi na obdobie kratšie ako tri mesiace alebo o poskytnutie peňažných prostriedkov spotrebiteľovi, ktorých výška nepresiahne 100 eur, je najvyššia prípustná výška odplaty zo sumy zmluvne dohodnutých peňažných prostriedkov 30 % ročne.

ods. 3 Ak ide o poskytnutie peňažných prostriedkov spotrebiteľovi na nájom a kúpu veci, ktorú spotrebiteľ užíva s právom jej kúpy po uplynutí dojednaného času užívania (lízing), a súčasťou odplaty je aj havarijné poistenie, je najvyššia prípustná výška odplaty 2, 5-násobok priemernej ročnej percentuálnej miery nákladov podľa § 1 ods. 4 ročne.

¹⁷³ <http://www.nbs.sk/sk/statisticke-udaje/menova-a-bankova-statistika/urokova-statistika/bankova-urokova-statistika-uvery>

ochrany upravenej predpismi Európskej únie je ochrana spotrebiteľa pred drobným, nečitateľným písmom.

Podľa nového ustanovenia § 53c Občianskeho zákonníka sú totiž v jednoduchosti povedané neplatnosťou sankcionované ustanovenia spotrebiteľských zmlúv, ktoré sú uvedené sú nečitateľným písmom, prípadne písmom menším ako ustanoví vykonávací predpis, keďže podľa uvedeného ustanovenia *„ustanovenia spotrebiteľskej zmluvy, ako aj ustanovenia obsiahnuté vo všeobecných obchodných podmienkach alebo v akýchkoľvek iných zmluvných dokumentoch, ktoré so spotrebiteľskou zmluvou súvisia, nesmú byť uvedené pre spotrebiteľa nečitateľným a menším písmom, ako ustanoví vykonávací predpis“*.

Týmto vykonávacím predpisom je opäť Nariadenie č. 87/1995 Z.z., ktorým sa vykonávajú niektoré ustanovenia Občianskeho zákonníka, ktoré v § 1b stanovuje, že *„ustanovenia spotrebiteľskej zmluvy, ako aj ustanovenia obsiahnuté vo všeobecných obchodných podmienkach alebo v akýchkoľvek iných zmluvných dokumentoch súvisiacich so spotrebiteľskou zmluvou musí dodávateľ uviesť písmom, ktorého výška je najmenej 1,9 mm“*.

Týmto spôsobom sa má chrániť spotrebiteľ pred nekalými praktikami dodávateľov, ktorí zásadné a pre spotrebiteľov nepriaznivé zmluvné dojednania zakomponovali do zmluvy drobným písmom, čo v spotrebiteľoch navodzovalo dojem ich nedôležitosti. Takto formulované ustanovenia zmlúv, prípadne iných listín súvisiacich so zmluvami spotrebiteľa, nevenujúc im patričnú pozornosť, jednoducho prehliadali.

Ochrana spotrebiteľa v exekučnom konaní

V oblasti exekúcií novela prostredníctvom ust. § 61b ods. 2 Exekučného poriadku¹⁷⁴ limituje rozsah výkonu exekúcie tým, že viaže exekútora návrhom oprávneného na jej výkon tak, že tento nemôže exekúciu vykonať v rozsahu prevyšujúcom návrh oprávneného ani v prípade, ak ho na to oprávňuje exekučný titul.

Ďalej bolo do nášho právneho poriadku zavedené pravidlo, ktoré má predísť tomu, aby sa exekučný titul využil ako cenný papier, tým že veriteľ má vykonateľný exekučný titul, ktorého výkon oddiaľuje za účelom navýšenia napr. úroku z omeškania prípadne ďalších sankcií a až tesne pred uplynutím premlčacej doby vyvolá exekúciu. Podľa nového ods. 3 ustanovenia § 61b Exekučného poriadku bude veriteľ v prípade, ak sa nechce pripraviť o príslušenstvo pohľadávky povinný podať návrh na vykonanie exekúcie do troch rokov od nadobudnutia vykonateľnosti exekučného titulu (okrem prípadu, ak v priebehu uvedenej doby bola s povinným uzavretá dohoda o postupnom splnení).

¹⁷⁴ zákon č. 233/1995 Z.z. o súdnych exekútoroch a exekučnej činnosti (Exekučný poriadok) a o zmene a doplnení ďalších zákonov

Zákon č. 106/2014 Z.z. zaradením nového ust. § 63 ods. 2 Exekučného poriadku zavádza taktiež pojem drobné exekúcie. Drobnými exekúciami sú exekúcie kde istina vymáhanej pohľadávky neprevyšuje sumu 2.000,- EUR. Zákon ďalej stanovuje, že v prípade drobných exekúcií nemožno exekúciu vykonať predajom nehnuteľnosti, v ktorej má povinný trvalý alebo prechodný pobyt. Z uvedeného však zákon zároveň upravuje výnimku, podľa ktorej možno vykonať exekúciu predajom nehnuteľnosti kde má povinný trvalý alebo prechodný pobyt v prípade drobných exekúcií len so súhlasom súdu, ak je voči povinnému vedených viacero exekúcií a exekútor preukáže že peňažná pohľadávka nemôže byť vymožená iným spôsobom.

Obmedzenie dobrovoľných dražieb

Zákon č. 106/2014 Z.z. zavádza taktiež nový ods. 6 ust. § 3 zákona o dobrovoľných dražbách, ktorý zakazuje dražiť nehnuteľné veci vo vlastníctve povinného, ak hodnota pohľadávky zabezpečenej záložným právom, bez jej príslušenstva, ku dňu oznámenia o začatí výkonu záložného práva neprevyšuje 2 000 eur.

Sprísnenie podmienok pre veriteľov

Zákon č. 106/2014 Z.z. zároveň novelizuje ustanovenia zákona o spotrebiteľských úveroch¹⁷⁵ a sprísňuje podmienky veriteľom, ktorý mienia poskytnúť finančné prostriedky spotrebiteľom, a to tak, že ust. § 20 ods. 2 písm. e) zákona o spotrebiteľských úveroch stanovuje, že veriteľom môže byť len osoba, ktorá okrem doteraz vyžadovaných podmienok (18 rokov, spôsobilosť, bezúhonnosť, dôveryhodnosť) má dosiahnuté vysokoškolské vzdelanie druhého stupňa a trojročnú prax v oblasti úverových obchodov alebo v inej oblasti finančného trhu, alebo vzdelanie stredoškolské a sedemročnú prax v oblasti úverových obchodov alebo v inej oblasti finančného trhu.

Podľa ust. § 23 ods. 3 zákona o spotrebiteľských úveroch môže ďalej orgán kontroly vymazať veriteľa z registra veriteľov, ak sa veriteľ:

- a) dopustí konania, za ktoré mu orgán kontroly už predtým uložil pokutu za opakovaný alebo závažný nedostatok,
- d) opakovane obchádza zákon o spotrebiteľských úveroch alebo predpisy na ochranu spotrebiteľa, opakovane porušuje povinnosť skúmať schopnosť spotrebiteľa splácať spotrebiteľský úver alebo opakovane uplatňuje na súdoch alebo iných štátnych orgánoch voči spotrebiteľom nároky, ktoré mu podľa tohto zákona alebo predpisov na ochranu spotrebiteľa nepatria.

¹⁷⁵ zákon č. 129/2010 Z.z. o spotrebiteľských úveroch a o iných úveroch a pôžičkách pre spotrebiteľov a o zmene a doplnení niektorých zákonov

Použitá literatúra

BAJÁNKOVÁ, J.: Spotrebiteľ v exekučnom konaní. In Vymožitelnosť práva v Slovenskej republike. Zborník z medzinárodnej konferencie v kontexte vymožitelnosti práva v Slovenskej republike. Pezinok : Justičná akadémia SR, 2009,

BORGULOVÁ, A., DŽAČÁR Ľ, FOLDEŠ R. Legislatívna smršť spojená s aplikačnými otázkami. Zborník z konferencie Právo, obchod, ekonomika IV. Košice: Univerzita P. J. Šafárika v Košiciach, 2014, 317 s. ISBN: 978-80-8152-164-5,

CSACH, Kristián Štandardné zmluvy. Pzeň: Aleš Čeněk, 2009. 231 s. ISBN 978-80-7380-199-1,

VOJČÍK, P.: Spotrebiteľská zmluva (ochrana spotrebiteľa). In: Bulletin slovenskej advokácie. ISSN 335-1079. Roč. XIV., č. 12 (2008);

Právne predpisy

Smernica Európskeho parlamentu a Rady 2011/83/EÚ z 25. októbra 2011 o právach spotrebiteľov, ktorou sa mení a dopĺňa smernica Rady 93/13/EHS a smernica Európskeho parlamentu a Rady 1999/44/ES a ktorou sa zrušuje smernica Rady 85/577/EHS a smernica Európskeho parlamentu a Rady 97/7/ES (Ú. v. EÚ L 304, 22. 11.2011)

zákon č. 527/2002 Z.z. o dobrovoľných dražbách a o doplnení zákona Slovenskej národnej rady č. 323/1992 Zb. o notároch a notárskej činnosti (Notársky poriadok) v znení neskorších predpisov

zákon č. 129/2010 Z.z. o spotrebiteľských úveroch a o iných úveroch a pôžičkách pre spotrebiteľov a o zmene a doplnení niektorých zákonov

zákon č. 233/1995 Z.z. o súdnych exekútoroch a exekučnej činnosti (Exekučný poriadok) a o zmene a doplnení ďalších zákonov

nariadenia Vlády SR č. 87/1995 Z. z ktorým sa vykonávajú niektoré ustanovenia Občianskeho zákonníka

zákon č. 40/1964 Zb. Občiansky súdny poriadok v znení neskorších predpisov

zákon č. 250/2007 Z.z. o ochrane spotrebiteľa a o zmene zákona Slovenskej národnej rady č. 372/1990 Zb. o priestupkoch v znení neskorších predpisov

zákon č. 129/2010 Z.z. o spotrebiteľských úveroch a o iných úveroch a pôžičkách pre spotrebiteľov a o zmene a doplnení niektorých zákonov

zákon č. 513/1991 Zb. Obchodný zákonník v znení neskorších predpisov

Rozhodnutia súdov

Rozsudok Krajského súdu v Košiciach, sp. zn.: 1 Co/71/2012 zo dňa 15.01.2014

Rozsudok Krajského súdu v Prešove, sp. zn.: 6 Co/81/2012 zo dňa 14.02.2013

Rozsudok Krajského súdu v Prešove, sp. zn.: 1 Co/160/2014 zo dňa 20.10.2014

Rozsudok Krajského súdu v Prešove, sp. zn.: 21 Co/116/2013 zo dňa 15.04.2014

Rozsudok Krajského súdu v Banskej Bystrici, sp. zn.: 15 Co/28/2013 zo dňa 19.03.2014

Rozsudok Krajského súdu v Banskej Bystrici, sp. zn.: 16 Co/690/2013 zo dňa 20.03.2014
Rozsudok Krajského súdu v Banskej Bystrici, sp. zn.: 17 Co/111/2013 zo dňa 19.03.2014
Rozsudok Krajského súdu v Trnave, sp. zn.: 24 Co/24282013 zo dňa 19.03.2014
Rozsudok Krajského súdu v Nitre, sp. zn.: 25 Co8297/2013 zo dňa 31.01.2014
Krajský súd v Žiline, sp. zn.: 29 Sp/16/2014 zo dňa 16.05.2014
Krajský súd v Trnave, sp. zn.: 44 Sp/14/2014 zo dňa 44 Sp/14/2014
Krajský súd v Nitre, sp. zn.: 23 Sp/46/2014 zo dňa 30.06.2014
Krajský súd v Prešove, sp. zn.: 6 Sp/29/2013 zo dňa 12.02.2014
Uznesenie Najvyššieho súdu SR z 27. marca 2013, sp. zn. 6MCdo/4/2012

Iné zdroje

<http://www.nbs.sk/sk/statisticke-udaje/menova-a-bankova-statistika/urokova-statistika/bankova-urokova-statistika-uvery>

<http://www.finance.gov.sk/Default.aspx?CatID=6865>

Dôvodová správa k zákonu č. 106/2014 Z.z. ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 40/1964 Zb. Občiansky zákonník v znení neskorších predpisov a o zmene a doplnení niektorých zákonov

<https://www.nrsr.sk/web/Default.aspx?sid=zakony/zakon&MasterID=4769>

ADMINISTRATÍVNOPRÁVNA OCHRANA NÁBOŽENSKEJ SLOBODY A JEJ SUBJEKTOV PRI ZMENE NÁBOŽENSKÉHO VYZNANIA

JUDR. RÓBERT GYURI, PHD., JUDR. PETER MOLITORIS, PHD.

UNIVERZITA PAVLA JOZEFA ŠAFÁRIKA V KOŠICIACH, FAKULTA VEREJNEJ SPRÁVY

KATEDRA VEREJNOPRÁVNÝCH DISCIPLÍN

Abstrakt

Základné práva a slobody sú v právnych poriadkoch jednotlivých krajín významne ovplyvňované ich medzinárodnoprávnou úpravou. Slovenská republika pristúpila k mnohým medzinárodným zmluvám a dohovorom v oblasti ľudských práv, ktorými je viazaná a ktoré sa stali neoddeliteľnou súčasťou jej právneho poriadku. Súčasťou katalógu základných práv a slobôd je tradične aj sloboda náboženského vyznania a viery, ktorá je upravená v čl. 24 Ústavy SR. Predmetom tohto príspevku je analýza ochrany náboženskej slobody v podmienkach Slovenskej republiky, a to pri zmene náboženského vyznania.

Abstract

The fundamental human rights and freedoms in the legal orders of individual countries are significantly influenced by their international law regulation. The Slovak Republic acceded to many international treaties and covenants in the field of human rights, which are binding to it and which have become inseparable part of its law. The freedom of religion, adjusted in the Article 24 of the Constitution of the Slovak Republic, is a conventional part of the List of fundamental rights and freedoms. The subject of this article is the analysis of protection of religion freedom in conditions of Slovak Republic, by change of religion.

Úvod

Náboženskej slobode patrí v každej demokratickej spoločnosti nezastupiteľné miesto a je súčasťou prejavu jej právnej kultúry. Tieto práva sa nedajú odlúčiť od ostatných demokratických práv.¹⁷⁶ Preto je dôležité vytvoriť pre jej praktickú realizáciu zo strany spoločnosti i štátu vhodné podmienky. Jednou z týchto podmienok je aj jej právne zakotvenie a určenie zodpovedajúceho miesta v celkovom systéme práva, ako aj vytvorenie garancií jej uskutočňovania.¹⁷⁷ Sloboda vyznania a svedomia ako súčasť

¹⁷⁶ BLAHOŽ, J.: *Úvaha o podstate ľudských a občanských práv*. In: Právnik, roč. 137, Praha, 1998, č. 10-11, s. 874-894.

¹⁷⁷ Porov.: MORAVČÍKOVÁ, M.: *Cirkev a ľudské práva*. Bratislava: ÚVŠC, 2002, s. 59.

a obsah náboženskej slobody patrí medzi základné ľudské (osobné) práva a slobody a z hľadiska jej historického zakotvenia, obsahu a významu ju radíme do prvej generácie ľudských práv a slobôd. V podmienkach Slovenskej republiky je náboženská sloboda upravená v čl. 24 Ústavy Slovenskej republiky.

1. Náboženská sloboda a jej subjekty

Náboženská sloboda je komplexný pojem, ktorý v sebe zahŕňa mnoho aspektov. Všeobecná deklarácia ľudských práv, prijatá Valným zhromaždením OSN 10. decembra 1948 uvádza v čl. 18: „Každý má právo na slobodu myslenia, svedomia a náboženstva; toto právo zahŕňa aj slobodu zmeniť svoje náboženstvo alebo vieru, ako aj slobodu prejavovať svoje náboženstvo alebo vieru sám alebo spoločne s inými, verejne alebo súkromne, vyučovaním, vykonávaním náboženských úkonov, bohoslužbou alebo zachovávaním obradov.“ Uvedený výpočet práv a slobôd môžeme chápať ako rámcový a hovorí o základnom obsahu náboženskej slobody.

Presný **obsah náboženskej slobody** je však možné vymedziť len veľmi ťažko (obzvlášť k iným právam a slobodám). Veľakrát býva náboženská sloboda chápaná skôr intuitívne, legislatíva a aplikačná prax sa skôr zaoberajú prejavmi náboženskej slobody. Aj napriek uvedenému je možné a nevyhnuté podať aspoň pokus o presnejšie vymedzenie obsahu náboženskej slobody. Už tradične môžeme zaradiť k náboženskej slobode právo mať svedomie a náboženské vyznanie alebo vieru, právo zmeniť náboženské vyznanie alebo byť bez náboženského vyznania alebo viery, právo prejavovať náboženské vyznanie na rôznych úrovniach a spôsobmi (napr.: sám, spoločne s inými, verejne, súkromne, bohoslužbami, náboženskými úkonmi a obradmi), právo šíriť náboženskú vieru a vyznanie (napr. vyučovaním) a pod. K náboženskej slobode však môžeme zaradiť aj v súčasnosti často proklamovaný aspekt uplatňovania výhrady vo svedomí, či pôsobenie náboženských organizácií v rôznych verejných i súkromných inštitúciách a i.

Sloboda náboženského vyznania ako súčasť náboženskej slobody je popri slobode myslenia a svedomia,¹⁷⁸ s ktorými býva obvykle spojená, výrazom slobody a dôstojnosti človeka v duchovnej a duševnej sfére. Záruky tejto slobody chránia človeka pred hnutiami, ideológiami a ideovými systémami snažiacimi sa podriať si človeka v jeho celistvosti (totalite), teda nie len v jeho konaní, ale aj myslení.¹⁷⁹ Od slobody náboženského vyznania je potrebné odlíšiť slobodu viery. Kým **sloboda viery** vyjadruje možnosť presvedčenia, vnútornej istoty o pravde, správnosti a existencii niečoho a ktorej súčasťou je aj

¹⁷⁸ K pojmom sloboda myslenia a sloboda svedomia bližšie pozri: ČEPLÍKOVÁ, M.: *Sloboda vyznania a svedomia a Ústava Slovenskej republiky*. In: Ročenka Ústavu pre vzťahy štátu a cirkvi 2005. Bratislava: ÚVŠC, 2006, s. 124-125.

¹⁷⁹ Porov.: PAVLÍČEK, V. a kol.: *Ústava a ústavný rád ČR. 2 díl. Práva a svobody*. Praha: Linde, 1996, s. 145.

náboženská viera a jej sloboda (ako typický, ale nie jediný príklad viery)¹⁸⁰, tak sloboda náboženského vyznania ako aktívny alebo pasívny vzťah k určitému náboženstvu (ako všeobecnej teórii a výkladu sveta podávaného určitou cirkvou alebo náboženskou spoločnosťou¹⁸¹) v najvšeobecnejšom zmysle skôr vyjadruje slobodný vzťah jednotlivca k akejkoľvek cirkvi či náboženskej spoločnosti. Umožňuje jednotlivcovi slobodné vnútorné prihlásenie sa k akémukoľvek náboženskému vyznaniu a jeho nerušený vonkajší výkon. Medzi vyznávaním viery a členstvom v cirkvi či náboženskej spoločnosti je zásadný rozdiel. Mať vieru je možné aj bez príslušnosti k nejakej cirkvi alebo náboženskej spoločnosti. V niektorých prípadoch je možné zmeniť členstvo v náboženskej organizácii aj bez zmeny náboženskej viery. Jedná sa napr. o prípady prestupu k inej denominácii kresťanských cirkví (napr. prestup člena katolíckej cirkvi k pravoslávnej a i.). Súčasťou náboženskej slobody je teda aj sloboda viery, aj sloboda náboženského vyznania.

Podľa čl. 24 Ústavy SR má právo na slobodu myslenia, svedomia a náboženského vyznania „každý“, t.j. každá fyzická osoba so spôsobilosťou na práva a povinnosti. Právna úprava výpočtu týchto slobôd však nie je obsiahnutá len v Ústave SR, ale uvedené slobody sú podľa čl. 9 Európskeho dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd (ďalej len „Dohovor“)¹⁸² zaručené v rovnakom rozsahu aj všetkými štátmi, ktoré sú zmluvnými stranami Dohovoru, a to každej fyzickej osobe, ktorá podlieha ich jurisdikcii podľa čl. 1 Dohovoru.

Na tomto mieste však vyvstáva otázka, či sú subjektmi náboženskej slobody aj **cirkvi a náboženské spoločnosti** ako subjekty korporatívnej povahy (a zároveň či môžu byť „poškodenými“ v zmysle čl. 34 Dohovoru). Pozitívnu odpoveď na túto otázku dáva judikatúra Európskej komisie pre ľudské práva (ďalej len EKĽP) a Európskeho súdu pre ľudské práva (ďalej len ESĽP). Podľa EKĽP „*ak cirkev podáva sťažnosť podľa Dohovoru, robí tak v skutočnosti v mene svojich členov. Je preto potrebné prijať, že cirkev je spôsobilá mať a vykonávať práva obsiahnuté v čl. 9 ods. 1 svojim menom ako zástupca svojich členov.*“¹⁸³ Týmto rozhodnutím, ktorým sa výrazne odchyľila od svojej predchádzajúcej judikatúry,¹⁸⁴

¹⁸⁰ ČEPLÍKOVÁ, M.: *Sloboda vyznania a svedomia a Ústava Slovenskej republiky*. In: Ročenka Ústavy pre vzťahy štátu a cirkví 2005. Bratislava: ÚVŠC, 2006, s. 124-125.

¹⁸¹ MORAVČÍKOVÁ, M.: *Štát a cirkev v Slovenskej republike*. In: Štát a cirkev v postsocialistickej Európe, Bratislava: ÚVŠC, 2003, s. 118.

¹⁸² Európsky dohovor o ochrane ľudských práv a základných slobôd bol publikovaný v Zbierke zákonov vo forme oznámenia Federálneho ministerstva zahraničných vecí o dojednaní Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd a Protokolov na tento Dohovor nadväzujúcich pod č. 209/1992 Zb. a č. 102/1999 Z. z.

¹⁸³ Porov.: Rozhodnutie EKĽP vo veci X. *a Scientologická cirkev proti Švédsku* z dňa 5. mája 1979, sťažnosť č. 7805/77.

¹⁸⁴ V predchádzajúcich rozhodnutiach EKĽP nepovažovala náboženské organizácie za nositeľov náboženskej slobody, keď konštatovala, že „korporácia, ktorá je právnickou osobou a nie prirodzenou [fyzickou – pozn. aut.] osobou, je nespôsobilá mať a vykonávať práva upravené v čl. 9 ods. 1 Dohovoru“ (pozri rozhodnutie EKĽP vo veci *Cirkev X. proti Spojenému kráľovstvu* z dňa 17. decembra 1968, č. 3798/68). Tento názor bol následne potvrdený aj rozhodnutím vo veci X. proti Dánsku, kedy EKĽP konštatovala, že kolektívna

de facto konštatovala, že nositeľmi náboženskej slobody sú aj kolektívne náboženské organizácie. Tento názor si osvojil aj ESĽP, ktorý ho potvrdil vo svojich rozsudkoch.¹⁸⁵

Na druhej strane je možné konštatovať, že spôsobilosť cirkví a náboženských spoločností ako právnických osôb k právam zakotveným v čl. 9 Dohovoru je podľa judikatúry EKĽP a ESĽP obmedzená, a to ako v rovine rozsahu práv priznaných čl. 9 Dohovoru, tak aj z pohľadu povahy právnickej osoby.¹⁸⁶ Takto napríklad EKĽP dospela k záveru, že právnická osoba môže byť subjektom náboženskej slobody, nie však slobody svedomia.¹⁸⁷ Rovnako neumožnila každej právnickej osobe, aby si nárokovala právo na ochranu slobôd upravených v čl. 9 Dohovoru. Podľa EKĽP, spôsobilosť vykonávať práva definované v čl. 9 Dohovoru majú len „zduženia s náboženskými a filozofickými cieľmi.“ Nepatria však združeniam založeným za účelom dosahovania zisku.¹⁸⁸ Na druhej strane, zo samotnej povahy veci vyplýva, že cirkvi a náboženské spoločnosti ako kolektívne subjekty nie sú spôsobilé byť nositeľmi a vykonávateľmi práv spadajúcich do oblasti *forum internum* (pozri nižšie – pozn. aut.), keďže náboženské organizácie ako právnické osoby vznikajú kvôli spoločnému kolektívnemu vyznávaniu náboženskej viery a vnútorná sféra jednotlivca nemôže byť zdieľaná kolektívne.

Problémovou otázkou však zostáva, či môžu byť subjektmi náboženskej slobody aj cirkvi a náboženské spoločnosti, ktoré nie sú riadnym spôsobom uznané štátom (tzv. neregistrované cirkvi a náboženské spoločnosti) a nedisponujú vlastnou právnou subjektivitou. Na túto otázku dáva čiastočne odpoveď judikatúra ESĽP, podľa ktorej ochrana vonkajších prejavov náboženstva a viery poskytuje aj prejavom členov neregistrovaných cirkví a náboženských spoločností.¹⁸⁹ V tomto prípade sa však ochrana poskytuje jednotlivcom (t. j. členom danej neregistrovanej cirkvi), nie kolektívnym

náboženská organizácia je chránená skrze náboženskú slobodu, ktorá je zaručená jej členom (porov.: rozhodnutie EKĽP vo veci *X. proti Dánsku* z dňa 8. marca 1976, č. 7374/76).

¹⁸⁵ Bližšie pozri: Rozsudok ESĽP vo veci *Cha'are Shalom Ve Tsedek proti Francúzku* z dňa 27. júna 2000, č. 27417/95; rozsudok ESĽP vo veci *Metropolitná cirkev Besarabia a ďalší proti Moldavsku* z dňa 13. decembra 2001, č. 45701/99; rozsudok ESĽP vo veci *Biserica Adevărat Ortodoxă din Moldova a ďalší proti Moldavsku* z dňa 27. februára 2007, č. 952/03.

¹⁸⁶ Porov.: SPRATEK, D.: *Evropská ochrana náboženské svobody*, 1. vyd., Brno: L. Marek, 2008, s.72.

¹⁸⁷ Porov.: Rozhodnutie EKĽP vo veci *Verein Kontakt-Information-Therapie a Siegfried Hagen proti Rakúsku* z dňa 12. októbra 1988, č. 11921/86.

¹⁸⁸ Porov.: Rozhodnutie EKĽP vo veci *Omkarananda a Divine Light Zentrum proti Švajčiarsku* z dňa 19. marca 1981, č. 8118/77; rozhodnutie EKĽP vo veci *Spoločnosť X. proti Švajčiarsku* z dňa 27. februára 1979, č. 7865/77 a rozhodnutie EKĽP vo veci *Kustannus Oy Vapa Ajatteliija AB, Vapaa-ajatteiliain Liitto-fritänkarnas Förbund r. y. a Kimmo Sundström proti Fínsku* z dňa 11. augusta 1992, č. 20471/92.

¹⁸⁹ Podľa ESĽP nie je zlučiteľné s Dohovorom sankcionovanie individuálnych členov neregistrovaných náboženských denominácií za modlitbu alebo iný prejav ich náboženskej viery. Pripustiť opak by sa rovnalo vylúčeniu menšinových náboženských vyznaní, ktoré nie sú štátom formálne registrované a v tom dôsledku pripustenie toho, aby štát mohol diktoval, čomu má jednotlivec veriť. Porov.: Rozsudok ESĽP vo veci *Masaev proti Moldavsku* z dňa 12. mája 2009, č. 6303/05.

entitám bez právnej subjektivity. Takéto náboženské organizácie nedisponujú právami vyplývajúcimi z kolektívnej náboženskej slobody.¹⁹⁰

V podmienkach Slovenskej republiky je náboženská sloboda ústavne upravená aj v rovine individuálnej (práva a slobody jednotlivcov - upravené čl. 24 ods. 1 a 2 Ústavy SR), aj v rovine kolektívnej (práva a slobody cirkví a náboženských spoločností v podobe zakotvenia cirkevnej autonómie - upravené čl. 24 ods. 3 Ústavy SR). Nositeľmi náboženskej slobody sú tak v podmienkach Slovenskej republiky aj fyzické osoby, aj cirkvi a náboženské spoločnosti ako špecifické právnické osoby.

Kvôli presnejšiemu vymedzeniu obsahu náboženskej slobody je nevyhnutné zo systematického hľadiska rozčleniť náboženskú slobodu podľa určitých kritérií do niekoľkých skupín. Tradične sa náboženská sloboda delí podľa kritéria fóra, kde pôsobí a kde sa realizuje, na dve zložky: **slobodu mať svoje vnútorné presvedčenie** (*forum internum*; vnútorný rozmer) a **slobodu prejavu svojho presvedčenia navonok** (*forum externum*; vonkajší rozmer).¹⁹¹

Vnútorná náboženská sloboda je v podmienkach Slovenskej republiky zaručená čl. 24 ods. 1 Ústavy SR, podľa ktorého „**sloboda myslenia, svedomia, náboženského vyznania a viery sa zaručujú. Toto právo zahŕňa aj možnosť zmeniť náboženské vyznanie alebo vieru. Každý má právo byť bez náboženského vyznania. Každý má právo verejne prejavovať svoje zmýšľanie.**“ Takto vymedzená sloboda musí byť chránená bezpodmienečne a je zásadne neobmedziteľná za žiadnych okolností.¹⁹² Vylučuje akýkoľvek nátlak alebo ovplyvňovanie myslenia, svedomia, náboženského vyznania alebo viery.¹⁹³ Môžeme ju chápať ako slobodu každého vyznávať určité náboženstvo a vieru, do ktorej nie je možné ako zo strany tretích osôb, tak aj zo strany verejnej moci zasahovať. Táto sloboda chráni jednotlivcov pred konaniami, ktorých cieľom je navodiť zmenu ich myslenia a vnútorného náboženského presvedčenia.¹⁹⁴ Ide o tzv. status negativus, resp. libertatis (G. Jellinek), charakteristický vymedzením slobodného priestoru jedinca, do

¹⁹⁰ Hoci sú cirkvi a náboženské spoločnosti najčastejším prípadom vyjadrenia prejavov náboženského vyznania, nie sú výlučnými. Právo slobodne vyjadrovať svoje náboženské vyznanie sa môže slobodne realizovať aj mimo náboženskú organizáciu a toto právo patrí rovnako jednotlivcom, skupinám aj kolektívnym subjektom.

¹⁹¹ Porov.: ČEPLÍKOVÁ, M.: *Sloboda vyznania a svedomia a Ústava Slovenskej republiky*. In: Ročenka Ústavu pre vzťahy štátu a cirkví 2005. Bratislava: ÚVŠC, 2006, s. 126 a SPRATEK, D.: *Evropská ochrana náboženské svobody*, 1. vyd., Brno: L. Marek, 2008, s. 16.

¹⁹² Pozri tiež čl. 9 ods. 2 Dohovoru.

¹⁹³ Podľa názoru EKĽP a ESĽP je práve táto sféra náboženskej slobody chránená čl. 9 Dohovoru prioritne. Bližšie pozri: Rozhodnutie EKĽP vo veci *C. proti Spojenému kráľovstvu* z dňa 15. decembra 1983, č. 10358/83; rozhodnutie ESĽP vo veci *Sawienski proti Poľsku* z dňa 26. júna 2001, č. 40319/98.

¹⁹⁴ Rozsah a druh konaní, ktoré sú v rozpore s právom na vnútorné náboženské presvedčenie, však nie je ani v odbornej literatúre, ani v judikatúre EKĽP a ESĽP jasne zadefinované. Nepochybne sem patria skutky násilného pôsobenia na niečiu myseľ, ktoré sú spôsobilé vyvolať zmenu vnútorného presvedčenia a ktoré by vždy okrem čl. 9 porušili zároveň aj zákaz mučenia a neľudského, či ponižujúceho zaobchádzania alebo trestu podľa čl. 3 Dohovoru. Porov.: EVANS, M. D.: *Religious liberty and international law in Europe*. Cambridge: Cambridge University Press, 1997, s. 294.

ktorého verejná moc nemôže vstupovať.¹⁹⁵ Táto sloboda zaručuje individuálne právo každého človeka vytvoriť si vlastný myšlienkový filozofický či náboženský systém, zvoliť si z niektorých existujúcich (či už s formálnym členstvom v niektorej náboženskej organizácii alebo bez), alebo byť aj bez vyznania.

Vnútná sloboda má absolútny charakter, t.j. pôsobí voči všetkým a všetkým stanovuje povinnosť do vnútornej slobody nezasahovať. Keďže základné práva a slobody sú neodňateľné, nescudziteľné, nepremlčateľné a nezrušiteľné a v prípade vnútornej náboženskej slobody (v podobe *forum internum*) možno konštatovať, že sú to aj práva nedotknuteľné pre ich absolútny charakter, a preto z toho aspektu nemôžu podliehať ani žiadnym zákonným obmedzeniam. „Tieto práva majú absolútny charakter v tom zmysle, že nikto nemôže byť podrobený takému opatreniu, ktorého cieľom je zmena procesu a spôsobu myslenia, nikoho nie je možné nútiť, aby zmenil svoje myslenie, náboženské vyznanie alebo vieru. Pri ich ochrane sa jedná o rešpektovanie „vnútorného“ rozmeru týchto práv, ktorý vylučuje akýkoľvek nátlak alebo ovplyvňovanie myslenia, svedomia alebo náboženského vyznania. Tieto práva v dôsledku ich absolútneho charakteru preto nie je možné obmedzovať zákonom.“¹⁹⁶ Na tomto mieste je potrebné zvýrazniť osobitosť základných práv a slobôd povahy *forum internum* a z toho vyplývajúci ich absolútny charakter, pretože v ostatných prípadoch (a tých je prevažná väčšina), nemajú základné práva a slobody absolútny charakter, pretože Ústava SR pripúšťa z dôvodov v nej uvedených ich obmedzenia vo forme zákonnej úpravy.¹⁹⁷

Zároveň je však zrejmé, že obmedzenie náboženskej slobody na *forum internum*, je nepostačujúce, lebo už pojmovým znakom náboženskej slobody je právo každého prejavovať svoje náboženské vyznanie navonok, prirodzene pri rešpektovaní stanovených všeobecne akceptovaných obmedzujúcich pravidiel v demokratickej spoločnosti. V tomto prípade ide o vonkajší rozmer náboženskej slobody, **vonkajšiu náboženskú slobodu**.

Jej súčasťou je právo jednotlivca prejavovať svoje náboženské vyznanie či vieru sám alebo spoločne s inými, verejne alebo súkromne, aktívne alebo pasívne. O spôsobe prejavu rozhoduje jednotlivec sám. Nejde v tomto prípade o alternatívy, kde v prípade

¹⁹⁵ Podľa Ústavného súdu ČR „..náboženskou svobodu lze zásadně vymezit především jako *forum internum* (čl. 15 odst. 1 Listiny), tzn. jako svobodu každého vyznávat určité náboženství a víru, do níž není možno ze strany třetích osob a zejména veřejné moci zasahovat. Jde o tzv. *status negativus*, resp. *libertatis* (G. Jellinek), charakteristického vymezením svobodného prostoru jedince, do něhož veřejná moc nemůže vstupovat. Zároveň však je zřejmé, že omezení náboženské svobody na *forum internum* je nepostačující, neboť již pojmovým znakem náboženské svobody je právo každého projevovat svoje náboženské vyznání navenek, přirozeně při respektování omezujících kautel stanovených v čl. 16 odst. 4 Listiny.“ Nález Ústavného súdu ČR z dňa 27 novembra 2002, sp. zn. Pl. ÚS 6/02.

¹⁹⁶ Nález Ústavného súdu ČR z dňa 2. júna 1999, sp. zn. Pl. ÚS 18/98.

¹⁹⁷ ČEPLÍKOVÁ, M.: *Sloboda vyznania a svedomia a Ústava Slovenskej republiky*. In: Ročenka Ústavu pre vzťahy štátu a cirkvi 2005. Bratislava: ÚVŠC, 2006, s. 126.

využitia jednej z nich zaniká právo na využitie tej druhej.¹⁹⁸ Právo prejavovať náboženské vyznanie môže byť vykonávané aktívnym aj pasívnym spôsobom. Tak právo prejavovať svoje náboženstvo zahŕňa v sebe aj právo nebyť nútený k účasti na prejavoch náboženského vyznania proti svojej vôli.¹⁹⁹

V podmienkach Slovenskej republiky je táto sloboda upravená v čl. 24 ods. 2 Ústavy SR, podľa ktorého **„Každý má právo slobodne prejavovať svoje náboženstvo alebo vieru buď sám, buď spoločne s inými, súkromne alebo verejne, bohoslužbou, náboženskými úkonmi, zachovávaním obradov alebo zúčastňovať sa na jeho vyučovaní.“** V zmysle európskej, ale aj slovenskej legislatívy môžeme teda rozlišovať tieto základné prejavy náboženskej slobody na vonkajšom fóre:

- bohoslužba (angl. worship),
- náboženské úkony a ich prevádzanie (angl. practice),
- zachovávanie obradov (angl. observance) a
- zúčastňovanie sa na vyučovaní (angl. teaching).²⁰⁰

Kým prvá a tretia forma sa týkajú špeciálne náboženstva a náboženskej viery, tak ostatné formy majú všeobecnejší charakter a týkajú sa akéhokoľvek presvedčenia. Z tohto dôvodu je potrebné pojem „náboženské úkony“ chápať v širšom rozmere, kde sloboda realizácie úkonov sa týka aj úkonov nenáboženského presvedčenia. Uvedený výpočet úkonov je však potrebné chápať v demonštratívnom spôsobe výpočtu.²⁰¹

Právo slobodne prejavovať svoje náboženské vyznanie alebo vieru však na rozdiel od vnútornej náboženskej slobody nie je právom absolútnym a môže byť predmetom zákonného **obmedzenia**. Táto skutočnosť sa javí ako legitímna a štát má právo, ale aj povinnosť obmedziť prejavy náboženskej slobody, ak závažne narušujú práva druhých alebo ohrozujú ďalšie aspekty spoločenského poriadku. Podmienky obmedzenia však musia byť jasne stanovené a v súčasnosti sú *expressis verbis* obsiahnuté v čl. 9 ods. 2 Dohovoru, čl. 18 ods. 3 Medzinárodného paktu o občianskych a politických právach z roku

¹⁹⁸ Túto skutočnosť potvrdzuje aj EKĽP, ktorá vo svojom rozhodnutí uviedla, že dikcia čl. 9 Dohovoru uznáva, že náboženstvo môže byť praktizované v oboch formách, t. j. verejne aj súkromne, prípadne samostatne aj zároveň spoločne s inými, a nie je možné konštatovať, že tieto formy sa navzájom vylučujú alebo dávajú štátnym orgánom možnosť voľby pripustenia alebo ochrany niektorej z nich. Porov.: Rozhodnutie EKĽP vo veci *X. proti Spojenému kráľovstvu* z dňa 12. marca 1981, č. 8160/78.

¹⁹⁹ Porov.: EVANS, C.: *Freedom of Religion Under the European Convention of Human Rights*. Oxford – New York: Oxford University Press, 2001, s. 106-107. Pozri tiež: Rozsudok ESĽP vo veci *Buscarini a ďalší proti San Marínu* z dňa 18. februára 1999, č. 24645/94.

²⁰⁰ GYURI, R. – JESENKO, M.: *Náboženská sloboda v Ústave Slovenskej republiky*. In: *Ústava Slovenskej republiky – 20 rokov v národnom a európskom pohľade*. Zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie k 20. Výročiu prijatia Ústavy Slovenskej republiky. Bratislava: Lonfinger, s.r.o., 2012, s. 312.

²⁰¹ V rozhodovacej praxi EKĽP a ESĽP je však možné vidieť neochotu rozširovať výpočet foriem prejavov náboženského vyznania a diskusie okolo prejavovania náboženského vyznania sa sústreďujú na rozsah pojmu praktizovanie, resp. uskutočňovanie náboženských úkonov. Porov.: WARCHALOWSKI, K.: *Prawo do wolności myśli, sumienia i religii w Europejskiej Konwencji Praw Człowieka i Podstawowych Wolności*. Lublin: Towarzystwo Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, 2004, s. 108.

1966 a v slovenskom právnom poriadku aj ústavne zakotvené v čl. 24 ods. 4 Ústavy SR²⁰². V zmysle uvedených dokumentov môže byť výkon práva na verejný prejav náboženskej slobody obmedzený zákonom, ak ide o opatrenia nevyhnutné v demokratickej spoločnosti na ochranu verejného poriadku, zdravia a mravnosti alebo práva slobôd iných.²⁰³ Pritom treba mať na pamäti, že ide o všeobecne akceptované princípy ukladania obmedzení základných práv a slobôd, pri realizácii ktorých sa musí dbať na ich podstatu a zmysel a môžu byť použité len na dosiahnutie ustanoveného cieľa. Rovnako všetky zákonné obmedzenia základných práv a slobôd musia platiť rovnako pre všetky prípady, ktoré spĺňajú stanovené podmienky.²⁰⁴

Následne, ako vyplýva z uvedeného, je možné konštatovať, že pri obmedzovaní prejavu náboženskej slobody musia byť splnené tri podmienky:

1. obmedzenie či zásah musí byť stanovený zákonom;
2. obmedzenie musí smerovať k dosiahnutiu legitímneho cieľa a
3. obmedzenie musí byť v demokratickej spoločnosti nevyhnutné.²⁰⁵

Na to, aby bolo určité obmedzenie náboženskej slobody prípustné, musí spĺňať všetky tri kritériá súčasne (ide o kumulatívny výpočet podmienok). Je potrebné si uvedomiť, že nie každé obmedzenie náboženskej slobody stanovené zákonom sleduje legitímny cieľ, a nie každé zákonné obmedzenie sledujúce legitímny cieľ je v demokratickej spoločnosti nevyhnutné.²⁰⁶ Preto je nevyhnutné trvať na kumulatívnom splnení všetkých uvedených podmienok. Zároveň je v podmienkach Slovenskej republiky potrebné pamätať aj na ústavný princíp ukladania obmedzení základných práv a slobôd, vyjadrený v čl. 13 Ústavy SR.²⁰⁷

²⁰² Podľa čl. 24 ods. 4 Ústavy SR „*Podmienky výkonu práv podľa odsekov 1 až 3 [úprava individuálnej a kolektívnej náboženskej slobody – pozn. aut.] možno obmedziť iba zákonom, ak ide o opatrenie nevyhnutné v demokratickej spoločnosti na ochranu verejného poriadku, zdravia a mravnosti alebo práv a slobôd iných.*“ Na tomto mieste je dôležité poznamenať, že hoci ústava hovorí o podmienkach možnosti obmedzenia všetkých práv v ods. 1 až 3, nevzťahuje sa to z povahy vecí na celý odsek 1 upravujúci individuálnu náboženskú slobodu, keďže práva vyplývajúce z individuálnej náboženskej slobody obsiahnuté v ods. 1 majú absolútny charakter a nepodliehajú okrem práva verejnej prejavovať svoje zmýšľanie žiadnym zákonným obmedzeniam (pozri vyššie).

²⁰³ Porov.: čl. 9 ods. 2 Dohovoru, čl. 18 ods. 3 Medzinárodného paktu o občianskych a politických právach z roku 1966 a čl. 24 ods. 4 Ústavy SR.

²⁰⁴ Porov.: čl. 13 ods. 3 a 4 Ústavy SR.

²⁰⁵ Porov.: Nález Ústavného súdu ČR z dňa 27 novembra 2002, sp. zn. Pl. ÚS 6/02.

²⁰⁶ Porov.: SPRATEK, D.: *Evropská ochrana náboženské svobody*, 1. vyd., Brno: L. Marek, 2008, s. 96.

²⁰⁷ Univerzálnou normou s povahou ústavného princípu adresovaného zákonodarcovi a orgánom aplikujúcim právo, ktorá stanovuje všeobecné kritériá a predpoklady možného obmedzenia základných práv a slobôd, sú ustanovenia obsiahnuté v čl. 13 Ústavy SR. Podľa ods. 2 „*Medze základných práv a slobôd možno upraviť za podmienok ustanovených touto ústavou len zákonom.*“ Z uvedeného vyplýva, že právnou formou ich obmedzenia môže byť iba forma zákona, nie forma vykonávacieho predpisu či iného aktu orgánu výkonnej, či súdnej moci. Predmetné ustanovenie však neurčuje len formálno-právnu požiadavku výhrady zákona, ale aj skutočnosť, že k obmedzeniu môže dôjsť len za podmienok ustanovených Ústavou SR. Súčasťou úpravy čl. 13 je aj všeobecné interpretačné pravidlo pre tvorbu, aplikáciu a výklad právnych predpisov obmedzujúcich základné práva a slobody obsiahnuté v ods. 4, podľa ktorého „*pri obmedzovaní*

Ďalším kritériom členenia náboženskej slobody je oblasť subjektov, ktorým je náboženská sloboda zaručená a ktorí ňou disponujú. Na základe tohto kritéria môžeme náboženskú slobodu vymedziť ako **individuálnu** a **kolektívnu** (korporatívnu, inštitucionálnu). **Individuálnu náboženskú slobodu** môžeme charakterizovať ako mieru právom dovoleného správania sa jednotlivých fyzických osôb v náboženskej oblasti, a to na rozdiel od inštitucionálnej náboženskej slobody, ktorá predstavuje mieru možného správania sa v tej istej oblasti pre cirkvi a náboženské spoločnosti, či už majú právnym poriadkom priznaný status právnickej osoby, alebo nie.²⁰⁸ Nositeľom individuálnej náboženskej slobody je jednotlivec - fyzická osoba. Uvedené postavenie zákon č. 308/1991 Zb. o slobode náboženskej viery a o postavení cirkví a náboženských spoločností v znení neskorších predpisov (ďalej len zákon č. 308/1991 Zb.) priznáva len veriacim, ktorými sú v zmysle § 1 ods. 4 uvedeného zákona všetci, ktorí vyznávajú náboženskú vieru.

Nositeľom náboženskej slobody podľa právneho poriadku Slovenskej republiky sú aj náboženské organizácie v podobe cirkví a náboženských spoločností. Vyplýva to zo skutočnosti, že náboženstvo je spravidla skupinový fenomén, a preto môže byť nositeľom práv a slobôd, ale aj povinností aj korporatívny subjekt – právnická osoba. V tomto prípade hovoríme o tzv. **kolektívnej náboženskej slobode**. Takáto korporácia však spravidla získava status cirkvi alebo náboženskej spoločnosti (t.j. status nositeľa kolektívnej náboženskej slobody) v procese registrácie. Slovenská republika podľa § 4 ods. 4 zákona č. 308/1991 Zb. uznáva len tie cirkvi a náboženské spoločnosti, ktoré sú registrované. Inak povedané, štát priznáva status cirkvi a náboženskej spoločnosti ako špecifickej právnickej osoby len subjektu, ktorý je riadnym spôsobom registrovaný, a to výlučne podľa zákona č. 308/1991 Zb.²⁰⁹

základných práv a slobôd sa musí dbať na ich podstatu a zmysel. Takéto obmedzenia sa môžu použiť len na ustanovený cieľ.“ Kým podstatou základného práva je to, na čom je založené, resp. z čoho vyplýva, tak jeho zmyslom je to, na čo slúži. Keďže obmedzenia sa môžu použiť len na ustanovený cieľ, nesmie dochádzať k ich zneužitiu na iný účel, než pre ktoré boli určené. Nezabudnuteľnou požiadavkou obmedzenia základných práv a slobôd je rešpektovanie všeobecne uznávaného princípu rovnosti, ktorý vylučuje možnosť, aby zákon obmedzoval základné právo alebo slobodu v jednotlivom prípade. Podľa ods. 3 platí, že „*zákonné obmedzenia základných práv a slobôd musia platiť rovnako pre všetky prípady, ktoré spĺňajú ustanovené podmienky.*“ Porov.: PALÚŠ, I. – SOMOROVÁ, Ľ.: *Štátne právo Slovenskej republiky*. Košice: UPJŠ v Košiciach, 2002, s. 111. Predmetné ustanovenie je vo svojej podstate konkretizáciou povahy normatívnoprávnej regulácie, ktorá zahŕňa prípady rovnakého druhu, neurčitého počtu adresátov.

²⁰⁸ HRDINA, A. I.: *Náboženská svoboda v právu České republiky*. 1. vyd. Praha: Eurolex Bohemia, 2004, s. 97.

²⁰⁹ Registrácia sa uskutočňuje v registračnom konaní, ktorého výsledkom je spravidla vydanie rozhodnutia o registrácii, pričom akt registrácie má na tomto úseku povahu individuálneho správneho aktu s konštitučnými účinkami. Iba v prípade, že nedôjde k splneniu podmienok registrácie tak, ako ich požaduje zákon, registrujúci orgán registráciu odmietne. Registráciou na príslušnom orgáne štátnej správy získavajú takéto organizácie právny status cirkvi alebo náboženskej spoločnosti a s tým spojenú právnu subjektivitu korporatívnej povahy v podobe právnickej osoby. Podmienky, ktoré musí daná organizácia na získanie subjektivity splniť sú predmetom zákonnej úpravy, konkrétne v § 4 ods. 1 a § 10 až 16 zákona č. 308/1991

2. Právo na zmenu náboženského vyznania a jeho ochrana ako súčasť náboženskej slobody

Jednou zo základných úloh a funkcií štátu je chrániť práva svojich obyvateľov či subjektov, a to vrátane práv vyplývajúcich z náboženskej slobody garantovanej Ústavou Slovenskej republiky, ako aj ďalších práv tvoriacich obsah konfesnoprávných vzťahov. Podľa A. I. Hrdinu patrí povinnosť štátu chrániť práva, ktoré sú jeho občanom zákonom priznané a garantované, a to per definitionem, k fungovaniu mechanizmu práva v každej civilizovanej právnej kultúre a je dnes považovaná za jednu zo základných vnútorných funkcií každého právneho štátu.²¹⁰ Zabezpečenie a poskytovanie právnej ochrany je jednou zo základných povinností právneho štátu. Súčasťou právnej istoty je právo každého dovoliť sa právnej ochrany svojho subjektívneho práva a zároveň istota, že sa mu tejto ochrany dostane.²¹¹

Na zabezpečenie ochrany práv, ktoré občanom priznáva a garantuje štát však nepostačuje len ich samotné normatívne zakotvenie v právnom predpise, ale je potrebné zabezpečiť mechanizmus, ktorý by realizáciu či výkon týchto práv garantoval, a v prípade ich ohrozenia či porušenia ich obnovil (reštituoval), či inak zabezpečil ich výkon.²¹² Súčasťou mechanizmu ochrany práva je (z inštitucionálneho hľadiska) vytvorenie orgánov, ktorých hlavným predmetom činnosti bude ochrana práva (tzv. orgány ochrany práva²¹³), ako aj právnych inštitútov či právnych prostriedkov zabezpečujúcich ochranu práva.

Kedže právne vzťahy vo sfére náboženskej slobody sú veľmi komplexné a rozsiahle, je potrebné pri analýze ich ochrany, možno viac ako v iných prípadoch, snažiť sa presnejšie vymedziť ako **predmet ochrany** i **subjekty poživajúce ochranu**, tak i jednotlivé **právne prostriedky ochrany**.

Kedže náboženská sloboda, ako už bolo vyššie uvedené, sa realizuje na vnútornom i vonkajšom fóre a má individuálnu i kolektívnu povahu, a je teda zložitým a komplexným právnym fenoménom, zamerali sme sa pri vymedzení predmetu ochrany a s tým spojených prostriedkov ochrany na otázky, ktoré najčastejšie rezonujú v aplikačnej praxi.

Medzi otázky, ktoré sa v praxi najčastejšie objavujú, patrí nepochybne otázka ochrany a garancie možnosti **zmeny náboženského vyznania** a s tým spojené právo na **slobodný vstup do cirkvi a náboženskej spoločnosti a na výstup** z nej. V tomto prípade

Zb. GYURI, R.: *Podmienky registrácie náboženských organizácií na Slovensku*. In: Verejná správa a spoločnosť, 2/2011 ročník XII., Košice: UPJŠ v Košiciach, Fakulta verejnej správy, 2011, s. 39.

²¹⁰ Hrdina, A. I.: *Náboženská svoboda v právu České republiky*, Eurolex Bohemia, Praha 2004, s. 233

²¹¹ Knapp, V.: *Teória práva*, C.H.Beck, Praha 1995, s. 213

²¹² Hrdina, A. I.: *Náboženská svoboda v právu České republiky*, Eurolex Bohemia, Praha 2004, s. 233

²¹³ Problematike orgánov ochrany práva sa venuje predovšetkým J. Svák, ktorý rozdeľuje tieto orgány podľa prevažujúcej formy činnosti na 1) kontrolné orgány ochrany práva (Verejný ochranca práv, prokuratúra, Najvyšší kontrolný úrad), 2) rozhodovacie orgány ochrany práva (Ústavný súd SR, súdy, mimosúdne rozhodcovské orgány), 3) vykonávacie orgány ochrany práva (Zbor väzenskej a justičnej stráže SR, súdni exekútori, súdni vykonávatelia) a 4) orgány právnych služieb a právnej pomoci (advokáti, notári, mediátori). Porov. práca cit. v pozn. č. 245, s. 440 a 441

ide o ochranu práva jednotlivca – veriaceho (ako nositeľa náboženskej slobody) pred konaním iných subjektov. Realizácia tohto práva má však ako vnútorný rozmer, tak aj rozmer vonkajší.

Právo na zmenu náboženského vyznania znamená, že každý človek má právo vzdať sa svojho náboženstva a prijať iné náboženstvo alebo zostať bez vyznania, prípadne vytvoriť spolu s inými nové náboženstvo či cirkev alebo náboženskú spoločnosť.²¹⁴ Pretože rozhodnutie o zmene náboženstva spadá do sféry *forum internum*, je zásadne neobmedziteľné.

Dôležitou otázkou, ktorá sa na tomto mieste vynára, je skutočnosť, či má právo na zmenu náboženskej viery aj samotná cirkev alebo náboženská spoločnosť, presnejšie jej organizačná zložka či iná právnická osoba, ktorá odvodzuje svoju subjektivitu od danej cirkvi alebo náboženskej spoločnosti.²¹⁵ Na tomto mieste sa stotožňujeme s názorom D. Spratka, ktorý konštatuje, že nakoľko zmena náboženského vyznania spadá do sféry vnútorného presvedčenia, u právnických osôb o ich vnútornej sfére (*forum internum*) nemôžeme hovoriť. Cirkvi a náboženské spoločnosti vznikajú kvôli spoločnému prejavovaniu náboženskej viery navonok (*forum externum*).²¹⁶ Otázkou zmeny náboženského vyznania členov cirkvi a náboženskej spoločnosti a ich duchovných sa zaoberala aj EKĽP a ESĽP. Podľa ich názoru cirkev či náboženská spoločnosť nie je povinná zaistiť náboženskú slobodu pre svojich duchovných a členov, ale je oprávnená od nich vyžadovať uniformitu vo veciach prejavovania náboženskej viery. Ich náboženská sloboda sa uplatňuje výlučne tak, že majú právo rezignovať zo svojho úradu alebo úplne cirkev či náboženskú spoločnosť opustiť.²¹⁷ Vo všeobecnej rovine to znamená, že pokiaľ požiadavky, ktoré cirkev alebo náboženská spoločnosť kladie na svojich členov, sú v rozpore s ich presvedčením, musí im byť umožnené právo rezignovať z úradu, v čom EKĽP vidí konečnú záruku ich práva na vnútornú náboženskú slobodu.²¹⁸

²¹⁴ Porov.: DINSTEIN, Y.: *Freedom of religion and the Protection of Religious Minorities*. Israel Yearbook on Human Rights, 1990, sv. 20, s. 157-158.

²¹⁵ Porov.: Rozhodnutie EKĽP vo veci *Finska församlingen i Stockholm a Hautaniemi proti Švédsku* z dňa 11. apríla 1996, č. 24019/94.

²¹⁶ Priznanie práva na zmenu náboženskej viery farnosti alebo inej organizačnej zložke cirkvi alebo náboženskej spoločnosti by podľa D. Spratka vyvolalo celú radu ťažko riešiteľných problémov. Napríklad štruktúra väčšiny cirkví a náboženských spoločností neumožňuje secesiu ich organizačných zložiek (majúcich len odvodenú právnu subjektivitu), pričom priznanie možnosti oddelenia by znamenalo zásah do vnútroorganizačných štruktúr, ktorých podoba je spravidla výrazom konkrétnej náboženskej doktríny. Na viac je možné predpokladať, že rozhodnutie o „zmene náboženstva“ prijaté príslušným orgánom organizačnej zložky cirkvi, by nebolo zdieľané všetkými členmi danej cirkvi a tí by sa ocitli mimo štruktúru cirkvi, ktorej učenie by plne prijímali a ktorá existuje práve preto, aby združovala tých veriacich, ktorí sú s ňou spojení doktrinálnym konsenzom. Z týchto dôvodov je potrebné názor, že subjektom práva na zmenu náboženského vyznania môže byť aj právnická osoba, odmietnuť. SPRATEK, D.: *Evropská ochrana náboženské svobody*, 1. vyd., Brno: L. Marek, 2008, s. 79.

²¹⁷ Bližšie pozri: Rozhodnutie EKĽP vo veci *X. proti Dánsku* z dňa 8. marca 1976, č. 7374/76 a rozhodnutie EKĽP vo veci *Karisson proti Švédsku* z dňa 8. septembra 1988, č. 12356/86.

²¹⁸ SPRATEK, D.: *Evropská ochrana náboženské svobody*, 1. vyd., Brno: L. Marek, 2008, s. 78.

K otázke vnútornej náboženskej slobody (vrátane práva zmeniť svoje náboženské presvedčenie) zaujal svoje stanovisko aj Ústavný súd SR, ktorý konštatoval, že „*tieto práva majú absolútny charakter v tom smere, že nikto nemôže byť podrobený takému opatreniu, cieľom ktorého je zmena procesu a spôsobu myslenia, ďalej, že nikoho nemožno nútiť, aby zmenil svoje myslenie, náboženské vyznanie alebo vieru. Pri ich ochrane ide o rešpektovanie „vnútorného“, „interného“ rozmeru týchto práv (forum internum), ktorý vylučuje akýkoľvek nátlak alebo ovplyvňovanie myslenia, svedomia, náboženského vyznania alebo viery. Tieto práva (vzhľadom na ich absolútny charakter) nie je preto možné (a ani reálne) obmedziť zákonom. Takto vymedzená „absolútna“ povaha práv uvedených v článku 24 ods. 1 Ústavy SR je v súlade i s článkom 9 ods. 1 a 2 Dohovoru, ktorý neumožňuje, aby jeho zmluvné štáty zákonom obmedzili právo na slobodu myslenia, svedomia a náboženského vyznania, ako i právo zmeniť svoje náboženské vyznanie alebo vieru v podobe „forum internum“. Reálnu (a pre osoby ich nositeľov) skutočnú hodnotu však niektoré z uvedených práv nadobúdajú len vtedy, ak je možné tieto práva aj verejne, t.j. navonok identifikovateľným spôsobom prejavíť.“²¹⁹*

Vo vzťahu jednotlivca k cirkvi alebo náboženskej spoločnosti sa jeho právo na zmenu náboženstva dotýka možnosti danú **cirkev alebo náboženskú spoločnosť opustiť**.²²⁰ V tomto prípade ide o prejav náboženskej slobody na vonkajšom fóre. Súčasťou problematiky práva na zmenu náboženstva je teda aj otázka vzťahu jednotlivca k cirkvi alebo náboženskej spoločnosti, ktorú opúšťa v dôsledku zmeny náboženského presvedčenia, ako aj otázka vzťahu jednotlivca a štátu pri výkone a ochrane jeho práva na predmetnú zmenu. V tomto prípade ide o práva veriacich riadne združených v registrovaných cirkvách a náboženských spoločnostiach. Tieto sú najčastejšie predmetom autonómnej normotvorby cirkví a náboženských spoločností a musia byť obsahom ich vnútorných predpisov, ako to požaduje § 13 ods. 1 písm. h) zákona č. 308/1991 Zb. V praxi ide najčastejšie, ako sme už vyššie uviedli, o právo na slobodný výstup z cirkvi a náboženskej spoločnosti a aj vstup do nej a otázku členstva v náboženskej organizácii.

Právo na vstup a výstup z cirkvi a náboženskej spoločnosti sa nerealizuje vo vzťahu ku konkrétnej cirkvi a náboženskej spoločnosti, ale ku všetkým subjektom práva. Toto právo má teda absolútny charakter a zodpovedá mu povinnosť všetkých ostatných subjektov nezasahovať do jeho slobodnej voľby. Keďže v tomto prípade nejde o relatívne právo, právu na slobodný vstup do náboženskej organizácie nezodpovedá povinnosť cirkvi a náboženskej spoločnosti prijať za člena (veriaceho) osobu, ktorá sa o to usiluje, ale povinnosť kohokoľvek (vrátane štátu) nebrániť osobe vo vstupe do náboženskej organizácie. Tu vzniká povinnosť štátu vytvoriť také podmienky, aby občan mohol svoje

²¹⁹ Uznesenie Ústavného súdu SR, sp.zn. PL.ÚS 18/95.

²²⁰ SPRATEK, D.: *Evropská ochrana náboženské svobody*, 1. vyd., Brno: L. Marek, 2008, s. 77.

právo na vstup do náboženskej organizácie realizovať. Podmienky členstva v cirkvi a náboženskej spoločnosti sú jej vnútornou záležitosťou a predmetom jej vnútornej autonómie.²²¹ To platí sčasti aj o podmienkach ukončenia členstva v náboženskej organizácii, a to v zmysle práva cirkvi a náboženskej spoločnosti rozhodnúť o prípadnom vylúčení jej člena. V týchto prípadoch štát uprednostňuje právo cirkvi rozhodnúť o otázkach členstva v nej pred individuálnym právom veriaceho byť členom cirkvi alebo náboženskej spoločnosti. To však neplatí v prípade, kedy člen cirkvi alebo náboženskej spoločnosti už nemá záujem byť naďalej členom náboženskej organizácie, resp. má záujem o prestup do inej. Keďže čl. 24 ods. 1 zaručuje právo zmeniť náboženské vyznanie alebo vieru a právo byť bez vyznania, a zároveň § 1 ods. 3 zákona č. 308/1991 Zb. ustanovuje, že nikoho nemožno nútiť vyznávať akúkoľvek náboženskú vieru (čo zahŕňa aj členstvo v cirkvi a náboženskej spoločnosti), má člen náboženskej organizácie právo slobodne sa rozhodnúť o vystúpení z príslušnej cirkvi alebo náboženskej spoločnosti, čo mu príslušné náboženské organizácie musia podľa slovenského právneho poriadku umožniť, aj keď veľakrát vnútorné predpisy jednotlivých cirkví takýto postup neumožňujú. V tomto prípade je však individuálne právo jednotlivca postavené pred kolektívne právo náboženskej organizácie.

Na tomto mieste je dôležité uviesť, že väčšina krajín vrátane Slovenskej republiky neeviduje náboženské vyznanie svojich občanov, ani ich príslušnosť k cirkvi či náboženskej spoločnosti (okrem uskutočňovania pravidelného sčítania ľudu). Z tohto dôvodu sa k zmene náboženstva alebo členstva v cirkvi či náboženskej spoločnosti nevyžaduje žiadny formálny právny úkon. Skutočnosť, že vnútorné predpisy niektorých cirkví a náboženských spoločností výstup člena z náboženskej organizácie procesne formalizujú, prípadne úplné ukončenie členstva vôbec neumožňujú, slobodu zmeniť náboženské vyznanie neobmedzuje. Nikto nie je povinný formálnu procedúru vystúpenia z náboženskej organizácie podľa ich vnútorných predpisov podstúpiť.²²² Na druhej strane, však štát môže požadovať údaje k evidencii občana o jeho členstve v niektorej náboženskej organizácii, pokiaľ je s jeho členstvom v cirkvi či náboženskej spoločnosti spojená nejaká verejnoprávna povinnosť. V praxi ide predovšetkým o plnenie daňovej povinnosti v prípade uplatňovania tzv. cirkevnej dane. V praktickej rovine sa otázkou požiadavky štátu na úradné evidovanie zmeny náboženského vyznania zaoberala aj EKĽP. Podľa jej názoru nie sú štátom uložené požiadavky na notifikáciu rozhodnutia opustiť cirkev alebo náboženskú spoločnosť v rozpore s právom na zmenu náboženského vyznania a národné

²²¹ KRŤÍŽ, J.: *Zákon o cirkvích a náboženských spoločnostech. Komentář*. 1 vydání. Praha: C.H.Beck, 2011, s. 27.

²²² Porov.: KRŤÍŽ, J.: *Zákon o cirkvích a náboženských spoločnostech. Komentář*. 1 vydání. Praha: C.H.Beck, 2011, s. 11.

orgány majú široké možnosti uváženia, aké podmienky musí jednotlivec splniť, aby bol platne uznaný za osobu, ktorá opustila cirkev alebo náboženskú spoločnosť.²²³

Keďže právo na zmenu náboženského vyznania na vnútornom i vonkajšom fóre, t.j. vo sfére vnútorného presvedčenia veriaceho alebo v zmysle členstva v cirkvi alebo náboženskej spoločnosti je súčasťou právne garantovanej náboženskej slobody, je akékoľvek konanie v rozpore s touto dikciou protiprávnym konaním a malo by zakladať nejakú formu právnej zodpovednosti. Vyvodzovania právnej zodpovednosti je v každom právnom poriadku jednou z najzákladnejších foriem ochrany spoločenských i právnych vzťahov a predstavuje jej najdôležitejší prostriedok.²²⁴

Medzi recentné prostriedky na ochranu práva na zmenu náboženského vyznania na vonkajšom fóre však súčasná administratívnoprávna úprava upravuje len inštitút **zrušenia registrácie** cirkvi alebo náboženskej spoločnosti podľa § 20 zákona č. 308/1991 Zb., podľa ktorého „*ak cirkev alebo náboženská spoločnosť koná v rozpore s týmto zákonom alebo podmienkami registrácie, vykoná registrujúci orgán konanie o zrušení registrácie*“. V prípade, že registrovaná cirkev alebo náboženská spoločnosť neumožní zmenu príslušnosti k cirkvi alebo náboženskej spoločnosti takým spôsobom, že by to malo právne dôsledky pre príslušného člena cirkvi alebo náboženskej spoločnosti, ktorý má záujem napríklad príslušnú náboženskú organizáciu opustiť, jednoznačne koná v rozpore so zákonom a vzniká tu dôvod na zrušenie jej registrácie. Zrušenie registrácie cirkvi alebo náboženskej spoločnosti sa uskutoční v správnom konaní pred príslušným registračným orgánom²²⁵, ktorého výsledkom bude vydanie rozhodnutia o zrušení registrácie cirkvi alebo náboženskej spoločnosti.

Medzi ďalšie administratívnoprávne nástroje ochrany právnych vzťahov súvisiacich s náboženskou slobodou zaraďujeme inštitút **priestupkovej zodpovednosti** upravený predovšetkým zákonom č. 372/1990 Zb. o priestupkoch v znení neskorších predpisov. Podľa § 32 ods. 1 písm. c) sa priestupku dopustí ten, kto poruší všeobecne záväzný právny predpis vo veciach cirkví a náboženských spoločností, za ktorý je možné uložiť pokutu do

²²³ Bližšie pozri: Rozhodnutie EKĽP vo veci *Gottesmannovi proti Švajčiarsku* z dňa 4. decembra 1984, č. 10616/83.

²²⁴ Právne inštitúty zabezpečujúce ochranu práva, inak povedané právne prostriedky ochrany práva, môžeme rozdeliť o. i. podľa právnych odvetví v rámci systému práva, v ktorých sa tieto nástroje užívajú, inak povedané podľa právnych noriem, ktoré sú súčasťou toho-ktorého právneho odvetvia a tieto prostriedky upravujú. Každé právne odvetvie upravuje spravidla svoj vlastný systém ochrany právnych vzťahov, ktoré sú predmetom jeho regulácie. V rámci systému práva poskytuje štát rôzne formy ochrany spoločenských vzťahov. Podľa toho, do ktorého právneho odvetvia patrí právna norma, ktorá je porušovaná a podľa toho, do ktorého odvetvia patrí norma zabezpečujúca ochranu právneho vzťahu, môžeme hovoriť o ústavnoprávnej ochrane, občianskoprávnej ochrane, trestnoprávnej ochrane a administratívnoprávnej ochrane náboženskej slobody.

²²⁵ Podľa § 10 ods. 1 zákona č. 308/1991 Zb. registruje cirkvi a náboženské spoločnosti Ministerstvo kultúry Slovenskej republiky.

99 eur. Keďže však subjektmi brániacimi zmene náboženského vyznania sú najčastejšie samotné cirkvi a náboženské spoločnosti, ktoré majú podľa § 4 ods. 3 zákona č. 308/1991 Zb. postavenie právnických osôb, právna ochrana formou vyvodzovania zodpovednosti za priestupky v súčasnosti neprichádza do úvahy. Subjektom zodpovedným za priestupok môže byť v súčasnosti jedine fyzická osoba.

Záver

Súčasťou náboženskej slobody je v zmysle súčasnej právnej úpravy aj zmena náboženského vyznania. Najčastejším subjektom brániacim realizácii tohto práva na vonkajšom fóre (do zmeny náboženského vyznania na vnútornom fóre nie je možné právne ani fakticky objektívne zasahovať) sú práve samotné cirkvi alebo náboženské spoločnosti, ktorých veriaci ako ich členovia majú úmysel opustiť ich spoločenstvo. Právnym prostriedkom ochrany práva na zmenu náboženského vyznania je v súčasnosti len inštitút zrušenia registrácie cirkvi alebo náboženskej spoločnosti s poukazom, že predmetná náboženská organizácia brániaca svojmu členovi opustiť jej rady koná v rozpore so zákonom, ktorý zmenu náboženského vyznania právne garantuje.

Použitá literatúra

- BLAHOŽ, J.: *Úvaha o podstatě lidských a občanských práv*. In: Právnik, roč. 137, Praha, 1998, č. 10-11, ČEPLÍKOVÁ, M.: *Sloboda vyznania a svedomia a Ústava Slovenskej republiky*. In: Ročenka Ústavu pre vzťahy štátu a cirkví 2005. Bratislava: ÚVŠC, 2006,
- DINSTEIN, Y.: *Freedom of religion and the Protection of Religious Minorities*. Israel Yearbook on Human Rights, 1990, sv. 20,
- EVANS, C.: *Freedom of Religion Under the European Convention of Human Rights*. Oxford – New York: Oxford University Press, 2001,
- EVANS, M. D.: *Religious liberty and international law in Europe*. Cambridge: Cambridge University Press, 1997,
- GYURI, R. – JESENKO, M.: *Náboženská sloboda v Ústave Slovenskej republiky*. In: *Ústava Slovenskej republiky – 20 rokov v národnom a európskom pohľade*. Zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie k 20. Výročiu prijatia Ústavy Slovenskej republiky. Bratislava: Lonfinger, s.r.o., 2012,
- GYURI, R.: *Podmienky registrácie náboženských organizácií na Slovensku*. In: Verejná správa a spoločnosť, 2/2011 ročník XII., Košice: UPJŠ v Košiciach, Fakulta verejnej správy, 2011,
- HRDINA, A. I.: *Náboženská svoboda v právu České republiky*. 1. vyd. Praha: Eurolex Bohemia, 2004,
- KNAPP, V.: *Teória práva*. Praha: C.H.Beck, 1995,
- KŘÍŽ, J.: *Zákon o církvích a náboženských společnostech. Komentář*. 1 vydání. Praha: C.H.Beck, 2011,

MORAVČÍKOVÁ, M.: *Cirkev a ľudské práva*. Bratislava: ÚVŠC, 2002,
MORAVČÍKOVÁ, M.: *Štát a cirkev v Slovenskej republike*. In: *Štát a cirkev v postsocialistickej Európe*, Bratislava: ÚVŠC, 2003,
PALÚŠ, I. – SOMOROVÁ, Ľ.: *Štátne právo Slovenskej republiky*. Košice: UPJŠ v Košiciach, 2002,
PAVLÍČEK, V. a kol.: *Ústava a ústavní řád ČR. 2 díl. Práva a svobody*. Praha: Linde, 1996,
SPRATEK, D.: *Evropská ochrana náboženské svobody*, 1. vyd., Brno: L. Marek, 2008,
WARCZALOWSKI, K.: *Prawo do wolności myśli, sumienia i religii w Europejskiej Konwencji Praw Człowieka i Podstawowych Wolności*. Lublin: Towarzystwo Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, 2004.

Judikatúra

Nález Ústavného súdu ČR z dňa 2. júna 1999, sp. zn. Pl. ÚS 18/98,
Nález Ústavného súdu ČR z dňa 27 novembra 2002, sp. zn. Pl. ÚS 6/02,
Rozhodnutie EKĽP vo veci *C. proti Spojenému kráľovstvu* z dňa 15. decembra 1983, č. 10358/83;
Rozhodnutie EKĽP vo veci *Cirkev X. proti Spojenému kráľovstvu* z dňa 17. decembra 1968, č. 3798/68).
Rozhodnutie EKĽP vo veci *Finska församlingen i Stockholm a Hautaniemi proti Švédsku* z dňa 11. apríla 1996, č. 24019/94.
Rozhodnutie EKĽP vo veci *Gottesmannovi proti Švajčiarsku* z dňa 4. decembra 1984, č. 10616/83.
Rozhodnutie EKĽP vo veci *Karisson proti Švédsku* z dňa 8. septembra 1988, č. 12356/86.
Rozhodnutie EKĽP vo veci *Kustannus Oy Vapa Ajatteliija AB, Vapaa-ajatteiliain Liitto-fritänkarnas Förbund r. y. a Kimmo Sundström proti Fínsku* z dňa 11. augusta 1992, č. 20471/92.
Rozhodnutie EKĽP vo veci *Omkarananda a Divine Light Zentrum proti Švajčiarsku* z dňa 19. marca 1981, č. 8118/77;
Rozhodnutie EKĽP vo veci *Spoločnosť X. proti Švajčiarsku* z dňa 27. februára 1979, č. 7865/77 a
Rozhodnutie EKĽP vo veci *Verein Kontakt-Information-Therapie a Siegfried Hagen proti Rakúsku* z dňa 12. októbra 1988, č. 11921/86.
Rozhodnutie EKĽP vo veci *X. a Scientologická cirkev proti Švédsku* z dňa 5. mája 1979, sťažnosť č. 7805/77.
Rozhodnutie EKĽP vo veci *X. proti Dánsku* z dňa 8. marca 1976, č. 7374/76).
Rozhodnutie EKĽP vo veci *X. proti Spojenému kráľovstvu* z dňa 12. marca 1981, č. 8160/78.
Rozhodnutie ESĽP vo veci *Sawieski proti Poľsku* z dňa 26. júna 2001, č. 40319/98.

Rozsudok ESĽP vo veci *Biserica Adevărat Ortodoxă din Moldova a d'alší proti Moldavsku* z dňa 27 februára 2007, č. 952/03.

Rozsudok ESĽP vo veci *Buscarini a d'alší proti San Marinu* z dňa 18. februára 1999, č. 24645/94.

Rozsudok ESĽP vo veci *Cha'are Shalom Ve Tsedek proti Francúzku* z dňa 27. júna 2000, č. 27417/95;

Rozsudok ESĽP vo veci *Masaev proti Moldavsku* z dňa 12. mája 2009, č. 6303/05.

rozsudok ESĽP vo veci *Metropolitná cirkev Besarábia a d'alší proti Moldavsku* z dňa 13. decembra 2001, č. 45701/99;

Uznesenie Ústavného súdu SR, sp.zn. PL.ÚS 18/95.

OCHRANA POVINNÉHO V EXEKUČNOM KONANÍ A EXEKÚCII

JUDR. DANIEL IVANKO

PANEURÓPSKA VYSOKÁ ŠKOLA, FAKULTA PRÁVA

ÚSTAV SÚKROMNÉHO PRÁVA

Abstrakt

Cieľom príspevku je prieskum platného znenia Exekučného poriadku vo väzbe na možnosti exekučného súdu poskytnúť ex – offio ochranu povinnému. Exekučné konanie napĺňa obsah pojmu práva na spravodlivý proces a práva na súdnu ochranu. Je jedným z druhov civilného procesu a preto je na mieste podrobiť platnú právnu úpravu prieskumu, či má dostatočné nástroje na to, aby ochrana jedného z účastníkov konania – povinného bola aj rýchla a účinná.

Abstrakt

The article aims to research the current version Enforcement Code in relation to the possibility of an enforceable court granted ex - officio protection mandatory. Enforcement procedure fulfills the concept of the right to a fair trial and the right to judicial protection. It is one of the kinds of civil process and is therefore subject to place the legislation in force survey that has sufficient tools to protect one of the parties - compulsory was also fast and efficient.

Ochrana povinného

Pre účely tohto príspevku bude pojem ochrana používaný vo význame možnosti autoritatívneho zásahu exekučného súdu do priebehu exekučného konania a exekúcie v prospech povinného bez potreby osobitného iniciovania takéhoto zásahu povinným. Uvedené vymedzenie zdôrazňuje autor z dôvodu nie celkom zrejmeho používania pojmov obrana a ochrana aplikačnou praxou, keď napríklad Ústavný súd Slovenskej republiky vo svojom uznesení uviedol, že v exekučnom konaní podľa Exekučného poriadku má povinný viacero právnych prostriedkov obrany a ochrany svojho postavenia, ktoré môže využiť vtedy, ak v nútenom výkone súdnych a iných rozhodnutí sa vyskytnú absolútne alebo relatívne prekážky ďalšieho postupu exekučných orgánov²²⁶. Z uvedeného vidieť, že Ústavný súd nerozlišuje medzi pojmi obrana a ochrana, keď tieto považuje za synonymá. Pojem obrana vysvetľuje slovník slovenského jazyka činnosť smerujúca, určená na obraňovanie, obránenie, ochránenie, obhájenie niekoho, niečoho, obranná činnosť,

²²⁶ uznesenie Ústavného súdu Slovenskej republiky č.k. I. ÚS 100/2011-42 zo dňa 06. 04. 2011

obranný čin (konanie napadnutého al. príprava na odvrátenie útoku, napadnutia).²²⁷ Naproti tomu pojem ochrana vysvetľuje ako starostlivosť o odvrátenie škodlivých účinkov, nežiadúcich zjavov, vplyvov, nebezpečenstva a pod., chránenie; vziať, brať dakoho do o-y, pod o-u; byť pod o-ou zákona, zákon na o-u autorského práva.²²⁸ Z uvedeného je zrejmé, že pojem obrana viac implikuje vlastnú činnosť, kým pojem ochrana starostlivosť o iného. Príspevok potom, odvíjajúc od výkladu pojmu ochrana, poukazuje na možnosti ingerencie exekučného súdu ex – offo (z úradnej povinnosti) v prospech povinného. Ide o povinnosť exekučného súdu vyplývajúcu mu zo zásady, že ochrana poskytovaná súdnymi exekútormi podľa Exekučného poriadku je súdnou a nie inou právnou ochranou.

Vylúčenie súdneho exekútora

Keďže súdny exekútor je jedným zo subjektov, ktorý sa podieľa na realizácii súdnej ochrany, zákon č. 233/1995 Z.z. o súdnych exekútoroch a exekučnej činnosti (Exekučný poriadok) a o zmene a doplnení ďalších zákonov v znení neskorších predpisov (ďalej len „Exekučný poriadok“) v ustanovení § 30 ods. 1 deklaruje vylúčenie súdneho exekútora z vykonávania exekúcie, ak so zreteľom na jeho pomer k veci, ktorá je predmetom exekúcie, k účastníkom exekučného konania alebo k ich zástupcom, možno mať pochybnosti o jeho nezaujatosti. Uvedené ustanovenie má garantovať nestrannosť a nezávislosť súdneho exekútora. Výklad a používanie ustanovení § 30 Exekučného poriadku musí v celom rozsahu rešpektovať základné právo účastníkov na súdnu ochranu podľa čl. 46 ods. 1 Ústavy Slovenskej republiky. Interpretáciou a používaním týchto ustanovení nemožno obmedziť základné právo na súdnu ochranu bez zákonného podkladu. Všeobecný súd musí súčasne vychádzať z toho, že poskytuje v súdnom konaní materiálnu ochranu zákonnosti pre účely zabezpečenia spravodlivej ochrany práv a oprávnených záujmov účastníkov (§ 1 zákona č. 99/1963 Zb. Občiansky súdny poriadok v znení neskorších predpisov (ďalej len „OSP“)).²²⁹

Zákonodarca však exekučnému súdu vo fáze keď rozhoduje o udelení poverenia na vykonanie exekúcie súdnemu exekútorovi nezveril právomoc neudeliť poverenie súdnemu exekútorovi z dôvodu jeho zaujatosti, aj keď by mal k dispozícii takéto informácie, okrem prípadu ak by mu tieto skutočnosti oznámil súdny exekútor. Uvedené platí aj počas exekúcie, po udelení poverenia súdnemu exekútorovi. Účastníci majú právo vyjadriť sa k osobe súdneho exekútora. Povinný však toto právo môže využiť až momentom, kedy sa o osobe súdneho exekútora dozvie. Rovnako tak je súdnemu exekútorovi uložená povinnosť oznámiť skutočnosti, pre ktoré je vylúčený. Bez informácií či už od účastníkov, alebo od súdneho exekútora však exekučný súd vylúčiť exekútora nemôže. Exekučný súd ex-offo neskúma osobu súdneho exekútora a nemôže bez

²²⁷ in: <http://slovník.azet.sk/pravopis/slovník-sj/?q=obrana>

²²⁸ in: <http://slovník.azet.sk/pravopis/slovník-sj/?q=ochrana>

²²⁹ nález Ústavného súdu Slovenskej republiky z 13. apríla 2011, č. k. III. ÚS 322/2010-37

oznámenia súdneho exekútora a bez uplatnenia námietky povinného uplatniť ochranu povinného voči osobe súdneho exekútora. Uvedený nedostatok považujem za závažný, nakoľko exekučný súd udeľuje súdnemu exekútorovi poverenie, ale nemôže ho neudelíť v prípade jeho zaujatosti o ktorej má vedomosť iba zo svojej činnosti. Ak exekučný súd nesie za úkony súdneho exekútora zákonnú zodpovednosť²³⁰, potom má mu byť zverené aj právo vylúčiť súdneho exekútora ex-offo. Súdna prax ustálila, že nezlučiteľnosť činnosti (funkcie) súdneho exekútora s pracovným pomerom (a inými) vyplývajúca z § 4 Exekučného poriadku predstavuje záruku, že súdny exekútor svoju činnosť spočívajúcu v nútenom výkone súdnych a iných rozhodnutí bude vykonávať nezávisle a nestranne v zmysle § 3 Exekučného poriadku. Inými slovami, súdny exekútor vykonávaním činnosti, ktorá je nezlučiteľná s pracovným pomerom, môže oprávnene vyvolať pochybnosti o jeho nestrannosti a nezaujatosti vo vzťahu k účastníkom exekučného konania. Uvedené konanie nevyklučuje ani disciplinárnu, resp. trestnú zodpovednosť súdneho exekútora ako verejného činiteľa.²³¹ Pokiaľ teda exekučný súd z takého dôvodu považuje súdneho exekútora za vylúčeného, no účastníci ani súdny exekútor uvedený dôvod neuviedli, nemôže iniciatívne súdneho exekútora z vykonávania exekúcie vylúčiť.

V prípade vylúčenia súdneho exekútora, tento nemá aktívnu legitimáciu na podanie ústavnej sťažnosti proti rozhodnutiu, ktorým ho súd vylúčil z vykonávania exekúcie podľa ustanovenia § 30 Exekučného poriadku. V takomto prípade je objektom rozhodovania o vylúčení a sám ako súčasť súdnej moci nie je nositeľom žiadnych základných práv, a to ani v záujme ochrany účastníka exekučného konania (oprávneného)²³².

V prípadoch možnosti vylúčenia osoby súdneho exekútora z vykonávania exekúcie považujem súčasnú úpravu za nedostatočnú. Exekučnému súdu by malo byť zverené oprávnenie vylúčiť súdneho exekútora z vykonávania exekúcie a neudelíť mu poverenie na vykonanie exekúcie z dôvodu pochybností o jeho nezaujatosti. Súčasne platnou legislatívou poskytovanú ochranu povinného považujem vo vzťahu k súdnemu exekútorovi zo strany exekučného súdu za nemožnú.

Vylúčenie súdneho exekútora tak nepredstavuje ochranu povinného poskytovanú ex - offo, ale vyžaduje si aktívnu účasť povinného, prípadne súdneho exekútora.

Začatie exekučného konania

Podľa ustanovenia § 36 ods. 3 Exekučného poriadku, začatie exekučného konania bráni tomu, aby v tej istej veci prebiehalo iné exekučné konanie. Exekučný súd však nemá

²³⁰ nález Ústavného súdu Slovenskej republiky č.k. PL. ÚS 21/00-45 zo dňa 15. 11. 2000

²³¹ nález Ústavného súdu Slovenskej republiky č.k. III. ÚS 322/2010-37 zo dňa 13. 04. 2011; uznesenie Najvyššieho súdu Slovenskej republiky sp. zn. 2 M Cdo 16/2011 zo dňa 31. 10. 2012

²³² uznesenie Ústavného súdu Slovenskej republiky č.k. III. ÚS 185/2012-17 zo dňa 02. 05. 2012

možnosť uvedené ustanovenie aplikovať dôsledne a preveriť začatie viacerých exekučných konaní na iných súdoch alebo u iných súdnych exekútorov. Pokiaľ oprávnený podá viacero návrhov na základe toho istého exekučného titulu viacerým súdnym exekútorom, ktorý požiadajú viaceré exekučné súdy o udelenie poverenia, nie je možné zistiť udelenie poverení súdnym exekútorom viacerými exekučnými súdmi. Exekučný súd môže získať vedomosť iba na základe oznámenia povinného, alebo iných osôb zúčastnených na konaní. V danom kontexte by bolo na zváženie zaviesť povinný centrálny register všetkých prebiehajúcich exekučných konaní, do ktorých by súdni exekútori zapisovali prijaté návrhy. V danom prípade nie je povinný chránený voči vedeniu viacerých exekúcií ex – offo a musí sa domáhať nápravy svojim aktívnym prístupom. Opačná je situácia v prípade, kedy sa viaceré začaté exekučné konanie stretnú u toho istého súdu, ktorý vykonáva lustráciu prijatej žiadosti súdneho exekútora s už vedenými spismi.

Udelenie poverenia na vykonanie exekúcie

Fáza rozhodovania o udelení či neudelení poverenia na vykonanie exekúcie súdnemu exekútorovi je pri ochrane povinného exekučným súdom jedna z najvýznamnejších. V tejto časti exekučného konania exekučný súd preskúmava žiadosť o udelenie poverenia, návrh na vykonanie exekúcie a exekučný titul z hľadiska ich súladu so zákonom. Pri tom medziiným skúma, či návrh na vykonanie exekúcie má všetky náležitosti, či je k návrhu pripojený exekučný titul opatrený potvrdením (doložkou) o vykonateľnosti, či je exekučný titul materiálne vykonateľný, či sú oprávnený a povinný osobami uvedenými v exekučnom titule a či sú splnené všeobecné podmienky konania v zmysle § 103 OSP. Pri ich skúmaní nie je viazaný nijakými obmedzeniami. Práve udelením poverenia exekučný súd „odobruje“ zákonnosť vedenia exekúcie a možnosť obmedziť povinného v jeho majetkových právach. To ale neznamená, že by v niektorej z ďalších fáz exekúcie nemohol dôjsť exekučný súd k záveru opačnému. Udelenie poverenia na vykonanie exekúcie nezakladá prekážku res iudicata pre rozhodnutie exekučného súdu, ktoré v neskoršom štádiu exekučného konania založí na právnom závere, že exekučný titul pripojený k návrhu na vykonanie exekúcie nie je vykonateľný.²³³ Napriek významu udeleného poverenia, udelené poverenie na vykonanie exekúcie vykazuje účinky len voči osobe súdneho exekútora. Ide totiž o procesný úkon exekučného súdu adresovaný súdnemu exekútorovi, na základe ktorého môže súdny exekútor začať vykonávať exekúciu (§ 36 ods. 2 druhá veta Exekučného poriadku). Po udelení poverenia môže súdny exekútor upovedomiť povinného o začatí exekúcie, a tým mu zakázať nakladanie s majetkom, ktorý podlieha exekúcii (§ 47 ods. 1 Exekučného poriadku). Z uvedeného je zrejmé, že poverenie na vykonanie exekúcie nevykazuje priame právne účinky voči osobe povinného, preto nakoniec povinný voči nemu ani nemôže využiť žiadne opravné prostriedky (§ 44

²³³ uznesenie Najvyššieho súdu Slovenskej republiky sp. zn. 5 Cdo 34/2013 zo dňa 24. 10. 2013

ods. 2 Exekučného poriadku)²³⁴. V prípadoch, ak súd udelí poverenie na vykonanie exekúcie, povinný nemá možnosť voči uvedenému úkonu domáhať sa akejkoľvek nápravy. Poverenie na vykonanie exekúcie je individuálny právno-aplikačný akt, ktorý má priame právne účinky len voči osobe súdneho exekútora. Ide o procesný úkon exekučného súdu adresovaný súdnemu exekútorovi, na základe ktorého súdny exekútor môže začať vykonávať exekúciu (§ 36 ods. 2 druhá veta Exekučného poriadku) a ktorým súdny exekútor preukazuje svoje oprávnenie exekúciu vykonávať. Poverenie na vykonanie exekúcie však nemá priame právne účinky voči osobe povinného, preto povinný voči nemu ani nemôže využiť žiadne opravné prostriedky (§ 44 ods. 2 Exekučného poriadku). Ak by poverenie na vykonanie exekúcie vydal súdny úradník, bolo by voči nemu prípustné odvolanie, avšak len osobou, ktorá by na to bola subjektívne procesne legitimovaná, nie však povinným.²³⁵

V tejto fáze exekučný súd dokazovanie (ako procesnú činnosť súdu osobitne upravenú v ustanoveniach § 122 až § 124 OSP) nevykonáva – postačujúce je totiž, ak sú rozhodujúce skutočnosti dostatočne osvedčené okolnosťami vyplývajúcimi zo spisu, vrátane do neho založených listín. Vzhľadom na to sa oboznamovanie s obsahom listín, ktoré je zamerané na posúdenie splnenia podmienok konania a predpokladov pre vyhovie žiadosti súdneho exekútora o poverenie na vykonanie exekúcie, nemusí vykonávať na pojednávaní a za prítomnosti oprávneného a povinného.²³⁶ V štádiu, pri ktorom súd skúma, či žiadosť o udelenie poverenia na vykonanie exekúcie alebo návrh na vykonanie exekúcie alebo exekučný titul nie sú v rozpore so zákonom (§ 44 ods. 2 Exekučného poriadku), sa vychádza tvrdení oprávneného v návrhu na vykonanie exekúcie a z exekučného titulu. V tomto štádiu súd nevykonáva dokazovanie – postačujúce je totiž, ak sú rozhodujúce skutočnosti dostatočne osvedčené okolnosťami vyplývajúcimi zo spisu, vrátane do neho založených listín. Vzhľadom na to, sa oboznamovanie s obsahom listín, ktoré je zamerané na posúdenie splnenia podmienok konania a predpokladov pre vyhovie žiadosti súdneho exekútora o poverenie na vykonanie exekúcie, nemusí vykonávať na pojednávaní za prítomnosti oprávneného a povinného.²³⁷ Ak ale exekučný súd pri rozhodovaní o vydaní poverenia podľa § 44 ods. 2 Exekučného poriadku vykonáva iné dôkazy než tie, ktoré sú výslovne uvedené v citovanom ustanovení (exekučný titul, návrh na vykonanie exekúcie a žiadosť o vydanie poverenia), ako aj v prípadoch, keď exekučný súd (či už po vykonaní takýchto dôkazov, alebo bez toho) na ťarchu oprávneného reviduje skutkový stav, na ktorom je založený exekučný titul, je povinný dať oprávnenému možnosť sa k takto vykonaným dôkazom a takto novo vytvorenej procesnej situácii vyjadriť.²³⁸

²³⁴ uznesenie Ústavného súdu Slovenskej republiky č.k. III. ÚS 45/08-20 zo dňa 07. 02. 2008

²³⁵ uznesenie Najvyššieho súdu Slovenskej republiky sp. zn. 5 Cdo 205/2011 zo dňa 01. 02. 2012

²³⁶ uznesenie Najvyššieho súdu Slovenskej republiky sp. zn. 3 Cdo 74/2012 zo dňa 10. 01. 2013

²³⁷ uznesenie Najvyššieho súdu Slovenskej republiky sp. zn. 6 Cdo 228/2011 zo dňa 25. 01. 2012

²³⁸ nález Ústavného súdu Slovenskej republiky č. k. II. ÚS 499/2012-47 zo dňa 10. 07. 2013

V tejto fáze exekučného konania sa naplno prejavuje zásada oficiality, ktorou je exekučné konania a exekúcia ovládané a to napriek tomu, že ide len o konanie návrhové. Povinnému je tak v plnej miere poskytnutá ochrana exekučným súdom, ktorý ex – offo preskúmava, či sú všetky podmienky pre zákonné vedenie exekúcie splnené. V súvislosti so svojou činnosťou zameriava najmä na skúmanie, či návrh na vykonanie exekúcie má všetky náležitosti, či je k návrhu pripojený exekučný titul opatrený potvrdením (doložkou) o vykonateľnosti, či je exekučný titul materiálne vykonateľný, či sú oprávnený a povinný osobami uvedenými v exekučnom titule, či oprávnený v prípade, ak nie je totožný s osobou, ktorej bolo priznané právo exekučným titulom, alebo ak označil za povinného inú osobu, než ktorej bola uložená povinnosť v exekučnom titule, tvrdí v návrhu na vykonanie exekúcie prechod (prevod) práva alebo povinnosti a či na preukázanie svojho tvrdenia predkladá alebo navrhuje dôkaz, či oprávnený pripojil k exekučnému titulu listinu vydanú alebo overenú oprávneným orgánom, z ktorej je zjavné, že sa splnila podmienka alebo že oprávnený splnil, prípadne zabezpečil splnenie vzájomnej povinnosti, a ďalej či sú splnené všeobecné podmienky konania v zmysle § 103 OSP.

Ochrana povinného poskytovaná exekučným súdom vo fáze rozhodovania o udelení poverenia na vykonanie exekúcie nie je možné kombinovať s obranou povinného, ktorý nemá oprávnenie zasahovať do tejto kompetencie exekučného súdu, s výnimkou vyjadrenia k odvolaniu v prípadoch zamietnutia poverenia na vykonanie exekúcie.

Odklad exekúcie

Ustanovenie § 56 ods. 2 Exekučného poriadku umožňuje exekučnému súdu aj bez návrhu povoliť odklad exekúcie v tých prípadoch, ak možno očakávať, že exekúcia bude zastavená. Ide o určitú formu „predbežného opatrenia“, ktorým sa má predísť zásahu do majetkových práv povinného v prípadoch, ak možno odôvodnene očakávať zastavenie exekúcie. Uvedený inštitút môže využiť exekučný súd v prípadoch, ak zastavenie exekúcie závisí od iného konania (súdneho, dedičského), ktoré prebieha mimo dosahu exekučného súdu. Pokiaľ exekučný súd môže rozhodnúť o zastavení exekúcie sám, bez výsledku iného konania, nebude dôvod na povolenie odkladu. V takom prípade exekučný súd exekúciu zastaví a nemá dôvod povoľovať navyše aj jej odklad. Základným predpokladom pre povolenie odkladu exekúcie podľa § 56 ods. 2 Exekučného poriadku je, že súd pozitívne posúdi, že za daných konkrétnych okolností je pravdepodobné zastavenie exekúcie. Okrem iných, môže ísť o prípady, ak na súde prebieha konanie, v ktorom možno predpokladať, vzhľadom na dôkaznú situáciu, že jeho výsledkom bude dôvod na zastavenie exekúcie²³⁹. Je na súde, aby podľa celého stavu veci spravodlivo zväžil pomer

²³⁹ uznesenie Najvyššieho súdu Slovenskej republiky, sp. zn. 6 Cdo/141/2010 zo dňa 19. 01. 2011

rizika nepriaznivých následkov spôsobených prípadným neodložením exekúcie povinnému a rizika vážneho ohrozenia oprávneného vyvolaného eventuálnym odkladom. V naznačenom smere zákon síce chráni záujmy povinného, nesmie však zároveň ani zanedbávať záujmy oprávneného, pretože v jeho prospech už bola exekúcia nariadená a oprávnený má právo žiadať, aby v nej bolo pokračované a aby sa uspokojenie jeho nároku neodďaľovalo²⁴⁰. Je preto výlučne na úvahe exekučného súdu, aby po starostlivom zvážení skutočností uvádzaných povinným sám vyvodil záver o dôvodnosti očakávania zastavenia exekúcie.

Ochrana povinného poskytovaná odkladom exekúcie ex-offo má svoj zrkadlový odraz v možnosti obrany povinného a teda nie je vylúčený návrh povinného na odklad exekúcie z dôvodu, že možno očakávať, že exekúcia bude zastavená.

Zastavenie exekúcie

Ustanovenie § 58 ods. 1 Exekučného poriadku umožňuje exekučnému súdu aj bez návrhu rozhodnúť o zastavení exekúcie. Ide o najširšiu možnú ochranu povinného, ktorá je zverená exekučnému súdu. Zastavenie exekúcie je možné buď z dôvodov uvedených v § 57 ods. 1 Exekučného poriadku, alebo z dôvodov uvedených v iných ustanoveniach Exekučného poriadku, ako napríklad § 31, § 80 ale tieto ustanovenia predpokladajú návrh súdneho exekútora, resp. povinného a preto z týchto dôvodov súd bez návrhu exekúciu zastaviť nemôže. Často sa ako iné ustanovenia umožňujúce zastavenie exekúcie uvádzajú aj § 38 ods. 3, § 40 ods. 2 Exekučného poriadku, tieto sa však dotýkajú zastavenia exekučného konania a nie exekúcie. Iné dôvody zastavenia môžu vyplývať aj z ustanovení osobitného zákona, ako napríklad § 45 zákona č. 244/2002 Z.z. o rozhodcovskom konaní v znení neskorších predpisov. Z ustálenej judikatúry Ústavného súdu Slovenskej republiky²⁴¹ vyplýva, že exekučný súd rozhodne o zastavení exekúcie kedykoľvek v priebehu konania, len čo zistí, že sú dané dôvody na ukončenie núteného vymáhania pohľadávky. To znamená, že exekučný súd je povinný v priebehu celého exekučného konania ex offo skúmať, či sú splnené všetky predpoklady na vedenie takéhoto konania. Z uvedeného je zrejmé, že aj pokiaľ exekučný súd vo fáze rozhodovania o udelení poverenia na vykonanie exekúcie dôjde k nesprávnemu záveru a poverenie súdnemu exekútorovi udelí, môže dosiahnuť nápravu kedykoľvek počas výkonu exekúcie. Exekučný súd je oprávnený a povinný skúmať zákonnosť exekučného titulu v ktoromkoľvek štádiu už začatého exekučného konania a nielen v súvislosti s vydaním poverenia na vykonanie exekúcie, a to napr. aj pre účely zistenia existencie dôvodu, pre ktorý by bolo potrebné už začaté exekučné konanie zastaviť, pričom exekučný súd tak môže urobiť na návrh účastníka konania, ako aj bez návrhu.²⁴²

²⁴⁰ nález Ústavného súdu Slovenskej republiky sp. zn. III.ÚS 60/04 zo dňa 19.05.2004

²⁴¹ napríklad III. ÚS 35/2010, III. ÚS 86/2010, III. ÚS 329/2010 a iné

²⁴² uznesenie Ústavného súdu Slovenskej republiky č.k. II. ÚS 545/2010-15 zo dňa 09. 12. 2010

Pojem „zastavenie“ je spravidla pojmom procesným (porovnaj napríklad § 103 OSP), zastavením sa konanie končí, ak nie sú splnené podmienky jeho začatia alebo ďalšieho postupu. V terminológii exekučného konania je však tento pojem širší. Z ustanovenia § 57 Exekučného poriadku totiž plynie, že exekúcia sa zastavuje nielen v prípadoch procesných (napríklad § 57 ods. 1 písm. c) Exekučného poriadku), ale aj z dôvodov hmotnoprávných. Ak sa preto v súvislosti s exekúciou používa pojem „zastavenie“, nemožno ho vykladať len v jeho procesnom význame, teda ako postup súdu pri zistení, že nie sú splnené podmienky (ďalšieho) konania. Naopak, dôvodmi „zastavenia“ exekúcie sú tiež prípady, kedy je exekúcia hmotnoprávne neprípustná (zakázaná). To plynie aj z terminológie Exekučného poriadku, ktorý na niektorých miestach, v závislosti od fázy konania rozlišuje medzi zastavením „exekučného konania“ a zastavením exekúcie (porovnaj napríklad § 38 ods. 3 a § 40 ods. 2 proti § 57 Exekučného poriadku), keď v prvom prípade ide o zastavenie z dôvodov procesných, kým v druhom prípade ide spravidla o zastavenie z dôvodov hmotnoprávnej neprípustnosti (zákazu) exekúcie. Uvedené však Exekučný poriadok nerozlišuje dôsledne a ani aplikačná prax nie vždy správne rozhodne o zastavení exekúcie, aj keď má rozhodnúť o zastavení exekučného konania. Uvedené je zrejme aj vo väzbe na rozhodovanie o trovách, kde pri zastavení exekučného konania sa rozhoduje o trovách konania podľa ustanovení Občianskeho súdneho poriadku, nakoľko Exekučný poriadok upravuje iba trovy exekúcie.

Úprava v ustanovení § 58 ods. 1 Exekučného poriadku umožňuje exekučnému súdu vykonať aj tie dôkazy, ktoré účastníci nenavrhnú. Aj keď exekučný súd nemá povinnosť vykonať dôkazy, ktoré účastníci nenavrhnú, resp. nepredložia, v rámci konania o námietke proti exekúcii, v zmysle ustanovení § 57 Exekučného poriadku a § 58 ods. 1 Exekučného poriadku v spojení s § 120 ods. 2 OSP túto vyhľadávaciu povinnosť má s ohľadom na možnosť existencie dôvodu pre zastavenie exekúcie.²⁴³

Možnosť zastaviť exekúciu súdom bez návrhu Exekučný poriadok (z hľadiska dôvodov, okolností a pod.) bližšie neupravuje. Je však nesporné, že všeobecný súd je povinný v priebehu celého exekučného konania ex offo skúmať, či sú splnené všetky predpoklady na vedenie takéhoto konania, a ak kedykoľvek v priebehu konania zistí, že podmienky núteného vymáhania pohľadávky nie sú splnené, rozhodne o zastavení exekúcie. Je tiež nepochybné, že jedným z týchto predpokladov je aj relevantný exekučný titul. Bez jeho existencie nie je možné exekúciu vykonať.²⁴⁴ Súdna exekúcia môže byť nariadená len na základe titulu, ktorý je vykonateľný po stránke formálnej a materiálnej. Ak bude exekúcia podľa titulu, ktorý tieto požiadavky nespĺňa, aj napriek tomu nesprávne nariadená, musí byť v každom štádiu konania i bez návrhu zastavená²⁴⁵.

²⁴³ uznesenie Najvyššieho súdu Slovenskej republiky sp. zn. 2 M Cdo 3/2009 zo dňa 29. 04. 2010

²⁴⁴ k tomu pozri aj uznesenie Ústavného súdu Slovenskej republiky č.k. III. ÚS 86/2010-19 zo dňa 18. 02. 2010

²⁴⁵ z rozhodnutia Najvyššieho súdu Slovenskej republiky sp. zn. 3 Cdo 164/1996

Ochrana povinného poskytovaná zastavením exekúcie ex-offo má svoj zrkadlový odraz v možnosti obrany povinného a teda nie je vylúčený návrh povinného na zastavenie exekúcie z dôvodov ustanovených v Exekučnom poriadku či osobitnom predpise.

Záver

V exekučnom konaní e exekúcii podľa Exekučného poriadku má povinný zverených viacero právnych prostriedkov obrany svojho postavenia, ktoré môže využiť vtedy, ak sa v nútenom výkone súdnych a iných rozhodnutí vyskytnú absolútne alebo relatívne prekážky ďalšieho postupu exekučných orgánov. K takým právnym prostriedkom patria nielen námietky podľa § 50 Exekučného poriadku, ale aj návrh na odklad exekúcie podľa § 56 Exekučného poriadku a návrh na zastavenie exekúcie podľa § 57 Exekučného poriadku a podobne. Účel týchto právnych prostriedkov obrany povinného v exekučnom konaní je rovnaký a spravidla spočíva v tom, že v absolútne alebo relatívne neprípustnej exekúcii sa nesmie pokračovať a musí sa zastaviť a prípadne pred rozhodnutím o zastavení sa musí exekúcia aj odložiť (jej vykonávanie). Pokiaľ povinný tieto prostriedky v dostatočnej miere nevyužíva, môže tieto viaceré z týchto prostriedkov (odklad, zastavenie exekúcie) využiť exekučný súd v záujme ex – offo poskytovanej ochrany povinného. Uvedená ochrana je pomerne široká a jej medze nie sú upravené. Mám za to, že priestor poskytnutý ochrane povinného je vymedzený široko. Treba si uvedomiť že ide o vykonávacie konanie, ktoré nasleduje až po tom, čo povinný dobrovoľne uloženú povinnosť nesplní. Je preto na zamyslenie, z akých dôvodov zveril zákonodarca tak širokú ochranu poskytovanú exekučným súdom tým, ktorí dobrovoľne svoje povinnosti neplnia. Ako vyplynulo zo skúmania jednotlivých inštitútov poskytujúcich povinnému možnosti ochrany ex – offo exekučným súdom, ich počet, štruktúra a rozsah pokrýva takmer celý priebeh exekučného konania a exekúcie. Exekučný súd má široké kompetencie vyplývajúce mu z exekučného poriadku realizovať paternalistický prístup štátu k účastníkom vystupujúcich na strane povinných. Zámer zákonodarcu pri príprave a schvaľovaní exekučného poriadku sa tak naplnil iba čiastočne. Prispel síce k odbremeneniu súdov od agendy súdneho výkonu rozhodnutia a samotný výkon presunul na súdneho exekútora, na strane druhej ale zaťažil súdy exekučnou agendou a prakticky neustálym dohľadom nad exekučným konaním a exekúciou. Odčlenil samotný výkon rozhodnutia, ktorý zveril súdnemu exekútorovi, no exekučnému súdu uložil vykonávať kedykoľvek dohľad nad zákonnosťou vedenia exekúcie. Upravil síce viaceré efektívne nástroje, umožňujúce napríklad zastavenie exekúcie v ktoromkoľvek štádiu, na strane druhej ale nezveril exekučnému súdu právomoc priameho výkonu dohľadu nad činnosťou súdneho exekútora. V prípade odmietania spolupráce súdneho exekútora má exekučný súd obmedzené možnosti. Nedisponuje totiž priamymi nástrojmi umožňujúcimi ukladať súdnemu exekútorovi

povinnosti, ktoré považuje za potrebné. Aj vyžadovanie nevyhnutnej súčinnosti od súdneho exekútora býva často zdĺhavé a neefektívne. Ako príklad možno uviesť ustanovenie § 40 Exekučného poriadku dotýkajúce sa odstránenia väd návrhu. Uvedenú činnosť má vykonať súdny exekútor, exekučný súd v zásade nemôže podľa úpravy Exekučného poriadku vyzvať na odstránenie väd priamo oprávneného. Mal by tak urobiť prostredníctvom súdneho exekútora. Ktorý však v praxi nie vždy oprávneného o uvedenej výzve exekučného súdu informuje. Rovnako tak sa v praxi stretáva s častou ignoráciou súdnych exekútorov smerom k výzvam exekučných súdov. Súdny exekútor buď nereaguje na výzvy súdu vôbec, alebo nedostatočne. Preto možno vidieť určité rezervy v nástrojoch, ktoré by umožnili exekučnému súdu priamo ukladať súdnemu exekútorovi povinnosti a vyžadovať od neho ich plnenie. Za súčasného je exekučnému súdu zverená povinnosť dohliadať nad zákonnosťou exekúcie, no právomoci voči súdnemu exekútorovi mu zverené nie sú.

Rovnako tak sa javí ako problém neustále narastajúci počet vedených exekúcií, pričom úmerne tomu nestúpa aj personálne a materiálne vybavenie exekučných súdov. Exekučná agenda, ako tzv. vedľajšia trpí dlhodobým poddimenzovaným stavom. Preto, pokiaľ zveril zákonodarca exekučnému súdu tak rozsiahle právomoci poskytujúce ochranu povinnému, je nevyhnutné uvažovať aj nad tým, kto bude tieto právomoci fyzicky vykonávať.

So zverenou právomocou ochrany exekučnému súdu súvisí aj zodpovednosť, ktorú nesie exekučný súd za prípadné nekonanie. Nie je zrejmé, či si zákonodarca uvedenú zodpovednosť, ide o zodpovednosť štátu pri výkone verejnej moci, aj uvedomuje. Za súčasného stavu totiž v zásade platí, že odmena za vykonanie exekúcie prináleží súdnemu exekútorovi, no zodpovednosť za zákonné vykonanie exekúcie prináleží exekučnému súdu. Zodpovednosť je teda vyvodzovaná voči exekučnému súdu, ktorému už ale „odmena“ za zákonný dohľad (s výnimkou súdneho poplatku za udelenie poverenia na vykonanie exekúcie), neprináleží.

Taktiež treba poukázať na určitú dvojkolažnosť, keď viaceré inštitúty (zastavenie exekúcie, odklad exekúcie) umožňujú aj ex – offu ochranu aj iniciatívnu obranu povinným. Uvedené hranice by bolo vhodné vymedziť presnejšie, aby bolo zrejmé na ktoré okolnosti prihliada exekučný súd z úradnej povinnosti a na ktoré iba na návrh povinného. Nepochybne by to prispelo k efektívnejšej činnosti exekučných súdov, ktoré by mali jasne vymedzené hranice pri poskytovaní ochrany, ktoré sú v súčasnosti ponímané pomerne široko a často zasahujú do oprávnených záujmov oprávnených.

SÚKROMNOPRÁVNA OCHRANA SPOTREBITEĽA V EURÓPSKOM PRÁVNOM PROSTREDÍ

JUDR. JÁN KOBA

UNIVERZITA PAVLA JOZEFA ŠAFÁRIKA V KOŠICIACH, PRÁVNICKÁ FAKULTA

KATEDRA OBCHODNÉHO A HOSPODÁRSKEHO PRÁVA

Abstrakt

Tento článok sa zaoberá problematikou súkromnoprávnej ochrany spotrebiteľa v európskom právnom prostredí. Keďže táto problematika je veľmi široká a spotrebiteľské právo predstavuje v súčasnosti samostatné právne odvetvie pokúsil som sa analyzovať vývoj spotrebiteľského práva v rámci EU od prijatia Rímskych zmlúv po súčasnosť. Následne som sa sústredil svoju pozornosť na právnu úpravu ochrany spotrebiteľa v našom právnom poriadku v kontexte s návrhom nového Občianskeho zákonníka. V neposlednom rade som poukázal na prelínanie súkromnoprávnej a verejnoprávnej ochrany spotrebiteľa. Záverom som sa snažil o vymedzenie pojmu spotrebiteľ v kontexte našej a európskej legislatívy.

Abstract

This article is dealing with private law consumers protection in European law background. As this issue is exorbitantly wide and consumers law is nowadays acting as an independent law branch, I have tried to analyse the development of consumers law within the frame of EU since acceptance of the treaty of Rome until present. After that, I have concerned my whole attention upon the legal regulations of consumers law protection in our legal order, in the context of the newly prepared Civil code. At last but not least in a row I have remarked at the conjunction of the private law and the public law protection of the consumer. In the end I have focused to allocate the term consumer in the context of our and European legislation.

Úvod

Ochrana spotrebiteľa v európskom právnom prostredí je významnou súčasťou európskeho komunitárneho práva. Vplyv komunitárneho práva v tejto oblasti je veľmi intenzívny, pretože právne úpravy v jednotlivých členských štátoch sú značne roztrieštené. Táto skutočnosť prináša so sebou veľa problémov a to najmä z hľadiska implementácie spotrebiteľskej legislatívy do právnych poriadkov členských štátov. Konceptia právnej úpravy spotrebiteľského práva v SR predstavuje určitú modifikáciu od všeobecnej koncepcie súkromného práva, ktorá sa vychádza zo zásady zmluvnej autonómie. Spotrebiteľské právo preferuje zvýšenú ochranu slabšieho účastníka

spotrebiteľského zmluvného vzťahu, ktorým je spotrebiteľ. Ochranu spotrebiteľa zabezpečuje celý komplex právnych noriem, ktoré regulujú právne vzťahy v oblasti súkromného ako aj verejného práva. Cieľom tohto príspevku je analýza a komparácia právnej úpravy ochrany spotrebiteľa v kontexte vývoja európskej a slovenskej legislatívy s poukázaním na možné riziká a nedostatky.

Vývojové trendy ochrany spotrebiteľa v práve EÚ

S fenoménom spotrebiteľ sa v európskom právnom priestore prvýkrát stretávame pri ratifikácii Rímskych zmlúv, ktoré zakotvili vytvorenie spoločného trhu, odstránenie hospodárskych prekážok, rozšírenie výrobkov a služieb a zvýšenie ich kvality vo vzťahu k spotrebiteľovi. Absencia spoločnej hospodárskej politiky, partikulárny vývoj v tejto oblasti a nestabilný stav spoločného trhu v jednotlivých štátoch Európskych spoločenstiev priviedol členské štáty v roku 1972 na summite hláv štátov a vlád v Paríži k požiadavke vytvorenia jednotnej politiky ochrany spotrebiteľa na úrovni spoločenstva. Toto úsilie viedlo k prijatiu prvého akčného plánu spotrebiteľskej politiky²⁴⁶. Výsledkom týchto aktivít bolo vypracovanie jednotnej spotrebiteľskej legislatívy na úrovni spoločenstva. Tá upravovala oblasť klamlivej reklamy, označovania potravín a bezpečnosť kozmetických výrobkov. S rozvojom spoločného trhu nabrala legislatíva spoločenstva novú dimenziu²⁴⁷ aj keď inštitucionalizáciu ochrany spotrebiteľa zakotvila až Maastrichtská zmluva, ktorou sa vytvorila ochrana spotrebiteľa ako osobitná politika spoločenstva. Európska komisia vytvorila roku 1995 samostatný generálny direktoriát na ochranu spotrebiteľov. Zároveň bol schválený Akčný program na ochranu spotrebiteľa²⁴⁸.

Významným míľnikom pri budovaní jednotnej politiky ochrany spotrebiteľa bolo prijatie Lisabonskej zmluvy aj keď minimálnu úroveň ochrany zakotvila už Amsterdamská zmluva. Podľa ustanovenia čl. 169 (bývalý článok 153 ZES) Zmluvy o fungovaní Európskej únie²⁴⁹, spoločenstvo musí prispieť k ochrane zdravia a hospodárskych záujmov

²⁴⁶ obsahoval 5 zásad: 1.právo na ochranu zdravia a bezpečnosť, 2. právo na ochranu ekonomických záujmov spotrebiteľov, 3.právo na náhradu škody spotrebiteľov, 4. právo na informácie a vzdelanie, 5. právo na zastupovanie

²⁴⁷ regulovala sa oblasť bezpečnosti výrobkov ,cezhraničných platieb, neprimeraných zmluvných podmienok

²⁴⁸ Akčný program reguloval tri oblasti : 1.zastupovanie spotrebiteľov a vzdelávanie, 2. zdravie a bezpečnosť spotrebiteľov 3. ekonomické záujmy spotrebiteľov

²⁴⁹ Zmluva o fungovaní EU Hlava XV- Ochrana spotrebiteľa 1. Únia v snahe podporiť záujmy spotrebiteľov a zabezpečiť vysokú úroveň ochrany spotrebiteľov prispieva k ochrane ich zdravia, bezpečnosti a hospodárskych záujmov spotrebiteľov, ako aj k podpore ich práva na informácie, osvetu a vytváranie združení na ochranu ich záujmov.

2. Únia prispieva k dosiahnutiu cieľov uvedených odseku 1 prostredníctvom:

a) opatrení prijatých podľa článku 114 v kontexte završenia tvorby vnútorného trhu,
b) opatrení, ktoré podporujú, dopĺňajú a sledujú politiku členských štátov.

3. Európsky parlament a Rada v súlade s riadnym legislatívnym postupom a po porade s Hospodárskym a sociálnym výborom prijímú opatrenia uvedené v odseku 2 písm. b).

spotrebiteľa a podporovať ich právo na informácie a vzdelanie. Spoločne s čl. článkami 114 (bývalý článok 95 ZES) Zmluvy o fungovaní Európskej únie²⁵⁰, o aproximácii práva a článkom 352 (bývalý článok 308 ZES) Zmluvy o fungovaní Európskej únie²⁵¹ tvoria normatívny základ ochrany spotrebiteľa. Európska komisia si stanovila v dokumente Nová stratégia cieľov spotrebiteľskej politiky na roky 2007-2013²⁵² tri hlavné ciele:

- Posilniť postavenie spotrebiteľov EU. Zvýhodnenie spotrebiteľov, výhody občanom, ktoré významne povzbudia aj hospodársku súťaž. Spotrebiteľia majú byť schopný presadzovať svoje práva, potrebujú reálny výber, presné informácie ,prehľadný trh a dôveru, ktorá vzhádza z účinnej ochrany a rozsiahlych práv
- Zlepšiť spokojnosť spotrebiteľov v oblasti cien, výberu, kvality, rozmanitosti, dostupnosti a bezpečnosti. Spokojnosť spotrebiteľa je životne dôležitá pre dobre fungujúce trhy.
- Účinne chrániť spotrebiteľa pred vážnymi rizikami a hrozbami, ktorým nemôže čeliť ako jednotliviec. Vysoká úroveň ochrany spotrebiteľa proti týmto hrozbám je základom dôvery spotrebiteľa.²⁵³

Európske právo reguluje ochranu spotrebiteľa prostredníctvom smerníc. Tie majú vertikálny bezprostredný účinok aj nepriamy účinok. Vertikálny bezprostredný účinok vzniká za predpokladu, že ich ustanovenia sú presne, určité a zrozumiteľné a zakladajú práva jednotlivca voči členskému štátu. Súčasne umožňujú jednotlivcom dovoľávať sa svojich práv voči členskému štátu a jeho orgánom. Smernica však musí byť transponovaná do právneho poriadku členského štátu. Márnym uplynutím lehoty na transpozíciu smernice vzniká spotrebiteľovi právo domáhať sa uplatnenia svojich práv voči členskému štátu²⁵⁴. Štát zodpovedá za škodu, ktorú spôsobil netransponovaním smernice do svojho právneho poriadku²⁵⁵. Nepriamy účinok smernice spočíva v povinnosti eurokonformného výkladu vnútroštátneho práva členského štátu²⁵⁶. Výklad národného práva musí byť realizovaný tak, aby sa dosiahol cieľ právnej normy.

4. Opatrenia prijaté podľa odseku 3 nebránia žiadnemu členskému štátu zachovať alebo zaviesť prísnejšie ochranné opatrenia. Takéto opatrenia musia byť zlučiteľné so zmluvami. Komisia o nich bude upovedomená.

²⁵⁰ Porovnaj SIMAN, M; SLAŠŤAN, M; : Primárne právo európskej únie, Euroiuris, 3. vydanie, 2010, s. 816, ISBN: 978-80-89406-06-7

²⁵¹ Porovnaj SIMAN, M; SLAŠŤAN, M; : Primárne právo európskej únie, Euroiuris, 3. vydanie, 2010, s. 892 , ISBN: 978-80-89406-06-7

²⁵² Rozhodnutie 1926/2006/ES z 18. decembra 2006 (Ú. v. EÚ L 404, 30.12.2006, s. 39).

²⁵³ dostupné na http://ec.europa.eu/consumers/archive/overview/cons_policy/doc/cps_0713_sk.pdf

²⁵⁴ pozri bližšie C 148/78 Ratti, 152/84 Marshall, C-91/92 Faccini-Dori

²⁵⁵ pozri bližšie C 6 a 9/90 Francovich v. Taliansko

²⁵⁶ pozri bližšie C 14/83 Von Colsona Kamann v. Nordheim Westfalen

Smernice sa stali nástrojom harmonizácie právneho poriadku²⁵⁷. Prostredníctvom vydávania smerníc sa vybudoval jednotný trh Európskych spoločenstiev zabezpečujúci slobodu pohybu, osôb, služieb a kapitálu. Vydávanie smerníc viedlo k unifikácii európskeho súkromného práva. Legislatívna činnosť európskych inštitúcií v 80-tych rokoch minulého storočia týkajúca sa európskeho súkromného práva bola zameraná na oblasti záväzkového práva – zmluvných a deliktuálnych záväzkov a obsahovala najmä smernice na ochranu spotrebiteľa²⁵⁸.

Aj keď harmonizácia prostredníctvom smerníc má svoje pozitíva a to najmä v tom aspekte, že členské štáty si mohli zvoliť formu aj spôsob integrácie obsahu smerníc do svojich právnych poriadkov, orgány EU si uvedomovali aj negatíva. Hlavným z nich bol fragmentárny a nekonzistentný spôsob implementácie smerníc. Implementácia smerníc do právnych poriadkov členských štátov prešla rôznymi peripetiami. Odlišný historický vývoj v jednotlivých členských štátoch a rozdielna miera súkromnoprávnej kodifikácie priniesli rôzne pohľady na riešenie týchto problémov. Právne poriadky členských štátov ako Nemecko a Holandsko implementovali spotrebiteľskú legislatívu priamo do občianskych kódexov. Čiastočnú implementáciu vykonalo aj Rakúsko. Krajiny, ktoré vstúpili do EU po 1.5.2004 si zvolili odlišný prístup a implementovali spotrebiteľské právo prostredníctvom osobitných zákonov.

V súčasnosti môžeme sledovať v oblasti ochrany spotrebiteľa nový trend. Ten spočíva v prechode od minimálnej k plnej harmonizácii pri ochrane práv spotrebiteľa. Minimálna harmonizácia poskytovala spotrebiteľom v jednotlivých členských štátoch rôzny štandard ochrany, pričom členské štáty boli povinné zachovať minimálny štandard ochrany spotrebiteľa obsiahnutý vo smernici, súčasne však mohli spotrebiteľom

²⁵⁷ podľa čl.228 zmluvy o fungovaní EU je smernica pre členské štáty záväzná pokiaľ ide o výsledok ktorý má byť dosiahnutý, pričom forma voľby a prostriedkov sa ponecháva vnútroštátnym orgánom.

²⁵⁸

- smernica č. 84/450/EHS o klamlivej reklame a smernica č. 97/55/ES, ktorou sa mení smernica o klamlivej reklame, tak aby obsahovala aj úpravu porovnávacej reklamy
- smernica č. 85/374/EHS o zodpovednosti za škodu spôsobenú vadným výrobkom
- smernica č. 85/577/EHS o ochrane spotrebiteľa pri zmluvách uzatváraných mimo prevádzkových priestorov
- smernica č. 87/102/EHS o spotrebiteľských úveroch, revidovaná smernicou č. 90/88/EHS a č. 98/7/ES
- smernica č. 90/314/EHS o organizovaných zájazdoch
- smernica č. 92/59/EHS o všeobecnej bezpečnosti výrobkov, revidovaná smernicou č. 2001/95/ES
- smernica č. 93/13/EHS o nekalých podmienkach v spotrebiteľských zmluvách
- smernica č. 97/94/ES o kúpe práva na sezónne užívanie nehnuteľností
- smernica č. 97/7/EHS o ochrane spotrebiteľa vzhľadom na zmluvy na diaľku
- smernica č. 1999/44/ES o určitých aspektoch predaja spotrebného tovaru a súvisiacich zárukách
- smernica č. 2000/31/ES o určitých právnych aspektoch služieb informačnej spoločnosti, osobitne o elektronickom obchodovaní
- smernica č. 2002/65/ES o poskytovaní finančných služieb spotrebiteľom na diaľku
- smernica č. 2005/29/ES o nekalých obchodných praktikách podnikateľov voči spotrebiteľom na vnútornom trhu

poskytnúť aj vyššiu ochranu²⁵⁹. To umožňovalo členským štátom aj pri dôslednej transpozícii iba v minimálnej miere zasahovať do svojho zmluvného práva. Naopak nastupujúci trend plnej harmonizácie zaviazal členské štáty k striktnému dodržiavaniu štandardov upravených vo smernici, pričom členský štát nemohol poskytnúť svojim spotrebiteľom vyššiu ochranu. Pre niektoré členské štáty bol nastupujúci trend neprijateľný, keďže ich právne poriadky poskytovali vyšší štandard ochrany práv spotrebiteľa. Typickým príkladom je právna úprava vo Francúzsku kde ochrana spotrebiteľa je kodifikovaná v podobe Spotrebiteľského zákonníka²⁶⁰.

Nové tendencie vývoja Európskeho práva viedli k úsiliu o vytvorenie základov Európskeho súkromného kódexu. V novembri 2005 prijala Rada EU dokument v ktorom deklarovala vytvorenie CFR - Spoločného referenčného rámca a navrhla aby sa v rámci vytvorenia CFR naliehavo riešili problémy týkajúce sa spotrebiteľských zmlúv analýza „acquis“. Tento dokument vychádzal zo zásad Európskeho zmluvného práva (Principles of European Contract Law – PECL)²⁶¹. Európska komisia odmietla vytvorenie Európskeho súkromného zákonníka poukázala však na úspešné používanie medzinárodných pravidiel ako napr. zásad medzinárodných obchodných zmlúv Medzinárodného inštitútu pre unifikáciu súkromného práva - UNIDROIT²⁶², pravidiel UNCITRAL²⁶³ alebo Viedenského dohovoru OSN o zmluvách o medzinárodnej kúpe tovaru. Medzi posledné dokumenty týkajúce sa európskeho zmluvného práva patrí Zelená kniha vydaná Európskou komisiou a Druhá správa o pokroku týkajúca sa Spoločného referenčného rámca. Zelená kniha zaviedla tzv. Horizontálne nástroje - jednotné pravidlá pre spotrebiteľské zmluvy, jej cieľom bolo zaistiť vysokú úroveň ochrany spotrebiteľov a zjednodušiť cezhraničné transakcie. Druhá správa o pokroku týkajúca sa Spoločného referenčného rámca, preferovala prácu na „acquis“, teda problematike týkajúcej sa zmluvného práva. A napokon po rôznych peripetiách návrhom smernice Európskeho parlamentu a Rady o právach spotrebiteľa zo dňa 8.10.2008 došlo k integrácii spotrebiteľského *acquis* úpravou príslušných smerníc²⁶⁴. Tento návrh obsahoval zjednotenie uvedených smerníc do

²⁵⁹ porovnaj KOTOUČOVÁ „J., Minimalni harmonizace v oblasti ochrany spotřebitele, In Aplikovane právo č.2/2005 s.3 dostupné na: <http://www.aplikovaneppravocz/clanky-pdf/32.pdf>

²⁶⁰ pozri bližšie Zborník príspevkov Spotřebitelská legislativa EU a její implementace do práva členského a kandidátskeho štátu, Francúzsky zákonodarný systém o ochrane spotrebiteľa, CEFRES 2001, s.60 a nasl. ,ISBN 80-86311-11-4

²⁶¹ Princípy európskeho zmluvného (PECL) práva pozostávajú z troch častí a boli postupne publikované, prvá časť v roku 1995, druhá v roku 2000 a tretia časť v roku 2003.

²⁶² UNIDROIT (Institut International por l unification du Droit) medzinárodná organizácia založená v roku 1926 združovala 67 členských štátov vrátane USA, ČINY, RUSKA, riadivým orgánom sa stala GOUVERNING KOUNCIL, ktorá pozostávala z 25 členov volených GENERAL ASEMBLY na 5 rokov.

²⁶³ UNCITRAL – United Nations Commission on Trade Law bol založený Valným zhromaždením OSN a združuje viac ako 60 štátov

²⁶⁴ smernica 85/577/EHS – o zmluvách uzavretých mimo európskeho priestoru
smernica 93/13/EHS – o neprimeraných podmienkach v spotrebiteľských zmluvách
smernica 97/7/ES – o zmluvách uzavretých na diaľku

„právneho predpisu“, ktorý stanovil spoločné zásady, modelové pravidlá a odstraňoval nedostatky. Aj napriek tomu, že sa tento návrh stretol nielen s prijatím ale aj s odmietavými postojmi mal legislatívny zámer Európskeho parlamentu významný dosah k europeizácii zmluvného práva. Je potrebné dodať, že aj napriek niektorým snahám je vytvorenie jednotného európskeho súkromného kódexu v súčasnej dobe politicky neprierodné a je skôr fikciou ako realitou.

V súvislosti s krízou dôvery spotrebiteľov v 90-tych rokoch minulého storočia stanovil summit v Nice vytvorenie Európskeho úradu pre bezpečnosť potravín. Je potrebné pripomenúť, že politika spoločenstva na ochranu spotrebiteľa umožňuje členským štátom v záujme ochrany spotrebiteľa obmedziť voľný pohyb tovaru. Článok 36 Zmluvy o fungovaní EU (bývalý článok 30 ZES) stanovuje reguláciu obchodovania členských štátov s určitými produktmi najmä v súvislosti s ochranou zdravia ľudí zvierat a rastlín. Významným v tejto oblasti sa stal rozsudok Európskeho súdneho dvora (ďalej ESD) vo veci Cassis de Dijon (C 120/78) ktorým sa zakotvila doktrína vzájomného uznávania legislatívy. Tá spočívala tom, že akýkoľvek tovar legálne vyrobený a predávaný v jednom členskom štáte, musí mať prístup na trh ostatných členských štátov. Argumentácia Nemeckej vlády, že zákazom uvedenia likéru Cassis de Dijon na nemecký trh sleduje všeobecný záujem a to konkrétne ochranu verejného zdravia a ochranu spotrebiteľa pred nekalými praktikami bola odmietnutá. Súdny dvor vo svojom rozsudku uviedol, že ochrana spotrebiteľa sa v tomto prípade dá dosiahnuť aj iným spôsobom, ktorý nebude obmedzovať voľný pohyb tovaru. Rozsudok Cassis de Dijon vychádzal z predpokladu, že právne poriadky členských štátov regulujúce oblasti ochrany zdravia, životného prostredia a bezpečnosti sú zhodné. V tejto súvislosti boli na úrovni spoločenstva prijaté právne akty, ktoré regulovali predaj tovarov na celom vnútornom trhu za predpokladu, že spĺňajú európske normy. Súčasne sa členským štátom ponechala možnosť obmedziť v nevyhnutnej miere voľný pohyb tovarov za predpokladu, že by boli ohrozené verejné zdravie a životné prostredie, základné práva a slobody a ochrana spotrebiteľa²⁶⁵.

Koncepcia ochrany spotrebiteľa v Slovenskej republike

Spotrebiteľské právo a ochrana spotrebiteľa patrí v 21. storočí k dynamicky sa rozvíjajúcim právnym inštitútom.

Koncepcia právnej ochrany spotrebiteľa v právnom poriadku SR je založená na dualistickom princípe. Ochrana spotrebiteľa poskytujú tak normy súkromného ako aj verejného práva. Súkromnoprávnu ochranu poskytujú najmä Občiansky zákonník 40/1964 Z.z. v znení neskorších predpisov, Občiansky súdny poriadok 99/1963 Z.z. ,Obchodný zákonník 513/1991 Z.z., zákon o ochrane spotrebiteľa 250/2007 Z.z. ako aj zákon

smernica 1999/44/ES - o predaji spotrebného tovaru na diaľku
²⁶⁵ dostupné na <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:61978CJ0120>

102/2014 Z.z. o ochrane spotrebiteľa pri predaji tovaru alebo poskytovaní služieb na základe zmluvy uzavretej na diaľku alebo zmluvy uzavretej mimo prevádzkových priestorov predávajúceho.

Medzi základné normy poskytujúce verejnoprávnu ochranu spotrebiteľa patria:

- zákon 136/2001 Z.z. o ochrane hospodárskej súťaže
- zákon 575/2001 Z.z. o organizácii činnosti vlády a organizácii ústrednej štátnej správy
- zákon 128/2002 Z.z. o štátnej kontrole vnútorného trhu vo veciach ochrany spotrebiteľa
- Trestný zákon 300/2005 Z.z.
- zákon 250/2007 Z.z. o ochrane spotrebiteľa
- zákon 250/2012 Z.z. o regulácii v sieťových odvetví

Právna úprava Trestného zákona (T.z.) obsahuje ustanovenia ktoré regulujú výlučne ochranu spotrebiteľa ako aj ustanovenia ktoré upravujú aj ochranu spotrebiteľa. Trestný zákon upravuje skutkovú podstatu trestného činu poškodzovania spotrebiteľa v §269. Podľa tohto ustanovenia ten „ Kto poškodí spotrebiteľa a spôsobí mu malú škodu tým, že

a) klame spotrebiteľa na kvalite, množstve alebo hmotnosti tovaru alebo na druhu, akosti a množstve poskytovaných výkonov,

b) uvedie na trh výrobky, práce alebo služby a zatají pritom ich podstatné vady, alebo

c) ako oprávnená osoba na strane predávajúceho určí cenovú ponuku, na základe ktorej dôjde k predaju tovaru alebo poskytnutiu služby za cenu prevyšujúcu obmedzenie ustanovené všeobecne záväzným právnym predpisom, alebo rozhodnutím vydaným na jeho základe,

potrestá sa odňatím slobody na šesť mesiacov až tri roky.

Skutkovú podstatu trestného činu nekalé obchodné praktiky voči spotrebiteľovi upravujú ustanovenia §269a T.z.. Podľa tohto ustanovenia ten „Kto poruší práva spotrebiteľa konaním spočívajúcim v obchodných praktikách, ktoré sa podľa osobitného predpisu o ochrane spotrebiteľa považujú za každých okolností za nekalé,

a) hoci bol za taký čin v predchádzajúcich dvadsiatich štyroch mesiacoch odsúdený alebo z výkonu trestu odňatia slobody uloženého za taký čin prepustený, alebo

b) hoci bol za obdobný čin v predchádzajúcich dvadsiatich štyroch mesiacoch postihnutý, potrestá sa trestom odňatia slobody na šesť mesiacov až tri roky.

Platný Trestný zákon upravuje širokú škálu skutkových podstát trestných činov, ktoré môžu ohroziť aj spotrebiteľa. Ako príklad môžeme spomenúť trestný čin porušovania domovej slobody §194 T.z trestný čin podvodu §221 T.z., trestný čin úverového podvodu §222 T.z., trestný čin poisťovacieho podvodu §223, trestný čin neoprávneného podnikania §251 T.z. a iné.

Súkromnoprávna ochrana spočíva v aktívnom konaní spotrebiteľa ako slabšej strany zmluvného vzťahu podnikateľ – spotrebiteľ. Spotrebiteľia môžu svoje práva uplatňovať individuálne, sami aj prostredníctvom právnych zástupcov, alebo kolektívne prostredníctvom združení spotrebiteľov, prípadne iných právnických osôb poskytujúcich ochranu spotrebiteľa.

Súkromnoprávna ochrana spotrebiteľa býva spravidla označovaná ako následná, zatiaľ čo verejnoprávna ochrana spotrebiteľa býva považovaná primárne za preventívnu. Verejnoprávna ochrana nevyžaduje aktívne konanie spotrebiteľa, spotrebiteľ však nemá moc nad prípadným procesom, ktorý prebieha. Súkromnoprávna ochrana spotrebiteľa spravidla vyžaduje aktivitu spotrebiteľa a spotrebiteľ je oprávnený vstupovať do konania.²⁶⁶ V tejto súvislosti dochádza k prenikaniu prvkov súkromnoprávnej ochrany do verejnoprávnej a naopak. Typickým príkladom je zákon na ochranu spotrebiteľa 250/2007 Z.z., ktorý obsahuje tak súkromnoprávnu ako aj verejnoprávnu ochranu. V § 5 ods.1 uvedeného zákona sa zakazuje výrobcovi, predávajúcemu, dovozcovi alebo dodávateľovi klamať spotrebiteľa, najmä uvádzať nepravdivé, nedoložené, neúplné, nepresné, nejasné alebo dvojzmyselné údaje alebo zamlčať údaje o vlastnostiach výrobku alebo služby alebo o nákupných podmienkach. V ods.2 citovaného ustanovenia sa za klamanie spotrebiteľa považuje tiež ponuka alebo predaj výrobkov alebo poskytovanie služieb porušujúcich práva duševného vlastníctva, ako aj skladovanie takých výrobkov s cieľom ponuky alebo predaja. Zákon rozlišuje medzi nekalými obchodnými praktikami a agresívnymi obchodnými praktikami.

Verejnoprávna ochrana spotrebiteľa spočíva v regulácii podnikateľských subjektov a ukladaní povinností pri ochrane spotrebiteľa. Týkajú sa najmä bezpečnosti výrobkov a služieb, požiadaviek na zdravotnú nezávadnosť výrobkov a služieb, spôsobu predaja. Dohľad vykonávajú štátne orgány, ktoré kontrolujú dodržiavanie právnych predpisov a v prípade porušenia vyvodzujú dôsledky a ukladajú sankcie.

Ochrana spotrebiteľa v právnom poriadku SR

S problematikou ochrany spotrebiteľa sa v slovenskom právnom poriadku stretávame od 90 rokov minulého storočia. Rozsiahle politické a spoločenské zmeny v tomto období znamenali návrat niektorých tradičných právnych inštitútov. Záväzok vlády SR integrovať sa do európskych štruktúr a začiatok rokovaní s európskymi spoločenstvami začal novú etapu vo vývoji nášho právneho poriadku.

Uzavretím asociačnej dohody medzi Európskymi spoločenstvami a SR renegociovanou dňa 4.10.1993 sa SR zaviazala vytvoriť priaznivé ekonomické a politické podmienky na

²⁶⁶ KANDA, A., MATEJKA, J. Spotřebitelske smlouvy a jejich význam v informačnej spoločnosti. In Pocta Marte Knappové k 80. narodeninám, Praha: ASPI, 2005, s.162

In: ONDŘEJ, J., a kol. Spotřebitelské smlouvy a ochrana spotřebitele, Ekonomické, právní a sociální aspekty, Praha: C.H.BECK 2013 str.7, ISBN: 978-80-7400-446-9

prevzatie záväzkov vyplývajúcich z členstva v EU. Jednou z najdôležitejších podmienok ekonomickej integrácie sa stala aproximácia práva SR s právom Európskej Únie. Táto úloha sa týkala 23 okruhov právnych problémov nadväzujúcich na vytvorenie vnútorného trhu Európskej únie v súvislosti s čl.7 Zmluvy o Európskom spoločenstve ktorými sa zabezpečuje voľný pohyb osôb, tovaru, služieb a kapitálu.²⁶⁷ Zároveň bola 3.5.1995 na summite v Essene prijatá tzv. Biela kniha pod názvom „Príprava asociovaných krajín strednej a východnej Európy na integráciu do vnútorného trhu Únie“. Tento dokument mal nezáväzný charakter a obsahoval odporúčania pre asociované krajiny na začlenenie do vnútorného trhu.²⁶⁸

Právna úprava ochrany spotrebiteľa v našom právnom poriadku má fragmentárnu podobu, je obsiahnutá vo viacerých právnych predpisoch. Všeobecná ochranu poskytujú aj ustanovenia § 39 OZ ktoré chránia spotrebiteľov pred ustanoveniami zmlúv, ktoré odporujú zákonu, obchádzajú ho alebo sa priečia dobrým mravom. Ochranu spotrebiteľa v SR môžeme rozčleniť na obdobie pred vstupom do EU a po vstupe do EU. V predvstupovom období sa prijatím zákona 294/1999 Z.z. o zodpovednosti za vadný výrobok implementovala do nášho právneho poriadku smernica 85/374/EHS. Novelizáciou zákona 634/1992 Sb. o ochrane spotrebiteľa, ktorý predstavoval rámcový predpis verejnoprávnej ochrany spotrebiteľa sa do nášho poriadku v obmedzenej miere implementovala smernica 92/59/EHS o všeobecnej bezpečnosti výrobkov a smernica 93/13/EHS o nekalých podmienkach v spotrebiteľských zmluvách. V roku 2007 bol prijatý nový zákon 250/2007 Z. z. o ochrane spotrebiteľa, ktorým sa do nášho právneho poriadku transponovala smernica 2005/29/ES. Osobitnú prevažne súkromnoprávnu ochranu spotrebiteľa poskytoval aj zákon 108/2000 Z.z. o ochrane spotrebiteľa pri podomovom predaji, ktorým sa do právneho poriadku SR implementovali dve smernice Rady, a to smernica 85/577/EHS o ochrane spotrebiteľa pri zmluvách uzavretých mimo prevádzkových priestorov a smernicu 97/7/ES o ochrane spotrebiteľa vzhľadom na zmluvy uzavreté na diaľku²⁶⁹. Typickým právnym predpisom regulujúcim vzťahy medzi veriteľom a spotrebiteľom je zákon 258/2001 Z.z. o spotrebiteľských úveroch ktorým sa do právneho poriadku SR implementovala smernica 87/102/EHS o spotrebiteľských úveroch. Zákomom 281/2001 Z.z o zájazdoch, podmienkach podnikania cestovných kancelárií a cestovných agentúr sa v rámci zmluvy o obstaraní zájazdu obsiahnutej v OZ upravili práva a povinnosti zmluvných strán regulované smernicou 90/314/EHS o organizovaných

²⁶⁷ podľa čl.69 Asociačnej dohody sa SR zaviazala zabezpečiť postupnú zlučiteľnosť právneho poriadku SR s komunitárnym právom, čl 70 stanovuje zbližovanie práva v nasledujúcich oblastiach: colné právo, podnikové právo, bankové právo, vedenie účtov a dane podnikov, duševné vlastníctvo, ochranu pracovníkov na pracovisku, finančné služby, pravidlá hospodárskej súťaže, ochranu zdravia a života ľudí, zvierat a rastlín, ochranu spotrebiteľa, nepriame dane, technické predpisy a normy, zákony a predpisy o využití jadrovej energie, dopravu a životné prostredie

²⁶⁸ pozri bližšie KOM(95) 163, máj 1995

²⁶⁹ nahradené smernicou 2011/83/EÚ z 25. októbra 2011

zájazdoch. Vstupom SR do Európskej únie 1.4.2014 sa zákonom 150/2004 Z.z. implementovali do nášho právneho poriadku tri smernice.²⁷⁰ Dňa 24.05.2005 sa stal súčasťou nášho právneho poriadku zákon 266/2005 Z.z. o ochrane spotrebiteľa pri finančných službách, ktorým bola do nášho právneho poriadku transponovaná smernica 2002/65/ES. Tento zákon upravoval poskytovanie finančných služieb dodávateľom prostredníctvom prostriedkov diaľkovej komunikácie na základe zmluvy na diaľku a uzavieranie zmluvy na diaľku. Zákomom 102/2014 Z.z. o ochrane spotrebiteľa pri predaji tovaru alebo poskytovaní služieb na základe zmluvy uzavretej na diaľku alebo zmluvy uzavretej mimo prevádzkových priestorov predávajúceho sa v plnej miere prebrala do nášho právneho poriadku smernica Európskeho parlamentu a Rady 2011/83/EÚ z 25. októbra 2011 o právach spotrebiteľov, ktorou sa mení a dopĺňa smernica Rady 93/13/EHS a smernica Európskeho parlamentu a Rady 1999/44/ES a ktorou sa zrušuje smernica Rady 85/577/EHS a smernica Európskeho parlamentu a Rady 97/7/ES . Tento zákon nahradil zákon č. 108/2000 Z. z. a doplnil v súčasnosti platnú právnu úpravu v tejto oblasti²⁷¹.

Ochranu spotrebiteľa pred nekalou súťažou upravuje Obchodný zákonník (ďalej Obch.z.). Podľa ustanovenia §44 ods.1 je nekalou súťažou konanie v hospodárskej súťaži, ktoré je v rozpore s dobrými mravmi súťaže a je spôsobilé privodiť ujmu iným súťažiteľom alebo spotrebiteľom. Pozitívnu enumeráciu Obch.z. taxatívne určuje podmienky nekalosúťažného konania a to :

- 1, konanie v hospodárskej súťaži
- 2, je v rozpore s dobrými mravmi
- 3, je spôsobilé privodiť ujmu oprávnenej osobe

Právna úprava v §44 ods.2. Obch.z. vymedzuje demonštratívne jednotlivé skutkové podstaty konania nekalej súťaže. Tie bližšie upravujú ustanovenia § 45 až 52 Obch.z.

Systematika ochrany spotrebiteľa V Občianskom zákonníku pozostáva zo všeobecných ustanovení na ochranu spotrebiteľa a špeciálnych ustanovení upravujúcich právny režim osobitných zmluvných typov .

Ochrana spotrebiteľa upravuje OZ v nasledujúcich ustanoveniach:

§52 až 54 – právna úprava spotrebiteľských zmluv

§52 - všeobecné pojmové vymedzenie spotrebiteľských zmlúv

²⁷⁰ smernica 93/13/EHS o nekalých podmienkach v spotrebiteľských zmluvách
smernica 94/47/ES o kúpe práva na sezónne užívanie nehnuteľností
smernica 1999/44/ES o určitých aspektoch predaja spotrebného tovaru a súvisiacich zárukách

²⁷¹ podľa dôvodovej správy k zákonu 102/2014 Z.z. je cieľom návrhu zákona v porovnaní s predchádzajúcou právnou úpravou stanoviť podrobnejšie požiadavky na informačné povinnosti predávajúcich pri predaji tovaru alebo poskytovaní služieb na základe zmluvy uzavretej na diaľku alebo zmluvy uzavretej mimo prevádzkových priestorov predávajúceho, a tým prispieť k zvýšeniu právnej istoty tak spotrebiteľov, ako aj predávajúcich.

dostupné na <http://www.najpravo.sk/dovodove-spravy/rok-2014/102-2014-z-z.html>

§53 - neprijateľné podmienky v spotrebiteľských zmluvách
§496 ods1- ochrana spotrebiteľa v rámci reklamačného konania
§612 až §627- spotrebiteľská kúpna zmluva

Systematika ustanovení na ochranu spotrebiteľa v našom právnom poriadku je atomizovaná, pôsobí značne neusporiadane a nekoncepčne, riešením by mohlo byť včlenenie ustanovení na ochranu spotrebiteľa do 8 časti OZ medzi všeobecné ustanovenia, alebo vytvorenie samostatné spotrebiteľského kódexu ako je to napr. vo Francúzsku.

Problematika ochrany spotrebiteľa v navrhovanom Občianskom zákonníku vychádza z aplikácie konceptov a poznatkov v susedných štátoch, kde už boli prijaté nové súkromnoprávne kódexy (Česko, Maďarsko), ale inšpiruje sa aj nemeckou alebo holandskou právnou úpravou. Navrhovaný Občiansky zákonník upravuje vo všeobecnej časti pojem „spotrebiteľ“ a poskytuje mu ako slabšej zmluvnej strane zvýšenú ochranu. V prvej hlave sú obsiahnuté ustanovenia všeobecného charakteru, ktoré definujú právne postavenie spotrebiteľa, regulujú informačnú povinnosť voči spotrebiteľovi, možnosť odstúpenia spotrebiteľa od zmluvy, zodpovednosť podnikateľa vo vzťahu k spotrebiteľovi za vadné plnenie, ako aj všeobecných ustanovenia týkajúce sa podomového a zásielkového predaja či finančných služieb. Navrhovaná právna úprava by mala byť podľa zákonodarcu rámcového charakteru. Konkrétne ustanovenia by mal upravovať, osobitný právny predpis podobne ako to špecifikuje nemecká právna úprava.

Právna úprava spotrebiteľských záväzkov je obsiahnutá v druhej hlave v rámci určitého zmluvného typu napr. podomový predaj je upravený v rámci ustanovení o kúpnej zmluve alebo v rámci obsahovo podobnej skupiny zmlúv napr. úprava pôžičky a obstarania zájazdu v súvislosti s úpravou obstarávateľských zmlúv. V tretej hlave 5 časti sú upravené inštitúty zodpovednosti za škodu a bezdôvodné obohatenie, kde pribudli v jednotlivých prípadoch zodpovednosti ďalšie skutkové podstaty,

V súvislosti s inštitútom ochrany spotrebiteľa pomocou právnych aktov ES/EU je potrebné uvažovať o tom, že ochrana spotrebiteľa by mala byť pri všetkých typoch obchodovania a poskytovania služieb upravená v samostatnom zákone, ktorý by bol lex specialis vo vzťahu k OZ. Je tu totiž predpoklad, že sa normy budú meniť a pružne reagovať na vývoj trhu a zavádzanie nových výrobkov²⁷².

V Legislatívnom zámere nového Občianskeho zákonníka sa navrhuje zmluvný systém prispôbiť viacerým smerniciam, ktoré sa dotýkajú ochrany spotrebiteľa. Okrem smerníc uvedených v Bielej knihe, ktoré sú odporúčacieho charakteru bude

²⁷² Legislatívny zámer Občianskeho zákonníka Príloha k Justičnej revue. In Justičná revue. ISSN 1335-6461, 2002, roč. 54, č. 8-9, s. 13

potrebné zohľadniť pri rekodifikácii celý rad smerníc týkajúcich sa občianskoprávných i obchodnoprávných vzťahov.

Pojem spotrebiteľ a jeho postavenie v európskom právnom priestore

V súvislosti definovaním pojmu spotrebiteľ je potrebné pripomenúť, že Európske právo nepozná legálnu definíciu pojmu spotrebiteľ, aj keď primárne právo i rozsudky Európskeho súdneho dvora podávajú rôzne výklady tohto pojmu. Z právneho hľadiska rozlišujeme medzi vymedzením spotrebiteľa v širšom zmysle a reštriktívnym vymedzením.

S pojmom spotrebiteľ sa v primárnom práve stretávame na viacerých miestach. V úvodných ustanoveniach Zmluvy o fungovaní EU (ďalej len Zmluva) čl.4 ods.2 je ochrana spotrebiteľa zaradená medzi spoločné právomoci Únie a členských štátov. Článok 12 II hlavy Zmluvy stanovuje, že požiadavky ochrany spotrebiteľa sa zohľadnia pri definovaní a uskutočňovaní iných politík a činností Únie. V III. hlave Zmluvy upravujúcej Poľnohospodárstvo a rybné hospodárstvo sú definované ciele spoločnej hospodárskej politiky. Článok 39 Zmluvy obsahuje požiadavku zabezpečiť dodávky spotrebiteľom za rozumné ceny. V čl.40 ods.2 Zmluvy sa zakazuje akákoľvek diskriminácia medzi spotrebiteľmi v rámci Únie. Ustanovenia článku 101 ods. 3 Zmluvy umožňujú výnimky zo zákazu kartelových dohôd v tom zmysle, že kartel vyhradzuje spotrebiteľovi primeraný podiel na výhodách z toho vyplývajúcich. Aj keď sa v citovanom ustanovení nenachádza definícia spotrebiteľa judikatúra ESD podala výklad tohto pojmu veľmi široko, keď za spotrebiteľa považovala nielen konečného spotrebiteľa, ale aj ktorýkoľvek subjekt pri spracovaní konečného produktu. V inom prípade ESD vymedzil, že spotrebiteľom môže byť výlučne fyzická osoba²⁷³. Výklad pojmu spotrebiteľ vo smernici Európskeho parlamentu a Rady 2011/83/EU je negatívny. Za spotrebiteľa sa považuje akákoľvek fyzická osoba, ktorá koná na účely, ktoré sa netýkajú jej obchodnej ani podnikateľskej činnosti, remesla ani povolania. V niektorých prípadoch môže samotný spotrebiteľ predstierať, že je podnikateľom.²⁷⁴ Európsky súdny dvor definuje spotrebiteľa ako dobre informovaného a odôvodnene obozretného spotrebiteľa, ktorý si kriticky zmluvu prečíta a ešte pred jej podpísaním využije všetky dostupné informácie.²⁷⁵

V kauze Bennincasa (C 269/95) ESD, stanovil že v rámci osobitného režimu podľa čl 13 a nasl. z roku 1968 Bruselského dohovoru [článok 15 a nasl. z nariadenia Brusel I], sa na zmluvy uzavreté za účelom uspokojenia vlastnej potreby jednotlivca, pokiaľ ide o

²⁷³ pozri bližšie smernicu Rady 93/19/EHS z 5.júna 1993 o neprimeraných podmienkach v spotrebiteľských zmluvách

²⁷⁴ V tejto súvislosti Nemecký najvyšší súd rozhodol rozsudkom Ro BGH z 22.12.2014 sp.zn.VIII ZR 91 ,že záväzok spotrebiteľa ktorý predstiera, že je podnikateľom, lebo inak by s ním druhý subjekt neuzatvoril zmluvu je potrebné považovať za obchod a nie spotrebiteľskú zmluvu. V tejto súvislosti považuje súd za potrebné chrániť dobrú vieru dodávateľa pričom dobrá viera je princípom zmluvného práva.

²⁷⁵ DZUROVÁ, M. a kol. Ochrana spotrebiteľa 1. vyd. Bratislava: Ekonóm, 2011.279 s. ISBN 978-80-225-3180-1

súkromné potreby použijú ustanovenia, ktorých cieľom je chrániť spotrebiteľa ako ekonomicky slabšiu zmluvnú stranu. Za spotrebiteľa sa považuje osoba ktorá nekoná na základe profesionálnej alebo živnostenskej činnosti. Tá istá osoba však môže byť považovaná v rámci určitých činností za spotrebiteľa v rámci iných činností za podnikateľa²⁷⁶.

Vymedzenie pojmu spotrebiteľ v jednotlivých smerniciach je veľmi podobné a väčšinou ide o negatívne vymedzenie vo vzťahu k podnikateľovi. Výnimkou je smernica o komplexných zájazdoch 90/314/EHS ktorá v článku 2 definuje spotrebiteľa ako osobu ktorá prijíma alebo odsúhlasuje prijatie balíka služieb, alebo akúkoľvek osobu, v zastúpení ktorej hlavná zmluvná strana odsúhlasuje predaj balíka služieb, alebo akúkoľvek osobu, na ktorú hlavná zmluvná strana alebo akýkoľvek z ďalších príjemcov prenáša balík služieb. Pojem spotrebiteľ bol v našej legislatíve prvýkrát vymedzený v zákone 634/1992 Sb.. Právny poriadok SR vymedzuje pojem spotrebiteľ pozitívne aj negatívne.

Negatívne vymedzenie obsahujú ustanovenia § 52 ods.2 kde sa za spotrebiteľa považuje osoba, ktorá pri uzatváraní a plnení spotrebiteľskej zmluvy nekoná v rámci predmetu svojej obchodnej a podnikateľskej činnosti“. Iné vymedzenie používa zákon 250/2007 Z.z. O ochrane spotrebiteľa keď v § 2 a) definuje spotrebiteľa ako fyzickú alebo právnickú osobu, ktorá nakupuje výrobky alebo používa služby pre osobnú potrebu alebo pre potrebu príslušníkov svojej domácnosti. Problémom citovaného ustanovenia je šírka vymedzenia okruhu osôb, ktorým sa priznáva právne postavenie spotrebiteľa. Zákon priznáva právne postavenie spotrebiteľa fyzickým aj právnickým osobám s podmienkou, že použijú výrobky a služby pre osobnú potrebu alebo pre potrebu príslušníkov svojej domácnosti. Táto podmienka je ťažko uplatniteľná voči právnickým osobám, ktoré nemôžu vytvoriť domácnosť vo význame určenom v § 115 OZ. Ak sa extenzívnym výkladom navodí stav, v ktorom možno chrániť právnickú osobu ako spotrebiteľa, potom môžeme konštatovať, že spotrebiteľom je osoba, ktorá nenakupuje výrobky a služby na ich podnikateľské využitie, lebo to nie je možné v súlade s podmienkou osobnej potreby ani s podmienkou použitia pre potrebu príslušníkov svojej domácnosti.²⁷⁷

Naproti tomu vymedzenie pojmu spotrebiteľ v novom občianskom zákonníku je pozitívne „Spotřebitelem je každý člověk, který mimo rámec své podnikatelské činnosti nebo mimo rámec samostatného výkonu svého povolání uzavírá smlouvu s podnikatelem nebo s ním jinak jedná.“ (§419 nového českého OZ).

Pojem spotrebiteľ má v členských štátoch EU ako aj v judikatúre ESD rôznu podobu. Súčasný vývoj práva EU preferuje za spotrebiteľa fyzickú osobu aj keď existuje skupina štátov, ktoré nevyklúčujú z právnej ochrany spotrebiteľa ani nepodnikateľské

²⁷⁶ dostupné na <http://www.dutchcivilaw.com/caselaw/brusregone015.htm>

²⁷⁷ DRGONCOVÁ, J. Spotrebiteľské právo v Slovenskej republike a v Európskej únii. Šamorín: Heuréka, 2007. 576 s. ISBN 978-80-89122-44-8

právnické osoby. Z tohto hľadiska sa považuje za potrebné poskytnutie špecifickej právnej ochrany aj nepodnikateľským právnickým osobám, vzhľadom k tomu že ide o neprofesionálov ktorí vstupujú do právnych vzťahov s profesionálmi (podnikateľmi) v pozícii slabšej strany.²⁷⁸

Záver

Problematika súkromnoprávnej ochrany spotrebiteľa patrí k témam ktoré sú často konfrontované s právnou teóriou ako aj praxou či už našou alebo európskou. Ochrana spotrebiteľa prešla v poslednom období mnohými zmenami. Globalizácia výroby, čoraz väčšia spotreba tovarov spojená s digitalizáciou a internetizáciou spoločnosti prístupnili na trh EU široký sortiment tovarov. Tento trend priniesol so sebou nové výzvy pre podnikateľov ale aj potrebu lepšie chrániť spotrebiteľa. Spotrebiteľská politika EU preto bude musieť v nasledujúcom období riešiť problémy, ktoré nie sú schopní vyriešiť jednotlivci sami. Modernizácia predpisov na ochranu spotrebiteľa, zlepšenie a zjednodušenie právneho prostredia prinesú so sebou transparentnejšie trhy, bezpečnejší tovar a služby. Spokojní spotrebiteľia by mali byť v nasledujúcom období cieľom európskej ale aj slovenskej spotrebiteľskej politiky.

Použitá literatúra

BĚLOHLÁVEK, A. Ochrana spotřebitelů v rozhodčím řízení, C.H.Beck, Praha 2012, ISBN 978-80-7179-297-0

DRGONCOVÁ, J. Spotřebitelské právo v Slovenskej republike a v Európskej Únii. Šamorín: Heuréka, 2007. ISBN 978-80-89122-44-8

DZUROVÁ, M. a kol. Ochrana spotrebiteľa. 1. vyd. Bratislava: Ekonóm, 2011. ISBN 978-80-225-3180-1

LAVICKÝ, P. Přehled judikatury ve věcech zásad soukromného práva, Praha ,Wolters Kluver, 2012, ISBN 978-80-7357-980-7

ONDŘEJ,J.a kol. Spotřebitelské smlouvy a ochrana spotřebitele , Ekonomické, právní a socialní aspekty, Praha: C.H.BECK 2013, ISBN: 978-80-7400-446-9

SIMAN, M; SLAŠŤAN, M; : Primárne právo európskej únie, Euroiuris, 3. vydanie, 2010, s. 816, ISBN: 978-80-89406-06-7

PROCHÁZKA R, a kol. Právo Európskej únie, Žilina , Poradca podnikateľa 2006, ISBN 978-80-8893-162-1

SUCHOŽA, J – HUSÁR, J. Obchodné právo, 1.vydanie, Bratislava, IURA EDITION 2009, ISBN 978-80-8078-290-0

²⁷⁸ BĚLOHLÁVEK , A. Ochrana spotřebitelů v rozhodčím řízení, C.H.Beck, Praha 2012, ISBN 978-80-7179-297-0

SUCHOŽA, J. a kol. Obchodný zákonník a súvisiace predpisy: komentár , Eurounion,2007
Bratislava, ISBN 9788088984986

MÁ BÝT OCHRANA OSOB PŘED KŘIVÝM OBVINĚNÍM ZAJIŠTOVÁNA INSTITUTY SOUKROMÉHO NEBO INSTITUTY VEŘEJNÉHO (TRESTNÍHO) PRÁVA?

JUDR. ANDREJ LOBOTKA

MASARYKOVA UNIVERZITA, PRÁVNICKÁ FAKULTA

KATEDRA TRESTNÍHO PRÁVA

Abstrakt

Příspěvek se snaží najít odpověď na otázku, zda by ochrana osob před křivým obviněním měla být i nadále zajišťována instituty veřejného (trestního) práva tak, jak se tomu dělo i doposud, nebo zda by trestný čin křivého obvinění měl být zrušen a ochrana osob před křivým obviněním by měla zajišťována instituty soukromého práva. K vytýčenému cíli se autor propracovává srovnáním základních argumentů zastánců obou stran.

Abstract

The paper tries to answer the question whether the protection of the individuals against the false accusations should continue to be provided by the public (criminal) law, as it has been so far, or whether the crime of false accusation should be revoked and the protection of the individuals against the false accusations should be provided through the civil law. The author gets to the answer via comparison of the basic arguments of the supporters of both sides.

Trestný čin křivého obvinění je součástí českého (a slovenského) právního systému již po dlouhou dobu. Byl upraven již v ustanovení § 209 zákona č. 117/1852 ř. z., o zločinech, přečinech a přestupcích.²⁷⁹ Následně jej bylo možné nalézt taky v dalších trestních zákonech, konkrétně v ustanovení § 162 zákona č. 86/1950 Sb., trestní zákon²⁸⁰,

²⁷⁹ § 209: „Kdo někoho pro nějaký naň vymyšlený zločin u vrchnosti udá, nebo takovým způsobem obviní, že by obvinění jeho dáti mohlo vrchnosti podnět k vyšetřování nebo alespoň k pátrání proti obviněnému, dopustí se zločinu utržení na cti.“

²⁸⁰ § 162: „(1) Kdo jiného lživě obviní z trestného činu v úmyslu dát podnět k jeho stíhání, bude potrestán odnětím svobody na jeden rok až pět let. (2) Odnětím svobody na pět až patnáct let bude pachatel potrestán a) jestliže čin uvedený v odstavci 1 může mít nebo má za následek značnou škodu, nebo b) je-li tu jiná zvláště přitěžující okolnost.“

ustanovení § 174 zákona č. 140/1961 Sb., trestní zákon²⁸¹ (na Slovensku samozřejmě ustanovení § 174 zákona č. 140/1961 Z. z., trestný zákon²⁸²).

V současnosti nalezneme trestný čin křivého obvinění v hlavě desáté zákona č. 40/2009 Sb., trestního zákoníku, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „trestní zákoník“) nesoucí název „*Trestné činy proti pořádku ve věcech veřejných*“. Křivé obvinění je pak upraveno v díle čtvrtém nazvaném „*Jiná rušení činnosti orgánů veřejné moci*“, konkrétně v ustanovení § 345.²⁸³

V slovenském právním řádu je trestný čin křivého obvinění v současnosti upraven v ustanovení § 345 zákona č. 300/2005 Zb., trestný zákon.²⁸⁴

Otázku, kterou si tento příspěvek pokládá, je, zda by ochrana osob před křivým obviněním měla být i nadále zajišťována instituty veřejného (trestního) práva tak, jak se tomu dělo i doposud (viz výše citované právní předpisy), nebo zda by trestný čin křivého obvinění měl být zrušen a ochrana osob před křivým obviněním by měla zajišťována pouze a výlučně instituty soukromého práva.

Proč trestní právo?

Odpověď na otázku položenou v nadpise podkapitoly by se dala shrnout do tří základních bodů - tří základních argumentů:

- a) potřeba ochrany každé osoby před lživými útoky na její práva, svobodu a čest, pokud jde o obvinění z trestného činu (směřujícího k trestnímu stíhání obviněného),**
- b) potřeba ochrany řádné činnosti státních orgánů,**
- c) existence „pojistky“ zabraňující zneužití institutu trestného činu křivého obvinění (je vyžadován přímý úmysl ve vztahu ke lživému obvinění).**

²⁸¹ § 174: „(1) Kdo jiného lživě obviní z trestného činu v úmyslu přivodit jeho trestní stíhání, bude potrestán odnětím svobody až na tři léta. (2) Odnětím svobody na tři léta až osm let bude pachatel potrestán, způsobí-li činem uvedeným v odstavci 1 značnou škodu nebo jiný zvlášť závažný následek.“

²⁸² § 174: „(1) Kto iného lživo obviní z trestného činu v úmysle privodiť jeho trestné stíhanie, potresce sa odňatím slobody až na tri roky. (2) Odňatím slobody na tri roky až osem rokov sa páchatel potresce, ak spôsobí činom uvedeným v odseku 1 značnú škodu alebo iný obzvlášť závažný následek.“

²⁸³ § 345: „(1) Kdo jiného lživě obviní z trestného činu, bude potrestán odnětím svobody až na dvě léta. (2) Kdo jiného lživě obviní z trestného činu v úmyslu přivodit jeho trestní stíhání, bude potrestán odnětím svobody až na tři léta. (3) Odnětím svobody na dvě léta až osm let bude pachatel potrestán, a) způsobí-li činem uvedeným v odstavci 1 nebo 2 značnou škodu, b) spáchá-li takový čin tiskem, filmem, rozhlasem, televizí, veřejně přístupnou počítačovou sítí nebo jiným obdobně účinným způsobem, c) spáchá-li takový čin v úmyslu jiného vážně poškodit v zaměstnání, narušit jeho rodinné vztahy nebo způsobit mu jinou vážnou újmu, d) spáchá-li takový čin v úmyslu zakrýt nebo zlehčit svůj vlastní trestný čin, nebo e) spáchá-li takový čin na jiném, který vůči němu plnil svoji povinnost vyplývající z jeho zaměstnání, povolání, postavení nebo funkce nebo uloženou mu podle zákona. (4) Odnětím svobody na tři léta až deset let bude pachatel potrestán, způsobí-li činem uvedeným v odstavci 1 nebo 2 škodu velkého rozsahu.“

²⁸⁴ § 345: „(1) Kto iného lživo obviní z trestného činu v úmysle privodiť jeho trestné stíhanie, potrestá sa odňatím slobody na jeden rok až päť rokov.(2) Odňatím slobody na tri roky až osem rokov sa páchatel potrestá, ak spácha čin uvedený v odseku 1 a) z osobitného motívu, alebo b) verejne. (3) Odňatím slobody na štyri roky až desať rokov sa páchatel potrestá, ak spácha čin uvedený v odseku 1 a spôsobí ním značnú škodu alebo iný obzvlášť závažný následek.“

Ad a) a b) Hlavním důvodem pro zachování stávající právní úpravy, tedy zachování trestného činu křivého obvinění v trestním zákoníku, je potřeba zajistit ochranu každé jednotlivé osoby před lživými útoky na její práva, svobodu a čest, pokud jde o obvinění z trestného činu (směřujícího k trestnímu stíhání obviněného) a ochranu řádné činnosti státních orgánů.

Objektem výše citovaného trestného činu křivého obvinění je totiž podle ustanovení § 345 odst. 1 trestního zákoníku především zájem na ochraně každé osoby před lživými útoky na její práva, svobodu a čest, pokud jde o obvinění z trestného činu. V odstavci 2 citovaného ustanovení je pak objekt trestného činu křivého obvinění představován zájmem na ochraně řádné činnosti státních orgánů a zájmem na ochraně občanů před lživými útoky na jejich práva, svobodu a čest, pokud jde o obvinění z trestného činu směřujícího k trestnímu stíhání obviněného.²⁸⁵

Trestní právo tudíž poskytuje ochranu osobě, která byla lživě obviněna²⁸⁶ z trestného činu (podle odstavce 1 ustanovení § 345) nebo osobě, která byla lživě obviněna z trestného činu v úmyslu přivodit její trestní stíhání²⁸⁷ (podle odstavce 2 ustanovení § 345). Tyto dvě základní skutkové podstaty jsou v poměru speciality - speciálním ustanovením je § 345 odst. 2, který je v podstatě samostatnou kvalifikovanou skutkovou podstatou.²⁸⁸ Obdobně se vyjádřil i Nejvyšší soud ČR ve svém usnesení ze dne 11. července 2012, č. j. 8 Tdo 749/2012: „*[T]restný čin křivého obvinění podle § 345 tr. zákoníku obsahuje dvě samostatné skutkové podstaty; ta, která je vyjádřena v odstavci 1, že se trestného činu křivého obvinění dopustí ten, kdo jiného lživě obviní z trestného činu, je samostatnou základní skutkovou podstatou. Podle § 345 odst. 2 tr. zákoníku se tohoto trestného činu dopustí ten, kdo jiného lživě obviní z trestného činu v úmyslu přivodit jeho*

²⁸⁵ ŠÁMAL, P. a kol. Trestní zákoník, 2. vydání, Praha: C. H. Beck, 2012, s. 3236.

²⁸⁶ Lživě obvinít znamená nepravdivě tvrdit, že jiný se dopustil jednání, které naplňuje skutkovou podstatu trestného činu. Je přitom nevýznamný motiv jednání pachatele a rovněž způsob provedení činu (tyto skutečnosti mohou ale být okolnostmi podmiňujícími použití vyšší trestní sazby podle odstavce 3). Lživé obvinění musí směřovat vůči určité osobě. Tato osoba nemusí být označena jménem. Stačí, je-li individualizována uvedením takových okolností, z nichž lze spolehlivě dovodit, o kterou osobu se jedná. (ŠÁMAL, P. a kol. Trestní zákoník, 2. vydání, Praha: C. H. Beck, 2012, s. 3237).

²⁸⁷ „*Obvinění zde spočívá v jednání pachatele, které může být podnětem k trestnímu stíhání konkrétní nevinné osoby. Zpravidla půjde o oznámení učiněné některému orgánu činnému v trestním řízení. Forma tohoto oznámení není rozhodná. Oznámení může být učiněno i zprostředkovaně sdělením jiným orgánům nebo osobám, jestliže tak pachatel jedná se záměrem, aby se touto cestou dostalo do rukou orgánů trestního řízení a stalo se podnětem k trestnímu stíhání lživě obviněné osoby. [...] Z hlediska naplnění znaků této skutkové podstaty je bez významu, zda osobě lživě obviněné bylo sděleno obvinění, nebo dokonce došlo k jejímu odsouzení, nebo věc byla orgánem trestního řízení odložena, protože křivému obvinění neuvěřil. Stačí, že pachatel jiného lživě obvinil v úmyslu přivodit jeho trestní stíhání. [...] Trestním stíháním je řízení podle trestního řádu, jehož účelem je náležitě zjistit trestné činy a jejich pachatele podle zákona spravedlivě potrestat. Začíná vydáním usnesení o zahájení trestního stíhání podle § 160 odst. 1 TrŘ a končí právní mocí rozsudku nebo jiného rozhodnutí orgánu činného v trestním řízení ve věci samé (srov. § 12 odst. 10 TrŘ).*“ (ŠÁMAL, P. a kol. Trestní zákoník, 2. vydání, Praha: C. H. Beck, 2012, s. 3237 - 3238.)

²⁸⁸ ŠÁMAL, P. a kol. Trestní zákoník, 2. vydání, Praha: C. H. Beck, 2012, s. 3236

trestní stíhání, a z hlediska této její povahy jde o samostatnou skutkovou podstatu kvalifikovanou, tedy nikoli základní. Jedná se o odlišnou legislativní techniku, než která je jinak v trestním zákoníku obvyklá (obdobný způsob srovnej též u § 140 odst. 1, 2 tr. zákoníku), neboť neodkazuje na odstavec 1, ale jeho text znovu opakuje kdo jiného lživě obviní z trestného činu a doplňuje jej slovy v úmyslu přivodit jeho trestní stíhání. Z uvedeného je patrné, že odlišení mezi těmito skutkovými podstatami spočívá v tom, zda pachatel lživým obviněním úmyslně směřoval k tomu, aby tomu, koho křivě obviňuje, přivodil trestní stíhání (odstavec 2), anebo tak činil bez tohoto záměru jen s vědomím, že tvrdí, že se jiný dopustil jednání naplňujícího skutkovou podstatu některého trestného činu (odstavec 1).“

Ad c) Argumentem obhajujícím zachování trestněprávní úpravy je i tvrzení, že v právním řádu existuje určitá „pojistka“ zabraňující zneužití institutu trestného činu křivého obvinění. Touto pojistkou je požadavek přímého úmyslu pachatele ve vztahu ke lživému obvinění. Pachatel trestného činu křivého obvinění si tedy musí být nepravdivosti obvinění vůči určité osobě vědom, a proto chce tuto danou osobu lživě obvinít.²⁸⁹ Proto i podle judikatury platí, že při posuzování viny pachatele trestného činu křivého obvinění se nestačí zabývat pouze otázkou, zda osoba, kterou pachatel obvinil, skutečně spáchala trestný čin, případně zda byla pro něj stíhána a odsouzena. Orgány činné v trestním řízení musí zároveň prokázat, že si pachatel trestného činu křivého obvinění byl vědom skutečnosti, že obviňuje jinou osobu nepravdivě – lživě (srov. R 63/1991).²⁹⁰

Proč soukromé právo?

Výše uvedené důvody obhajující potřebu ochrany osob před křivým obviněným prostřednictvím trestního práva je nutné konfrontovat s důvody hájícími potřebu zrušení trestného činu křivého obvinění a zavedení čistě soukromoprávní formy ochrany osob před křivým obviněním:

- a) ochranu každé osoby před lživými útoky je možné zajistit i instituty soukromého práva,**
- b) existence veřejného zájmu představovaného potřebou, aby občané spolupracovali s orgány činnými v trestním řízení,**
- c) existence případů, kdy došlo k selhání „pojistky“,**
- d) „Komu má daný institut skutečně sloužit?“,**
- e) svoboda projevu.**

Ad a) Prvním důležitým argumentem pro změnu současného právního stavu, který musí bezesporu zaznít, je argument stojící na tvrzení, že ochranu každé osoby před lživými útoky na její práva, svobodu a čest, pokud jde o obvinění z trestného činu (směřujícího k

²⁸⁹ ŠÁMAL, P. a kol. Trestní zákoník, 2. vydání, Praha: C. H. Beck, 2012, s. 3236 - 3237.

²⁹⁰ ŠÁMAL, P. a kol. Trestní zákoník, 2. vydání, Praha: C. H. Beck, 2012, s. 3236 - 3237.

trestnímu stíhání obviněného) by bylo možné bez sebevětších problémů zajistit i (pouze) instituty soukromého práva.

Ad b) Dále je potřeba upozornit na skutečnost, že výše popsaná potřeba ochránit poškozeného a jeho práva, svobody a čest se v případě trestného činu křivého obvinění dostává do příkrého rozporu s veřejným zájmem představovaným potřebou, aby občané spolupracovali s orgány činnými v trestním řízení. V každé společnosti totiž existuje veřejný zájem na tom, aby občané úzce spolupracovali s policejními orgány a nahlašovali trestnou činnost.

„[J]sou to právě občané, kdo v demokratickém systému hraje ústřední roli z hlediska fungování systému kontroly kriminality. Pokud neoznamují delikty, jichž se stali obětí nebo svědkem, případně nespolupracují při vyšetřování a prokazování trestné činnosti, je celkový chod justičního systému prakticky nemožný.“²⁹¹

Stát tudíž nemůže na jedné straně požadovat po občanech, aby oznamovali své podezření ze spáchání trestné činnosti a zároveň je pak odsuzovat za spáchání trestného činu křivého obvinění, pokud se dopustí omylu ve snaze pomoci policejním orgánům v dopadení pachatele trestného činu, tedy pokud se při oznámení svého podezření ze spáchání trestné činnosti zmýlí.

Ad c) Co se týče „pojistky proti zneužití“ institutu trestného činu křivého obvinění, praxe ukazuje, že soudy na základě zásady volného hodnocení důkazů někdy dospějí k závěru, že požadavek přímého úmyslu byl naplněn, a to navzdory skutečnosti, že takovýto závěr, včetně jeho odůvodnění, je objektivně v rozporu se základy logického myšlení. Takovéto tvrzení je určitě „chozením po tenkém ledě“, avšak jak ukazuje praxe, je oprávněné. Od soudů totiž v rozsudcích občas nalezneme taková odůvodnění naplnění požadavku přímého úmyslu jako např.: *„...obsah trestního oznámení je natolik absurdní, že obviněný věděl, že je nepravdivé...“²⁹²*, nebo: *„[v] trestním oznámení byly rozvedeny skutečnosti, které ani nemohly odpovídat pravdě...“²⁹³* V obou případech soudy nijak více naplnění požadavku přímého úmyslu neodůvodnily (to ani nebylo možné, jelikož stání zastupitelství žádné důkazy neposkytlo), vyšly pouze ze svého subjektivního hodnocení absurdnosti podaného trestního oznámení.

Navíc nařčení ze spáchání trestného činu křivého obvinění či pomluvy²⁹⁴ je velmi často používáno jak proti novinářům, tak proti občanům, kteří se odváží kritizovat zástupce rozličných institucí.²⁹⁵

²⁹¹ TOMÁŠEK, J. Veřejnost a kriminalita [online]. In Scheinost M. a kol. Kriminalita očima kriminologů. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2010, s. 205. [cit. 5. 5. 2014]. Dostupné z [www: http://www.ok.cz/iksp/docs/371.pdf](http://www.ok.cz/iksp/docs/371.pdf).

²⁹² Rozsudek Krajského soudu v Ostravě, sp. zn. 4 Tdo 208/2014.

²⁹³ Rozsudek Okresního soudu ve Frýdku-Místku, sp. zn. 3 T 234/2012.

²⁹⁴ Ustanovení upravující trestný čin pomluvy (§ 184) obdobně jako ustanovení upravující trestný čin křivého obvinění poskytuje ochranu cti a dobré pověsti člověka. § 184 trestního zákoníku však tuto ochranu poskytuje v širším rozsahu. Zatímco pachatel křivého obvinění lživě obviňuje jiného z trestného činu, což

Ad d) Vystává zároveň veřejností často diskutovaná otázka, k ochraně kterých osob má institut trestného činu křivého obvinění (a trestný čin pomluvy) sloužit. Skutečně stát považuje zásah do sféry jiné osoby spočívající ve lživém útoku na její práva, svobody a čest za natolik závažný, že musí být sankcionován trestním právem, protože jiný než trestněprávní postih by nepostačoval? Nebo má toto ustanovení poskytovat pouze účelovou ochranu určitým „vyvoleným“ osobám?

“V původním návrhu nového trestního zákoníku, který platí od roku 2010, pomluva chyběla. Politikové si ale, jak vzpomíná hlavní autor zákoníku Pavel Šámal, její návrat hned v počátcích parlamentního vyjednávání vyžádali. Důvody měli různé. Marek Benda (ODS) argumentoval tím, že v zákoníku zůstávají „rasistické“ verbální trestné činy a nebylo by systémové chránit jen skupiny obyvatel, a pomluveného jednotlivce nikoliv. Jeroným Tejc (ČSSD) zase vysvětloval, že česká společnost je nevyspělá, civilní soudy pracují pomalu a elektronická média se nerada omlouvají. Šámal tvrdí, že pomluvu z návrhu vypustil hlavně proto, aby rozvířil diskusi. Sám zastává názor, že „trestní právo by mělo zasahovat jen do těch oblastí, kde je to naprosto nezbytné“ a pomluva je podle něj řešitelná civilními prostředky. Za jednoznačného odpůrce pomluvy se ale nepovažuje: „I názory druhé strany mají své ratio. Je to strašně složitý problém, stejně jako třeba pohled na potraty či eutanazii. Nejde o absolutní pravdu, jde spíš o to, kam společnost směřuje, co cítí, co akceptuje a co už ne.“²⁹⁶

Tvrzení, že ustanovení § 345 trestního zákoníku má fungovat pouze jako příp. ochrana pro určité osoby, je možné podpořit i rozhodnutím Nejvyššího soudu ČR, podle něž si určité úřední osoby zasluhují větší ochranu, než osoby „neúřední“. V usnesení ze dne 12. prosince 2012, č. j. 3 Tdo 1484/2012-32, soud jednoznačně řekl, že skutečnost, že poškozená osoba působí ve veřejné správě či vykonává soudní moc, může v konkrétním případě zvyšovat intenzitu společenské škodlivosti, protože veřejnost reaguje mnohem citlivěji na protiprávní jednání úředních osob. Přitom se domnívám, že naopak u osob působících ve veřejné správě či vykonávajících soudní moc je větší veřejný zájem, aby došlo k odhalení případné trestné činnosti, které se dopouštějí, což je v příkrém rozporu s rozhodnutím Nejvyššího soudu ČR, které v konečném důsledku poskytuje v praxi těmto osobám větší ochranu (případný oznamovatel trestné činnosti si tak pečlivě zváží, zda by

může být podkladem k trestnímu stíhání nevinné osoby, pachatel pomluvy o jiném sděluje nepravdivý údaj, který ohrožuje jeho čest a dobrou pověst, avšak nevyvolává nebezpečí trestního stíhání - tento nepravdivý údaj se tedy netýká možného porušení trestněprávních předpisů, ale může se týkat porušení jiných norem (etických, morálních...). (ŠÁMAL, P. a kol. Trestní zákoník, 2. vydání, Praha: C. H. Beck, 2012, s. 1827.)

²⁹⁵ Nový trestní zákoník zůstává nástrojem proti svobodě slova. Liga lidských práv [online]. In Liga lidských práv [cit. 7. 5. 2014]. Dostupné z: <http://llp.cz/2010/01/novy-trestni-zakonik-zustava-nastrojem-proti-svobode-slova/>.

²⁹⁶ DRCHAL, V. Pomluva je paragraf elit [online]. In Férová justice [cit. 5. 5. 2014]. Dostupné z: <http://ferovajustice.cz/aktuality/pomluva-je-paragraf-elit-2750.html>.

se nemohl vystavit trestnímu stíhání a případnému trestu, který by mohl být o to přísnější, že se trestní oznámení týkalo úřední osoby).

Ad e) Existence trestného činu křivého obvinění (a trestného činu pomluvy) samozřejmě nepřímo omezuje i svobodu projevu, kdy každá osoba tuto svobodu využívající musí neustále mít na zřeteli, že její jednání může být příp. kvalifikováno jako trestný čin. Právě z tohoto důvodu Výbor OSN pro lidská práva doporučil ve svém General comment No. 34, aby jednotlivé státy přistoupily k dekriminalizaci pomlouvačných trestných činů, a v případě, že se tak nestane, tak aby trestní odpovědnost byla uplatňována pouze u nejvážnějších případů, přičemž však trest odnětí svobody by neměl připadat do úvahy nikdy, ať už ve formě podmíněné nebo nepodmíněné.²⁹⁷ Toto doporučení je prozatím v české i slovenské právní úpravě ignorováno.

Kam dále?

D. Zahumenský k otázce aplikace trestního práva v případě trestných činů pomluvy a křivého obvinění uvádí: „V naší zemi je bohužel velmi rozšířena představa, že vše je možné řešit trestním řízením. Začíná to podáváním trestních oznámení ve zcela neodůvodněných případech, kde velmi špatný příklad předvádějí také naši politici. Ještě více je ovšem na pováženou, že ani taková trestní oznámení nebývají ihned odložena a horliví policisté a státní zástupci jejich prověřováním tráví desítky hodin svého času. I proto je zapotřebí postavit mantinely trestního práva tak, aby trestní právo chránilo oběti a ne, aby bylo nástrojem proti investigativním žurnalistům nebo občanům, kteří se odváží upozornit na nepravosti.“²⁹⁸

„Existují státy, kde tento paragraf neexistuje a proti pomluvám se postižení brání civilními žalobami. Tradičně mezi ně patří anglosaské země, ale přidaly se třeba Arménie, Bosna, Kypr, Gruzie či Ukrajina.“²⁹⁹ Pomlouvačné trestné činy jsou naopak značně zneužívány zejména v Africe (nejvíce v Angole).³⁰⁰ African Commission on Human and Peoples' Rights dokonce přijala Resolution on Repealing Criminal Defamation Laws in Africa, v níž se signatáři zavázali ke zrušení pomlouvačných trestných činů.³⁰¹

²⁹⁷ UN Human Rights Committee. General comment No. 34. Geneva, 2011, p. 12.

²⁹⁸ Nový trestní zákoník zůstává nástrojem proti svobodě slova. Liga lidských práv [online]. In Liga lidských práv [cit. 7. 5. 2014]. Dostupné z: <http://llp.cz/2010/01/novy-trestni-zakonik-zustava-nastrojem-proti-svobode-slova/>.

²⁹⁹ DRCHAL, V. Pomluva je paragraf elit [online]. In Férová justice [cit. 5. 5. 2014]. Dostupné z: <http://ferovajustice.cz/aktuality/pomluva-je-paragraf-elit-2750.html>.

³⁰⁰ Memorandum on Human Rights Priorities for the European Union-Africa Summit. Human Rights Watch [online]. In hrw.org [cit. 27. 5. 2014]. Dostupné z: http://www.hrw.org/sites/default/files/related_material/2014_HRWmemo_%20EUAfricaSummit.pdf.

³⁰¹ 169: Resolution on Repealing Criminal Defamation Laws in Africa. African Commission on Human and Peoples' Rights [online]. In African Commission on Human and Peoples' Rights [cit. 25. 5. 2014]. Dostupné z: <http://www.achpr.org/sessions/48th/resolutions/169/>.

Trestný čin pomluvy a trestný čin křivého obvinění jsou v českém prostředí často brány jako relikty minulosti. Domnívám se, že v minulosti by měly i zůstat a neměly by být nadále součástí platného českého právního řádu. Veřejný zájem představován potřebou, aby občané spolupracovali s orgány činnými v trestním řízení, tedy aby např. nahlašovali trestnou činnost, je rozhodující a neměl by být ohrožen kriminalizací případné snahy určitých jedinců křivě obvinít jinou osobu (zásah do práv poškozeného, oběti, vyvolaný takovýmto činem, nedosahuje takové intenzity, aby bylo potřebné uplatňovat u pachatele trestní odpovědnost). Domnívám se, že v případě lživého obvinění postačuje uplatnění odpovědnosti podle občanského práva a satisfakcí poškozeného by mělo být pouze přiznání odškodnění za materiální a imateriální újmu vzniklou v souvislosti s takovýmto obviněním občanskoprávní cestou. Další trestání pachatele považuji vzhledem k nedostatečné společenské škodlivosti tohoto činu za nejen zbytečné, ale navíc i kontraproduktivní s ohledem na výše popsanou potřebu spolupráce občanů s orgány činnými v trestním řízení.

Použitá literatura

DRCHAL, V. Pomluva je paragraf elit [online]. In Férová justice [cit. 5. 5. 2014]. Dostupné z: <http://ferovajustice.cz/aktuality/pomluva-je-paragraf-elit-2750.html>.

ŠÁMAL, P. a kol. Trestní zákoník, 2. vydání, Praha: C. H. Beck, 2012, 3614 s.

TOMÁŠEK, J. Veřejnost a kriminalita [online]. In Scheinost M. a kol. Kriminalita očima kriminologů. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2010, s. 205. [cit. 5. 5. 2014]. Dostupné z: <http://www.ok.cz/iksp/docs/371.pdf>.

Nový trestní zákoník zůstává nástrojem proti svobodě slova. Liga lidských práv [online]. In Liga lidských práv [cit. 7. 5. 2014]. Dostupné z: <http://llp.cz/2010/01/novy-trestni-zakonik-zustava-nastrojem-proti-svobode-slova/>.

Memorandum on Human Rights Priorities for the European Union-Africa Summit. Human Rights Watch [online]. In hrw.org [cit. 27. 5. 2014]. Dostupné z: http://www.hrw.org/sites/default/files/related_material/2014_HRWmemo_%20EUAfrica_Summit.pdf

UN Human Rights Committee. General comment No. 34. Geneva, 2011, 13 p.

Resolution on Repealing Criminal Defamation Laws in Africa. African Commission on Human and Peoples' Rights [online]. In African Commission on Human and Peoples' Rights [cit. 25. 5. 2014]. Dostupné z: <http://www.achpr.org/sessions/48th/resolutions/169/>.

OCHRANA OBETÍ TRESTNÝCH ČINOV V EURÓPSKEJ ÚNII

MGR. PETER MÚKERA

PANEURÓPSKA VYSOKÁ ŠKOLA, FAKULTA PRÁVA

ÚSTAV VEREJNÉHO PRÁVA

Abstrakt

Príspevok sa zaoberá problematikou ochrany obetí trestných činov v Európskej únii. Autor zameriava svoju pozornosť najmä na aktivity Európskej únie týkajúce sa ochrany obetí trestných činov. Analyzuje najvýznamnejšie právne nástroje Európskej únie, ktoré regulujú problematiku ochrany obetí trestných činov.

Abstract

The article deals with the protection of crime victims in the European Union. The author focuses the attention in particular to the activities of the European Union relating to the protection of crime victims. He analyses the most important legal instruments of the European Union, which regulate the issue of protection of crime victims.

Úvod

Téma ochrany obetí trestných činov sa stala predmetom politického a akademického záujmu až v osemdesiatich rokoch minulého storočia, a to najmä v súvislosti so vzostupom uplatňovania prvkov restoratívnej (obnovujúcej) justície v trestnom práve. Do tejto doby bola téma ochrany obetí trestných činov na pokraji záujmu. Prvé iniciatívy k posilneniu ochrany obetí trestných činov vyšli z medzinárodných organizácií, na ktorých pôde boli prijaté aj viaceré medzinárodné dokumenty, ktoré majú za cieľ harmonizáciu vnútroštátnych právnych úprav v oblasti postavenia obetí trestných činov, ich odškodňovania a pomoci obetiam trestných činov. Ide predovšetkým o dokumenty, ktoré boli prijaté na pôde Organizácie spojených národov (ďalej len „OSN“), Rady Európy a Európskej únie (ďalej len „EÚ“).

Z dokumentov OSN týkajúcich sa ochrany obetí možno spomenúť najmä Deklaráciu základných princípov spravodlivosti pre obeť trestných činov a zneužitia moci³⁰² z roku 1985, ktorá je považovaná za Magnu chartu obetí trestných činov, pretože stanovila minimálny štandard pre zaobchádzanie s obeťami trestných činov. Z dokumentov Rady Európy, ktoré sa týkajú obetí trestných činov, možno uviesť viaceré

³⁰² Declaration of Basic Principles of Justice for Victims of Crime and Abuse of Power. United Nations, General Assembly A/RES/40/34.

rezolúcie či odporúčania, ako napr. Rezolúciu Výboru ministrov Rady Európy č. (77) 27 o odškodňovaní obetí trestných činov³⁰³, Odporúčanie č. R (85) 11 o postavení obeť v rámci trestného práva a trestného konania³⁰⁴ a Odporúčanie č. (2006) 8 o pomoci obetiam trestných činov³⁰⁵. Za najvýznamnejší dokument prijatý Radou Európy, ktorý sa týka ochrany obetí trestných činov, možno považovať Európsky dohovor o odškodňovaní obetí násilných trestných činov³⁰⁶. Dohovor ako právne záväzný nástroj Rady Európy stanovil minimálny štandard pre odškodňovanie obetí násilných trestných činov.

Problematikou ochrany obetí trestných činov sa EÚ zaoberá od osemdesiatich rokov minulého storočia. Za prvý počin v tejto oblasti možno považovať Rezolúciu o odškodňovaní obetí násilných činov³⁰⁷, ktorú prijal Európsky parlament v roku 1981. Európsky parlament touto rezolúciou zdôraznil, že je povinnosťou každého spoločenstva poskytovať pomoc obetiam násilných trestných činov, a zároveň vyzval Európsku komisiu, aby predložila návrh smernice, ktorá stanoví minimálne kritéria pre poskytnutie finančného odškodnenia obetiam násilných trestných činov alebo rodinným príslušníkom obetí.

Problematika ochrany obetí trestných činov sa v EÚ opäť stala aktuálnou po prijatí Amsterdamskej zmluvy³⁰⁸ v roku 1997. Po jej prijatí bol v roku 1998 na základe výzvy Európskej rady prijatý Akčný plán Rady a Komisie pre čo najlepšie vykonávanie ustanovení Amsterdamskej zmluvy na priestor slobody, bezpečnosti a spravodlivosti, tzv. Viedenský akčný plán³⁰⁹, ktorým sa odporučilo vypracovať komparatívnu štúdiu so zameraním na možnosti a spôsoby odškodňovania obetí trestných činov v rámci EÚ. Následne Komisia v roku 1999 zverejnila správu s názvom Obete trestných činov v Európskej únii: úvahy

³⁰³ Resolution (77) 27 of the Committee of Ministers of the Council of Europe on the compensation of victims of crime, (Adopted by the Committee of Ministers on 28 September 1977, at the 275th meeting of the Ministers' Deputies).

³⁰⁴ Recommendation No. R (85) 11 of the Committee of Ministers to Member States on the Position of the Victim in the Framework of Criminal Law and Procedure (Adopted by the Committee of Ministers in 28 June 1985 at the 387th meeting on the Ministers' Deputies).

³⁰⁵ Recommendation Rec (2006) 8 of the Committee of Ministers to member states on assistance to crime victims (Adopted by the Committee of Ministers on 14 June 2006 at the 967th meeting of the Ministers' Deputies).

³⁰⁶ Európsky dohovor o odškodňovaní obetí násilných trestných činov bol 24. novembra 1983 v Štrasburgu otvorený na podpis. Za Slovenskú republiku bol dohovor podpísaný 14. decembra 2006. Po vyslovení súhlasu Národnej rady Slovenskej republiky s dohovorom a jeho následnej ratifikácii prezidentom Slovenskej republiky bol dohovor publikovaný pod č. 162/2009 Z.z. s účinnosťou od 1. júla 2009.

³⁰⁷ RESOLUTION ON COMPENSATION FOR VICTIMS OF ACTS OF VIOLENCE, Úradný vestník ES C 77, 06/04/1981, s. 77.

³⁰⁸ Treaty of Amsterdam amending the Treaty on European Union, the Treaties establishing the European Communities and certain related acts, Úradný vestník ES C 340, 10.11.1997, s. 1-144.

³⁰⁹ Action Plan of the Council and the Commission on how best to implement the provisions of the Treaty of Amsterdam on an area of freedom, security and justice – Text adopted by the Justice and Home Affairs Council of 3 December 1998, Úradný vestník ES C 19, 23/01/1999, s. 1-15.

o štandardoch a krokoch³¹⁰, ktorá sa zaoberala problematikou ochrany, postavenia a odškodňovania obetí trestných činov. Táto správa sa stala podkladom pre diskusiu na zasadnutí Európskej rady konanej v októbri roku 1999 v Tampere. Na základe tejto správy Európska rada v bode 32 záverov tohto zasadnutia vyzvala k vypracovaniu minimálnych štandardov na ochranu obetí trestných činov týkajúcich sa najmä prístupu obetí trestných činov k spravodlivosti a ich práva na odškodnenie vrátane náhrady súdnych trov. Okrem toho vyzvala k vytvoreniu národných programov na financovanie štátnych a mimovládnych opatrení na pomoc obetiam a na ich ochranu.³¹¹

Rámcové rozhodnutie Rady o postavení obetí v trestnom konaní

V nadväznosti na závery zasadnutia Európskej rady v Tampere bol v roku 2000 predložený návrh Rámcového rozhodnutia o postavení obetí v trestnom konaní.³¹² Na základe tohto návrhu bolo v marci roku 2001 prijaté Rámcové rozhodnutie Rady 2001/220/SVV z 15. marca 2001 o postavení obetí v trestnom konaní³¹³ (ďalej len „Rámcové rozhodnutie“), ktorého cieľom je poskytnúť obetiam trestných činov čo najlepšiu právnu ochranu a ochranu ich záujmov bez ohľadu na to, v ktorom členskom štáte sa nachádzajú. Na základe Rámcového rozhodnutia³¹⁴ musia členské štáty prispôbiť svoje vnútroštátne právne predpisy.

Podľa Rámcového rozhodnutia je nevyhnutné k potrebám obetí pristupovať komplexným, koordinovaným spôsobom, aby sa predišlo prijímaniu čiastočných a nedôsledných riešení, ktoré by mohli obeti spôsobiť sekundárnu viktimizáciu. Z tohto dôvodu sa Rámcové rozhodnutie neobmedzuje len na riešenie otázky ochrany záujmov obetí v trestnom konaní, ale upravuje aj určité opatrenia, ktorých cieľom je zabezpečiť obetiam pomoc a zmierniť následky trestného činu. Rovnako je nevyhnutné zblížiť pravidlá a prax týkajúcu sa postavenia a základných práv obetí s osobitným zreteľom na rešpektovanie dôstojnosti obetí, na ich právo poskytnúť a dostať informácie, právo pochopiť a byť pochopený, právo byť chránený v rôznych štádiách súdneho konania

³¹⁰ Crime Victims in the European Union: Reflections on Standards and Action. Brusel. 28.05.1999, COM (1999) 349 final.

³¹¹ TAMPERE EUROPEAN COUNCIL 15 AND 16 OCTOBER 1999 - PRESIDENCY CONCLUSIONS, [cit. 2014-05-23]. Dostupné na internete: < http://www.europarl.europa.eu/summits/tam_en.htm>.

³¹² Initiative of the Portuguese Republic with a view to adopting a Council Framework Decision on the standing of victims in criminal procedure, Úradný vestník ES C 243, 24/08/2000, s. 4-8.

³¹³ Úradný vestník ES L 82, 22.3.2001, s. 1-4, mimoriadne vydanie v slovenskom jazyku: kapitola 19 zväzok 4, s. 72-75.

³¹⁴ Rámcové rozhodnutia sú pre členské štáty záväzné čo do výsledku, ktorý sa má podľa rámcového rozhodnutia dosiahnuť, pričom voľba foriem a prostriedkov na dosiahnutie výsledku sa ponecháva vnútroštátnym orgánom členského štátu. Rámcové rozhodnutia nemajú priamy účinok.

a právo na poskytnutie podpory za znevýhodnenie žiť v inom členskom štáte, ako v ktorom bol trestný čin spáchaný.³¹⁵

Rámcové rozhodnutie považuje za obeť fyzickú osobu, ktorá utrpela ujmu, vrátane fyzického a psychického poškodenia, emocionálneho utrpenia, ekonomickej straty, priamo spôsobenú konaním alebo nekonaním, ktoré je porušením trestného práva členských štátov. Obeťou sa teda v zmysle tohto Rámcového rozhodnutia rozumie iba fyzická osoba, a nie právnická osoba alebo štát. Túto skutočnosť potvrdil aj Európsky súdny dvor v rozsudku vo veci Dell'Orto³¹⁶, kde konštatoval, že pojem obeť v zmysle tohto Rámcového rozhodnutia nezahŕňa právnické osoby, ktoré utrpeli ujmu priamo spôsobenú konaním alebo nekonaním porušujúcim trestné právo členského štátu.

Rámcové rozhodnutie stanovuje členským štátom povinnosti, medzi ktoré patrí:

- zabezpečiť rešpektovanie dôstojnosti obetí a uznania ich práv a oprávnených nárokov najmä v trestnom konaní – obetiam je potrebné zabezpečiť reálne a primerané postavenie v trestnoprávnom systéme členských štátov;
- zabezpečiť obeti právo vyjadriť svoje názory a predložiť dôkazy – v rámci uplatnenia tohto práva je potrebné prijať opatrenia, aby príslušné orgány vypočúvali obeť iba v miere nevyhnutnej pre účely trestného konania;
- zabezpečiť obeti právo na informácie – obetiam je potrebné zabezpečiť také podmienky, aby už od prvého kontaktu s orgánmi činnými v trestnom konaní mali prístup k informáciám, ktoré sú podstatné pre ochranu ich záujmov, a to všetkými vhodnými prostriedkami, a pokiaľ je to možné v jazykoch, ktorým bežne rozumejú. Členské štáty sú povinné obetiam zabezpečiť, ak si to želajú, aby boli priebežne informované o výsledku ich trestného oznámenia, o podstatných skutočnostiach, ktoré im umožnia v prípade trestného stíhania vedieť o trestnom konaní vedenom proti osobám stíhaným pre trestné činy, ktoré sa ich dotýkajú, s výnimkou prípadov, keď by riadne prejednávanie prípadu mohlo byť nepriaznivo ovplyvnené, a o rozhodnutí súdu. Ďalej je potrebné zabezpečiť, aby boli obeť informované o prepustení osoby, ktorá je stíhaná alebo odsúdená za trestný čin, ak by im mohlo hroziť nebezpečenstvo po prepustení takejto osoby;
- zabezpečiť obeti právo na právnu pomoc – obetiam je potrebné zabezpečiť, aby mali v opodstatnených prípadoch bezplatný prístup k poradenstvu (k akémukoľvek druhu poradenstva okrem právneho poradenstva alebo právnej pomoci) týkajúcom sa ich postavenia v konaní, prípadne aj k právnej pomoci, pokiaľ by mohli mať postavenie strany v trestnom konaní;

³¹⁵ Růžička, M., Púry, F., Zezulová, J. *Poškozený a adhezní řízení v České republice*. 1. vyd. Praha : C. H. Beck, 2007. s. 53.

³¹⁶ Vec C-467/05: Rozsudok Súdneho dvora (tretia komora) z 28. júna 2007 (návrh na začatie prejudiciálneho konania, ktorý podal Tribunale di Milano – Taliansko) – trestné konanie proti Giovanni Dell'Orto, Úradný vestník EÚ C 199, 25.8.2007, s. 9-9.

- zabezpečiť obeti právo na náhradu nákladov trestného konania (bezplatné zastúpenie v trestnom konaní) – ak ide o náklady, ktoré vznikli obetiam v súvislosti s ich účasťou na trestnom konaní, je povinnosťou členského štátu poskytnúť obetiam, ktoré majú postavenie strany alebo svedkov, možnosť náhrady týchto nákladov;
- zabezpečiť obeti právo na ochranu súkromia a ochranu pred pomstou a zastrašovaním – členské štáty sú povinné zabezpečiť vhodnú úroveň ochrany obetiam, ich rodinám alebo osobám v podobnom postavení ako rodinní príslušníci, najmä pokiaľ ide o ich bezpečnosť a ochranu ich súkromia, ak príslušné orgány usúdia, že existuje vážne riziko odplaty alebo spoľahlivý dôkaz o vážnom úmysle narušiť ich súkromie. S týmto je spojený záväzok štátov prijať v rámci súdneho konania vhodné opatrenia na ochranu súkromia a fotografického zobrazenia obetí, ich rodiny alebo osôb v podobnom postavení ako rodinní príslušníci. Ďalej je potrebné zabezpečiť, aby sa zamedzilo kontaktu medzi obeťami a páchatelmi v budove súdu, pokiaľ to trestné konanie vyžaduje. Z tohto dôvodu by mali členské štáty zabezpečiť, aby budovy súdov mali samostatné čakárne pre obeť;
- zabezpečiť obeti právo na odškodnenie – obeť trestného činu má nárok, aby bolo v primeranej lehote v priebehu trestného konania vydané rozhodnutie o odškodnení zo strany páchatela, okrem určitých prípadov, keď vnútroštátne právo stanovuje odškodnenie, ktoré sa má priznať iným spôsobom. Členské štáty sú povinné prijať nevyhnuté opatrenia podporujúce páchatela, aby poskytol obeť primerané odškodnenie. Majetok obeti, ktorý bol zabavený v priebehu trestného konania, sa jej musí bezodkladne vrátiť, pokiaľ nie je nevyhnutne potrebný na účely trestného konania;
- podporovať neformálne riešenie sporu, resp. mediáciu v trestných veciach - členským štátom sa ukladá podporovať mediáciu v trestných veciach pri trestných činoch, ktoré považuje za vhodné pre takýto druh opatrenia. Členské štáty majú ďalej zabezpečiť zohľadnenie každej dohody medzi obeťou a páchatelom, ktorá sa dosiahla pri mediácii v trestných veciach;
- zabezpečiť práva obeti s trvalým bydliskom v inom členskom štáte – pokiaľ má obeť trestného činu trvalé bydlisko v inom členskom štáte, ako v ktorom došlo k trestnému činu, je potrebné zabezpečiť, aby príslušné orgány mohli urobiť vhodné opatrenia na zmiernenie hroziacich ťažkostí, najmä pokiaľ ide o organizáciu konania. Ďalej je potrebné zabezpečiť, aby obeť trestného činu, ku ktorému došlo v inom členskom štáte, ako v ktorom má trvalé bydlisko, mohla podať trestné oznámenie príslušným orgánom štátu, kde má trvalé bydlisko, pokiaľ to nemohla urobiť v členskom štáte, kde bol trestný čin spáchaný, alebo pokiaľ to v prípade závažnejšieho trestného činu nechcela urobiť;

- podporovať špecializované služby a organizácie na pomoc obetiam – členským štátom sa ukladá podporovať tieto služby a organizácie buď poskytovaním špeciálne vyškoleného personálu v rámci svojich verejných služieb, alebo formou uznania a financovania organizácií na pomoc obetiam;
- zabezpečiť odborný výcvik osôb, ktoré sa podieľajú na konaní alebo sú inak v kontakte s obeťami (najmä policajtov a právnych zástupcov);
- podporovať v rámci celého konania vytváranie nevyhnutných podmienok pre zamedzenie sekundárnej viktimizácie a vystavenie obetí zbytočnému tlaku – najmä je potrebné zaručiť obetiam správne prvé prijatie a vytvoriť v príslušných priestoroch (súdy, policajné stanice, priestory organizácií na pomoc obetiam) vhodné podmienky zodpovedajúce ich situácií).

V zmysle čl. 17 Rámcového rozhodnutia mali členské štáty povinnosť transponovať toto Rámcové rozhodnutie do vnútroštátneho práva s výnimkou čl. 5, 6 a 10 najneskôr do 22. marca 2002. Do slovenského právneho poriadku bolo Rámcové rozhodnutie transponované novelou Trestného poriadku č. 141/1961 Zb. vykonanou zákonom č. 403/2004 Z.z. o európskom zatýkacom rozkaze a o zmene a doplnení niektorých zákonov. Predmetné Rámcové rozhodnutie bolo neskôr implementované do rekodifikovaného Trestného poriadku č. 301/2005 Z.z.

V súvislosti s implementáciou Rámcového rozhodnutia do vnútroštátneho práva členských štátov možno poukázať na správu Komisie z roku 2009³¹⁷, ktorá vyjadruje nespokojnosť s výkonom Rámcového rozhodnutia v členských štátoch. Vnútroštátne právne predpisy členských štátov zaslané Komisii na základe čl. 18 Rámcového rozhodnutia obsahujú mnoho opomenutí. Cieľ, ktorým bolo zosúladenie právnych predpisov členských štátov v tejto oblasti, nebol dosiahnutý, pretože medzi vnútroštátnymi právnymi predpismi existujú značné rozdiely. Viaceré ustanovenia Rámcového rozhodnutia boli vykonané prostredníctvom nezáväzných usmernení, chárt a odporúčaní. Z tohto dôvodu Komisia nemohla posúdiť, či sú tieto dokumenty v praxi dodržiavané alebo nie. Komisia touto správou zároveň vyzvala členské štáty, aby túto správu zohľadnili, a aby Komisii a sekretariátu Rady poskytli všetky ďalšie príslušné informácie a splnili si tak povinnosť uloženú vyššie uvedeným článkom. Okrem toho Komisia vyzvala členské štáty, ktoré uviedli, že pripravujú príslušné právne predpisy, aby hneď, ako to bude možné, tieto vnútroštátne opatrenia uzákonili a predložili.

³¹⁷ Správa Komisie podľa článku 18 rámcového rozhodnutia Rady z 15. marca 2001 o postavení obetí v trestnom konaní (2001/220/SVV) [SEC(2009) 476], KOM(2009) 166 v konečnom znení.

Smernica Rady o odškodňovaní obetí trestných činov

Po prijatí Rámcového rozhodnutia Rady o postavení obetí v trestnom konaní predstavila Európska komisia v septembri roku 2001 zelenú knihu³¹⁸ týkajúcu sa odškodňovania obetí trestných činov, ktorou iniciovala diskusiu medzi všetkými zúčastnenými stranami o možných opatreniach, ktoré je potrebné prijať za účelom zlepšenia odškodňovania obetí trestných činov v EÚ. Európska komisia v tomto dokumente konštatovala, že v členských štátoch existujú veľké rozdiely v systéme odškodňovania a majú stanovené rozdielne kritériá pre poskytovanie odškodnenia obetiam trestných činov. Preto je potrebné prijať také opatrenia, ktoré by na úrovni členských štátov zaručili obetiam trestných činov poskytnutie primeraného finančného odškodnenia bez ohľadu na to, kde v rámci EÚ došlo k spáchaniu trestného činu. Výsledkom uvedenej diskusie bolo predloženie návrhu Smernice Rady o odškodňovaní obetí trestných činov³¹⁹, na základe ktorého bola v apríli 2004 prijatá Smernica Rady 2004/80/ES z 29. apríla 2004 o odškodňovaní obetí trestných činov³²⁰ (ďalej len „Smernica o odškodňovaní obetí trestných činov“)³²¹.

Smernica o odškodňovaní obetí trestných činov rieši najmä problematiku vzájomnej spolupráce členských štátov pre zlepšenie prístupu k odškodneniu obetí trestných činov v cezhraničných situáciách. Hlavným cieľom smernice je uľahčiť obeti prístup k možnosti získať odškodnenie za ujmu spôsobenú úmyselným násilným trestným činom, ktorý bol spáchaný v inom členskom štáte, ako je členský štát, v ktorom má obeť trvalé bydlisko.

Smernica o odškodňovaní obetí trestných činov je postavená na princípe, že pokiaľ sa osoba trvalo žijúca alebo obvykle sa zdržujúca v určitom členskom štáte stane obeťou úmyselného násilného trestného činu v inom členskom štáte, je povinný poskytnúť obeti odškodnenie ten štát, na ktorého území bol trestný čin spáchaný. V tejto súvislosti predmetná smernica poukazuje na rozsudok Európskeho súdneho dvora vo veci Cowan³²², ktorým rozhodol, že pokiaľ právo Európskeho spoločenstva zaručuje fyzickej osobe slobodu voľného pohybu do iného členského štátu, je nevyhnutným dôsledkom tejto slobody pohybu ochrana tejto osoby pred ujmom v dotknutom členskom štáte na

³¹⁸ Green paper – Compensation to crime victims /* COM/2001/0536 final */.

³¹⁹ Proposal for a Council Directive on compensation to crime victims (COM(2002) 562 final – 2002/0247(CNS)).

³²⁰ Úradný vestník EÚ L 261, 6.8.2004, s. 15-18, mimoriadne vydanie v slovenskom jazyku: kapitola 19 zväzok 7, s. 65-68.

³²¹ Smernice sú pre členské štáty záväzné vzhľadom na výsledok, ktorý sa má podľa smernice dosiahnuť, pričom voľba foriem a metód na dosiahnutie výsledku sa ponecháva vnútroštátnym orgánom členského štátu. Smernice nezaväzujú a nezakladajú priamo práva a povinnosti fyzickým a právnickým osobám. Vyžadujú si transpozíciu do vnútroštátneho práva členského štátu formou právneho aktu.

³²² Vec 186/87: Rozsudok Súdneho dvora z 2. februára 1989. Ian William Cowan proti Trésor public. Návrh na začatie prejudiciálneho konania Tribunal de grande instance de Paris – Francúzsko, Zbierka rozhodnutí 1989, s. 195.

rovnakom základe ako ochrana štátnych príslušníkov tohto štátu a osôb, ktoré majú v ňom bydlisko.³²³

K dosiahnutiu vyššie uvedeného cieľa Smernica o odškodňovaní obetí trestných činov vytvára systém spolupráce pre zlepšenie prístupu k odškodneniu obetí trestných činov v cezhraničných situáciách, ktorý by mal fungovať na základe národných systémov členských štátov pre odškodňovanie obetí úmyselných násilných trestných činov spáchaných na ich územiach. Z tohto dôvodu by mal vo všetkých členských štátoch existovať mechanizmus pre odškodňovanie.

Smernica o odškodňovaní obetí trestných činov sa skladá z troch kapitol. V prvej kapitole je upravený prístup obeť k odškodneniu v cezhraničných situáciách. Pre obeť úmyselných násilných trestných činov spáchaných v inom členskom štáte ako je členský, v ktorom majú trvalé bydlisko, zakotvuje právo podať žiadosť o odškodnenie v členskom štáte trvalého bydliska. Členským štátom ukladá povinnosť vytvoriť alebo poveriť jednu alebo viacero inštitúcií alebo akékoľvek iné orgány zodpovednosťou za uplatňovanie tohto práva. Členské štáty sú tiež povinné minimalizovať administratívne formality vyžadované od žiadateľa o odškodnenie a zabezpečiť, aby potenciálni žiadatelia mali prístup k zásadným informáciám o možnostiach požiadať o odškodnenie akýmikoľvek vhodnými prostriedkami. Ďalej je v tejto kapitole upravený postup spolupráce dotknutých orgánov v cezhraničných situáciách (ako napr. pomoc žiadateľovi pri podávaní žiadosti o odškodnenie, odosielanie žiadostí o odškodnenie, príjem žiadostí o odškodnenie atď.).

Druhá kapitola tejto smernice sa týka vnútroštátnych systémov odškodňovania. Členským štátom ukladá zabezpečiť, aby ich vnútroštátne pravidlá ustanovovali existenciu systému odškodňovania obetí úmyselných násilných trestných činov spáchaných na ich územiach, ktorý zaručí spravodlivé a primerané odškodnenie pre obeť.

Tretia kapitola obsahuje vykonávacie ustanovenia, v zmysle ktorých mali členské povinnosť transponovať Smernicu o odškodňovaní obetí trestných činov do vnútroštátneho práva najneskôr do 1. januára 2006. Výnimkou je len čl. 12 ods. 2 tejto smernice, ktorý stanovuje členským štátom povinnosť zabezpečiť existenciu systému odškodňovania obetí úmyselných násilných trestných činov spáchaných na ich územiach, ktorý bude garantovať spravodlivé a primerané odškodnenie pre obeť. Toto ustanovenie mali členské štáty povinnosť transponovať do 1. júla 2005. Predmetná smernica bola do slovenského právneho poriadku transponovaná zákonom č. 215/2006 Z.z. o odškodňovaní osôb poškodených násilnými trestnými činmi, ktorého prijatím bol zrušený zákon č. 255/1998 Z.z. o odškodňovaní osôb poškodených násilnými trestnými činmi v znení neskorších predpisov.

³²³ Růžička, M., Púry, F., Zezulová, J. *Poškozený a adhezní řízení v České republice*. 1. vyd. Praha : C. H. Beck, 2007. s. 57.

Európska komisia v súlade s čl. 19 Smernice o odškodňovaní obetí trestných činov vypracovala správu o uplatňovaní tejto smernice³²⁴, ktorou vyjadrila spokojnosť s jej implementáciou do vnútroštátneho práva členských štátov a konštatovala, že pokiaľ ide o vnútroštátne systémy odškodňovania, zdá sa, že členské štáty poskytujú spravodlivé a primerané odškodnenie pre obeť úmyselných násilných trestných činov. Zdá sa, že v tomto smere existuje v členských štátoch značný stupeň harmonizácie. Ďalej táto správa konštatovala, že pokiaľ ide o procedurálne aspekty predmetnej smernice pre cezhraničné prípady, rozhodujúce a asistenčné orgány majú väčšinou pozitívny názor, čo sa týka fungovania súčasného systému vrátane ústredných kontaktných bodov, používania štandardných formulárov, jazykov a používania komunikačných technológií. Na druhej strane však žiadatelia o odškodnenie majú oveľa menší pozitívny postoj k postupu podávania žiadostí ako orgány. Podľa mnohých žiadateľov je postup podávania žiadostí komplikovaný a jazykové bariéry predstavujú významnú prekážku zjednodušenia postupu podávania žiadostí o odškodnenie.

Smernica Európskeho parlamentu a Rady o európskom ochrannom príkaze

Z iniciatívy dvanástich členských štátov EÚ bol v marci roku 2010 predložený návrh Smernice o európskom ochrannom príkaze³²⁵, ktorý nadväzuje na závery Štokholmského programu³²⁶ prijatého Európskou radou na zasadnutí 10. a 11. decembra 2009. Na základe tohto návrhu bola v decembri roku 2011 prijatá Smernica Európskeho parlamentu a Rady 2011/99/EÚ z 13. decembra 2011 o európskom ochrannom príkaze³²⁷ (ďalej len „Smernica o európskom ochrannom príkaze“), ktorej cieľom je uľahčiť a posilniť ochranu obetí trestných činov, ktoré sa pohybujú medzi členskými štátmi EÚ. Termín pre jej transpozíciu do vnútroštátneho práva členských štátov je do 11. januára 2015.

Smernica o európskom ochrannom príkaze vychádza z myšlienky, že ochrana poskytnutá určitej osobe v jednom členskom štáte sa má zachovať a pokračovať v ktoromkoľvek inom členskom štáte, do ktorého táto osoba odchádza alebo odišla. Ochrana vyplývajúca z ochranných opatrení prijatých podľa vnútroštátneho práva jedného členského štátu (štát pôvodu) sa má rozšíriť na iný členský štát, do ktorého chránená osoba odchádza (vykonávajúci štát), a to bez ohľadu na druh alebo trvanie zákazov alebo obmedzení, ktoré ochranné opatrenie obsahuje. Týmto postupom sa má

³²⁴ Správa Komisie Rade, Európskemu parlamentu a Európskemu hospodárskemu a sociálnemu výboru o uplatňovaní smernice Rady 2004/80/ES o odškodňovaní obetí trestných činov [SEC(2009) 495], KOM(2009) 170 v konečnom znení.

³²⁵ Iniciatíva Belgického kráľovstva, Bulharskej republiky, Estónskej republiky, Španielskeho kráľovstva, Francúzskej republiky, Talianskej republiky, Maďarskej republiky, Poľskej republiky, Portugalskej republiky, Rumunska, Fínskej republiky a Švédskeho kráľovstva na účely prijatia Smernice Európskeho Parlamentu a Rady o európskom ochrannom príkaze, Úradný vestník EÚ C 69, 18.3.2010, s. 5-18.

³²⁶ Štokholmský program – otvorená a bezpečná Európa, ktorá slúži občanom a chráni ich, Úradný vestník EÚ C 115, 4.5.2010, s. 1-38.

³²⁷ Úradný vestník EÚ L 338, 21.12.2011, s. 2-18.

zabrániť tomu, aby obeť musela vo vykonávajúcim štáte znovu začať konanie alebo predložiť dôkazy, akoby sa v štáte pôvodu neprijalo rozhodnutie.

V nadväznosti na uvedenú myšlienku Smernica o európskom ochrannom príkaze stanovuje pravidlá umožňujúce príslušnému orgánu v členskom štáte, v ktorom sa prijalo ochranné opatrenie s cieľom chrániť osobu voči trestnému činu inej osoby, vydať európsky ochranný príkaz, ktorý umožňuje príslušnému orgánu v inom členskom štáte pokračovať v ochrane dotknutej osoby na území tohto členského štátu v dôsledku spáchania trestného činu alebo údajného spáchania trestného činu, a to v súlade s vnútroštátnym právom štátu, ktorý prijalo ochranné opatrenie.

Smernica o európskom ochrannom príkaze definuje európsky ochranný príkaz ako rozhodnutie prijaté justičným alebo rovnocenným orgánom členského štátu týkajúce sa ochranného opatrenia, na základe ktorého justičný alebo rovnocenný orgán iného členského štátu prijíma akékoľvek vhodné opatrenie alebo opatrenia podľa svojho vnútroštátneho práva s cieľom pokračovať v zabezpečení ochrany chránenej osoby.

Ochranným opatrením sa rozumie rozhodnutie prijaté v trestnej veci v štáte pôvodu v súlade s jeho vnútroštátnym právom a postupmi, ktorým sa v prospech chránenej osoby ukladá osobe, ktorá predstavuje nebezpečenstvo, jeden alebo viacero zákazov alebo obmedzení uvedených v článku 5 smernice na ochranu chránenej osoby voči trestnému činu, ktorý môže ohroziť jej život, telesnú alebo duševnú integritu, dôstojnosť, osobnú slobodu alebo sexuálnu integritu.

Podmienkou na vydanie európskeho ochranného príkazu je už skôr prijaté ochranné opatrenie v štáte pôvodu, ktorým sa osobe, ktorá predstavuje nebezpečenstvo pre chránenú osobu, uložil jeden alebo viacero z nasledujúcich zákazov alebo obmedzení:

- a) zákaz vstupovať do určitých miestností, miest alebo vymedzených oblastí, kde má chránená osoba pobyt, alebo ktoré navštevuje;
- b) zákaz alebo úprava kontaktu v akejkoľvek forme s chránenou osobou, vrátane telefonického kontaktu, elektronickej alebo riadnej pošty, faxu alebo iných prostriedkov, alebo
- c) zákaz alebo úprava približovania sa k chránenej osobe bližšie ako na určenú vzdialenosť.

Vydanie európskeho ochranného príkazu je fakultatívne. Môže byť vydaný v prípade, ak sa chránená osoba rozhodne mať pobyt v inom členskom štáte alebo už má pobyt v inom členskom štáte, alebo ak sa chránená osoba rozhodne, že sa bude zdržiavať, alebo sa už zdržiava v inom členskom štáte. Príslušný orgán štátu, v ktorom sa ochranné opatrenie prijalo (štát pôvodu), musí pri rozhodovaní o vydaní európskeho ochranného príkazu zohľadniť okrem iného obdobie, počas ktorého má chránená osoba v úmysle zdržiavať sa vo vykonávajúcim štáte, a závažnosť potreby ochrany.

K vydaniu európskeho ochranného príkazu môže dôjsť len na základe žiadosti o vydanie európskeho ochranného príkazu, ktorú môže podať sama chránená osoba alebo

v jej mene opatrovník alebo zástupca. Žiadosť o vydanie európskeho ochranného príkazu môže byť podaná buď príslušnému orgánu štátu pôvodu, alebo príslušnému orgánu vykonávajúcemu štátu, ktorý ju je povinný bezodkladne zaslať príslušnému orgánu štátu pôvodu.

V prípade, ak príslušný orgán členského štátu prijme ochranné opatrenie zahŕňajúce niektorý z vyššie uvedených zákazov alebo obmedzení, je povinný informovať akýmkoľvek vhodným spôsobom chránenu osobu o možnosti požiadať o vydanie európskeho ochranného príkazu v prípade, že sa uvedená osoba niekedy v budúcnosti rozhodne odísť do iného členského štátu, ako aj o základných podmienkach takejto žiadosti. Tento orgán je povinný chránenej osobe odporučiť, aby žiadosť o vydanie európskeho ochranného príkazu podala pred odchodom z územia štátu pôvodu, t.j. štátu, v ktorom bolo toto ochranné opatrenie spočívajúce v zákaze alebo obmedzení prijaté.

Smernica o európskom ochrannom príkaze ďalej okrem iného upravuje formálne a obsahové náležitosti európskeho ochranného príkazu, postup pri jeho zasielaní, opatrenia vo vykonávaní štáte, dôvody neuznania európskeho ochranného príkazu, dôvody pozastavenia opatrení prijatých na jeho základe atď.

Členské štáty sú povinné transponovať Smernicu o európskom ochrannom príkaze do vnútroštátneho práva najneskôr do 11. januára 2015. Vzhľadom na rozsah a charakter tejto smernice predpokladáme, že smernica bude do slovenského právneho poriadku transponovaná osobitným zákonom.

Smernica Európskeho parlamentu a Rady, ktorou sa stanovujú minimálne normy v oblasti práv, podpory a ochrany obetí trestných činov

Najnovší právne záväzný akt Európskej únie týkajúci sa ochrany obetí trestných činov predstavuje Smernica Európskeho parlamentu a Rady 2012/29/EÚ z 25. októbra 2012, ktorou sa stanovujú minimálne normy v oblasti práv, podpory a ochrany obetí trestných činov a ktorou sa nahrádza rámcové rozhodnutie Rady 2001/220/SVV³²⁸ (ďalej len „Smernica“).

Ako už z názvu samotnej Smernice vyplýva, Smernica v plnom rozsahu nahrádza vyššie uvedené Rámcové rozhodnutie o postavení obetí v trestnom konaní. Smernica vo viacerých smeroch mení, dopĺňa, rozširuje a precizuje ustanovenia tohto Rámcového rozhodnutia.

Účelom Smernice je zabezpečiť obetiam trestných činov právo na informácie, podporu a ochranu, a umožniť im zúčastniť sa na trestnom konaní. Členské štáty sú povinné zabezpečiť, aby sa s obeťami zaobchádzalo s rešpektom a uznaním, citlivo, profesionálne a bez diskriminácie pri každom kontakte so službami na podporu obetí alebo službami restoratívnej justície, alebo s orgánmi činnými v trestnom konaní. Práva

³²⁸ Úradný vestník EÚ L 315, 14.11.2012, s. 57-73.

zakotvené v tejto Smernici sa vzťahujú na obeť bez diskriminácie, a to aj vzhľadom k povahe ich pobytu.

Smernica ukladá členským štátom zabezpečiť, aby sa pri jej uplatňovaní v prípade, ak je obeťou trestného činu dieťa, bral osobitný zreteľ na najlepší záujem dieťaťa, ktorý je potrebné vždy posudzovať individuálne. V takomto prípade je potrebné prihliadať na vek, vyspelosť, názory, potreby a obavy dieťaťa. Dieťa a nositeľ rodičovských práv a povinností alebo jeho ďalší právny zástupca musia byť informovaní o všetkých opatreniach alebo právach osobitne zameraných na dieťa.

Smernica oproti Rámcovému rozhodnutiu o postavení obetí v trestnom konaní rozširuje definíciu obeť aj na rodinných príslušníkov osoby, ktorá v priamom dôsledku trestného činu umrela, a ktorým bola v dôsledku smrti tejto osoby spôsobená ujma. Za rodinných príslušníkov sa podľa Smernice považujú manžel/manželka, osoba, ktorá žije s obeťou trvale a stabilne v pevnom intímnom zväzku v spoločnej domácnosti, príbuzní v priamom rade, súrodenci a osoby závislé od obeť.

Smernica v čl. 3 obsahuje jednoznačné vyjadrenie práva rozumieť a byť pochopený. Podľa tohto článku má obeť právo rozumieť a byť pochopená od prvého kontaktu a pri akomkoľvek ďalšom kontakte s príslušným orgánom v trestnom konaní, a to aj v prípade, ak tento orgán poskytuje informácie. Členské štáty sú povinné zabezpečiť, aby ústna aj písomná komunikácia s obeťou prebiehala v jednoduchom a pre ňu zrozumiteľnom jazyku. Členské štáty sú tiež povinné umožniť obeť, aby ju pri prvom kontakte s príslušným orgánom sprevádzala osoba, ktorú si sama vyberie, v prípade, ak si obeť v dôsledku trestného činu vyžaduje pomoc, aby rozumela, alebo aby jej bolo rozumieť.

Právo obeť na poskytnutie informácie je zakotvené v čl. 4 Smernice, podľa ktorého je potrebné zabezpečiť, aby od prvého kontaktu s príslušným orgánom boli obeť bezodkladne poskytnuté informácie s cieľom umožniť jej uplatniť si práva stanovené v tejto Smernici. V tomto článku Smernica oproti Rámcovému rozhodnutiu o postavení obetí podstatne rozširuje okruh informácií, ktoré sa musia obeť poskytnúť už od prvého kontaktu s príslušným orgánom.

Práva obeť pri podávaní trestného oznámenia sú obsiahnuté v čl. 5 Smernice. Medzi tieto práva obeť patrí právo na vydanie písomného potvrdenia o podanom trestnom oznámení, právo podať trestné oznámenie v jazyku, ktorému obeť rozumie, a právo na bezplatný preklad písomného potvrdenia o podanom trestnom oznámení.

Právo obeť na informácie o svojom konaní je dôkladne pokryté v čl. 6 Smernice, podľa ktorého je potrebné zabezpečiť, aby obeť bola bezodkladne poučená o svojom práve získať nasledujúce informácie o trestnom konaní začatom v dôsledku oznámenia trestného činu, a aby sa obeť na jej žiadosť poskytli tieto informácie:

- a) rozhodnutie prerušiť alebo zastaviť vyšetrovanie alebo nestíhať páchateľa,
- b) miesto a čas súdneho pojednávania a povaha obvinení voči páchateľovi.

Ďalej je podľa čl. 6 Smernice potrebné, aby obeť bola v súlade so svojím postavením v systéme trestného súdnictva bezodkladne poučená o svojom práve na nasledujúce informácie o trestnom konaní začatom v dôsledku oznámenia trestného činu, a aby sa obeť na jej žiadosť poskytli tieto informácie:

- a) konečný rozsudok v trestnom konaní,
- b) informácie umožňujúce obeť zistiť stav trestného konania, okrem výnimočných prípadov, keď ich oznámením by mohol byť ohrozený riadny priebeh veci.

V čl. 7 Smernice je zakotvené ďalšie významné právo obeť, a to právo na tlmočenie a preklad. V zmysle tohto článku sa členským štátom ukladá zabezpečiť, aby sa obeť, ktorá nerozumie jazyku trestného konania alebo ním nehovorí, na jej žiadosť poskytlo bezplatné tlmočenie, a to minimálne počas všetkých výsluchov obeť v trestnom konaní vedenom vyšetrovacími alebo justičnými orgánmi vrátane policajného výsluchu, ako aj počas jej aktívnej účasti na súdnom pojednávaní a všetkých predbežných pojednávaniach. Ďalej sa členským štátom ukladá zabezpečiť, aby sa obeť, ktorá nerozumie jazyku trestného konania alebo ním nehovorí, na jej žiadosť poskytol bezplatný preklad informácií, ktoré sú nevyhnutné na účely uplatnenia jej práv v trestnom konaní, a to v jazyku, ktorému rozumie, a v rozsahu, v akom sú tieto informácie pre obeť dostupné. Minimálne je potrebné obeť preložiť každé rozhodnutie, ktorým sa končí trestné konanie vo veci trestného činu spáchaného voči nej. Na žiadosť obeť je potrebné zabezpečiť preklad odôvodnenia alebo stručného zhrnutia odôvodnenia takéhoto rozhodnutia s výnimkou rozhodnutia poroty alebo rozhodnutia, ktorého odôvodnenie je dôverné, a v prípade ktorých sa odôvodnenia na základe vnútroštátneho práva neuvádzajú.

Smernica na rozdiel od Rámcového rozhodnutia o postavení obeť v trestnom konaní výslovne zakotvuje právo obeť na prístup k službám na podporu obeť. Podľa čl. 8 Smernice majú členské štáty povinnosť zabezpečiť, aby obeť mala bezplatný prístup k službám na podporu obeť, a to pred trestným konaním, počas neho a aj primeraný čas po ňom. V tejto súvislosti sa členským štátom ukladá prijať opatrenia na to, aby sa popri všeobecných službách na podporu obeť alebo ako ich neoddeliteľná súčasť zriadili bezplatné a dôverné služby špecializovanej podpory alebo sa organizáciám na podporu obeť umožnilo obrátiť sa na špecializované organizácie, ktoré špecializovanú podporu poskytujú. Členské štáty sú tiež povinné zabezpečiť, aby prístup k službám na podporu obeť nebol závislý od formálneho podania trestného oznámenia príslušnému orgánu.

Právo obeť byť vypočutá a právo predložiť dôkazy je náležite obsiahnuté v čl. 10 Smernice. V zmysle tohto článku je v prípade vypočúvania detskej obeť nevyhnuté zohľadniť jej vek a vyspelosť.

Podľa čl. 11 Smernice sú členské štáty povinné zabezpečiť, aby obeť mali v súlade s ich postavením v príslušnom systéme trestného súdnictva právo na preskúmanie rozhodnutia nestíhať skutok. Procesné pravidlá vzťahujúce sa na takéto preskúmanie

majú byť stanovené vo vnútroštátnom práve členských štátov. Členským štátom sa ukladá zabezpečiť, aby sa obeť bezodkladne poskytli informácie o jej práve na poskytnutie dostatočných informácií potrebných na rozhodnutie, či požiada o preskúmanie rozhodnutia nestíhať skutok, a aby sa na jej žiadosť takéto informácie dostali. V tomto článku Smernice je teda explicitne zakotvené právo obeť podať opravný prostriedok proti rozhodnutiu nestíhať skutok. Zakotvením tohto práva v Smernici došlo k rozšíreniu katalógu procesných práv obetí.

Právo obeť na právnu pomoc je ustanovené v čl. 13 Smernice, podľa ktorého je potrebné zabezpečiť, aby obeť mala prístup k právnej pomoci, pokiaľ má postavenie účastníka trestného konania. Podmienky alebo procesné pravidlá upravujúce prístup obeť k tejto pomoci, majú členské štáty stanoviť vo vnútroštátnom práve.

Z ďalších článkov Smernice je potrebné uviesť čl. 17, ktorý sa týka tých obetí, ktoré majú pobyť v inom členskom štáte. V takýchto prípadoch Smernica ukladá členským štátom povinnosť zabezpečiť, aby ich príslušné orgány prijali vhodné opatrenia na zmiernenie ťažkostí, ktorým obeť čelí, keď má pobyť v inom členskom štáte, ako v ktorom bol trestný čin spáchaný, najmä pokiaľ ide o organizáciu trestného konania. Za týmto účelom musia mať orgány členského štátu, v ktorom bol trestný čin spáchaný, možnosť najmä:

- a) vypočuť obeť ihneď po podaní trestného oznámenia príslušnému orgánu,
- b) v rozsahu, v akom je to možné, uplatniť na účely výsluchu obeť s trvalým pobytom v cudzine, ustanovenia o video konferenčných a telefonických konferenčných hovoroch Dohovoru o vzájomnej pomoci v trestných veciach medzi členskými štátmi Európskej únie z 29. mája 2000.

Ďalej je potrebné zabezpečiť, aby obeť trestného činu spáchaného v členskom štáte, v ktorom nemá pobyť, mohla podať trestné oznámenie príslušným orgánom v členskom štáte pobytu, pokiaľ tak nemôže urobiť v členskom štáte, kde bol trestný čin spáchaný, alebo pokiaľ si to v prípade obzvlášť závažného trestného činu podľa vnútroštátneho práva tohto členského štátu neželala urobiť. Členské štáty sú tiež povinné zabezpečiť, aby príslušný orgán, na ktorom obeť podá trestné oznámenie, ho bezodkladne postúpil príslušnému orgánu členského štátu, kde bol trestný čin spáchaný, ak nedošlo k uplatneniu právomoci začatia konania členským štátom, kde sa trestné oznámenie podalo.

Medzi ďalšie práva obetí, ktoré sú obsiahnuté v Smernici, patrí právo na náhradu výdavkov vzniknutých v dôsledku aktívnej účasti obeť na trestnom konaní (čl. 14), právo na vrátenie vecí zaistených v priebehu trestného konania (čl. 15), právo na rozhodnutie o náhrade škody páchatelom v rámci trestného konania (čl. 16), právo na ochranu (čl. 18), právo na zamedzenie kontaktu medzi obeťou a páchatelom (čl. 19), právo na ochranu počas vyšetrovania trestného činu (čl. 20), právo na ochranu súkromia (čl. 21), právo obeť

s osobitnou potrebou ochrany počas trestného konania (čl. 23) a právo detských obetí na ochranu počas trestného konania (čl. 24).

Na základe vyššie uvedeného možno konštatovať, že predmetná Smernica v porovnaní s Rámcovým rozhodnutím o postavení obetí v trestnom konaní podstatne rozširuje katalóg procesných práv obetí (obeti priznáva ďalšie práva ako napr. právo na vydanie písomného potvrdenia o podaní trestného oznámenia, právo na tlmočenie a preklad, právo podať opravný prostriedok proti rozhodnutiu nestíhať skutok a pod.). Zároveň Smernica mnohé ustanovenia týkajúce sa práv obetí, ktoré sú zakotvené v Rámcovom rozhodnutí o postavení obeti v trestnom konaní, dopĺňa a rozširuje (napr. právo na informácie, právo na ochranu, právo na ochranu súkromia, práva obetí s pobytom v inom členskom štáte). Smernica v porovnaní s ostatnými medzinárodnými dokumentmi OSN a Rady Európy stanovuje vyššie štandardy v oblasti postavenia obetí trestných činov.

Členské štáty majú v zmysle čl. 27 povinnosť transponovať túto Smernicu do vnútroštátneho práva najneskôr do 16. novembra 2015. Vzhľadom na to, že rozsah Smernice výrazne prekračuje problematiku trestného práva procesného, domnievame sa, že táto Smernica bude do slovenského právneho poriadku transponovaná osobitným zákonom.

Záver

Ochrana obetí trestných činov sa v posledných rokoch stala na úrovni Európskej únie jednou z hlavných priorít, o čom svedčí aj prijatie vyššie uvedených právne záväzných nástrojov, ktorých hlavnou úlohou je zlepšiť a posilniť ochranu obetí trestných činov bez ohľadu na to, v ktorom členskom štáte sa nachádzajú.

Vzhľadom na plán, ktorý si v oblasti posilnenia práv a ochrany obetí stanovila Európska únia³²⁹, možno v dohľadnej dobe očakávať prijatie aj ďalších právnych nástrojov alebo iných opatrení smerujúcich k zlepšeniu a posilneniu ochrany obetí trestných činov, a to najmä obetí obchodovania s ľuďmi, sexuálneho zneužívania, terorizmu či obetí organizovanej trestnej činnosti.

Použitá literatúra

Green paper – Compensation to crime victims /* COM/2001/0536 final */.

Proposal for a Council Directive on compensation to crime victims (COM(2002) 562 final – 2002/0247(CNS)).

RŮŽIČKA, M., PŮRY, F., ZEŽULOVÁ, J. Poškozený a adhezní řízení v České republice. 1. vyd. Praha : C. H. Beck, 2007. 759 s. ISBN 978-80-7179-559-9.

³²⁹ Uznesenie Rady z 10. júna 2011 o pláne na posilnenie práv a ochrany obetí, najmä v trestnom konaní, Úradný vestník EÚ C 187, 28.6.2011, s. 1-5.

Správa Komisie podľa článku 18 rámcového rozhodnutia Rady z 15. marca 2001 o postavení obetí v trestnom konaní (2001/220/SVV) [SEC(2009) 476], KOM(2009) 166 v konečnom znení.

Správa Komisie Rade, Európskemu parlamentu a Európskemu hospodárskemu a sociálnemu výboru o uplatňovaní smernice Rady 2004/80/ES o odškodňovaní obetí trestných činov [SEC(2009) 495], KOM(2009) 170 v konečnom znení.

TAMPERE EUROPEAN COUNCIL 15 AND 16 OCTOBER 1999 - PRESIDENCY CONCLUSIONS, [cit. 2014-05-23]. Dostupné na internete: <

http://www.europarl.europa.eu/summits/tam_en.htm>.

OSOBY POZBAVENÉ OSOBNEJ SLOBODY A VÝKON ICH VOLEBNÉHO PRÁVA

JUDR. SIMONA ONDEČKOVÁ

UNIVERZITA PAVLA JOZEFA ŠAFÁRIKA V KOŠICIACH, PRÁVNICKÁ FAKULTA

KATEDRA ÚSTAVNÉ A SPRÁVNEHO PRÁVA

Abstrakt

Cieľom príspevku je charakterizovať postavenie osôb pozbavených osobnej slobody v relevantných dokumentoch Rady Európy za účelom posúdenia možnosti realizácie ich volebného práva. Príspevok sa tiež zaoberá judikatúrou Európskeho súdu pre ľudské práva týkajúcou sa prípustnosti a rozsahu volebného práva odsúdených vo výkone trestu odňatia slobody. V konkrétnom poňatí pôjde o určenie podmienok, v súlade s ktorými je prípustné zabrániť výkonu práva voliť osobám pozbaveným osobnej slobody, resp. v ktorých prípadoch je takýto „odklon“ od princípu všeobecného volebného práva akceptovateľný. So zreteľom na čl. 1 ods. 2 Ústavy SR podľa ktorého: „*Slovenská republika uznáva a dodržiava všeobecné pravidlá medzinárodného práva, medzinárodné zmluvy, ktorými je viazaná, a svoje ďalšie medzinárodné záväzky*“, je príspevok ďalej zameraný na analýzu súčasnej slovenskej právnej úpravy prekážok volebného práva z dôvodu výkonu trestu odňatia slobody a tiež jej perspektív v podobe už schváleného volebného kódexu.

Abstract

The aim of this contribution is to characterize the status of convicted persons in the relevant documents of the Council of Europe in order to consider the possibility of implementing their right to vote. The contribution also deals with the case law (and thus position) of the European Court of Human Rights concerning the admissibility and scope of suffrage prisoners. In particular concept involves defining the conditions under which it is permissible to prevent the exercise of the right to vote to persons deprived of liberty, or the cases in which such a "diversion" from the principle of universal suffrage acceptable. Having regard to Art. 1 of the Constitution of the Slovak Republic which provides: "*The Slovak Republic shall recognize and respect the general rules of international law, international treaties by which it is bound, and its other international obligations*", contribution is further directed to an analysis of the current Slovak legislation barriers to voting rights in the form of imprisonment, and its prospects in terms an already approved election code.

1. Úvodné poznámky o demokracii v európskom priestore

Princíp demokracie je jednou zo spoločenských a ústavných hodnôt zjednocujúcej sa Európy podmieňujúci ústavnú úpravu základných práv a slobôd, predovšetkým práva zúčastňovať sa na správe vecí verejných prostredníctvom volebného práva.³³⁰

V európskom priestore je princíp demokracie vyjadrený v čl. 3 Dodatkového protokolu k Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd podľa ktorého (ďalej len „Dodatkový protokol k Dohovoru“): **„Vysoké zmluvné strany sa zaväzujú konať v rozumných intervaloch slobodné voľby s tajným hlasovaním za podmienok, ktoré zabezpečia slobodné vyjadrenie názorov ľudu pri voľbe zákonodarného zboru.“**

Aj napriek tomu, že čl. 3 Dodatkového protokolu k Dohovoru výslovne neuvádza pojem „demokracia“, spojitosť medzi právom na slobodné voľby a demokratickým zriadením je očividná. Európsky súd pre ľudské práva (ďalej len „ESĽP“ alebo „Súd“) v tejto súvislosti opakovane konštatoval, že *„demokracia predstavuje základný prvok Európskeho verejného poriadku.“*³³¹

Z čl. 3 Dodatkového protokolu k Dohovoru vyplývajú tri predpoklady, ktoré musí štát pri organizácii volieb do zákonodarného zboru dodržať a to: **slobodný priebeh volieb** (ako požiadavka slobody prejavu a politického pluralizmu), **tajné hlasovanie** (ako nevyhnutá záruka pocitu istoty voliča, že bude môcť byť slobodným pri voľbách i po voľbách) a **rozumný interval medzi voľbami** (podľa právnej doktríny interval v dĺžke 10 až 15 rokov nemôže byť chápaný ako rozumný).³³²

Pojem **zákonodarný zbor**, do ktorého sú slobodné voľby garantované v čl. 3 Dodatkového protokolu k Dohovoru, je v značnej miere prepojený s vnútroštátnou legislatívou príslušného členského štátu Rady Európy. ESĽP vo veci Mathieu – Mohin a Clerfayt c. Belgicko uviedol, že predmetný článok sa **vzťahuje** na voľby do zákonodarného zboru alebo aspoň do jednej z jeho komôr, ak má dve alebo viac komôr. Z uvedeného vyplýva, že ESĽP stanovil ako kritérium zákonodarnú právomoc predmetného voleného orgánu. Preto sa čl. 3 Dodatkového protokolu k Dohovoru **nevzťahuje** na voľby do profesionálnej korporácie a ani na komunálne voľby. Súd vychádzal zo skutočnosti, že: *„orgány obce nie sú súčasťou parlamentu, preto nie sú zákonodarnými orgánmi“* (prípád Salleas Llinares c. Španielsko) a tiež, že: *„právomoc regionálnych rád je obmedzená na*

³³⁰ Volebné právo je tradične delené na aktívne (právo voliť) a pasívne (právo byť volený). Volebné právo nie je absolútne a tradične je spájané s uplatňovaním tzv. volebných cenzov. Medzi ne v súčasnosti okrem veku patrí duševná choroba, trvalý pobyt, obmedzenie osobnej slobody z dôvodu ochrany zdravia (iba ako prekážka aktívneho volebného práva) a výkon trestu odňatia slobody.

³³¹ KMEC, J. – KOSAŘ, D. – KRATOCHVIL, J. – BOBEK, M. Evropská úmluva o lidských právech, Komentář, 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2012. 1320 s. ISBN: 978-80-7400-365-3.

³³² SVÁK, J. Ochrana ľudských práv (z pohľadu judikatúry a doktríny štrasburských orgánov ochrany práv). Bratislava: EUROKÓDEX, 2006. 957 s. ISBN: 80-88931-51-7.

reguláciu ekonomických, sociálnych, zdravotných, kultúrnych a vedeckých záležitostí prostredníctvom rokovaní a diskusií“(prípád Malarde c. Francúzsko).³³³

Pojem zákonodarný zbor nemusí nutne znamenať národný parlament a tento pojem je vždy nutné interpretovať vo svetle ústavnej štruktúry predmetného štátu. Súd sa vo veci Matthews c. Spojené kráľovstvo zaoberal otázkou, či má **Európsky parlament** atribúty „zákonodarného zboru“ podľa čl. 3 Dodatkového protokolu k Dohovoru. Odôvodnil to argumentom, podľa ktorého: *„Európsky parlament predstavuje základnú formu demokratickej a politickej zodpovednosti v rámci Európskeho spoločenstva, aj napriek určitým obmedzeniam je nutné považovať Európsky parlament, ktorý požíva demokratickú legitimitu na základe priamych a všeobecných volieb, za tú časť štruktúry Európskeho spoločenstva, ktorá najlepšie odráža požiadavky na účinnú politickú demokraciu. Európsky parlament sa podieľa na prijímaní legislatívy v rámci Európskeho spoločenstva, a preto tvorí súčasť zákonodarného zboru podľa čl. 3 Dodatkového protokolu k Dohovoru.“*³³⁴

Právo voliť v slobodných voľbách je často považované za **najdôležitejšie politické právo**, lebo slúži ako prostriedok na realizáciu všetkých ostatných práv. Podľa ESĽP: *„všeobecné princípy európskeho ústavného dedičstva, ktoré tvoria základ akejkoľvek skutočne demokratickej spoločnosti, definujú právo voliť ako možnosť dať svoj hlas vo všeobecných, rovných, slobodných, tajných a priamych voľbách konajúcich sa v pravidelných intervaloch.“* ESPL so zreteľom na význam princípu všeobecnosti volebného práva pokračuje, že: *„akýkoľvek odklon od princípu všeobecného volebného práva nesie riziko podkopania demokratickej validity zvoleného zákonodarného zboru.“*³³⁵

2. Osoby pozbavené osobnej slobody a ich práva (zo zreteľom na volebné právo) v relevantných medzinárodných a európskych dokumentoch

V súlade s čl. 10 **Medzinárodného paktu o občianskych a politických právach**: *„so všetkými osobami pozbavenými osobnej slobody sa zaobchádza ľudsky a s úctou k prirodzenej dôstojnosti ľudskej bytosti.“*

V súvislosti s volebným právom podľa čl. 25 platí, že: *„každý občan má právo a možnosť bez akýchkoľvek rozdielov v čl. 2 (rasa, náboženstvo, pohlavie ...) a bez neodôvodnených obmedzení:*

³³³ Pozri aj SVÁK, J. Ochrana ľudských práv (z pohľadu judikatúry a doktríny štrasburských orgánov ochrany práv). Bratislava: EUROKÓDEX, 2006. 958 s. ISBN: 80-88931-51-7, tiež KMEC, J. – KOSAŘ, D. – KRATOCHVIL, J. – BOBEK, M. Evropská úmluva o lidských právech, Komentář, 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2012. 1327 s. ISBN: 978-80-7400-365-3.

³³⁴ CASE OF MATTHEWS v. THE UNITED KINGDOM: Dostupné na internete: < [³³⁵ KMEC, J. – KOSAŘ, D. – KRATOCHVIL, J. – BOBEK, M. Evropská úmluva o lidských právech, Komentář, 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2012. 1331 s. ISBN: 978-80-7400-365-3.](http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-58910#{%22itemid%22:[%22001-58910%22]}></p></div><div data-bbox=)

- a) zúčastňovať sa na vedení verejných záležitostí priamo alebo prostredníctvom slobodne volených zástupcov,
- b) voliť a byť volený v pravidelných voľbách, ktoré sa budú konať na základe všeobecného, rovného hlasovacieho práva tajným hlasovaním, zabezpečujúcim slobodu hlasovania.

Spojenie požiadavky na dôstojné zaobchádzanie s osobami pozbavenými osobnej slobody s požiadavkou priznania volebného práva každému občanovi bez neodôvodnených obmedzení zásadne vytvára priestor pre realizáciu volebného práva odsúdeným osobám.

Významným dokumentom Výboru ministrov Rady Európy sú **Európske väzenské pravidlá**.³³⁶ V úvode je deklarovaný záväzok zaobchádzať s väzňami spravodlivo a slušne. Väzenské normy treba vysvetliť zrozumiteľne, pretože tlak verejnosti môže ľahko viesť k porušovaniu základných práv a slobôd tejto zraniteľnej skupiny osôb.

Podľa čl. 1 sa so všetkými osobami zbavenými slobody musí zaobchádzať s rešpektom k ich ľudským právam. Na uvedené ustanovenie nadväzuje čl. 2 podľa ktorého sú **osobám pozbaveným slobody ponechané všetky práva, ktoré im nie sú odňaté odsudzujúcim rozsudkom**.³³⁷ Zdôraznením toho, že nepochybná strata práva na slobodu, ktorou väzni pykajú, nemá viesť k domnienke, že väzni automaticky strácajú svoje politické, občianske, sociálne, ekonomické, ako aj kultúrne práva. Práva väzňov sú nevyhnutne obmedzené ich stratou slobody, ale ďalších podobných obmedzení má byť čo najmenej. Tieto pravidlá ako celok vysvetľujú niektoré kroky, ktoré možno podniknúť na zníženie negatívnych následkov straty slobody. Akékoľvek ďalšie obmedzenia majú byť špecifikované v zákone a zavedené, len keď sú potrebné pre poriadok, bezpečnosť a ochranu vo väzenstve. Obmedzenia ich práv, ktoré sa môžu uplatňovať, sa nemajú odchyľovať od pravidiel.³³⁸

Dokument, ktorý sa dotýka aj problematiky volebného práva odsúdených je **Kódex dobrej praxe vo volebných veciach**, ktorý bol prijatý 5. – 6. júla a 18. – 19. októbra 2002 Európskou komisiou pre demokraciu prostredníctvom práva (Benátska komisia). Kódex predpokladá okolností, v súlade s ktorými osoba môže byť pozbavená práva voliť a byť volený:

- ustanovenia, ktorými dôjde k pozbaveniu volebného práva musia byť stanovené zákonom,

³³⁶ The European Prison Rules (Recommendation No. R (87) 3 of the Committee of Ministers of the Council of Europe) - Sprístupnený bol na 952. schôdzi zástupcov ministrov 11. januára 2006,

³³⁷ Európske väzenské pravidlá, dostupné na internete:
< <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=955747>>

³³⁸ Európske väzenské pravidlá, dostupné na internete:
< www.coe.int/t/DGHL/STANDARDSETTING/.../EPR/EPRSlovakia.pdf>

- musí byť rešpektovaný princíp proporcionality (podmienky pozbavenia práva uchádzať sa o zvolenie majú byť menej prísne než podmienky pozbavenia práva voliť),
- pozbavenie práva voliť a byť volený musí byť založené na duševnej poruche alebo **na odsúdení za závažný zločin**,
- odňatie politických práv alebo zistenie duševnej nespôsobilosti byť môže byť ukladané len na základe výslovného rozhodnutia súdu.³³⁹

3. Osoby pozbavené osobnej slobody a ich volebné právo v judikatúre Európskeho súdu pre ľudské práva

Záväznosť judikatúry pre Slovenskú republiku ako členský štát Rady Európy vyplýva predovšetkým z čl. 154c Ústavy SR. Tiež to vyplýva z čl. 1 samotného Dohovoru, ktorý ukladá pozitívny záväzok štátu pri zaisťovaní efektívneho výkonu práv garantovaných Dohovorom. Judikatúra Európskeho súdu pre ľudské práva dotvára Ústavu SR, tým, že lepšie formuluje už jestvujúce ústavné práva vyjadrené v druhej hlave a tiež aj princípy a zásady s nimi súvisiace. Dohovor poskytuje len minimálnu úroveň ochrany základných práv a slobôd, čo znamená, že zmluvné strany by úroveň ochrany mohli koncipovať širšie.³⁴⁰

Štrasburské inštitúcie vo vzťahu k otázke volebného práva odsúdených spočiatku konštatovali, že zbavenie aktívneho volebného práva v prípade osôb odpykávajúcich si trest odňatia slobody je v súlade s čl. 3 Protokolu 1 (napr. Patrick Holland proti Írsku). Tento postoj bol prehodnotený v rozsudku Veľkej Komory **Hirst v. Spojené kráľovstvo**, v ktorom je vymedzená podstata týkajúca sa rozsahu a prípustnosti obmedzení volebného práva práve vo vzťahu k volebnému právu odsúdených.³⁴¹

V danej veci bol skutkový stav nasledovný: sťažovateľ bol v roku 1980 odsúdený za vraždu na doživotie. Po odpykaní povinnej minimálnej výšky trestu v roku 1994 bol ponechaný vo väzení s ohľadom na svoju nebezpečnosť pre spoločnosť. Podmienečného prepustenia na slobodu sa dočkal až v roku 2004. Po celú dobu bol na základe zákona (Representation of the People Act z roku 1983) zbavený práva voliť v parlamentných a miestnych voľbách.³⁴²

V súvislosti s prejednávaným prípadom ESĽP najprv zdôraznil, že väzni vo všeobecnosti požívajú všetky základné práva a slobody zaručené Európskym Dohovorom,

³³⁹ Code of good practice in electoral matters, dostupné na internete:

< <http://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD%282002%29023-e>>

³⁴⁰ ĽALÍK, T. Niektoré aspekty vplyvu judikatúry Európskeho súdu pre ľudské práva na Ústavu Slovenskej republiky. In Míľniky práva v stredoeurópskom priestore. Bratislava: Univerzita Komenského, 2008, 491 s. ISBN 978-80-7160-271-2.

³⁴¹ KMEC, J. – KOSAŘ, D. – KRATOCHVIL, J. – BOBEK, M. Evropská úmluva o lidských právech, Komentář, 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2012. 1332 s. ISBN: 978-80-7400-365-3.

³⁴² Article. 3 Representation of the People Act: „A convicted person during the time that he is detained in a penal institution in pursuance of his sentence ... is legally incapable of voting at any parliamentary or local election.“

s výnimkou práva na slobodu. Takéto osoby nesmú byť vystavené neľudskému alebo ponižujúcemu zaobchádzaniu, ďalej majú právo na rešpektovanie rodinného života, môžu praktizovať svoje náboženstvo, tiež majú právo na efektívny prístup k obhajcovi či k súdu atd. **Akékoľvek obmedzenie týchto práv musí byť ospravedlniteľné spravidla bezpečnostnými požiadavkami, najmä z dôvodu predchádzania trestných činov a ochrany poriadku, čo nevyhnutne vyplýva z okolností odňatia slobody.**³⁴³

Ak si to premietneme na prejednávaný prípad ESĽP pripustil, že sporné ustanovenia zákona sledujú legitímny **cieľ** (bezpečnostné požiadavky), spochybnil však jeho **primeranosť**. V tejto súvislosti upozornil, že na jeho základe sú zbavené práva voliť všetky osoby vykonávajúce trest odňatia slobody bez ohľadu na dĺžku uloženého trestu, závažnosť spáchaného trestného činu alebo na ich osobnú situáciu. Inak povedané, takéto **všeobecné, automatické a nediferencované obmedzenie tak dôležitého práva zaručeného Dohovorom je podľa názoru ESĽP nezlučiteľné s čl. 3 Dodatkového protokolu k Dohovoru.**³⁴⁴

Z toho vyplýva, že zákonodarná moc v štáte by mala rozhodnúť o tom, či by sa obmedzenie volebného práva malo spájať len s konkrétnymi trestnými činmi alebo trestnými činmi dosahujúci určitý stupeň závažnosti, alebo či napríklad súd vynášajúci rozsudok by mal rozhodnúť o pozbavení odsúdenej osoby volebného práva. Inak povedané, zákonodarný zbor v demokratickej spoločnosti môže prijať opatrenie, ktoré má chrániť štát pred činnosťou smerujúcou k potlačení práv a slobôd zakotvených v Európskom Dohovore.

4. Rešpektuje Slovenská republika relevantné európske dokumenty a judikatúru ESĽP?

Fundamentálne obsahové východisko volebného práva je deklarované v základných ustanoveniach ústavy v **čl. 2 ods. 1 Ústavy SR**, podľa ktorého *„štátna moc pochádza od občanov, ktorí ju vykonávajú prostredníctvom svojich volených zástupcov alebo priamo.“* Takéto ustanovenie je konkretizované v **čl. 30 Ústavy**, v zmysle ktorého: *„občania majú právo zúčastňovať sa na správe vecí verejných priamo alebo slobodnou voľbou svojich zástupcov.“*

S matériou volebného práva úzko súvisia **princípy volebného práva**, ktoré obsahovo dotvárajú princíp demokracie v Slovenskej republike. Princípy volebného práva možno chápať ako také podmienky uznania a realizácie volebného práva, ktoré zaručujú slobodný prejav vôle ľudu v súvislosti s uskutočňovanými voľbami a určujú tak obsah

³⁴³ PODHRÁZKÝ, M. Přehled judikatury ve věcech voleb, referend a politických stran. Praha: ASPI a. s., Praha, 2008. 31 s. ISBN: 978-80-7357-291-4.

³⁴⁴ CASE OF HIRST v. THE UNITED KINGDOM (No. 2): Dostupné na internete: <[144](http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-70442#{%22itemid%22:[%22001-70442%22]}></p></div><div data-bbox=)

volebného práva.³⁴⁵ Princípy volebného práva sú vyjadrené v čl. 30 ods. 3: „*Volebné právo je všeobecné, rovné a priame a vykonáva sa tajným hlasovaním. Podmienky výkonu volebného práva ustanoví zákon.*“

Ústava zmocňuje zákonodarcu, aby podmienky výkonu volebného práva upravil zákonom. Ústava pritom nevylučuje, aby takýchto zákonov bolo viac – čo je vlastne aj naša súčasná realita.³⁴⁶ Z uvedeného zároveň vyplýva, že úprava zásad volebného práva daných ústavou môže byť pri jednotlivých druhoch volieb vo volebných zákonoch odlišná, nie však v rozpore s ústavou. Znenie volebných zákonov potvrdzuje, že najviac modifikovaná – rôzne upravená podľa jednotlivých druhov volieb je zásada všeobecnosti volebného práva. Princíp všeobecnosti aktívneho volebného práva znamená zákaz diskriminácie v prístupe k právu občanov voliť si svojich zástupcov do zákonodarných zborov. Toto práva sa najmä v minulosti spájalo s využívaním rôznych cenzov, z ktorých naďalej zostáva najvýraznejší vekový cenzus. Okrem neho sú za tradičné prekážky volebného práva považované duševné ochorenia, trvalý pobyt na území príslušného štátu, výkon trestu odňatia slobody, resp. uväznenie, či osobitný policajný dohľad.³⁴⁷

Prekážka výkonu trestu odňatia slobody v slovenskom volebnom zákonodarstve

Vo volebných zákonoch Slovenskej republiky existujú prekážky výkonu volebného práva, pričom osobitnú pozornosť si zaslúži prekážka v podobe **výkonu trestu odňatia slobody**. Do 15. marca 2010 bola spomenutá prekážka zahrnutá v *zákone č. 333/2004 Z. z. o voľbách do Národnej rady Slovenskej republiky v znení neskorších predpisov* (ďalej len „zákon o voľbách do Národnej rady“) v § 2 ods. 2 písm. b)., rovnako v *zákone č. 331/2003 Z. z. o voľbách do Európskeho parlamentu v znení neskorších predpisov* (ďalej len „zákon o voľbách do Európskeho parlamentu“) v § 2 ods. 3 písm. b). V súčasnosti táto prekážka naďalej zostáva predmetom úpravy *zákona č. 346/1990 Zb. o voľbách do orgánov samosprávy obcí v znení neskorších predpisov* (ďalej len „zákon o voľbách do orgánov obcí“) v § 2 ods. 2 písm. b) a tiež *zákona č. 303/2001 Z. z. o voľbách do orgánov samosprávnych krajov a o doplnení Občianskeho súdneho poriadku v znení neskorších predpisov* (ďalej len „zákon o voľbách do orgánov samosprávnych krajov“) v § 2 ods. 2 písm. b).

³⁴⁵ PALÚŠ, I. – SOMOROVÁ, Ľ. – *Štátne právo Slovenskej republiky*, druhé vydanie. Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika. 2008. str. 223

³⁴⁶ Platné volebné zákonodarstvo v Slovenskej republike tvorí päť volebných zákonov pre jednotlivé druhy volieb: zákon č. 333/2004 Z. z. o voľbách do Národnej rady Slovenskej republiky v znení neskorších predpisov, zákon č. 331/2003 Z. z. o voľbách do Európskeho parlamentu v znení neskorších predpisov, zákon č. 46/1999 Z. z. o spôsobe voľby prezidenta Slovenskej republiky a o ľudovom hlasovaní o jeho odvolaní a doplnení niektorých ďalších zákonov v znení neskorších predpisov, zákon č. 346/1990 Zb. o voľbách do orgánov samosprávy obcí v znení neskorších predpisov, zákon č. 303/2001 Z. z. o voľbách do orgánov samosprávnych krajov a o doplnení Občianskeho súdneho poriadku v znení neskorších predpisov.

³⁴⁷ ČIČ, M. a kol. *Komentár k Ústave Slovenskej republiky*. Bratislava: EUROKÓDEX, 2012. 832 s. ISBN: 978-80-89447-93-0

Opodstatnenosť tejto prekážky posudzoval Ústavný súd SR v konaní vo veci súladu právnych predpisov iniciovanom generálnym prokurátorom. Návrh generálneho prokurátora³⁴⁸ (okrem iného) obsahoval námietku neústavnosti zákonnej prekážky výkonu volebného práva spočívajúcu vo výkone trestu odňatia slobody, čiže v tom, že osoby nachádzajúce sa vo výkone trestu odňatia slobody nemôžu realizovať svoje aktívne ani pasívne volebné práva. Výsledkom tohto konania bol nález pod **sp. zn. PL. ÚS 6/08**, ktorý možno označiť ako „prelomový“, pokiaľ ide o posudzovanie prekážky výkonu trestu odňatia slobody.

V nadväznosti na predmetný nález ústavného súdu je v slovenskom volebnom zákonodarstve, v závislosti od druhu volieb, (regionálne, resp. komunálne, parlamentné) rozlišovaný dvojaký režim k tejto prekážke:

a) Výkon trestu odňatia slobody ako prekážka vo výkone aktívneho aj pasívneho volebného práva pre REGIONÁLNE resp. KOMUNÁLNE VOĽBY (voľby do orgánov obcí a do orgánov samosprávnych krajov)

V oboch zákonoch je zhodne uvedené, že prekážkou aktívneho aj pasívneho volebného práva je výkon trestu odňatia slobody. Ustanovenie prekážky výkonu volebného práva do orgánov samosprávy má ma podľa právneho názoru Ústavného súdu vyjadreného v náleze pod sp. zn. PL. ÚS 6/08 svoje **logické a legitímne zdôvodnenie**:

1. Orgány samosprávy obcí/vyšších územných celkov (starosta, predseda, zastupiteľstvo) majú vzhľadom na svoje územie značne obmedzený rozsah normotvornej právomocí, preto nie je na ich voľbu bezprostredne aplikovateľná judikatúra ESĽP.
2. Jednou z ústavných (čl. 69 ods. 2 a 3 ústavy) a zákonných (§ 2 ods. 1 zákona o voľbách do orgánov samosprávy obcí) podmienok výkonu volebného práva do orgánov samosprávy obcí je **trvalý pobyt v obci**. Ústavný súd už v konaní vedenom pod sp. zn. PL. ÚS 110/07 zdôraznil, že táto podmienka nie je ustanovená samoúčelne, pretože „*sleduje legitímny cieľ, aby orgány samosprávy obce mali právo voliť len obyvatelia obce, t. j. tí, ktorí v obci trvale žijú, a teda tvoria súčasť územného spoločenstva osôb, ktoré si prostredníctvom volieb do orgánov samosprávy obcí volí svojich zástupcov na ten účel, aby im zverilo na obdobie štyroch rokov podstatný rozsah svojho práva na výkon územnej samosprávy.* Ústavný súd SR ďalej uviedol, že osoby nachádzajúce sa v čase volieb vo výkone trestu odňatia slobody **nie sú v tomto čase súčasťou územného spoločenstva obyvateľov obce**, v ktorej majú (formálne) evidovaný trvalý pobyt, a teda sa ani nemôžu reálne zúčastňovať na živote obce.³⁴⁹

³⁴⁸ podaný 18. 12. 2007

³⁴⁹ sp. zn. PL.ÚS 6/08

3. Organizačno-technické zabezpečenie výkonu aktívneho volebného práva by predstavovalo mimoriadne úsilie zo strany obcí ako aj Zboru väzenskej a justičnej stráže vzhľadom na potrebu zabezpečiť fyzickú prítomnosť týchto osôb v deň volieb. V tejto súvislosti by mohla byť potencionálne **ohrozená bezpečnosť iných osôb, tiež verejný poriadok, ako aj pokojný či nerušený priebeh volieb.**

b) Výkon trestu odňatia slobody uložený za spáchanie obzvlášť závažného zločinu ako prekážka vo výkone (len) aktívneho volebného práva pre PARLAMENTNÉ VOĽBY (voľby do Národnej rady a voľby do Európskeho parlamentu)

V súčasnosti platnom a účinnom zákone č. 333/2004 o voľbách do Národnej rady SR a v zákone č. 331/2003 o voľbách do Európskeho parlamentu je uvedené, že prekážkou vo výkone práva voliť je **výkon trestu odňatia slobody uložený za spáchanie obzvlášť závažného zločinu**. Absolútny zákaz volebného práva pre osoby vo výkone trestu odňatia bol v Slovenskej republike prelomený (relativizovaný) závažnosťou spáchaného zločinu zásluhou rozhodovacej činnosti Ústavného súdu SR (nálezom sp. zn. PL. ÚS 6/08).

Pred 15. marcom 2010 sa medzi prekážky vo výkone volebného práva do parlamentných volieb zaradil výkon trestu odňatia slobody. Ústavný súd SR dospel k záveru, že prekážka výkonu aktívneho volebného práva pre osoby, ktoré sú vo výkone trestu odňatia slobody, pri voľbách do národnej rady/európskeho parlamentu **nie je z ústavného hľadiska akceptovateľná:**

1. Národná rada Slovenskej republiky ako zákonodarný orgán prijíma zákony priamo záväzné v zásade pre všetky osoby nachádzajúce sa pod jurisdikciou SR, vrátane zákonov upravujúcich postavenie osôb vo výkone trestu odňatia slobody. Podobne Európsky parlament ovplyvňuje výraznou mierou život všetkých občanov Európskej únie (aj osoby vo výkone trestu odňatia slobody). Národná rada Slovenskej republiky aj Európsky parlament podliehajú čl. 3 Dodatkového protokolu k Dohovoru.
2. Voľby sa uskutočňujú v jednom volebnom obvode a kandidátne listiny sú rovnaké na celom volebnom území.
3. **Organizačno-technické zabezpečenie výkonu volebného práva** do národnej rady/európskeho parlamentu **nie je spojené s ohrozením žiadneho verejného záujmu**. Osobám vo výkone trestu odňatia slobody ho totiž možno organizačne zabezpečiť bez vynaloženia väčšieho úsilia, rovnako ako sa zabezpečuje pre osoby, ktoré sú vo výkone väzby (pozri § 12 ods. 4 zákona o voľbách do národnej rady). Navyše zákon o voľbách do národnej rady pozná už inštitút voľby poštou, ktorý je potenciálne využiteľný aj pre zabezpečenie výkonu volebného práva osôb vo výkone trestu odňatia slobody.

V súvislosti so samotnou realizáciou volebného práva odsúdených možno uviesť, že všetci obvinení a odsúdení sú **informovaní** o konaní volieb a včas **písomne poučení** o

spôsobe a práve voliť vo voľbách do Národnej rady SR. Tí, u ktorých nie je prekážka vo výkone volebného práva, boli poučení, že môžu písomne požiadať obec, v ktorej majú trvalý pobyt, o vydanie a zaslanie voličského preukazu poštou na adresu ústavu, kde vykonávajú väzbu alebo trest odňatia slobody. Bez predloženia voličského preukazu voliť nemôžu. Voľby do Národnej rady SR sa v ústavoch uskutočnia predvedením oprávnených voličov pred členov okrskovej volebnej komisie, ktorí v ústave zabezpečia voľbu do prenosnej volebnej schránky. V ústavoch nie sú vytvorené osobitné volebné okrsky. Oprávneným voličom z radov obvinených a odsúdených bude umožnené voliť len v prípade, že predložia členom okrskovej volebnej komisie voličský preukaz.³⁵⁰

Ústavný súd v náleze pod sp. zn. PL. ÚS 6/08 posudzoval aj zákonnú prekážku výkonu pasívneho volebného práva osôb, ktoré sú vo výkone trestu odňatia slobody. Ústavný súd dospel k záveru, že z ústavného hľadiska je tolerovateľné a akceptovateľné odopretie výkonu pasívneho volebného práva osobám vo výkone trestu odňatia slobody. Argumenty, ktorými odôvodnil uvedené stanovisko možno vyjadriť v troch zmysloch:

1. Logický zmysel

Ústavný súd vychádzal z čl. 81a písm. f) ústavy, podľa ktorého, ak je právoplatné odsúdenie poslanca na nepodmienečný trest odňatia slobody dôvodom strany mandátu poslanca národnej rady, tak o to viac možno ustanoviť, že samotný výkon trestu odňatia slobody predstavuje prekážku výkonu pasívneho volebného práva, pričom uvedenú logickú konštrukciu je možné uplatniť aj vo vzťahu k ostatným voleným verejným funkciám, o ktoré sa možno uchádzať vo voľbách do Európskeho parlamentu, vo voľbách do orgánov samosprávnych krajov a vo voľbách do orgánov samosprávy obcí.

2. Organizačný zmysel

Ústavný súd uviedol, že je nerealizovateľné, aby sa osoba vo výkone trestu odňatia slobody zúčastňovala predvolebného zápasu vo volebnej kampani, o to viac nebude môcť reálne vykonávať svoj mandát osobne, pričom osobný výkon mandátu je nevyhnutnou požiadavkou nielen výkonu funkcie poslanca národnej rady, ale aj výkonu všetkých ostatných verejných funkcií.

3. Morálny zmysel

Ústavný súd považuje za relevantný argument, podľa ktorého je tu aj morálny, či ideový imperatív, ktorý by mal zabrániť tomu, aby osoby vo výkone trestu odňatia slobody mali byť vzorom pre spoločnosť.

Ústavný súd na záver zdôraznil, že v demokratickom a právnom štáte je neprípustné, aby bola akokoľvek veľká skupina občanov (alebo čo i len jeden občan) bez závažného verejného záujmu vylúčená z volieb, ak k takému opatreniu neexistuje

³⁵⁰ Dostupné na internete:

<<http://www.justice.gov.sk/Stranky/aktualitadetail.aspx?announcementID=1565>>

legitímny cieľ a súčasne nie sú s jeho prípadným odstránením ohrozené iné dôležité verejné záujmy.

5. Volebné právo osôb vo výkone trestu odňatia slobody vo svetle zákona o podmienkach výkonu volebného práva a o zmene Občianskeho súdneho poriadku

Jednou z kľúčových udalostí v nedávnom období bolo schválenie nových volebných zákonov z dielne ministerstva vnútra.³⁵¹ Ide o **zákon o volebnej kampani a o zmene a doplnení zákona č. 85/2005 Z. z. o politických stranách a politických hnutiach, a zákon o podmienkach výkonu volebného práva a o zmene Občianskeho súdneho poriadku**. Nová legislatíva bude upravovať pravidlá pre voľby do Národnej rady Slovenskej republiky, Európskeho parlamentu, voľbu prezidenta, hlasovanie o odvolaní prezidenta, voľby do orgánov samosprávnych krajov a samosprávy obcí a referendum.³⁵²

Podľa dôvodovej správy hlavnou motiváciou prijatia volebného kódexu bola skutočnosť, že: „*rovnaké inštitúty sú v týchto zákonoch rozdielne, inak právne vyjadrované a rôzneho obsahu, a to v závislosti na tom, v akom časovom období a v súvislosti s ktorými voľbami bol zákon upravovaný. Zásadné zmeny týkajúce sa volebných systémov či volebných obvodov však počas účinnosti týchto predpisov vykonané neboli.*“

Významnou zmenou prešla aj právna úprava volebného práva. Nový volebný zákon upravuje právo voliť v § 3, podľa ktorého má volebné právo každý, kto najneskôr v deň konania volieb dovŕši 18 rokov veku podľa podmienok ustanovených v osobitných častiach.³⁵³

V ustanovení § 4 sú upravené prekážky práva voliť (prekážky aktívneho volebného práva): „*prekážkou práva voliť je na základe osobitného predpisu ustanovené obmedzenie osobnej slobody z dôvodov ochrany verejného zdravia.*“ Podľa dôvodovej správy podmienky obmedzenia volebného práva upravuje navrhovaný zákon v súlade s čl. 3 Dodatkového protokolu k Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd, s čl. 1 ods. 1 prvou vetou a čl. 2 ods. 1 Ústavy Slovenskej republiky a s prihliadnutím na judikatúru Európskeho súdu pre ľudské práva a Ústavného súdu Slovenskej republiky. Navrhovaná úprava výslovne upravuje ako prekážku aktívneho volebného práva pre všetky druhy volieb **len** obmedzenie osobnej slobody z dôvodov ochrany verejného zdravia.

Na tomto základe možno konštatovať všetky osoby vo výkone trestu odňatia slobody disponujú právom voliť vo všetkých druhoch volieb. Takéto ustanovenie v nezanedbateľnej miere umožňuje výkon aktívneho volebného práva čo najširšiemu okruhu osôb. Preto možno v zásade súhlasiť s akademikmi Jánom Svákom a Borisom

³⁵¹Národná rada SR schválila tieto zákony 29. mája 2014.

³⁵²<http://www.minv.sk/?tlacove-spravy&sprava=zakladne-pravidla-pre-vsetky-druhy-volieb-sa-zjednotia>

³⁵³Druhá časť (v §38) - volebné právo pre voľby do Národnej rady, Tretia časť (v §69) - volebné právo pre voľby do Európskeho parlamentu, Štvrtá časť (v §96) - volebné právo pre voľby prezidenta, Šiesta časť (v § 131)- volebné právo pre voľby do orgánov samosprávnych krajov, Siedma časť (v §164) - volebné právo pre voľby do orgánov samosprávy obcí.

Balogom, že: „návrh nového volebného zákona predstavuje výrazný pokrok smerom k materiálnejmu demokratickému štátu“, a tiež „prehlbenie princípu suverenity ľudu zakotvenom v čl. 2 ods. 1 ústavy.“³⁵⁴ Navyše sa zrealňuje princíp humanizmu v trestaní, keďže sa s väzňami počíta pri podieľaní sa na správe vecí verejných.

Táto skutočnosť sa odrazí v tom, že právo voliť v parlamentných voľbách (voľby do Národnej rady Slovenskej republiky a voľby do Európskeho parlamentu) budú mať všetci väzni, bez ohľadu na závažnosť spáchaného trestného činu. S takýmto ustanovením možno súhlasiť, pretože voľby do zákonodarných zbor možno organizačne zabezpečiť bez väčších problémov a bez ohrozenia verejného poriadku.

V tomto kontexte si však môžeme položiť otázku, či bolo správne odstrániť prekážku výkonu aktívneho volebného práva z dôvodu výkonu trestu odňatia slobody v úprave volieb do orgánov samosprávnych krajov a v úprave volieb do samosprávy obcí práve so zreteľom na mimoriadnu náročnosť zabezpečenia volebného práva.

Zákonodarca však pri pasívnom volebnom práve zostal opatrnejší. Podľa ustanovenia § 6: „prekážkou práva byť volený je výkon trestu odňatia slobody.“ Podľa dôvodovej správy je obmedzenie pasívneho volebného práva ponechané len na výkon trestu odňatia slobody. Táto prekážka je spoločná pre všetky druhy volieb. Ponechanie uvedenej prekážky pasívneho volebného práva je podľa nášho názoru opodstatnené vzhľadom na jej logický, organizačný a morálny aspekt.

Záver

Medzinárodné, ale aj európske dokumenty upravujúce postavenie osôb pozbavených osobnej slobody vyprofilovali požiadavku na ľudské zaobchádzanie s nimi a na rešpektovanie ich základných práv a slobôd. Ak majú byť základné práva a slobody osôb pozbavených osobnej slobody obmedzené, tak len so zreteľom na bezpečnosť a ochranu verejného poriadku a osôb. Takéto poňatie ochrany práv osôb pozbavených osobnej slobody ďalej špecifikuje (s ohľadom na volebné právo) Európsky súd pre ľudské práva vo svojej judikatúre vo veci volebného práva osôb vo výkone trestu odňatia slobody. Európsky súd pre ľudské práva odmieta, aby osoby odsúdené za trestný čin boli automaticky a paušálne zbavené volebného práva len z dôvodu výkonu trestu odňatia slobody.

Naša právna úprava volebného práva osôb vo výkone trestu odňatia slobody je objektívne podmienená medzinárodnými a európskymi dokumentmi a tiež judikatúrou Európskeho súdu pre ľudské práva. Túto skutočnosť dokazuje predovšetkým vývoj

³⁵⁴ SVÁK, J. – BALOG, B. Prekážky vo výkone práva voliť. In Aktuálne problémy volebného práva a volebného súdnictva v Slovenskej republike – II. ústavné dni. Zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie. Košice 25. septembra 2013. Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika, 2014. 216 s. ISBN: 978-80-8152-098-3.

prekážky volebného práva z dôvodu výkonu trestu odňatia slobody: do 15.marca 2010 žiadna osoba vo výkone trestu odňatia slobody nemohla vykonávať volebné právo a podľa nového (ešte len prijatého, nie účinného) zákona o podmienkach výkonu volebného práva, všetky osoby vo výkone trestu odňatia slobody disponujú právom voliť.

Vývoj právnej úpravy volebného práva osôb vo výkone trestu odňatia slobody nepochybne smeruje k liberalizácii, čo možno hodnotiť pozitívne. Na druhej strane je v tejto súvislosti nevyhnutné brať do úvahy aj požiadavku bezpečnosti osôb, resp. verejného poriadku pri realizácii volebného práva osôb vo výkone trestu odňatia slobody. Súčasne platná a účinná právna úprava obsahuje prvky liberalizácie volebného práva väzňov (tým, že vytvára priestor pre realizáciu volebného práva uväznených osôb v parlamentných voľbách) a zároveň uznáva predpoklad bezpečnosti osôb a pokojného priebehu volieb (tým, že z hľadiska mimoriadne zložitého organizačno-technického zabezpečenia výkonu aktívneho volebného práva neumožňuje osobám vo výkone trestu odňatia slobody voliť v regionálnych a komunálnych voľbách).

Ako bolo naznačené v článku, postupnú liberalizáciu právnej úpravy prekážok vo výkone volebného práva v podobe výkonu trestu odňatia slobody medzinárodná a nadnárodná úroveň umožňuje, priam ju vyžaduje. Súbežne s tým, je potrebné vo vnútroštátnom zákonodarstve precízne upraviť aj organizačno-technický aspekt volieb (najmä v prípade regionálnych a komunálnych volieb) tak, aby samotným výkonom volebného práva osôb vo výkone trestu odňatia slobody boli chránené iné osoby pred trestnými činmi.

Použitá literatúra:

ČIČ, M. a kol. Komentár k Ústave Slovenskej republiky. Bratislava: EUROKÓDEX, 2012. 832 s. ISBN: 978-80-89447-93-0

KMEC, J. – KOSAŘ, D. – KRATOCHVIL, J. – BOBEK, M. Evropská úmluva o lidských práвах, Komentář, 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2012. 1687 s. ISBN: 978-80-7400-365-3.

ĽALÍK, T. Niektoré aspekty vplyvu judikatúry Európskeho súdu pre ľudské práva na Ústavu Slovenskej republiky. In Mířniky práva v stredoeurópskom priestore. Bratislava: Univerzita Komenského, 2008, 874 s. ISBN 978-80-7160-271-2.

PALÚŠ, I. – SOMOROVÁ, Ľ. Štátne právo Slovenskej republiky, druhé vydanie. Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika. 2008, 546 s. ISBN: 978-80-7097-703-3.

PODHRÁZKÝ, M. Přehled judikatury ve věcech voleb, referendum a politických stran. Praha: ASPI a. s., Praha, 2008. 398 s. ISBN: 978-80-7357-291-4.

SVÁK, J. Ochrana ľudských práv (z pohľadu judikatúry a doktríny štrasburských orgánov ochrany práv). Bratislava: EUROKÓDEX, 2006. 1116 s. ISBN: 80-88931-51-7.

SVÁK, J. – BALOG, B. Prekážky vo výkone práva voliť. In Aktuálne problémy volebného práva a volebného súdnictva v Slovenskej republike – II. ústavné dni. Zborník príspevkov

z medzinárodnej vedeckej konferencie. Košice 25. septembra 2013. Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika, 2014. 330 s. ISBN: 978-80-8152-098-3.

SVÁK, J. – CIBULKA, L. Ústavné právo Slovenského práva osobitná časť. Bratislava: Bratislavská vysoká škola práva, 2009. 1072 s. ISBN: 978-80-89363-33-9.

Zoznam použitých právnych predpisov:

Ústava Slovenskej republiky č. 460/1992 Zb.

Zákon č. 333/2004 Z. z. o voľbách do Národnej rady Slovenskej republiky v znení neskorších predpisov.

Zákon č. 331/2003 Z. z. o voľbách do Európskeho parlamentu v znení neskorších predpisov.

Zákon č. 46/1999 Z. z. o spôsobe voľby prezidenta SR, o ľudovom hlasovaní o jeho odvolaní a o doplnení niektorých ďalších zákonov.

Zákon č. 346/1990 Zb. o voľbách do orgánov samosprávy obcí v znení neskorších predpisov.

Zákon č. 303/2001 Z. z. o voľbách do orgánov samosprávnych krajov a o doplnení Občianskeho súdneho poriadku.

OCHRANA OSÔB PROSTREDNÍCTVOM PRÁVA NA SPRAVODLIVÝ PROCES V PRAMEŇOCH TRESTNÉHO PRÁVA

JUDR. PATRIK RAKÓ

PANEURÓPSKA VYSOKÁ ŠKOLA, FAKULTA PRÁVA

ÚSTAV VEREJNÉHO PRÁVA

„Rules are for the obedience of fools and the guidance of wise men“

Douglas Bader

Abstrakt

Príspevok sa zaoberá v úvode spôsobmi ako je možné zabezpečovať ochranu osôb pričom extrahuje za kľúčovú procesnú ochranu. Z procesnej ochrany osôb sa zameriava na trestno-procesnú ochranu osôb v oboch smeroch ako i na strane obvineného tak i na strane poškodených. Z tohto pohľadu poukazuje na praktickú realizáciu práva na spravodlivý proces prostredníctvom Amerického použitia *Miranda* rights a ďalej ochrany v trestnom konaní zabezpečenú skrz Chartu základných práv Európskej Únie a tzv. *Reding rights*. Príspevok však dopĺňa postreh vďaka skúsenosti s Hong Kongským právnym systémom kedy odmietnutie aplikácie týchto práv paradoxne môže viesť k väčšej ochrane osôb.

Abstract

Conference papers deals in introduction with patterns how to protect person while extract procedural protection as crucial thing. In regard of procedural protection of persons paper focus on protection through proceedings in both ways such as on defendant and state side. Furthermore conference paper determine the practical application of the Right to Fair Trial through American *Miranda* rights and protection in criminal proceedings secured by EU Charter of Fundamental Rights and *Reding rights*. In addition is paper refill by Hong Kong legal system experience where sometimes decline of right to fair trial in special occasions shall provide in very good protection of persons.

1 VYMEDZENIE POJMU

Ochrana osôb je tradične laicky vnímaná prostredníctvom fyzickej ochrany, ktorá spočíva v zaistení bezpečnosti a poriadku občanov štátu prostredníctvom bezpečnostných a poriadkových zborov, kde v prípade Slovenskej republiky túto činnosť vykonáva

Policajný zbor Slovenskej republiky a v zákonom vymedzených prípadoch aj Mestská polícia.

Ďalší spôsob ochrany osôb je možné nájsť prostredníctvom práva všeobecne, ktoré má v materiálnom právnom štáte zabezpečovať úpravu právnych vzťahov a úpravu sporov medzi adresátmi práva. Ochrana osôb prostredníctvom práva sa uskutočňuje na niekoľkých úrovniach. Na najvšeobecnejšej, ale najzávažnejšej úrovni sa vykonáva prostredníctvom abstraktnej a konkrétnej ochrany ústavnosti. Nemá hlbší zmysel opakovať, že ochrana osôb ďalej pokračuje rozlíšením na súkromnoprávne veci a spory až po verejno-právnu na úroveň, kedy sa jedná o trestnú činnosť. Predmetom tohto príspevku je práve tento druh ochrany osôb – prostredníctvom trestnoprávnej ochrany osôb. Avšak s ohľadom na to, že aj trestno-právna ochrana má svoje ďalšie možnosti, je možné rozlíšiť ochranu hmotno-právnu a procesno-právnu. Hmotno-právna ochrana vyjadrená v 12 hlavách trestného zákona je demonštráciou, ktorá má mať preventívny účinok pred páchaním trestnej činnosti, ktorá má slúžiť na ochranu osôb. Pre podstatu príspevku je kľúčová ochrana trestno-procesná. Význam procesného práva na úkor hmotnoprávneho je nepomerný – k čomu sa máme dopracovať je hmotným právom vopred dané, avšak na postupe, ako sa k tomuto predpokladanému výsledku dopracujeme, záleží viac než na výsledku. *„Na nich a na všetkých písaných a nepísaných pravidlách v spoločnosti, regulujúcich spôsoby akými sa ľudia dohadujú, vyjednávajú, uznávajú sa a rozhodujú, záleží podľa môjho omnoho viac než na tom, na čom sa zhodne právna teória pokiaľ ide o vzťah práva a spravodlivosti, práva „pozitívneho“ a „prirodzeného“. Spravodlivosť a podobné cieľové hodnoty ako dobro, hodnoty a pod. sú už obsiahnuté – alebo tam naopak absentujú – v procedúrach.“*³⁵⁵

V trestnom procese tento druh procedúry, ktorá má zabezpečovať hodnotovú, či spravodlivú alebo dobrú ochranu osôb, zabezpečuje ústavný a zákonný príkaz práva na spravodlivý proces. Právo na spravodlivý proces má svoju všeobecne platnú povahu aplikovateľnú na akýkoľvek druh procesu nevynímajúc i správne procesy. Okrem tohto má svoju osobitnú trestnoprávnu štruktúru, ktorá spočíva v špecifikách trestného procesu a jeho invazívneho pôsobenia do základných ľudských práv a slobôd garantovaných Ústavou Slovenskej republiky a medzinárodnými zmluvami a dohovormi, ktorými je Slovenská republika viazaná. Európsky spôsob uplatňovania práva na spravodlivý proces má svoje úskalia, nakoľko je prebratým konceptom z anglo-amerického práva a v niektorých ohľadoch v porovnaní s jurisdikciami Spojených štátov a Veľkej Británie nedosahuje ich štandardy. Avšak v prípade páchania špecifického druhu trestnej činnosti jeho úzkoprsé dodržiavanie môže znamenať bránenie spravodlivosti a účinnému vyšetreniu sofistikovanej trestnej činnosti, a tak v porovnaní s jeho absenciou v niektorých prípadoch môže prísť k väčšej účinnosti ochrany osôb, ktorú poskytuje ako ukazujú

³⁵⁵ Férové procedúry jako dobírání se dobra. PITHART, P. 2011. Praha : Nepublikovaný materiál, 2011.

niektoré prípady kriminálnej justície v Hong Kongu. Príspevok sa zameriava v aspektoch na uplatňovanie tzv. práv *Miranda* v Spojených štátoch a diferenciaciách s jeho európskou aplikáciou a odôvodnenou absenciou jeho aplikácie.

2 OCHRANA OSÔB PROSTREDNÍCTVOM PRÁVA NA SPRAVODLIVÝ PROCES

Práva podľa rozsudku tzv. SCOTUS-u³⁵⁶ vo veci *Miranda v. Arizona*³⁵⁷ sú práva bytostne sa dotýkajúce ochrany osôb a jej práv, aj keď sa nachádza v procesnom postavení zadržaného a osoby, ktorá je priamo vypočúvaná prostredníctvom polície. Právny základ pre uplatňovanie týchto práv v americkom právnom prostredí poskytuje piaty dodatok prostredníctvom zákazu práva k sebaobviňovaniu v kontinentálnom ponímaní ako *nemo tenetur se ipsum accusare*³⁵⁸ a práva na advokáta zakotveného šiestym dodatkom.

Podstata tzv. *Miranda warning* spočíva v tom, že podozrivému, ktorý je zadržaný a je predmetom vypočúvania, resp. ním bude v najbližšej časovej následnosti sú predčítané jeho práva - tzv. 6 základných práv vo viac menej obmenenej podobe pre štáty únie ako: (i) právo nevypovedať, (ii) čokoľvek poviete bude použité proti Vám, (iii) máte právo na advokáta pred tým než budete hovoriť s políciou a máte právo na prítomnosť advokáta pri vypočúvaní teraz alebo v budúcnosti, (iv) ak si nemôžete advokáta dovoliť bude Vám pridelený pred akýmkoľvek vypočúvaním, ak si to želáte, (v) ak sa rozhodnete odpovedať na otázky bez prítomnosti advokáta, stále máte právo odmietnuť vypovedať kedykoľvek pokiaľ sa neporadíte so svojím advokátom, (vi) s vedomím a pochopením uvedených práv, ktoré Vám boli vysvetlené, ste ochotný odpovedať na otázky, ktoré Vám budú položené bez prítomnosti advokáta?

Uvedené práva s poslednou otázkou sa aplikujú aj na osoby väzobne stíhané bez ohľadu na to, aký druh trestného činu spáchali.³⁵⁹ Avšak, v poslednej judikatórnej činnosti SCOTUS v rozhodnutí *Berghuis v. Thompkins*, 560 U.S. 370 (2010) konštatuje, že obvinení, ktorým boli prečítané práva podľa *Miranda* a ktorí vykazovali, že ich pochopili a úplne ich neodmietli, musia explicitne vyjadriť počas alebo pred začatím vypočúvania, že si prajú nevypovedať a hovoriť s políciou práve kvôli ochrane prostredníctvom aplikácie práva sebaobviňovať samého seba. Ak budú komunikovať s políciou o incidente pred dovolaním sa práv podľa *Mirandy* alebo kedykoľvek počas vypočúvania alebo zadržania, čokoľvek čo vypovedali, môže byť použité proti nim pokiaľ zreteľne neuviedli, že nechcú s políciou hovoriť. Mohlo by sa zdať, že práva podľa *Mirandy* sú absolútne, avšak, nie je tomu tak

³⁵⁶ The Supreme Court of the United States

³⁵⁷ 384 U.S. 436

³⁵⁸ Bližšie pozri príspevok Prof. JUDr. Jana Musila Zákaz donucovaní k sebeobviňovaniu In: [ed.] Jozef Záhora. Bratislava : Eurokódex, 2008. Teoretické a praktické problémy dokazovania. Pocta prof. JUDr. Vladimírovi Mathernovi, DrSc. 978-80-893-63-17-9.

³⁵⁹ *Berkemer v. McCarty*, 468 U.S. 420 (1984)

a existuje i výnimka verejnej bezpečnosti³⁶⁰. Podstata tejto výnimky spočíva v tom, že v prípade ohrozenia verejnej bezpečnosti je prípustné, aby bolo pred súdom ako dôkaz pripustené vypočúvanie bez poučenia o právach podľa Mirandy, ale k tomuto vypočúvaniu musí byť podozrivý v skutočnosti donútený konaním polície, ktoré prekoná jeho vôľu vzdorovať a musí byť limitované, priame a zahrňujúce situáciu, v ktorej polícia kladie otázky dôvodne rýchlo z obavy o verejnú bezpečnosť. Tento druh elasticity zavedený rozhodnutím SCOTUS-u neskôr extenzívne používali v prípade vypočúvanie subjektov podozrivých z terorizmu i iné vládne agentúry, napr. FBI v prípade Dzhokhar Tsarnaev v r. 2013.

Práva podľa Mirandy však majú aj ďalší druh svojho uplatnenia a to v konaní pred súdom, kde sa pravidlo Mirandy aplikuje na svedecké dôkazy, ktoré sú výsledkom vypočúvania zadržaného prípadne väzobne stíhaného. Na takto získané dôkazy sa uplatňuje takisto ako v prípade práv šesť pravidiel. Patrí sem:

- 1) Dôkazy musia byť zozbierané
- 2) Dôkaz musí byť svedeckou výpoveďou
- 3) Dôkaz musí byť získaný pokiaľ je podozrivý zadržaný alebo vo väzbe
- 4) Dôkaz musí byť produktom vypočúvania
- 5) Dôkaz musí byť vykonaný štátnymi zástupcami
- 6) Dôkaz musí byť štátom poskytnutý počas vznesenia obžaloby.

Napriek tomu, že splnenie uvedených požiadaviek je povinné, taktiež je definovaný okruh výnimiek, za ktorých môže prokuratúra uvedené kritériá obísť, prípadne nerešpektovať, ak preukáže, že prípad spadá do okruhu vymedzený výnimkou. V prípade aplikácie boli stanovené tri druhy výnimiek: a) už spomínaná výnimka verejnej bezpečnosti, b) výnimka na základe informátora z väznice, c) tzv. zapisujúce otázky. Bod C) je veľmi neštandardný pre predstavenie si, o čo sa v praxi jedná. Tento druh výnimky je praktikom, kedy dôstojník pri dovedení podozrivého do cely zaznamenáva jeho identifikátory, kladie mu zároveň aj iné otázky týkajúceho sa ho ako podozrivého. Tento okruh otázok akými je meno, výška, príslušnosť ku gangu a mnoho ďalších je patriacich do výnimky, na ktorú sa nevzťahuje ochrana podľa Miranda, a tak sú bez akýchkoľvek ťažkostí uvedené poznatky použiteľné v konaní pred súdom v neprospech obvineného.

Práva podľa Mirandy sú konštitučné práva, ktoré majú svoju exaktnú praktickú podobu a tvoria základy toho, čomu sa hovorí konštitučný trestný proces. Európsky prístup k právam, ktoré sa bytostne dotýkajú práva na spravodlivý proces, naráža na dve základné prekážky, ktoré sú spôsobené dvojkoľajnosťou v prístupe k ochrane základných ľudských práv a slobôd na Európskom kontinente, nakoľko po prijatí charty základných práv Európskej Únie sa pripája už k ochrane zavedenej systémom Európskeho súdu pre ľudské práva i ochrana poskytovaná Súdny Dvorom Európskej Únie.

³⁶⁰ New York v. Quarles, 467 U.S. 649 (1984)

Charta základných práv Európskej únie v časti IV nazvanej Spravodlivosť neobsahuje nijaký ucelený a prínosný katalóg vývoja generácie ľudských práv vzťahujúcich sa k trestnému konaniu. Tento fakt postrehuje i doktrína³⁶¹. Avšak, pri vytváraní koncepcie práva na spravodlivý proces ako práva ustanoveného v Charte sa opomenula celá šírka i obsah, a tak sa i čiastkové trestnoprávne osobitosti, ako i generálne požiadavky na objektívne uplatňovanie tohto práva sa roztrúsili viac-menej explicitne po jednotlivých článkoch, napokon ako celok ostalo právo na spravodlivý proces zakotvené v čl. 47 Charty druhá allinea nasledovne: *„Každý má právo na to, aby jeho záležitosť bola spravodlivo, verejne a v primeranej lehote prejednaná nezávislým a nestranným súdom zriadeným zákonom. Každý musí mať možnosti poradiť sa, obhajovať sa a nechať sa zastupovať.“* Avšak, tak ako doktrína zreteľne identifikuje, že koncepcia práva na spravodlivý proces ustanovená v Charte je derivátom iných medzinárodných dokumentov o základných ľudských právach a slobodách, taktiež nedostatočne rozumie právu na spravodlivý proces v celej jeho komplexnosti a môžeme sa dozvedieť, že *„toto právo zaručuje rovnosť zbraní a má obrovský význam v konaní na základe kontradiktórneho prístupu. V dnešných dňoch je oveľa viac prepracovanejšie ako v minulosti, keďže bolo predmetom veľkého množstva medzinárodnej normotvorby, vrátane Charty. Charta zaručuje právo na spravodlivý proces v konaniach trestného, civilného a administratívneho charakteru. Jej litera zodpovedá Dohovoru (čl. 6 ods. 1 - právo na spravodlivé súdne konanie).“*³⁶² Samotné právo na spravodlivý proces ako dvojjediné právo hmotno i procesnoprávneho charakteru nezaručuje samo o sebe kontradiktórne konanie a rovnosť zbraní. Kontradiktórne konanie je len súčasťou všeobecných podmienok pre označenie konania ako súladného s právom na spravodlivý proces, resp. označeného ako férové súdne konanie. Rovnosť zbraní je taktiež otázkou viac všeobecnosti súdneho konania, ako trestnoprávných osobitostí práva na spravodlivý proces.

V prípade práva Európskej únie sa poukazuje na to, že v rámci práva na spravodlivý proces existujú štyri zásadné subpráva, ktoré sú trestnoprávnymi osobitosťami práva na spravodlivý proces. Patrí sem právo na informácie, právo na právnu pomoc, právo na pomoc pri zbavení obvinení a právo na interpretáciu a preklad³⁶³. Tieto práva tvoria základný kameň procesných práv garantovaných Chartou tak, aby ich bolo možné od členských štátov vynucovať. Od doby prijatia Charty Európska komisia vedie i ročný report ohľadne uplatňovania práv a slobôd priznaných Chartou. Za rok 2010 vo svojej výročnej

³⁶¹ IVOR. J., KLIMEK. L., ZÁHORA, J.: Trestné právo Európskej únie a jeho vplyv na právny poriadok Slovenskej republiky. 1. vydanie. Žilina: EUROKÓDEX. 2013. 888 s.

³⁶² Ibid.

³⁶³ Four Fundamental Procedural Rights in Criminal Proceedings throughout the European Union, Taru Spronken

Gert Vermeulen, IN: Study on Procedural Rights: Existing Level of Safeguards in Member-States 2008 Update”,

Maastricht University, Institute for International Research on Criminal Policy (IRCP) of Ghent University

správe k časti justícia – právo na spravodlivý proces a právo na obhajobu uvádza nasledovné poznatky: Európska Komisia v reporte konštatuje už všeobecne známe nuansy práva na spravodlivý proces, ktoré rozpracovala doktrína i aplikačná prax nasledovne „Právo na spravodlivý proces zaručuje, že každý má právo na spravodlivé a verejné vypočutie, ktoré sa musia uskutočniť v lehote nezávislým a nestranným súdom. Keď je jednotlivec zapojený v trestnom konaní, jedným z jeho základných práv je záruka nezávislého a nestranného súdu. Právo na spravodlivý proces zahŕňa právo na spravodlivé a verejné vypočutie v primeranej lehote. Každý má právo, aby využíval týchto práv, bez ohľadu na jeho štátnu príslušnosť alebo akým jazykom hovorí. Charta tiež zaručuje dodržiavanie práv na obhajobu každého, kto bol obvinený. To zaručuje najmä to, že podozrivý rozumie trestné konanie proti nemu³⁶⁴, ak on alebo ona nehovorí jazykom konania. K tomu, aby tieto práva do praxe, EÚ je prijatie spoločných minimálnych noriem v trestnom konaní, s prihliadnutím na rozdiely medzi členskými štátmi v oblasti trestného práva. V roku 2010 prijala EÚ pravidlá o práve na tlmočenie a preklad v trestnom konaní. Tieto pravidlá majú za cieľ zlepšenie práv podozrivých a obvinených osôb, ktorí nerozumejú jazyku alebo nehovorí jazykom konania.“³⁶⁵

Za rok 2011 však správa Komisie je už obsažnejšia a štruktúrovanejšia. V časti venovanej justícii sú pre účely trestného práva kľúčové časti o prezumpcie nevinu a práva na obhajobu. Tak, ako v prípade prvého reportu sa v úvodnej časti k prezumpcii nevinu a práva na obhajobu nachádza stručný prehľad čiastkových práv, ktoré sú zahrnuté do tohto práva. Zaujímavosťou sú však až nasledovné state, kde Komisia konštatuje, že: „Ktokoľvek, kto bol zatknutý, bude musieť byť informovaný o svojich právach podľa dokumentu s názvom poučenie o právach. Komisia predložila návrh zaistujúci prístup k advokátovi od prvej fázy policajného výsluchu a po celý čas trvania trestného konania. Návrh tiež dáva obvinenému alebo podozrivému právo obrátiť sa ich veľvyslanectvo alebo konzulát, ako aj ich rodiny alebo zamestnávateľa.³⁶⁶ Kým zodpovednosť za vedenie vyšetrovania a výsluchu samozrejme zostane na polícii, právnik by mal byť schopný zúčastniť sa výsluchu políciou alebo inými orgánmi a klásť im otázky alebo požadovať vysvetlenie, kedykoľvek bude potrebovať. Orgány by mali zaručiť dôvernú povahu rokovaní medzi advokátom a podozrivým. Na žiadosť Európskeho parlamentu, Agentúra EÚ pre základné práva sa zaoberala otázkou noriem základných práv pre nástroj zahŕňajúci vzájomné uznávanie vyšetrovacích príkazov. Poskytuje prehľad o existujúcich európskych

³⁶⁴ Directive 2010/64/EU of the European Parliament and of the Council of 20 October 2010 on the right to interpretation and translation in criminal proceedings, OJ L 280, 26.10.2010, p. 1–7.

³⁶⁵ Report from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions - 2010 Report on the Application of the EU Charter of Fundamental Rights, COM(2011) 160 final

³⁶⁶ Proposal for a Directive on the right of access to a lawyer in criminal proceedings and on the right to communicate upon arrest, COM(2011) 326 final, available at: <http://eurex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2011:0326:FIN:EN:PDF>

normách, s osobitným dôrazom na prvky ako spravodlivý proces na základe judikatúry Súdneho dvora Európskej únie a Európskeho súdu pre ľudské práva.“³⁶⁷

Európska Únia sa snaží v procesnom práve priblížiť americkej úrovni ochrany, avšak v tomto ohľade má pred sebou ešte veľmi ďalekú cestu. Sú však v istých prípadoch situácie, kedy aplikácia práv, ktoré reprezentuje *Miranda* alebo prístup Európskej Únie, tzv. *Redingovej práva*, majú jeden hmotnoprávny ako i procesnoprávny výsledok – v prípade tzv. *white-collar crimes*, kedy sú priamym dôsledkom bránenia spravodlivosti a slúžia na zahladzovanie trestnej činnosti. V tomto ohľade je nám vzorom jurisdikcia Hong Kongu, kde trestná justícia vykazuje nebývalé úspechy. Pokiaľ sa jedná o finančné deriváty a burzové obchody riadiacim a kontrolným orgánom pre dohľad nad Hong Kongskou burzou je *Securities and Futures Commission* (ďalej ako „**SFC**“) v prípade vyšetrovania burzových podvodov a machinácií ako jedných z typických zločinov *white-collar* má ustanovenú absenciu práva nevypovedať. Odôvodnenie uvedeného právneho režimu je dané celospoločenským konsenzom, že Hong Kong ako hlavné finančné centrum musí byť transparentné a v dôsledku sofistikovanosti a vysokej latencie uvedenej trestnej činnosti je aplikácia tohto práva v kontraste so záujmom na objasnení trestnej činnosti neprípustná. Vďaka tomu o sa popri kauzách ako LIBOR, EURIBOR či TIBOR kauza rovnakého formátu s medzibankovou sadzbou HIBOR nestalo.

3 ZÁVER

Ochrana osôb prostredníctvom procesualistiky je aktuálnou témou v každej právnej kultúre a právnom režime. V konflikte slobody a štátnej moci, ktorú predstavuje trestné konanie, je kľúčová procesná ochrana práv osôb v akomkoľvek druhu procesného postavenia. *Miranda rights* nám poukazujú na niekoľko vyslovene exaktných otázok, ktoré budú v budúcnosti spôsobovať ústavné ťažkosti a je vysoko pravdepodobné, že skončia pred Európskym súdom pre ľudské práva. Slovenská republika nenapĺňa kritériá právneho štátu v ohľade aplikácie a realizácie týchto práv európsky preneseného práva na spravodlivý proces ani v minimálnej rovine. Prvým faktorom napovedajúcim, je hmotnoprávna premisa prezumpcie viny (*sic!*), ktorá je v ostrom kontraste so základnými zásadami nielen trestného práva, ale i ústavného príkazu reprezentovaného čl. 50 ods. 2 Ústavy Slovenskej republiky a procesnoprávny prístup k tomu, že priestupky ako nižšia forma porušenia práva prejednáva štátna správa, čo si samozrejme odporuje s aplikáciou *Mirandy* i práva na spravodlivý proces. V tomto ohľade situácia, kedy sa prezumovaný vinník rozhoduje, či sa vystaví trestnému stíhaniu alebo sa podrobí zákonnej dikcii, jednoznačne vystihuje situáciu, kedy sa jedná o popretie práv podľa *Mirandy* ako i práva na spravodlivý proces, ktoré je ustálenou judikatúrou ESĽP považované za účinné

³⁶⁷ Report from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions – 2011 Report on the Application of the EU Charter of Fundamental Rights, COM(2012) 169 final

počas akéhokoľvek procesného konania. Doplnkom tohto pohľadu na absenciu minimálnej miery použitia práv obsiahnutých v týchto prístupoch je poznatok, že zásada legality, ktorá núti orgány činné v trestnom konaní riadne stíhať všetky trestné činy, má byť naplnená explicitne v prípadoch sofistikovanej trestnej činnosti, ktorá je za štandardných právnych podmienok nedetekovateľná a na príklade Hong Kongu je možné vidieť efektivitu tohto prístupu.

Použitá literatúra

Férové procedury jako dobírání se dobra. PITHART, P. 2011. Praha : Nepublikovaný materiál, 2011.

Miranda v. Arizona, 384 U.S. 436 (1966)

[ed.] Jozef Záhora. Bratislava : Eurokódex, 2008. Teoretické a praktické problémy dokazovania. Pocta prof. JUDr. Vladimírovi Mathernovi, DrSc. 978-80-893-63-17-9.

Berkemer v. McCarty, 468 U.S. 420 (1984)

New York v. Quarles, 467 U.S. 649 (1984)

IVOR. J.. KLIMEK. L.. ZÁHORA, J.: Trestné právo Európskej únie a jeho vplyv na právny poriadok Slovenskej republiky. 1. vydanie. Žilina: EUKÓDEX. 2013. 888 s.

Four Fundamental Procedural Rights in Criminal Proceedings throughout the European Union, Taru Spronken

Gert Vermeulen, IN: Study on Procedural Rights: Existing Level of Safeguards in Member-States 2008 Update",

Maastricht University, Institute for International Research on Criminal Policy (IRCP) of Ghent University

Directive 2010/64/EU of the European Parliament and of the Council of 20 October 2010 on the right to interpretation and translation in criminal proceedings, OJ L 280, 26.10.2010, p. 1–7.

Report from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions - 2010 Report on the Application of the EU Charter of Fundamental Rights, COM(2011) 160 final

Proposal for a Directive on the right of access to a lawyer in criminal proceedings and on the right to communicate upon arrest, COM(2011) 326 final, available at: <http://eurex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2011:0326:FIN:EN:PDF>

Report from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions – 2011 Report on the Application of the EU Charter of Fundamental Rights, COM(2012) 169 final

PRÁVO NA ŽIVOT: PODMIENKY PRIJATEĽNOSTI SŤAŽNOSTI PRED EURÓPSKYM SÚDOM PRE ĽUDSKÉ PRÁVA

JUDR. ING. ELENA SABLEROVÁ

PANEURÓPSKA VYSOKÁ ŠKOLA, FAKULTA PRÁVA

ÚSTAV VEREJNÉHO PRÁVA

Abstrakt

Cieľom príspevku je zistiť ako Európsky súd pre ľudské práva (ďalej Súd) zabezpečuje efektívnu ochranu práva na život už pri posudzovaní prijateľnosti sťažnosti namietajúcej právo na život podľa čl.2 Európskeho dohovoru o ochrane ľudských práv a slobôd (ďalej EDĽP). Príspevok poukazuje na niektoré špecifiká rozhodovania Súdu o prijateľnosti sťažnosti, namietajúcej porušenie práva na život. Hlavnou hypotézou príspevku je že, Súd extenziou alebo reštrikciou pojmov (ako napr. sťažovateľ, obeť, adekvátny a prakticky účinný opravný prostriedok, „vyčerpanie všetkých vnútroštátnych opravných prostriedkov“) obsiahnutých v článkoch v čl.34 a 35 EDĽP zabezpečuje efektívnu ochranu práva na život, ktorú má poskytovať čl.2 EDĽP, už vo fáze rozhodovania o splnení podmienok prijateľnosti sťažnosti.

Abstract

Aim of this contribution is to find out how the European Court of Human Rights (hereinafter referred to as „Court“) secures effective protection of the right to life as early when weighing the complaint disputing the right in accordance with Art. 2 of the European Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms (hereinafter referred as ECHR). The contribution points out some particularities of the Court decision-making process of acceptance of the complaint disputing infringement of the right of life. The main hypothesis is that Court by extension or restriction of notions (e.g. claimant, victim, adequate and practically effective remedy, „exhaustion of all domestic remedies“) contained in articles 34 and 35 ECHR secures effective protection of the right to life, which is to be provided by Art.2 ECHR even in the phase of deciding the fulfilment of complaint acceptance conditions.

Úvod

Právo na život je prvé medzi právami.³⁶⁸ Ľudské práva vyvierajú aj z humanity v abstraktnom zmysle a aj zo skutočného človeka existujúceho vďaka životným procesom.

³⁶⁸ SUDRE,F., *Droit international et européen des droits de l'homme*, Paris:Presses Universitaires de France, 1995, str. 160

Právo na život má teda ochraňovať biologické procesy ako predpoklad existencie človeka, ktorý je nositeľom práv a slobôd. V tomto zmysle musíme považovať právo na život za prvoradé právo každej ľudskej bytosti.

Podľa Johna Locka prirodzený zákon, ktorý je normou regulujúcou správanie ľudí v predštátnej forme spoločnosti, je norma vychádzajúca z rozumu zakazujúca poškodzovať druhých na živote, vlastníctve, zdraví a slobode.³⁶⁹ Tento významný filozof zaraďuje právo na život a telesnú integritu medzi „prvé“ z prirodzených práv, ktoré prináležia človeku nezávisle na existencii štátnej moci a na tom, či štát toto právo v svojich zákonoch chráni.

Výbor pre ľudské práva odkazuje na život ako na právo „najvyššie, ktoré je nederogovateľné dokonca aj v čase verejného ohrozenia.“ V teoretickej rovine pre tých vedcov, ktorí sa prikláňajú k názoru, že existuje určitá hierarchia ľudských práv, má právo na život najvyššie postavenie. Tí vedci, ktorí zastávajú názor univerzálnej fundamentálnosti, nedeliteľnosti, vzájomnej závislosti ľudských práv a teda neuznávajú ich hierarchiu, napriek tomu **považujú právo na život za popredné právo so zvláštnym postavením, ktorého porušenie sa nikdy nemôže zhojiť.**

V zmysle vyššie zdôraznenej výnimočnej pozície práva na život medzi ostatnými základnými ľudskými právami je teda pochopiteľné, že toto právo je garantované vo všetkých univerzálnych a aj regionálnych dokumentoch, či už majú formu zmluvy, paktu, deklarácie, protokolu, dohovoru, smernice alebo inú formu.

Jedným z kľúčových medzinárodných dokumentov, ktoré právo na život zakotvujú v rámci európskeho regiónu je Dohovor o ochrane ľudských práv a základných slobôd (ďalej EDĽP) prijatý na pôde Rady Európy.

Znenie článku 2 EDĽP

1.Právo každého na život je chránené zákonom. Nikoho nemožno úmyselne zbaviť života s výnimkou výkonu súdom uloženého trestu nasledujúceho po odsúdení za spáchanie trestného činu, pre ktorý zákon ukladá tento trest.(Neskoršími dodatkovými protokolmi č.6 a č.13 bol trest smrti zrušený úplne.)

Na zabezpečenie záväzkov prijatých členskými štátmi Rady Európy a zmluvnými stranami EDĽP bol vytvorený kontrolný mechanizmus. Základným pilierom tohto kontrolného systému je Európsky súd pre ľudské práva pri Rade Európy (ďalej Súd). Súd je v súčasnosti jediný stály medzinárodný súdny orgán, na ktorý sa môže obrátiť so sťažnosťou na porušenie práv priznaných EDĽP alebo jeho protokolmi zmluvnou stranou EDĽP každá osoba, skupina osôb alebo mimovládne organizácia tak, ako je zakotvené v čl.34 EDĽP. ³⁷⁰ Článok 34 je jedným z najvýznamnejších článkov EDĽP. Je to článok, ktorý v konečnom dôsledku poskytuje jednotlivcovi alebo skupine jednotlivcov možnosť podať

³⁶⁹ ROD,W., *Dejiny filosofie, novodobá filosofie II*, zväzok 9, Praha: Oikoymenh, 2004, str.71

³⁷⁰ STRÁŽNICKÁ,V a kol., *Medzinárodná a európska ochrana ľudských práv*, Bratislava: Eurokódex, 2013, str. 176-177

sťažnosť proti štátu, ktorý je zmluvnou stranou EDĽP a namietat', že zo strany štátu došlo k porušeniu jeho práv, zaručených dohovorom. V medzinárodnom zmluvnom práve ide o výnimočný prípad, pretože jednotlivec sa stáva priamo subjektom medzinárodného práva, iniciujúc súdne konanie pred medzinárodným orgánom s cieľom dosiahnuť potrestanie štátu za to, že nedodrжал svoje záväzky vyplývajúce z medzinárodného práva. Práve týmto sa systém EDĽP odlišuje od klasického medzinárodného práva.³⁷¹

Právo podať sťažnosť je absolútnym právom, ktoré zahŕňa právo sťažovateľa obrátiť sa na Súd ak, sa považuje za poškodeného v dôsledku porušenia jeho ľudských práv a základných slobôd zaručených EDĽP a protokolmi niektorým zo zmluvných štátov. Podávanie individuálnych sťažností bolo na začiatku iba fakultatívnym prvkom systému ochrany, ale dnes je jedným z pilierov ochrany ľudských práv zakotvených v EDĽP.

Súd pri posudzovaní prijateľnosti sťažností vychádza z podmienok alebo kritérií, ktoré sú na podanú sťažnosť kladené a sú obsiahnuté v čl.34 a 35 EDĽP. **Cieľom** tohto príspevku je zistiť ako Súd zabezpečuje efektívnu ochranu práva na život už pri rozhodovaní o prijateľnosti sťažnosti týkajúcej sa porušenia práva na život podľa čl.2 EDĽP. Poukážeme na niektoré špecifické kritériá, ktoré musí spĺňať sťažnosť namietajúca porušenie práva na život podľa čl. 2 EDĽP. Zároveň budeme odpovedať na otázku, či sú tieto špecifické prejavom extenzívneho alebo reštriktívneho výkladu čl.34 a 35 EDĽP so zámerom zefektívnenia ochrany takého fundamentálneho práva akým je právo na život. **Predmetom** práce budú dve podmienky prijateľnosti sťažnosti a to jej zlučiteľnosť s ustanoveniami EDĽP z dôvodu *ratione personae* v súlade s čl. 34 EDĽP (teda pojmy sťažovateľ, obeť) a podmienka vyčerpania vnútroštátnych prostriedkov nápravy podľa čl.35 ods. 1 EDĽP. Pre rozsahové obmedzenie tohto príspevku sme sa zamerali iba na tieto dve kritéria, ktoré však sú najčastejšie predmetom námietok zo strany žalovaných zmluvných štátov.

Metodológia a celková koncepcia príspevku Hlavnou metódou práce bude komparácia. Budeme hľadať špecifické rozhodovania Súdu o sťažnostiach namietajúcich porušenie práva na život. Poukážeme na tie špecifické kritéria podmienok prijateľnosti, ktoré Súd, aj keď nie výlučne, ale pomerne často aplikuje práve pri posudzovaní sťažnosti týkajúcej sa porušenia čl.2 EDĽP, čím sa jeho rozhodovanie o takýchto sťažnostiach líši od sťažností namietajúcich porušenie iných práv garantovaných EDĽP. Následne potvrdíme alebo vyvrátíme, či konkrétne špecifikum je odrazom reštriktívneho alebo extenzívneho výkladu čl.34 a čl.35 ods.1 EDĽP, s cieľom zefektívnenia ochrany práva na život. Čiastkové závery jednotlivých častí príspevku poslúžia na **verifikáciu hypotézy, že Súd pri hodnotení splnenia podmienok prijateľnosti sťažnosti namietajúcej porušenie čl.2 EDĽP využíva extenzívny a reštriktívny výklad pojmov obsiahnutých v čl.34 a 35 EDĽP tak, aby**

³⁷¹ PIROŠÍKOVÁ, M., *Komentár k vybraným článkom Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd*, Bratislava: Euroiuris-Európske právne centrum, o.z., 2008, str.93

akceptoval čo najväčší počet sťažností a zaručil týmto efektívnu a až absolútnu ochranu práva na život už v tejto fáze rozhodovania. Doplnkovou metódou bude metóda historická. Táto metóda bude aplikovaná predovšetkým pri hodnotení jednotlivých rozsudkov Súdu, v snahe zistiť zmeny v hodnotení skúmanej podmienky prijateľnosti a následne na základe zistených zmien naznačiť určité tendencie vývoja ďalšej judikatúry, týkajúcej sa predmetu príspevku.

1 Aktívne legitimovaný subjekt

Kto je nositeľom práva na podanie sťažnosti je v čl.34 EDĽP stanovené dvoma podmienkami, ktoré musí sťažovateľ kumulatívne spĺňať:

- Sťažovateľ spadá do jednej z kategórií uvedených v čl.34 EDĽP
- Sťažovateľ je obeťou porušenia namietaného práva t.j. „poškodenou osobou“

1.1 Kategórie sťažovateľov

V zmysle čl.34 EDĽP môže podať sťažnosť na Súd ktorýkoľvek:

- Jednotlivec – fyzická osoba
- Mimovládna organizácia, právnická osoba (na rozdiel od iných medzinárodných orgánov, ako napr. Výbor pre ľudské práva pri OSN, ktoré túto kategóriu vôbec nepripúšťajú).
- Skupina osôb

Fyzické osoby môžu byť sťažovateľmi porušenia ich práva na život. Táto kategória osôb nepredstavuje teda žiadne špecifikum pri porušení práva na život. Predmetom našich úvah nebude ani kategória skupina osôb, pretože táto sa javí ako kategória sťažovateľov, ktorá je takmer zbytočná, pretože buď sťažnosť budú môcť podať sami za seba i jednotlivci, ktorí túto skupinu vytvárajú alebo – ak bude ich skupina dostatočne inštitucionalizovaná - bude môcť byť považovaná za nevládnú organizáciu.

1.1.1 Právnická osoba

Z hľadiska práva na život sa kategória sťažovateľov – právnických osôb javí ako špecifická. Z prípravných prác k EDĽP je zrejmé, že nebolo úmyslom autorov obmedziť možnosti dovolávať sa práv a slobôd garantovaných EDĽP iba pre fyzické osoby.³⁷² Avšak z povahy niektorých práv zaručených EDĽP je zrejmé, že právnická osoba sa nemôže dovolávať akéhokoľvek práva. Súd vo svojej judikatúre špecifikoval tie práva, ktoré pripúšťajú aktívnu legitimáciu právnických osôb ako sťažovateľov. Niektoré prípady sťažovateľov – právnických osôb sú predmetom kritiky, pretože im je umožnené domáhať sa ľudských práv za účelom dosiahnutia zisku.

³⁷² EMBERLAND, M., *The Human Rights of Companies. Exploring the structure of ECHR Protection*, Oxford: Oxford University Press, 2006, str. 4

V prípade *Asselbourg a 78 ďalších a Greenpeace association-Luxemburg proti Luxemburgu*, kde sa jednalo o výstavbu nového druhu oceliarských zariadení, ktoré by mohli znečistiť ovzdušie a vodu v ich okolí, sa ekologická organizácia v svojej sťažnosti domáhala ľudských práv zaručených EDĽP. Súd zamietol sťažnosť s odôvodnením, že nevládna organizácia sa nemôže vyhlásiť za obeť porušenia svojich ľudských práv v znení EDĽP, iba preto, že má svoje sídlo v blízkosti oceliarní, ktoré sú predmetom sťažnosti, ak porušenie ich práv spočíva v rušení alebo problémoch, ktoré môžu pociťovať iba fyzické osoby.³⁷³ V prípade *Sdružení Jihočeské matky proti České republice*, združenie so sídlom v Českých Budejoviciach, ktoré bolo založené ľuďmi žijúcimi v blízkosti jadrovej elektrárne Temelín za účelom ochrany prírody a krajiny a zlepšovania životného prostredia, po rozhodnutí Českej republiky dostávať túto elektrárňu, namietalo porušenie svojich práv vyplývajúcich z EDĽP. Sťažovateľ-združenie namietalo, že obhajuje súkromné záujmy a práva svojich členov, ktorí majú bydlisko v blízkosti elektrárne Temelín, ako práva na ochranu majetku, zdravia a života. Súd v tomto prípade skonštatoval, **že združenie ako právnická osoba nemôže tvrdiť, že je obeťou porušenia osobných práv, ktoré môžu mať iba jedinci ako je právo na život a zdravie.**³⁷⁴ Právo na život nie je teda právom, ktoré by právnická osoba mohla mať a domáhať sa rovnako ako fyzická osoba. Najčastejšou chybou je teda, že sa tieto organizácie dopúšťajú, že namietajú porušenie práv, na využívanie ktorých sú oprávnené iba fyzické osoby. Mali by svojich členov pred Súdom iba zastupovať a sťažnosť by mala byť podaná v ich mene.

Súd zatiaľ neriešil situáciu, keď zomrelá osoba nemala žiadnych príbuzných a preto neexistuje nikto, kto by ako nepriama obeť (pozri ďalej) mohol podať sťažnosť na Súd pre porušenie práva na život zomrelého. Táto otázka je predmetom prejednávanej sťažnosti *Center for Legal Resources za Valentina Campeanu proti Rumunsku*, ktorá bola v roku 2011 komunikovaná rumunskej vláde. Pán Campeanu bol ako sirota umiestnený do sirotinca s vážnymi mentálnymi poruchami a navyše bol diagnostikovaný ako HIV pozitívny. Po vystriedaní niekoľkých opatrovateľských zariadení zomrel na podvýživu a nedostatok lekárskej starostlivosti. Prokurátor zastavil trestné stíhanie. Sťažovateľ – právnická osoba podal sťažnosť, v ktorej okrem iných práv namietal porušenie práva na život pána Campeanu podľa čl.2 EDĽP. Rumunská vláda namietala, že sťažovateľ - právnická osoba nemá *locus standi* na podľa čl.34 EDĽP na podanie predmetnej sťažnosti. Sťažovateľ argumentuje špecifickosťou okolností prípadu a extrémnou zraniteľnosťou obeť porušenia práva na život a neexistenciou príbuzných a dožaduje sa **výnimky** z prísnych podmienok prijateľnosti sťažnosti podľa EDĽP. Dokonca v tomto smere intervenoval komisár Rady Európy pre ľudské práva podporujúci prijateľnosť sťažnosti. Prípad prejednaný pred komorou Súdu bol podľa čl.30 EDĽP postúpený Veľkej komore,

³⁷³ *Asselbourg and 78 others and Greenpeace Association-Luxembourg v. Luxembourg*, Application no.29121/96, Decision 29/06/1999, časť „právo“ ods.8

³⁷⁴ *Sdružení Jihočeské matky v. Czech republic*, Application no.19101/03, Decision 10/07/2006

pretože prípad vyvoláva závažnú otázku a rozhodnutie komory by mohlo byť v rozpore so skôr vynesenými rozsudkami Súdu. Rozhodnutie v tejto veci bude prelomové, pretože umožní právnickej osobe podať sťažnosť menom obete porušenia práva na život, v takých prípadoch ako bol pán Valentin Campeanu z Rumunska.³⁷⁵ Navyše by pripustením takejto sťažnosti by bolo prelomené pravidlo, že nikto nemôže podať sťažnosť menom zosnulého, ale prípadne iba svojim menom (pozri ďalej nepriama obeť).

Záver Pokiaľ by Súd v tejto veci rozhodol za prijateľnosť hore zmienenej sťažnosti, **rozšíril by tak okruh možných sťažovateľov na porušenie práva na život.** Právnické osoby by teda mohli v mene zomrelých osôb namietat porušenie práva na život ak neexistuje nikto, kto by sa mohol považovať za nepriamu obeť porušenia. Možno by bolo možné kladné rozhodnutie v tejto veci v budúcnosti aplikovať aj na prípady, ak zomrelá osoba, obeť porušenia práva na život, príbuzných má, ale nie sú ochotní alebo schopní takúto sťažnosť podať.

1.2 Obeť porušenia práva na život

Druhou podmienkou, ktorú musí sťažovateľ spĺňať je, že musí v zmysle čl.34 EDĽP byť obeťou porušenia práv a slobôd zaručených v EDĽP. Pojem „obeť“ Súd vykladá autonómne a nezávisle na pojmoch vnútroštátneho práva ako je napr. aktívna legitímácia na podanie žaloby. EDĽP nepripúšťa tzv. *actio popularis* (na rozdiel od iných medzinárodných ľudsko-právnych dohovorov) za účelom výkladu práv priznaných EDĽP *in abstracto* t.j. za situácie keď sťažovateľ napáda niektoré ustanovenie vnútroštátneho práva porušujúce EDĽP aj keď sám nepocítil dôsledky tohto porušenia. Aby bol sťažovateľ v zmysle čl.34 obeťou musí spĺňať dve kritériá:

- Musí existovať dostatočne priama väzba medzi sťažovateľom a ujmu, ktorú mal tento utrpieť v dôsledku tvrdého porušenia práva garantovaného EDĽP
- Musí byť priamo dotknutý konaním alebo opomenutím, o ktoré v prípade ide a teda má osobný, priamy a platný záujem požadovať zákaz takéhoto konania alebo nápravu opomenutia

Takáto obeť je považovaná za obeť priamu. Je to najčastejší prípad obeť. V prípadoch porušenia práva na život sa však (prevažne v prípadoch porušenia práva na život, ale nie výlučne) v judikatúre ESĽP vyskytuje aj pojem nepriamej obeť.

1.2.1 Nepriama obeť

Ako už bolo naznačené vyššie, zomrelá osoba nemôže, aj keď prostredníctvom zástupcu, podať sťažnosť. Ani zástupca takejto osoby nemôže podať sťažnosť jej menom.

³⁷⁵ *Center for Legal Resources on behalf of Valentin Campeanu v. Romania*, Application no. 47848/08, 07/06/2011, Relinquishment (postúpenie právomoci).

Súd v niektorých prípadoch pripúšťa, aby sťažnosť vo vlastnom mene podala osoba, ktorá zjavne nie je priamou obeťou.

Súd vo všeobecnej rovine uviedol, že pojem „obeť“ v čl.34 EDĽP označuje obeť priame a nepriame, avšak presnú definíciu nepriamej obeť v svojej judikatúre neposkytol. V judikatúra Súdu vyžaduje, aby nepriama obeť spĺňala dve požiadavky:

- Musí existovať špecifická väzba osobného (rodinného, ale aj iného) charakteru k priamej obeť
- Zároveň musí nepriamej obeť v dôsledku porušenia EDĽP voči priamej obeť vzniknúť ujma, na odstránení ktorej má eminentný záujem podmienený existenciou špecifickej väzby s priamou obeťou.³⁷⁶

Zdá sa, že pojem nepriamej obeť je v judikatúre Súdu vymedzený pre príbuzných osôb, ktoré zomreli v dôsledku skutočnosti, ktorou sťažovatelia namietajú porušenie čl.2 EDĽP. Z hľadiska stupňa príbuznosti je pre Súd prípustný ako sťažovateľ-nepriama obeť manžel, rodičia, deti obeť. V prípade *Yasa proti Turecku*, synovec obeť podal sťažnosť, pre porušenie práva na život jeho strýka, ktorý bol zabitý tureckými bezpečnostnými jednotkami preto, lebo predával spolu so svojím synovcom pro kurdske noviny *Ozgur Gunden*. Turecká vláda argumentovala, že synovec nie je priamym príbuzným a že v judikatúre Súdu doposiaľ nebol prípad, kedy by sa takto vzdialený príbuzný ako je synovec obeť pripustil ako sťažovateľ podľa čl. 34 EDĽP a teda by mu bol priznaný status obeť (nepriamej). Súd v svojom rozhodnutí okrem iného uviedol, že sťažovateľ nevystupuje v mene zomrelej obeť, ale ako osoba, ktorá je sama poškodená smrťou svojho strýka. Podľa názoru Súdu, *ak sa príbuzní osôb – obeť takých závažných porušení EDĽP ako je úmyselné zabitie - rozhodnú sťažovať postačí na ich aktívnu legitímáciu sťažovateľa podľa čl.34 EDĽP ak preukážu, že sú osobne dotknutí smrťou priamej obeť. Súd ďalej v tejto veci uvádza, že predmet a účel EDĽP, ako dohovoru kolektívnej ochrany ľudských práv a základných slobôd vyžaduje interpretovať a aplikovať jeho ustanovenia vo svetle jeho špeciálnej povahy a tak zaručiť ich efektívnu a praktickú ochranu*³⁷⁷ Vo svetle tohto princípu efektivity a konkrétnych okolností prípadu (úmyselné zabitie so súhlasom a priamou účasťou príslušníkov štátnej moci) Súd bol názoru, že synovec priamej obeť porušenia čl.2 EDĽP môže byť legitímnu obeťou (nepriamou) takých tragických udalostí ako je úmyselné zabitie jeho strýka. Teda pripustil sťažnosť synovca v časti, kde vystupuje ako nepriama obeť tragickej udalosti a podáva sťažnosť vo vlastnom mene.³⁷⁸ Zdá sa teda, že stupeň príbuznosti, aj keď je dôležitým kritériom pri posudzovaní statusu nepriamej obeť, nie je limitovaný iba na priamych príbuzných ale úvaha Súdu závisí aj od konkrétnych okolností prípadu.

³⁷⁶ PIROŠÍKOVÁ, M., *op.cit.* str.115

³⁷⁷ pozri tiež prípad *Loizidou v. Turkey* (preliminary objections), Application no.15318/89, Judgement 23/03/1995, Series A, §§70-72.

³⁷⁸ *Yasa v. Turkey*, Application no.22495/93, Judgement 02/09/1998, §§61-66,

Je potrebné podotknúť, že sú výnimočné prípady keď Súd pripúšťa status nepriamej obete príbuzných obete porušenia čl.2 EDĽP aj v situácii, keď obeť namietaného porušenia stále žije, pretože porušenie práva na život nebolo fatálne a obeť teda môže sama podať sťažnosť. V prípade *Ilhan proti Turecku* Súd umožnil podať sťažnosť bratovi priamej obete porušenia čl.2 EDĽP pánovi Nasirovi Ilhanovi napriek tomu, že jeho brat prežil brutálne použitie sily zo strany tureckých policajných zložiek pre podozrenie z napomáhania PKK (kurdská robotnícka strana). Súd skonštatoval v zmysle čl.34 EDĽP odvolávajúc sa na svoju predchádzajúcu judikatúru, **že podmienky prijateľnosti sa musia interpretovať a aplikovať s určitým stupňom flexibility a bez zbytočného formalizmu**. Odvolávajúc sa aj na princíp efektivity zmienený v predchádzajúcom prípade *Yasa proti Turecku* Súd skonštatoval, že „by mal byť braný špeciálny ohľad na obeť porušenia čl.2 EDĽP, ktoré boli v rukách štátnych bezpečnostných zložiek a ktoré následne trpia post incidentnými následkami“. S prihliadnutím na okolnosti prípadu Súd priznal priamej obeť zvlášť zraniteľné postavenie a uznal jej brata za nepriamu obeť aj preto, že sa osobne podieľal na záchrane priamej obete a bol teda tiež dotknutý prejednávanej incidentom. Súd však nezabudol podotknúť, že „v podobných prípadoch v snahe vyhnúť sa zneužitiu práva podať sťažnosti alebo predísť *actio popularis*, by bolo žiaduce uvádzať ako sťažovateľa priamu obeť namietaného porušenia a priložiť plnú moc oprávňujúcu člena rodiny konať jej menom“.³⁷⁹

Pojem nepriamej obete sa vyskytuje aj v prípadoch porušenia iných práv garantovaných EDĽP ako je právo na život. Súd ho posudzuje odlišne a podľa rôznych kritérií v závislosti od namietaných práv. Judikatúra Súdu v tomto smere nie je úplne jednotná a transparentná. Súd napríklad odlišne posudzuje postavenie príbuzných zomrelej obete porušenia práva na spravodlivý proces podľa čl.6 EDĽP. Kým pri porušení práva obete na spravodlivý proces v prípadoch dedičských a majetkových Súd uznáva postavenie príbuzných ako nepriamych obetí³⁸⁰, neakceptuje toto ich postavenie pri porušení práva obete na spravodlivý proces týkajúce sa napr. neoprávnenej väzby.³⁸¹ Súd sa v týchto prípadoch odvoláva na neprenositeľnosť práva na spravodlivý proces. Avšak ako neprenositeľné označil Súd vo svojej predchádzajúcej judikatúre aj iné práva zakotvené v EDĽP, medzi nimi aj právo na život podľa čl.2. Toto právo je zjavne neprenositeľné. Napriek tomu Súd status nepriamej obete príbuzným obetí porušenia práva na život viac menej konštantne udeľuje a dokonca aj v niektorých prípadoch, keď priama obeť porušenia tohto práva žije. Preto je zjavné, že pri posudzovaní statusu nepriamej obete nie je kritérium prenositeľnosti práva výhradne relevantné. V prípade *Horváthová proti Slovensku* týkajúceho sa prietahov v konaní o výkon rozhodnutia o zrušení spoločného nájmu bytu, sťažovateľka počas konania na Súde spáchala

³⁷⁹ *Ilhan v. Turkey*, Application no. 22277/93, Judgement 27/06/2000, §§49-55

³⁸⁰ *Ressegatti v. Switzerland*, Application no. 1767/02, Judgement 13/07/2006, §§23-25

³⁸¹ *Bic and others v. Turkey*, Application no.55955/00, Judgement 03/02/2006, §§ 22-24

samovraždu. Súrodenci pôvodnej sťažovateľky podali sťažnosť v svojom mene. Súd v tomto prípade skonštatoval, že „otázka, či sú nároky prevoditeľné na iné osoby nie je jediným kritériom posúdenia ich postavenia nepriamych obetí. V skutočnosti majú prípady týkajúce sa ľudských práv **zároveň morálny rozmer** a osoby blízke priamej obeti môžu mať legitímny záujem na nastolení spravodlivosti po jej smrti a to nezávisle na ich materiálnych záujmoch“.³⁸² Vzhľadom na uvedený názor Súdu môžeme teda urobiť záver, že konštantnosť judikatúry týkajúcej sa pripustenia statusu nepriamych obetí pre príbuzných obetí porušenia práva na život, vyviera práve z tohto spomínaného morálneho rozmeru týchto prípadov, a skôr ako prenositeľnosť práva tu prevláda skutočnosť, že **ide o tak závažné porušenia EDĽP, ktoré nie je možné nechať bez povšimnutia len preto, že ich obeť sa už na Súd obrátiť nemôžu.**

Záver Súd rozširuje pojem „obeť“ vo veciach porušenia čl.2 EDĽP. Akceptuje nepriame obeť a to aj v prípadoch nepriamych príbuzných alebo zohľadňuje zraniteľné postavenie žijúcej obeť tohto porušenia, ktorá nie je schopná podať sťažnosť sama. **Rozšírením okruhu osôb legitimovaných na podanie sťažnosti sa ochrana práva na život zefektívňuje.** Čo sa týka sťažností od slovenských občanov, bolo by zaujímavé ako by rozhodol Súd v prípadoch, ak by išlo sťažnosť osoby, ktorá je „blízkou osobou“ podľa §116 Občianskeho zákonníka (ďalej OZ). Podľa znenia tohto ustanovenia sú osoby v pomere obdobnom ako rodinnom „blízke“ ak ujmú, ktorú utrpela jedna z nich, druhá dôvodne pociťuje ako vlastnú. Aj keď súd vykladá pojem nepriamej obeť autonómne, je pravdepodobné, že aj takým sťažovateľom by Súd mohol priznať status nepriamej obeť, ak by sa jednalo o porušenie práva na život im „blízkej“ osoby.

1.2.2 Potenciálna obeť

Všeobecne sa Súd môže zaoberať určitým prípadom porušenia iba *a posteriori*, ak už k nemu došlo. Iba vo výnimočných prípadoch môže nebezpečenstvo ešte len budúceho porušenia niektorého ustanovenia EDĽP urobiť zo sťažovateľa obeť v zmysle čl.34 EDĽP. Aby sa sťažovateľ mohol v tomto zmysle považovať za obeť, musí predložiť rozumné a presvedčivé indície svedčiace o pravdepodobnosti, že vo vzťahu k nemu osobne dôjde k porušeniu alebo už došlo, ale nedá sa to preukázať. Iba podozrenia a dohady sú v tomto ohľade nedostačujúce.³⁸³

Súd sa v svojej judikatúre vymenoval prípady, v ktorých akceptoval pojem potenciálnej obeť:

³⁸² *Horvathova v. Slovakia*, Application no.74456/01, Judgement 17/05/2005, §§25-27

³⁸³ KMEC,J.,KOSAŘ,D.,KRATOCHVÍL,J.,BOBEK,M., *Evropská úmluva o lidských právech, komentář*, Praha: C. H. Beck, 2012, str.28

- Ak sťažovateľ nie je schopný preukázať, že právna úprava, na ktorú sa sťažoval, bola skutočne na neho aplikovaná, a to z dôvodu, že táto právna úprava umožňuje realizovať opatrenia, ktorých povaha je tajná.³⁸⁴
- Ak je pravdepodobné, že zákon alebo rozhodnutie bude s takmer určitou aplikovaný na určitú kategóriu obyvateľstva, ku ktorej sťažovateľ patrí (homosexuáli, ženy v reprodukčnom veku).³⁸⁵
- Ak bolo rozhodnuté o navrátení cudzinca, ale toto opatrenie ešte nebolo realizované, pritom ak by sa tak stalo, bola by dotknutá osoba vystavená nebezpečenstvu, že by mohlo dôjsť k porušeniu jej práv zaručených EDĽP.

Posledný z hore zmienených prípadov sú práve situácie keď, rozhodnutím zmluvného štátu EDĽP o extradícii alebo vyhostení či akomkoľvek navrátení cudzinca hrozí porušenie čl.2 v súvislosti s čl. 3 EDĽP - zákaz mučenia. EDĽP neobsahuje vo svojom pôvodnom znení žiadne ustanovenia, ktoré by sa týkali všeobecne vyhostenia. Zlepšenie ochrany cudzincov pred vyhostením predstavovali neskôr prijaté dodatkové protoly č.4 a č.7. Tieto protokoly aj keď boli významným krokom k väčšej ochrane práv cudzincov nepredstavovali tak významný pokrok ako neskoršia judikatúra Súdu týkajúca sa interpretácie čl.3 a čl.2 EDĽP.

Dlhú dobu Súd nedospel ku konečnému rozhodnutiu o porušení čl.3 a čl.2 v súvislosti s procesným vyhostením cudzincov. Až v roku 1989 Súd vydal svoje precedenčné rozhodnutie v pilotnom prípade *Soerling proti Spojenému kráľovstvu*,³⁸⁶ v ktorom prvý krát konštatoval porušenie EDĽP zmluvným štátom tým, že vydá cudzieho štátneho príslušníka do krajiny, v ktorej mu hrozí zaobchádzanie v rozpore s čl. 3 v súvislosti s trestom smrti, ktorý by bol tejto osobe udelený.

Jedným z hlavných proponentov myšlienky, že trest smrti je v rozpore so zákazom neľudského a ponižujúceho trestu (v EDĽP chráneného v čl.3) a že teda pri systematickej a evolutívnej interpretácii EDĽP ustanovenia o treste smrti v čl.2 už nie je možné použiť, bol Zvláštny spravodajca OSN proti mučeniu Manfred Nowak.³⁸⁷

Tento názor, že znenie druhej vety čl. 2 EDĽP povoľujúcej trest smrti ako výnimku zo zákazu porušenia práva na život predstavuje prekážku v interpretácii „neľudského a ponižujúceho trestu“ v čl.3 EDĽP ako trestu zhrňujúceho aj trest smrti, bol v prípade *Soerling proti Spojenému kráľovstvu* Súdom zamietnutý. V tomto prípade išlo vydanie nemeckého občana pre trestný čin kvalifikovanej vraždy spáchanej v americkom štáte Virginia, kde mu reálne hrozil trest smrti. Britská vláda nepovažovala vynesenie rozsudku smrti za dostatočné na aplikáciu čl.2 EDĽP. V svojom rozsudku sa Súd zdráha jednoznačne

³⁸⁴ *Klass and others v. Germany*, Application no.5029/71, Judgement 06/09/1978, §33

³⁸⁵ *Dudgeon v. The United Kingdom*, Application no. 7525/76, Judgement 24/02/1983, § 41, *Open Door a Dublin Well Woman v. Ireland*, Application no. 14234 14235/88, Judgement 29/10/1992, §44

³⁸⁶ *Soerling v. The United Kingdom*, Application no. 14038/88, Judgement 07/07/1989

³⁸⁷ čl.3 EDĽP: *Nikoho nemožno mučiť alebo podrobovať neľudskému alebo ponižujúcemu zaobchádzaniu alebo trestaniu*

klasifikovať trest smrti ako trest porušujúci čl.3 EDĽP a teda, že čl.3 zakazuje trest smrti. Súd vo svojom rozsudku v tejto veci uviedol že, „EDĽP je potrebné čítať ako celok a jeho jednotlivé ustanovenia neodporujú jeden druhému a preto aj čl.3 musí byť v súlade s čl.2. Preto nebolo určite úmyslom autorov zahrnúť všeobecný zákaz trestu smrti do čl.3, pretože by to rušilo znenie čl.2“. ³⁸⁸ Je nutné podotknúť, že v čase rozhodovania prípadu *Soering* bol síce zjednaný dodatkový protokol č.6 zakazujúci trest smrti v čase mieru, ale mnoho štátov ho ešte vtedy neratifikovalo a preto nebolo možné skonštatovať, že trest smrti je v čase mieru všeobecne v zmluvných štátoch zakázaný.

Avšak sťažovateľ pán *Soering* nepostavil svoju obranu na tvrdení, že vydanie osoby do krajiny, kde jej hrozí trest smrti je v rozpore s čl.2 (Veľká Británia v tom čase ešte neratifikovala Protokol č.6), ale že podmienky v cele smrti (*death row phenomenon*) sú spôsobilé porušiť čl.3. Podľa psychiatrickej správy mala sťažovateľova obava z krajného a predovšetkým dlhodobého znásilneného násillia a homosexuálneho zneužívania spoluväzňami z cieľ smrti vo Virginii na neho osobitne nepriaznivý psychologický efekt. Prejavilo sa u neho narastanie zúfalstva a objektívne existovala obava, že si siahne na život. Preto Súd vyniesol rozsudok, v ktorom jednomyselne rozhodol, že keby rozhodnutie o extradícii pána *Soeringa* do USA bolo vykonané, Spojené kráľovstvo by porušilo čl.3 EDĽP.

V nasledujúcom období bol protokol č.6 ratifikovaný všetkými štátmi (okrem Ruska, ktoré však malo na tento trest moratórium). V roku 2002 bol zjednaný Protokol č.13(čl.1) zakazujúci trest smrti za každých okolností.³⁸⁹ Tento vývoj sa prejavil v následnej judikatúre Súdu, ktorý sa vyjadroval k trestu smrti v niekoľkých prípadoch. Jedným z posledných, kde je vidieť názorový posun Súdu v problematike zákazu trestu smrti v súvislosti extradíciou je *Al-Saadoon a Mufdhi proti Spojenému kráľovstvu*.³⁹⁰ V čase vydania rozsudku v tejto veci bol Protokol č.13 ratifikovaný prakticky všetkými štátmi (okrem troch zmluvných štátov). Je to prvý rozsudok, kde sa v merite veci špeciálne jednalo iba o treste smrti a pravidle *non-refoulement*.³⁹¹

V tomto prípade išlo o zadržanie irackých občanov počas pôsobenia britských vojenských jednotiek v Iraku. Veľká Británia sa v roku 2003 na základe Haagskeho dohovoru o dodržiavaní zákonov a obyčajov vojny a IV. Ženevského dohovoru stala okupujúcou mocnosťou s povinnosťou ochraňovať civilistov proti násilným aktom na okupovanom území a prípadne aj internovať civilistov z bezpečnostných dôvodov. Na osoby takto zadržané sa tak podľa čl.1 (jurisdikcia) EDĽP vzťahujú jeho ustanovenia. Sťažovatelia, ktorí boli usvedčení z vojnových zločinov, boli v zadržiavaní britkými

³⁸⁸ *Soering op.cit.* §103

³⁸⁹ čl.1 Protokolu č.13: *Trest smrti sa zrušuje. Nikoho nemožno na taký trest odsúdiť ani popraviť.*

³⁹⁰ *Al-Saadoon and Mufdhi v. The United Kingdom*, Application no.61498/08, Judgement 02/03/2010

³⁹¹ MILANOVIC, M., *Al-Saadoon and Mufdhi Merits Judgement*, str.1 <http://www.ejiltalk.org/al-saadoon-and-mufdhi-merits-judgement/>.

jednotkami v Basre. Na žiadosť irackej vlády mali byť vydaní k trestnému stíhaniu, kde im hrozil trest smrti obesením. Britská vláda nerešpektovala predbežné opatrenie Súdu podľa čl.39 Rokovacieho poriadku súdu o nevydaní sťažovateľov a vydala ich irackým autoritám. Sťažovatelia namietali porušenie čl.2 a 3 EDĽP a čl.1 Protokolu č.13. Rozhodnutie Súdu v tejto veci nie je úplne transparentné. Súd síce rozhodol o porušení EDĽP a to jeho čl.3, ale nevyjadril sa úplne jasne k porušeniu čl.2. Súd explicitne v rozhodol o psychologickom utrpení sťažovateľov odsúdených na trest smrti v dôsledku konania alebo nekonania britskej vlády, čo predstavuje podľa Súdu neľudské zaobchádzanie³⁹² To rozhodnutie by bolo možné interpretovať spôsobom ako vo veci *Soering*. Avšak odvolávanie sa psychické utrpenie čakajúcich na smrť sa zdá v tomto prípade už zbytočné. Súd v tomto samom prípade konštatuje, že *vzhľadom na to, že okrem troch štátov všetky zmluvné štáty EDĽP ratifikovali Protokol č.13 a že existuje konzistentná prax, keď všetky štáty uplatňujú moratórium na trest smrti, je možné interpretovať čl.3 tak, že zahŕňa ako neľudský a ponižujúci aj trest smrti sám o sebe*. A teda takáto interpretácia už nepredstavuje rozpor s čl.2. explicitne povoľujúcim trest smrti, pretože čl. 2 bol týmto už novelizovaný ako zakazujúci trest smrti za každých okolností. Preto by bolo azda vhodnejšie neodvolávať sa na psychické utrpenie osôb čakajúcich odsúdených na smrť a interpretovať trest smrti ako rozporujúci čl.3 sám o sebe tak ako to navrhoval Manfred Nowak. Súd túto verziu vlastne akoby potvrdil tým, že ani neskúmal konkrétne podmienky vyslovenia porušenia čl.3 predovšetkým napríklad dĺžku čakania alebo podmienky v detencii, tak ako to urobil v prípade *Soering*.

Súd v tejto veci však už jasne rozhodol, že **čl.2 EDĽP a čl.1 Protokolu č.13 stanovujú povinnosť zmluvného štátu nevydať vyžiadanú osobu na základe princípu *non-refoulement*, ak existuje vážne riziko uloženia trestu smrti pre vydávanú osobu**.³⁹³ Na druhej strane Súd z nie úplne jasných dôvodov nevyslovil porušenie čl.2 a čl.1 Protokolu 13, keď naopak skonštatoval, že ak bolo rozhodnuté o porušení čl. 3 nie je nutné ďalej rozhodnúť o porušení čl.2 a čl.1 Protokolu č. 13.³⁹⁴ To by znamenalo, berúc do úvahy pravidlo *non-refoulement* podľa čl.2, že rozhodnutie o porušení čl.3 vydaním osoby, ktorej hrozí trest smrti, implikuje zároveň porušenie čl.2 (novelizovaného protokolmi) alebo čl.1 Protokolu č.13. Prečo Súd nerozhodol zároveň o porušení týchto dvoch článkov EDĽP zároveň nie je úplne jasné. Ved' skoro univerzálne ratifikovaný čl.1 Protokolu 13 a hore zmienená prax zmluvných štátov neaplikujúca trest smrti by umožňovala extenziu čl. 2 pre prípad extradície podobne ako v prípade *Soering* (navyše tak Súd urobil pri iných článkoch EDĽP ako napr.čl.8). a **zároveň** interpretáciu neľudského a ponižujúceho trestu v čl.3 ako

³⁹² *Al-saadoon a Mufdhi op.cit. §144*

³⁹³ *Al.Saadoon and Mufdhi op.cit. §123*

³⁹⁴ *Al-Saadoon and Mufdhi op.cit. §144-145*

trestu zahrňujúceho trest smrti. Súd sa rozhodol iba pre druhú možnosť, aplikujúc **priamo** článok 3 na prípad vydania osôb, do krajiny s reálnym rizikom výkonu trestu smrti.³⁹⁵

Zhrnieme hore povedané. Postavenie potenciálnej obeť porušenia čl.2 EDĽP (alebo jeho Protokolu 13) bude Súdom priznané na základe doterajšieho vývoja judikatúry (a predovšetkým všeobecného zákazu trestu smrti za každých okolností), najmä rozhodnutia vo veci *Al-Saadoon a Mufdhi*, bez nutnosti skúmať psychické utrpenie odsúdených čakajúcich na smrť tak, ako to bolo vo veci *Soerling*. Bolo už jasne s formulované pravidlo, že trest smrti je porušením čl.3 EDĽP sám o sebe a keďže už platí všeobecný zákaz trestu smrti za každých okolností takáto interpretácia viac neodporuje čl.2. Porušenie čl.3 udelením trestu smrti implikuje zároveň porušenie čl.2 a čl.1 Protokolu č.13. Súd by mal vo svetle svojej doterajšej judikatúry uznať osoby, ktoré by mali byť vydané do krajiny, kde im hrozí trest smrti za potenciálne obeť porušenia nie len čl.3, ale aj čl. 2 (novelizovaného znenia) alebo čl.1 Protokolu č.13.

Záver Extenziou čl.2 EDĽP Súd rozširuje teritoriálne účinky EDĽP. Súd explicitne v svojej judikatúre uvádza, že extra teritoriálny dopad EDĽP sa nevzťahuje na všetky práva, ktoré zaručuje. EDĽP nemôže byť interpretovaný tak, že vyžaduje od zmluvných štátov, aby sa zdržali vyhostenia do štátov, v ktorých nie je zaručený úplný zoznam ľudských práv a slobôd.³⁹⁶ V prípade *Z. a T. proti Spojenému kráľovstvu* Súd napríklad neuznal za prijateľnú sťažnosť, týkajúcu sa vyhostenia do krajiny, kde nie je zaručená sloboda vyznania.³⁹⁷ Ak vychádzame z hore uvedených prípadov *Soering a Al-Saadoon and Mufdhi* tak Súd týmto potvrdil, že ochrana, ktorú poskytuje čl.2 a čl.3 EDĽP je významnejšia, ako sloboda vyznania garantovaná čl.9 EDĽP. Charakter práva na život ako fundamentálneho práva, teda vyvoláva nepriamu zodpovednosť zmluvného štátu za konanie, ktoré sa odohráva mimo jeho územnej jurisdikcie. Súd priznaním extra teritoriálneho účinku čl.2 EDĽP rozširuje pojem obeť podľa čl.34 EDĽP na sťažovateľov, ktorým hrozí porušenie ich práva na život v cieľovej krajine vyhostenia. ***Extenzia čl.2 EDĽP v súvislosti aj čl.34 (kto je obeťou) EDĽP smeruje k absolútnej ochrane, ktorú by mal čl.2 poskytovať.***

2. Vyčerpanie všetkých snútroštátnych opravných prostriedkov pri porušení práva na život

Prvý odsek čl.35 EDĽP obsahuje princíp medzinárodného práva „*local remedies rules*“, ktorý však nie princípom absolútnym, pretože je ho nutné uplatňovať s istou flexibilitou a s ohľadom na špecifické okolnosti konkrétneho prípadu.³⁹⁸ Podľa čl.35.ods1 EDĽP platí, že „*súd môže prejednávať vec až po vyčerpaní všetkých vnútroštátnych*

³⁹⁵ MILANOVIC, M., *op.cit.* str. 5-7

³⁹⁶ SUDRE, F., *Les grands arrêts de la Cour européenne des Droits de l'Homme*. 5. vyd. Paríž: PUF, 2009, str.169

³⁹⁷ *Z. and T. v. United Kingdom*, Application no. 27034/05, Judgement 28/02/2006

³⁹⁸ ČAPEK, J., *Evropská úmluva o ochrane lidských práv a základních svobod (I. část-Úmluva)*, 1.vyd., Praha: Linde Praha, 2010, str. 739

opravných prostriedkov, podľa všeobecne uznávaných pravidiel medzinárodného práva a to v lehote šiestich mesiacov odo dňa, keď bol prijaté konečné rozhodnutie.“

Podmienka vyčerpania všetkých vnútroštátnych prostriedkov nápravy je vyjadrením princípu subsidiarity, na ktorom je kontrolný mechanizmus EDĽP založený. V zmysle tohto princípu je sťažovateľ, pred tým ako predloží svoju sťažnosť Súdu, povinný vyčerpať všetky prostriedky nápravy, ktoré však musia spĺňať určité kritéria, aby ich bolo možné uznať za prostriedok nápravy v zmysle čl.35.ods.1 EDĽP. Judikatúra týkajúca sa vlastností účinných (*effective*) vnútroštátnych prostriedkov nápravy v zmysle čl.13³⁹⁹ a 35.ods.1 EDĽP je bohatá a bolo by ju možné zhrnúť do nasledovných základných požiadaviek efektivity prostriedkov nápravy:

- **Požiadavka dostupnosti:** prostriedok nápravy musí mať sťažovateľ skutočne k dispozícii, jeho využitie teda *nemôže byť závislé na posúdení štátneho orgánu*
- **Požiadavka adekvátnosti:** na základe daného prostriedku sa musí byť možné domôcť takého *druhu nápravy, ktorý je spôsobilý napraviť konkrétne porušenie EDĽP*, o ktoré ide.
- **Požiadavka praktickej účinnosti:** prostriedok nápravy, ktorý teoreticky spĺňa všetky požiadavky, *musí tiež fungovať aj v praxi*.⁴⁰⁰

Opravný prostriedok spĺňajúci tieto tri kritéria spĺňa požiadavky „účinného opravného prostriedku“ podľa čl.13 EDĽP.

Článok 35 ods.1 EDĽP predpokladá rozdelenie dôkazného bremena. Vláda, ktorá namieta nevyčerpanie vnútroštátnych prostriedkov, musí presvedčiť Súd, že v čase podania sťažnosti (nie však bez výnimky v čase podania, sú prípady, keď Súd posudzuje existenciu takých prostriedkov v čase rozhodovania, sú to väčšinou veci týkajúce sa prietahov konaní, čo nespadá do predmetu príspevku) existoval efektívny prostriedok nápravy spĺňajúci hore zmienené kritéria. Následne sťažovateľ musí preukázať, že prostriedok, ktorého sa vláda dovoľáva, bol využitý alebo že z nejakého dôvodu tento prostriedok nespĺňa uvedené kritéria alebo existujú mimoriadne okolnosti, ktoré ho povinnosti využiť vládou namietaný prostriedok zbavujú.

Sťažovateľ je povinný vyčerpať existujúce prostriedky nápravy *riadne*. To znamená v súlade s formálnymi požiadavkami stanovenými vnútroštátnym právom. Inak hrozí že, Súd nepripustí sťažnosť pre nevyčerpanie vnútroštátnych opravných prostriedkov podľa čl.35. ods.1 a 35.ods.4 EDĽP, napriek tomu, že takýto prostriedok bol sťažovateľom využitý.

³⁹⁹ čl.13 EDĽP: *Každý, koho práva a slobody priznané týmto dohovorom boli porušené, má právo na účinný opravný prostriedok pred vnútroštátnym orgánom bez ohľadu na to, že porušenie spôsobili osoby pri plnení ich úradných povinností.*

⁴⁰⁰ KMEC,J., *op.cit.* str.191-192

V nasledujúcej časti práce uvedieme tie vnútroštátne opravné prostriedky, ktoré bude Súd pri namietaní porušenia práva na život považovať za dostupné, adekvátne a účinné v praxi a teda ich bude nutné pred podaním takejto sťažnosti využiť.

2.1 Požiadavka adekvátnosti opravného prostriedku

Prostriedok nápravy, ktorý je sťažovateľovi dostupný musí zároveň poskytnúť nápravu v takej podobe, ktorá je pre dané porušenie adekvátne. Kritéria, ktoré Súd kladie na adekvátnosť opravného prostriedku sa rôznia v závislosti od namietaného práva. Tak napríklad vo veci *Kudla proti Poľsku*, kde bolo sťažovateľom namietané porušenie jeho práva podľa čl.6 EDLP (právo na spravodlivý proces) spôsobené prietiahmi v trestnom konaní vedenom proti jeho osobe Súd skonštatoval: „ že Súd musí preskúmať účinnosť dostupných prostriedkov podľa poľského práva v prípade prietahov v konaní, ktorá spočíva buď prevencii porušenia alebo jeho pokračovania alebo v poskytnutí primeraného odškodnenia za prietahy, ktoré už nastali“.⁴⁰¹ Tu teda Súd alternuje nápravu, ktorú poskytuje účinný opravný prostriedok zakotvený v čl.13 EDLP, keď konštatuje, že charakter opravného prostriedku môže byť buď kompenzačný alebo preventívny (spôsobilý urýchliť konanie). V prípade porušenia práva na život môže Súd túto alternáciu za určitých okolností zmeniť a vyžadovať kumulatívne splnenie oboch účinkov opravných prostriedkov t.j. nepostačuje aby bol opravný prostriedok len kompenzačný, ale musí byť zároveň aj preventívny. Len ak má opravný prostriedok charakter kompenzačný a zároveň preventívny môže spĺňať požiadavku adekvátnosti. Súd tieto prípady explicitne v svojej judikatúre uvádza.

Vo veci *Nikolova a Velichkova proti Bulharsku*⁴⁰² sa Súd vyjadroval k účinnosti vyšetrovania úmyselného zabitia bulharského občana príslušníkmi jednotiek rýchleho nasadenia RSPD. Po tom, čo obeť porušenia čl.2 EDLP zomrela na následky zranení, ktoré boli spôsobené dvoma príslušníkmi hore zmienených policajných jednotiek, bolo sťažovateľkám (manželke a dcére ako nepriamym obetiam pozri vyššie) v civilnom konaní priznané finančné odškodnenie za smrť ich otca a manžela. Policajti, ktorí porušili čl.2 EDLP úmyselným zabitím obete boli síce trestne stíhaní, ale ich tresty boli veľmi nízke (tri roky podmienene), dokonca boli neskôr služobne povýšení. Sťažovateľky namietali porušenie čl.2 EDLP v negatívnej rovine a aj v procesnej rovine, namietajúc práve výšku trestov pre policajtov. Bulharská vláda odvolávajúc sa na prípad *Caraher proti Spojenému kráľovstvu*⁴⁰³ namietala, že sťažovateľky dostali finančné odškodnenie za porušenie čl.2 EDLP a preto sa ďalej nemôžu považovať za obeť tohto porušenia v zmysle čl. 34 EDLP. Možnosť získať finančné odškodnenie za smrť predstavuje tak dostatočnú nápravu

⁴⁰¹ *Kudla v. Poland*, Application no. 30210/96, Judgement 26/10/2000, §158

⁴⁰² *Nikolova and Velichkova v. Bulgaria*, Application no.7888/03, Judgement 20/03/2008

⁴⁰³ *Caraher v. The United Kingdom*, Application no. 24520/94, Judgement 11/01/2000

porušenia čl.2 EDĽP. Navyše bulharský štát trestne stíhal a následne odsúdil páchatel'ov. Výška trestu je adekvátna a v súlade s bulharským trestným poriadkom.⁴⁰⁴

Napriek hore uvedeným argumentom bulharskej vlády Súd skonštatoval: „v prípadoch úmyselného zlého zaobchádzania s následkom smrti, porušenie čl.2 EDĽP nemôže byť zhojené a teda náprava nemôže spočívať **iba** v prisúdení finančnej kompenzácie príbuzným obeť. Je to tak preto, že ak by štátne orgány mohli obmedziť ich reakciu na úmyselné zlé zaobchádzanie s následkom smrti iba na zaplatenie kompenzácie, a zároveň by neurobili dosť pre stíhanie a potrestanie zodpovedných osôb, mohli by predstavitelia štátu zneužívať práva tých osôb, ktoré sa nachádzajú v ich moci a všeobecné zákazy zabitia a mučenia zakotvené v čl.2 a 3 EDĽP by napriek svojej fundamentálnej dôležitosti boli v praxi neúčinné. **Možnosť požadovania a získanie finančnej kompenzácie tak predstavuje iba jednu časť nevyhnutných prostriedkov na nápravu za smrť v dôsledku úmyselného zlého zaobchádzania zo strany predstaviteľov štátu.**“⁴⁰⁵

Pri niektorých porušeníach práva na život podľa čl.2 EDĽP pojem „adekvátny“ prostriedok nápravy vylučuje jeho čisto kompenzačnú povahu. Súd vyžaduje rôzne reakcie na rôzne zásahy na život. Základné pravidlo je, že Súd vyžaduje zároveň kompenzačné a preventívne (trestnoprávne) prostriedky nápravy vždy, ak sa jedná o úmyselné zbavenie života či úmyselné konanie vedúce k smrti. Z judikatúry Súdu môžeme odvodiť niekoľko typových situácií, keď Súd vyžaduje v rámci posúdenia adekvátnosti prostriedku nápravy aj trestno-právny postih. Sú to tieto prípady:

- Samovraždy (aby sa mohlo vylúčiť zabitie⁴⁰⁶)
- Účasť zástupcov štátu (aj nedbanlivostné konanie napr. polície)
- Smrť v detencii

Často namietaným porušením čl. 2 EDĽP sú úmrtia osôb v dôsledku nedbanlivostného konania či pochybenia lekárov. V týchto prípadoch Súd netrvá na prístupnosti trestnoprávneho postihu lekárov, keďže trestné stíhanie v týchto veciach nepatrí medzi pozitívne záväzky štátu⁴⁰⁷, vyplývajúce s čl.2 EDĽP. To znamená, že príbuzní obeť sa nemôžu dovoliavať porušenia čl.2 spolu s porušením čl. 13 EDĽP poukázaním na neexistenciu trestnoprávnych prostriedkov nápravy. Čo však nevylučuje, aby vnútroštátna legislatíva trestnoprávny postih aj v týchto prípadoch umožňovala. Súd zotrváva na svojom stanovisku, že v prípade nedbanlivostných úmrtí v zdravotníctve je civilná žaloba

⁴⁰⁴ *Nikolova and Velichkova v. Bulgaria op.cit.* §45

⁴⁰⁵ *Ibid* §§55-56

⁴⁰⁶ *Perevedentsevy v. Russia*, Application no. 39583/05, Judgement 24/04/2014, §104

⁴⁰⁷ Pozitívne záväzky štátu môžeme zhrnúť do troch kategórií 1) záväzky v oblasti vytvorenia legislatívneho a administratívneho aparátu (sem patrí aj hore zmienené zakotvenie trestnoprávneho postihu), 2) záväzky v oblasti vytvorenia zodpovedajúceho súdneho a administratívneho aparátu (sem patrí aj účinné vyšetrovanie zahrňujúce aj adekvátny trest), 3) záväzky štátu podniknúť konkrétne operatívne opatrenia pri ochrane života osôb (pozri nižšie prípad *Kontrová proti Slovensku*)

na náhradu škody adekvátnym prostriedkom nápravy a je teda v súlade s čl.13 EDĽP.⁴⁰⁸ Tento postoj Súdu sa v praxi stretáva so značnou kritikou, ako podkopávajúci účinnosť ochrany práva na život garantovaného čl.2 EDĽP.⁴⁰⁹

Ak vnútroštátny právny poriadok poskytuje súčasne viacero prostriedkov nápravy tak v oblasti občianskeho práva ako aj v oblasti trestného práva, dotknutá osoba po tom, ako sa pokúsila, hoci neúspešne, dosiahnuť nápravu prostredníctvom jedného z týchto prostriedkov nemusí využiť aj ostatné prostriedky.⁴¹⁰ Vo veci *H.D. proti Poľsku* Súd riešil otázku splnenia prípustnosti sťažnosti, kde poľská vláda argumentovala, že sťažovateľka vyčerpala iba trestnoprávne prostriedky nápravy, avšak neuplatnila aj civilnú žalobu. Súd rozhodol nasledovne: „ V prípadoch ak pojem adekvátneho a efektívneho prostriedku nápravy zahŕňa zo strany štátu aj dôkladné a efektívne vyšetrovanie schopné viesť k identifikácii a potrestaniu zodpovedných osôb (je to záväzok náležitej starostlivosti (*due diligence*) nie zodpovednosti za výsledok), ...vzhľadom na tento špeciálny záväzok vyplývajúci z EDĽP v súvislosti s namietaným porušením EDĽP, sa sťažovateľka dožadovaním sa trestného stíhania zo strany štátnych orgánov, zbavila svojej povinnosti podľa čl.35 ods.1 EDĽP a poskytla Poľsku možnosť napraviť vec vnútroštátnymi prostriedkami ešte pred ich predložením medzinárodnému orgánu. **Súd je názoru, že sťažovateľka nemusela ďalej vyčerpať aj civilnú žalobu navrhovanú poľskou vládou**“⁴¹¹

Na druhej strane v sťažovateľ namietajúci porušenie práva na život môže v hore zmienených prípadoch úmyselného konania s následkom smrti namietiť porušenie čl.13 EDĽP, ak by právny poriadok žalovaného štátu neumožňoval kompenzáciu a zároveň trestné stíhanie zodpovedných osôb. To znamená, že štát sa nemôže odvolávať na nevyčerpanie všetkých dostupných prostriedkov ak bola podaná civilná žaloba a zároveň nebolo podané trestné oznámenie. Naopak sťažovateľ, môže namietiť, že zastavenie trestného stíhania, odmietnutie trestného stíhania alebo nemožnosť podať trestné oznámenie predstavuje v jeho prípade porušenie čl.13 EDĽP v súvislosti s čl.2 EDĽP. (a to nezávisle na porušení negatívnych záväzkov vyplývajúcich z čl.2 EDĽP). Takéto zastavenie alebo odmietnutie trestného stíhania by totiž viedlo k neexistencii adekvátneho a účinného prostriedku nápravy v hore zmienených prípadoch. Štát tak nemôže tvrdiť, že existuje adekvátny a účinný prostriedok nápravy zakotvený v čl. 13 EDĽP ak v prípadoch úmyselného zabitia (alebo v hore uvedených typových situáciách) nie je možný okrem kompenzácie aj trestnoprávny postih. (a naopak, pozri ďalej prípad *Kontrová proti Slovensku*)

Záver Súd aj v prípadoch, kde pozitívne záväzky štátu vyžadujú trestnoprávny postih zodpovedných osôb a zároveň aj finančnú kompenzáciu obete nevyžaduje vyčerpanie

⁴⁰⁸ Pozri prípad *Calvelli and Ciglio v. Italy*, Application no. 32967/96, Judgement 17/01/96, §51

⁴⁰⁹ KMEC,J., *op.cit.* str. 366-368

⁴¹⁰ PIROŠÍKOVA,M., *op.cit.* str.125

⁴¹¹ *H.D. v Poland*, Application no.33310/96, Decision as to the Admissibility 07/06/2001,

oboch prostriedkov nápravy. Súd tak zužuje pojem „všetky“ vnútroštátne prostriedky, čím zjednodušuje splnenie podmienky prijateľnosti sťažnosti podľa čl.35 ods. 1 a tým zefektívňuje ochranu práva na život.

2.2 Požiadavka praktickej účinnosti opravného prostriedku

V množstve prípadov Súd odmietol akceptovať určitý prostriedok nápravy, o ktorom žalovaná vláda tvrdila, že je účinný v zmysle čl.13 EDĽP, z toho dôvodu, že mu nebolo predložené dostatočné množstvo konkrétnych prípadov, z ktorých by bolo zrejmé, že predmetný prostriedok nápravy poskytuje primerané vyhliadky na úspech, ak by sa sťažovateľ jeho prostredníctvom snažil domôcť nápravy proklamovaného porušenia EDĽP.⁴¹²

Na príkladoch sťažností slovenských občanov, namietajúcich porušenie čl.2 EDĽP, uvedieme, čo hore uvedené veta v praxi znamená. Za týmto účelom porovnáme judikatúru Súdu týkajúcu sa zhodnotenia praktickej účinnosti žaloby na ochranu osobnosti podľa § 11 a nasl. Občianskeho zákona (ďalej OZ) ako možného vnútroštátneho prostriedku nápravy vo vzťahu k namietanému porušeniu práva na život a súkromného života.

Vo veci *Kontrová proti Slovensku* sťažovateľka namietala porušenie čl.2 EDĽP. Dôvodom sťažnosti bola smrť je maloletých detí, ktoré dňa 31.12. 2002 zabil ich vlastný otec, manžel pani Kontrovej, ktorý následne spáchal samovraždu. Polícia SR nezabezpečila riadne plnenie svojich povinností vyplývajúcich z Trestného poriadku a služobných predpisov. Predovšetkým riadne nezaznamenala sťažovateľkine trestné oznámenia, nezačala trestné stíhanie voči jej manželovi, nevykonala záznam tiesňového volanie krátko pred tragédiou, nevykonala opatrenia v súvislosti s oznámením, že manžel pani Kontrovej má zbraň a vyhráža sa s ňou. Súd mal za preukázané, že priamym následkom takýchto pochybení bolo usmrtenie sťažovateľkiných detí jej manželom. Najvyšší súd SR na základe sťažnosti generálneho prokurátora pre porušenie zákona vrátil oslobodzujúce rozhodnutia okresného a krajského súdu vo veci trestného stíhania niekoľkých príslušníkov polície za trestný čin zneužitia právomoci a marenia úlohy verejného činiteľa na opätovné prejednanie. Okresný súd 14. marca 2006 uznal zodpovedných policajtov za vinných v zmysle obžaloby a uložil im podmienené tresty odňatia slobody.

Pani Kontrová v svojej sťažnosti namietala, že nemá k dispozícii účinný prostriedok nápravy, prostredníctvom ktorého by sa mohla domôcť náhrady za utrpenú nemajetkovú ujmu. Na základe záverov z predchádzajúcej časti príspevku môžeme skonštatovať, že toto je presne prípad keď adekvátny a účinný prostriedok nápravy garantovaný v čl.13 EDĽP zahŕňa okrem trestnoprávneho postihu zodpovedných osôb aj kompenzáciu pre obeť porušenia čl. 2, nakoľko sa jedná o účasť zástupcov štátu na konaniach, aj keď

⁴¹² KMEC,J., *op.cit.* str.194

nedbanlivostných, ktoré viedli k smrti. Súd v tejto veci uviedol: „*Rozsah povinností vyplývajúcich z čl.13 EDĽP je rôzny v závislosti od charakteru namietaného práva. Prostriedok nápravy vyžadovaný čl.13 EDĽP však musí byť „účinný“ v teórii aj v praxi.....Sťažovateľka namieta, že nemá adekvátny prostriedok nápravy, pretože nemá prostriedok, ktorým by získala náhradu nemajetkovej ujmy. Otázkou je, či v kontexte tohto prípadu čl.13 EDĽP vyžaduje, aby takáto náhrada bola dostupná. Súd sám v podobných prípadoch priznáva satisfakciu za bolesť, stres, strach, frustráciu ako náhradu za nemajetkovú ujmu. Z predchádzajúcej judikatúry je zrejmé, v prípade porušenia čl. 2 a 3 EDĽP, ktoré predstavujú fundamentálne ustanovenia EDĽP, že **náhrada nemajetkovej ujmy z ich porušenia musí byť dostupná ako jedna časť z možných prostriedkov nápravy.***“⁴¹³

Súd neakceptoval argumenty vlády, ktorá namietala, že sťažovateľka mala k dispozícii žalobu na ochranu osobnosti podľa § 11 a nasl.OZ. a túto mala využiť vo vzťahu k svojim námietkam podľa čl.2 EDĽP za účelom splnenia požiadavky vyčerpania vnútroštátnych prostriedkov nápravy podľa čl.35 ods.1 EDĽP. Podľa § 13 ods.2 OZ je možné priznať v konaniach o žalobe na ochranu osobnosti náhradu nemajetkovej ujmy. Vláda argumentovala dvoma rozhodnutiami z praxe okresných súdov týkajúcich sa žalôb na ochranu osobnosti v súvislosti s porušením práva na život. Jednalo sa o rozhodnutie okresného súdu zo septembra 2004 vo veci žaloby na ochranu osobnosti v súvislosti s trestným činom vraždy syna žalobkyne. Žalobkyni bola priznaná nemajetková ujma a to tak z titulu práv na ochranu osobnosti jej syna ako aj z titulu ochrany jej vlastných osobnostných práv podľa §11 a nasl. OZ. Druhým prípadom, ktorým slovenská vláda argumentovala, v snahe potvrdiť účinnosť tohto opravného prostriedku v praxi, bolo rozhodnutie okresného súdu z mája 2006 vo veci žaloby na ochranu osobnosti v súvislosti s trestným činom usmrtienia z nedbanlivosti pri dopravnej nehode. Žalobkyni bola priznaná nemajetková ujma vo výške 200.000 Sk za smrť jej dcéry, ktorá pri tejto dopravnej nehode zomrela. Súd tieto argumenty zamietol. Dospel k záveru, **že neexistuje dostatočne ustálená judikatúra v podobných prípadoch**, ako je sťažovateľkin, ktorá by preukazovala, že možnosť získať náhradu vo vzťahu k nemajetkovej ujme využitím dotknutého prostriedku nápravy **je v praxi dostatočne určitá a ponúka dostatočné šance na úspech**, tak ako to vyžaduje príslušná judikatúra Súdu. Navyše sa jedná o rozhodnutia súdov najnižšej inštancie. Hore uvedené rozhodnutia, na ktoré sa odvolávala vláda boli z roku 2006 a posudzované tragické udalosti sa odohrali v roku 2002. Akýkoľvek význam, ktorý mohli mať vo vzťahu k prejednávanému prípadu je potlačený tým, že boli prijaté až po relevantnom čase. Súd však priznal, že teoretickom ponímaní aj v súdnej praxi došlo k určitému vývinu, pokiaľ ide o oblasť uplatnenia žalôb na ochranu osobnosti.⁴¹⁴

⁴¹³ *Kontrová v. Slovakia*, Application no. 7510/04, Judgement 31/05/2007, §§62-64

⁴¹⁴ PIROŠÍKOVÁ, M., *Právo na život a ochrana osobnosti*, článok na stránke www.blogspot.com, 08/05/2014

Čo sa týka využitia novelizovanej ústavnej sťažnosti podľa čl.127 ods.1 Ústavy SR účinného od 1.januára 2002 ako prostriedku, ktorý by pripadal do úvahy ako účinný prostriedok nápravy, pani Kontrová podala túto sťažnosť dva krát. Pripomíname že, inštitút ústavnej sťažnosti podľa čl.127 ústavy nahradil podnet podľa čl.130 ods.3 ústavy, ktorý bol účinný do 30.06.2001. Tento opravný prostriedok však nevyhovoval kritériám účinného prostriedku nápravy podľa čl.13 EDLP. Jednak nebol prostriedkom dostupným, pretože začatie konania záviselo od rozhodnutia ústavného súdu a nebol prostriedkom ani účinným, pretože ústavný súd nemohol nariadiť, aby štátny orgán prestal porušovať právo a nemohol priznať tomu, koho práva boli porušené primerané, primerané finančné zadosťučinenie. Preto nebol podnet podľa čl.130 ústavy Súdom akceptovaný a vo veciach týkajúcich sa Slovenskej republiky argumenty vlády na nutnosť vyčerpania tohto opravného prostriedku Súd zamietal. Znenie čl.127 Ústavy SR, obsahujúce inštitút ústavnej sťažnosti tieto nedostatky neobsahuje. Ústavná sťažnosť pani Kontrovej bola vždy odmietnutá pre nedostatok právomoci ústavného súdu v jej veci. Judikatúra, týkajúca sa ústavnej sťažnosti, ktorá sa v roku 2002 ešte len začínala tvoriť nebola jednotná vo vymedzení právomocí, pokiaľ ide rozhodovaciu činnosť všeobecných súdov. V niektorých rozhodnutiach ústavný súd skonštatoval, že podľa článku 127 Ústavy SR je možné namietať len porušenie procesnoprávných princípov konania všeobecných súdov zaručených v čl.46-50 Ústavy SR, zatiaľ čo sťažnosti, v ktorých sťažovatelia žiadali o preskúmanie hmotnoprávných aspektov rozhodovania všeobecných súdov, odmietol z dôvodu nedostatku právomoci. V prípade pani Kontrovej na jej námietky týkajúce sa trestného konania, v ktorom jej nebola priznaná nemajetková ujma ústavný súd odpovedal mimo iného, že: „trestný súd má v danej veci výlučnú právomoc, a znamená, že ústavný súd môže zakročiť iba v prípade ak by došlo k svojvoľnému rozhodnutiu trestného súdu, čo by odporovalo čl.46-50 Ústavy SR.. Ústavný súd navyše uviedol, že sťažovateľka nemá právo namietať porušenie práva na život v mene svojich detí.“⁴¹⁵ Neskôr došlo k posunu v judikatúre ústavného súdu a v súčasnosti je ústavná sťažnosť podľa čl.127 Ústavy SR považovaná za účinný prostriedok nápravy aj v tých prípadoch, keď sa sťažovateľ domnieva, že v konaní pred všeobecným súdom došlo k porušeniu aj iných ako procesných práv a teda aj práva na život.

V čase podania sťažnosti pani Kontrovej na Súd v roku 2004 existoval ešte jeden možný prostriedok nápravy, využitím ktorého by bolo možné získať náhradu škody. Jedná sa o zákon č. 514/2003 o zodpovednosti za škodu spôsobenú pri výkone verejnej moci (ďalej len zákon č. 514/2003, ktorý nadobudol účinnosť 1.júla 2004 a ako taký nahradil starší zákon č.58/1969). Podstatnou zmenou, ktorú tento nový zákon priniesol bola možnosť náhrady nemajetkovej ujmy a explicitné vyjadrenie, že nesprávny úradný postup zahŕňaj aj nečinnosť. Zodpovednosť za škodu podľa zákona č. 514/2003 sa však vzťahuje

⁴¹⁵ *Kontrová v. Slovakia, op. cit, §§31-32*

na škodu, ktorá bola spôsobená rozhodnutiami, ktoré boli vydané od 1.júla 2004 a to isté sa týka ak škoda bola spôsobená nesprávnym úradným postupom. Udalosti týkajúce prípadu *Kontrová* sa udiali na konci roka 2002. Teda tento prostriedok nápravy bol pre pani Kontrovú nedostupný.

Zhrnutím hore uvedených faktov, môžeme povedať, že Slovenská republika bola odsúdená za porušenie EDĽP „*iba*“ preto, že sa Súd stotožnil s tvrdením sťažovateľky, že vo vzťahu k namietanému porušeniu práva na život ***nemala na vnútroštátnej úrovni účinný prostriedok nápravy, prostredníctvom ktorého by získala náhradu za utrpenú nemajetkovú ujmu.***

Súd v neskorších rozhodnutiach týkajúcich sa Slovenskej republiky prehodnotil svoje stanovisko z prípadu *Kontrová proti Slovensku* týkajúce sa posudzovania žalôb na ochranu osobnosti podľa § 11 a nasl. OZ a zmenil ho tak, že ho uznal za v praxi účinný prostriedok nápravy vo vzťahu k porušeniu práva na život. Táto zmena postoja Súdu sa odrazila v jeho rozhodnutí o prípustnosti sťažnosti pána Furdíka, podanej cca rok a pol po sťažnosti pani Kontrovej v roku 2005, v súvislosti so splnením podmienky vyčerpania všetkých vnútroštátnych prostriedkov nápravy pred podaním sťažnosti na Súd podľa čl.35. ods.1 EDĽP.

Vo veci *Furdík proti Slovensku* sťažovateľ namietal porušenie práva na život jeho dcéry, ktorá vo veku 27 rokov zahynula v dôsledku zranení, ktoré utrpela v júli 2005 pri horolezeckom výstupe vo Vysokých Tatrách. Namietal, že Slovensko v rámci plnenia svojich pozitívnych záväzkov vyplývajúcich z čl.2 EDĽP, neprijalo legislatívu, ktorá by poskytovala dostatočné záruky zabezpečujúce účinnú organizáciu záchranej zdravotnej služby. Predovšetkým nebol stanovený časový limit, v ktorom by bola záchranná služba povinná dostať sa k zranenej osobe. Podľa sťažovateľa to malo byť v priebehu 10-15 minút po prijatí tiesňového volania, s výnimkou prípadov *vis major* (v jeho prípade sa rýchla lekárska pomoc dostala k jeho dcére za bez mála 4 hodiny). Súd nepovažoval príslušnú právnu úpravu v Slovenskej republike za nezlučiteľnú s požiadavkami ustanovení EDĽP a skonštatoval, že pozitívny záväzok štátu nezachádza až tak ďaleko, aby vyžadoval inkorporovať určitý časový limit, v ktorom by rýchla letecká služba mala dostať k ohrozenej osobe. V dôsledku mnohých limitujúcich faktorov ako meteorologické podmienky alebo dostupnosť terénu by stanovenie takejto maximálnej doby na poskytnutie pomoci znamenalo nesplniteľný záväzok pre štát a predstavovalo by pre štátne orgány zodpovedného štátu neúmerné bremeno.⁴¹⁶ Sťažnosť pána Furdíka však Súd zamietol na základe nesplnenia podmienok prijateľnosti v súlade s čl.35. ods.1 EDĽP pre nevyčerpanie všetkých vnútroštátnych prostriedkov.

⁴¹⁶ *Furdík v. Slovakia*, Application no.42994/05, Decision as to the Admissibility, časť b) (i)The principles relevant to the present case

Slovenská vláda argumentovala, že sťažovateľ mohol žiadať o odškodnenie prostredníctvom žaloby podľa zákona č.514/2003 (k tragickým udalostiam došlo v júli 2005 a tak v zmysle hore uvedenej účinnosti tohto zákona od 1. júla 2004 bolo možné tento prostriedok nápravy využiť), ako aj prostredníctvom žaloby na ochranu osobnosti podľa §11a nasl. OZ. Vo vzťahu k obidvom rozhodnutiam občianskych súdov a záverom, ku ktorým dospeli orgány činné v trestnom konaní, mohol požiadať o nápravu pred ústavným súdom ústavnou sťažnosťou podľa čl. 127 Ústavy SR.

Súd uviedol, že prax slovenských súdov z roku 2006 naznačená už v prípade *Kontrová*, bola potvrdená ďalšími ich rozhodnutiami vo veciach žalôb na ochranu osobnosti. Táto prax bola potvrdená ďalším rozsudkom okresného súdu z roku 2006, kde bolo rozhodnuté o odškodnení z titulu nemajetkovej ujmy, ktorú utrpela dcéra po smrti matky, ktorá zomrela v dôsledku nedostatkov pri poskytovaní zdravotnej starostlivosti počas jej hospitalizácie. Čím sa potvrdila konzistentná prax, **ktorá bola dostatočne istá, aby pri podaní žaloby na ochrany osobnosti poskytovala primerané vyhlídky na úspech**. Vzhľadom na výsledky vyšetrovania niektorých orgánov, ktoré preskúmavali okolnosti poskytnutia zdravotnej pomoci dcére pána Furdíka a potvrdili niektoré nedostatky a porušenia príslušnej právnej úpravy, Súd bol názoru, že sťažovateľ mohol preukázateľne žiadať o odškodnenie prostredníctvom §11 a nasl. OZ. Navyše mohol v prípade neúspechu podať na ústavný súd sťažnosť podľa čl.127 Ústavy SR, odvolávajúc sa na záruky čl.2 EDĽP alebo jeho ústavného ekvivalentu. Sťažovateľov uviedol jediný dôvod prečo tieto prostriedky nápravy nevyužil a síce, že neexistoval osobitný časový limit vo vnútroštátnej úprave, v ktorom by sa rýchle zdravotné služby boli povinné dostať k osobe, ktorej život je v ohrození. Súd vzhľadom na hore uvedený záver, že absencia tejto lehoty nie je v rozpore s pozitívnymi záväzkami štátu podľa čl.2 EDĽP, tento argument neakceptoval. Súd teda na základe čl.35ods.1 EDĽP **zamietol sťažnosť ako neprijateľnú z dôvodu nevyužitia všetkých opravných prostriedkov, ktoré boli dostupné podľa slovenského právneho poriadku**.⁴¹⁷

V súvislosti so žalobou na ochranu osobnosti podľa § 11 a nasl.OZ pripomíname, že zmysle § 15 OZ patrí po smrti fyzickej osoby uplatňovať právo na ochranu osobnosti manželovi, deťom, a ak ich niet jej rodičom. Ak však Súd akceptuje ako sťažovateľa vzdialenejších príbuzných (pozri hore prípad *Yasa proti Turecku*, synovec) napríklad v nepriamej línii malo by byť rozhodnutie Súdu odlišné. Pri porušení práva na život sa jedná o porušenie fundamentálneho práva, ktorého porušenie je nereparovateľné, má preto ako bolo naznačené v prvej časti príspevku silný morálny rozmer, preto je priznanie statusu nepriamej obete porušenia čl.2 EDĽP aj pre nepriamych príbuzných pravdepodobné. Vzhľadom na znenie §15 OZ by žaloba na ochranu osobnosti bola pre vzdialenejších príbuzných nedostupná a ako taká, by nemohla byť Súdom vyžadovaná pre

⁴¹⁷ Ibid. časť b) (ii) Application of the relevant principles to the present case

splnenie podmienok prijateľnosti sťažnosti podľa čl.35 EDĽP a to vyčerpanie všetkých dostupných vnútroštátnych opravných prostriedkov. To znamená, ak by bol pán Furdík napríklad strýko zomrelej horolezkyne nemohol by Súd zamietnuť jeho sťažnosť pre nevyčerpanie žaloby na ochranu osobnosti podľa § 11 a nasl. OZ.

Môžeme skonštatovať, že Slovenská republika flexibilne reaguje na judikatúru Súdu týkajúcu zhodnotenia efektívnosti dostupných opravných prostriedkov, aby v budúcnosti nedochádzalo z jej strany k porušovaniu jej pozitívnych záväzkov vyplývajúcich z EDĽP. Právo na život je jedným z fundamentálnych práv v demokratickej spoločnosti a preto nie je v záujme Slovenska, aby prehrávalo spory týkajúce sa porušenia tohto práva, ako tomu bolo vo veci *Kontrová*, iba z dôvodu, že neexistuje adekvátny a v praxi účinný prostriedok nápravy, prostredníctvom ktorého sa slovenskí občania môžu domôcť svojich práv zaručených ústavou SR a EDĽP. Novely zákona č. 514/2003, ústavnej sťažnosti podľa čl.127 Ústavy SR a konštantná judikatúra všeobecných súdov, týkajúca sa žalôb na ochranu osobnosti podľa § 11 a nasl. OZ sú dôkazom snahy Slovenskej republiky plniť svoje medzinárodné záväzky, vyplývajúce s EDĽP.

Záver Súd veľmi dôsledne vyžaduje od žalovanej vlády, aby na konkrétnych prípadoch preukázala praktickú účinnosť určitého opravného prostriedku. Pokiaľ by mal Súd pochybnosti o jeho praktickej účinnosti, sťažnosť napriek jeho nevyčerpaniu pripustí. Tým zužuje obsah pojmu „vnútroštátny opravný prostriedok“ v zmysle čl.35 EDĽP na tie, ktoré skutočne spĺňajú kritéria účinnosti podľa čl.13 EDĽP, tak ako to bolo v prípade netradičného využitia žaloby na ochranu osobnosti pri porušení práva na život podľa slovenského právneho poriadku.

Záver

Čiastkové závery jednotlivých častí práce jednoznačne potvrdzujú hypotézu, sformulovanú v úvode práce že, ***Súd pri hodnotení splnenia podmienok prijateľnosti sťažnosti namietajúcej porušenie čl.2 EDĽP extenzívne alebo reštriktívne vykladá pojmy obsiahnuté v čl. 34 a 35 EDĽP tak, aby akceptoval čo najväčší počet sťažností a zaručil tým efektívnejšiu až absolútnu ochranu práva na život už v tejto fáze rozhodovania.*** Následkom tohto výkladu majú sťažnosti týkajúce sa porušenia čl.2 EDĽP niektoré špecifiká (aj keď nie výlučné). Pojem nepriamej obete, potenciálnej obete, charakter adekvátneho a prakticky účinného opravného prostriedku a aj obsah pojmu „vyčerpanie všetkých vnútroštátnych opravných prostriedkov nadobúdajú špecifický obsah, ak Súd posudzuje sťažnosť týkajúcu sa porušenia čl.2 EDĽP. Ako už bolo naznačené v čiastkových záveroch, porovnávaním judikatúry Súdu môžeme urobiť záver, že zmeny v rozhodovaní Súdu o podmienkach prijateľnosti sťažností týkajúcich sa práva na život smerujú k absolútnej ochrane, ktorú by mal čl.2 EDĽP poskytovať.

Použitá literatúra

Monografie

- ČAPEK, J., *Evropská úmluva o ochrane ľudských práv a základných svobod (1.časť-Úmluva)*, 1.vyd., Praha:Linde Praha, 2010
- EMBERLAND, M., *The Human Rights of Companies. Exploring the structure of ECHR Protection*, Oxford: Oxford University Press, 2006.
- JANKUV, J., *Medzinárodné a európske mechanizmy ochrany ľudských práv*, Bratislava: Iura Edition, 2006,
- KMEC, J., KOSAŘ, D., KRATOCHVÍL, J., BOBEK, M., *Evropská úmluva o ľudských právech, komentář*, Praha:C.H.Beck, 2012
- PIROŠÍKOVÁ, M., *Komentár k vybraným článkom dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd*, Bratislava:Euroiuris-Európske právne centrum,o.z.,2008
- PIROŠÍKOVÁ, M., SIMAN, M., *Ľudské práva, vybrané rozhodnutia Európskeho súdu pre ľudské práva a Súdneho dvora Európskej únie*, Bratislava:Euroiuris, 2012
- ROD, W., *Dejiny filosofie, novodobá filosofie II, zväzok 9*, Praha:Oikoymenh, 2004.
- STRÁŽNICKÁ, V. a kol., *Medzinárodná a európska ochrana ľudských práv*, Bratislava:Eurokódex, 2013.
- SUDRE, F., *Droit internatinal et européen des droits de l'homme*, Paris: Presses Universitaires de France, 1995.

Články

- MILANOVIC, M., *Al-Saadoon and Mufdhi Merits Judgement*, na stránke <http://www.ejiltalk.org/al-saadoon-and-mufdhi-merits-jugement/>.
- PIROŠÍKOVÁ, M., *Právo na život a ochrana osobnosti* na stránke www.blogspot.com

Zákony SR

- Ústava Slovenskej republiky, č.460/1992 Zb.
- Zákon č.40/1964, Občiansky zákonník
- Zákon č. 514/2003 o zodpovednosti za škodu spôsobenú pri výkone verejnej moci

Judikatúra Európskeho súdu pre ľudské práva

- Al-Saadoon and Mufdhi v. The United Kingdom*, Application no. 61498/08, Judgement 02/03/2010
- Asselbourg and 78 others and Greenpeace Association-Luxembourg v. Luxemburg*, Application no.29121/96, Decision 29/06/1999
- Bic and others v. Turkey*, Application no. 55955/00, Judgement 03/02/2006
- Calvelli and Ciglio v. Italy*, Application no.32967/96, Judgement 17/01/96
- Careher v. The United Kingdom*, Application no.24520/94, Judgement 11/01/2000

Centre for legal Recources on behalf of Valentin Campeanu v. Romania, Application no 4784808, Reliquishment 07/06/2011

Dugeon v. The United Kingdom, Application no.7525/76, Judgement 24/02/1983

Furdík v. Slovakia, Application no. 42994/05, Decision as to the Admissibility

H.D. v. Poland, Application no.33310/96, Decison as to the Admissibility 07/06/2001

Horvathova v. Slovakia, Application no. 74456/01

Ilhan v. Turkey, Application no.22277/93, Judgement 27/06/2000

Klass v. Germany, Application no.50229/71, Judgement 06/09/1978

Kontrová v. Slovakia, Application no.7510/04, Judgement 31/05/20007

Kudla v. Poland, Application no.30210/96, Judgement 26/10/2000

Nikolova and Velichkova v. Bulgaria, Application no.7888/03, Judgement 20/03/2008

Open Door a Dublin Well Woman v. Ireland, Application no.14234/88, Judgement 29/10/1992

Perevedentsevy v. Russia, Application no.39583/05, Judgement 24/04/2014

Ressegatti v. Switzerland, Application no. 1767/02, Judgement 13/07/2006

Sdružení Jihočeské matky v. Czech Republic, Application no.19101/03, Judgement 10/07/2006

Soerling v. The United Kingdom, Application no.14038/88, Judgement 07/07/1989

Yasa v. Turkey, Application no.22495/93, Judgement 02/09/1998,

Z. And T. v. United Kingdom, Application no. 27034/05, Judgement 28/02/2006

OCHRANA MINORITNÝCH SPOLOČNÍKOV A AKCIONÁROV V EURÓPSKOM PRÁVNOM PROSTREDÍ

MGR. MATEJ SMALIK

UNIVERZITY KOMENSKÉHO V BRATISLAVE, PRÁVNICKÁ FAKULTA

KATEDRE OBCHODNÉHO, FINANČNÉHO A HOSPODÁRSKEHO PRÁVA

Abstrakt

V rámci predkladaného príspevku sa autor venuje a zaoberá špecifickou právnou úpravou práv minoritných spoločníkov a minoritných akcionárov v podmienkach európskeho právneho priestoru. Autor sa zaoberá praktickými aspektmi a využiteľnosťou práv minoritných spoločníkov v rámci slovenskej spoločnosti s ručením obmedzeným v komparácii s českým, nemeckým rakúskym právom a taktiež právnou úpravou v Spojenom kráľovstve. Ochrana minoritných akcionárov sa autor snaží demonštrovať v súvislosti s rozhodnutiami Európskeho súdneho dvora v spojení s relevantnými smernicami Európskej Únie a dopĺňa ju porovnaním so slovenskou i českou vnútroštátnou úpravou.

Abstract

In the paper, the author devotes to a specific legislation dealing with the rights of minority stockholders and minority shareholders in terms of the European judicial area. The author deals with the practical aspects of the rights of minority shareholders in the Slovak limited liability company in comparison with Czech, German and Austrian law and also with legislation in the United Kingdom. Protection of minority shareholders is demonstrated with regard to decisions of the European Court of Justice in conjunction with the relevant directives of the European Union and comparison with the Slovak and Czech national legislation..

Úvod

V slovenskom právnom poriadku nenájdeme explicitnú právnú úpravu, ktorá by striktno definovala, kto sa považuje za minoritného spoločníka alebo minoritného akcionára. Kvantifikáciu percentuálneho vyjadrenia ich podielu na obchodnej spoločnosti nájdeme v prípade spoločníka v spoločnosti s ručením obmedzeným v ustanovení § 129 Obchodného zákonníka a v prípade akcionára akciovej spoločnosti v ust. § 181 Obchodného zákonníka, ktoré konkrétnym spôsobom stanovujú minimálny majetkový podiel na spoločnosti potrebný pre priznanie „práva minoritného spoločníka či

akcionára“. „Európska legislatíva“ upravujúca práva minoritných spoločníkov a minoritných akcionárov je pomerne stručná a už vôbec nenesie známky akejkoľvek komplexnosti. Smernice Európskej Únie ako prostriedok unifikácie práva obchodných spoločností v rámci hospodárskeho priestoru Európskej Únie síce upravujú niektoré čiastkové práva minoritných spoločníkov či akcionárov, no prevažnú väčšinu jednotlivých práv a povinností minoritných spoločníkov a akcionárov nechávajú na samotné členské štáty, ktoré tieto práva upravujú podľa vlastného uváženia a zväčša v súlade s platnými zásadami vnútroštátneho korporátneho práva, príznačnými pre ten-ktorý členský štát. K „európskej legislatíve“ upravujúcej „právo minority“ môžeme zaradiť smernicu Európskeho parlamentu a Rady 2005/56/ES z 26. októbra 2005 o cezhraničných zlúčeníach alebo splynutiach kapitálových spoločností, smernicu Európskeho parlamentu a Rady 2007/36/ES z 11. júla 2007 o výkone určitých práv akcionárov spoločností registrovaných na regulovanom trhu, prípadne smernicu Európskeho parlamentu a Rady 2004/25/ES z 21. apríla 2004 o ponukách na prevzatie.

1) Ochrana minoritného spoločníka v spoločnosti s ručením obmedzeným

V úvode svojho príspevku sa zameriam na ochranu minoritného spoločníka v spoločnosti s ručením obmedzeným v rámci nášho slovenského právneho poriadku. § 129 slovenského Obchodného zákonníka hovorí, že o zvolanie valného zhromaždenia môže požiadať každý spoločník, ktorého vklad dosahuje 10 % základného imania. Zákon dopĺňa toto právo minoritného akcionára tým spôsobom, že ak konatelia nezvolajú valné zhromaždenie tak, aby sa konalo do jedného mesiaca od doručenia žiadosti spoločníkov, sú spoločníci oprávnení zvolať ho sami. Mamojka⁴¹⁸ sa o predmetnom ustanovení § 129 Obchodného zákonníka vyjadruje ako o ustanovení, ktoré vytvára iba akési „zдание ochrany“ minoritného spoločníka v podobe zakotvenia možnosti požiadať o zvolanie valného zhromaždenia v prípade, že jeho vklad dosahuje 10% základného imania. Ako nedostatok predmetného ustanovenia býva mnohokrát označovaná polemika o možnosti kumulácie viacerých minoritných spoločníkov⁴¹⁹, ktoré síce prvá veta ustanovenia § 129 Obchodného zákonníka neumožňuje, no druhá veta už hovorí o spoločníkoch a dovoľuje im v prípade nečinnosti konateľov zvolať valné zhromaždenie z vlastnej iniciatívy. Možno súhlasiť s argumentom, že zrejme pôjde o „pozostatok“ právneho stavu platného do 31.12.2001, kedy toto ustanovenie umožňovalo požiadať o zvolanie valného zhromaždenia spoločníkom a nie len spoločníkovi. Vystáva preto otázka, či je za súčasne platnej právnej úpravy možné domáhať sa zvolania valného zhromaždenia iba na základe skutočnosti, že jeden daný konkrétny spoločník má vklad na základnom imaní aspoň 10 %,

⁴¹⁸ Mamojka, M: Ekvivalencia práv a povinností spoločníka v spoločnosti s ručením obmedzeným. VEDA. Bratislava. 2008, s. 111, ISBN: 978-80-224-1004-5

⁴¹⁹ Spoločníkov, ktorí samostatne nedisponujú obchodným podielom vo výške aspoň 10% základného imania, no spoločne tento kvantifikačný znak napĺňajú.

alebo je možná aj spoločná žiadosť spoločníkov, ktorý túto požiadavku samostatne nenapĺňajú.

Patakyová⁴²⁰ zastáva názor, že podľa prvej vety odseku 2 len ten spoločník môže požiadať o zvolanie valného zhromaždenia, ktorého vklad dosahuje 10 % základného imania a preto spoločník majúci vklad menší ako 10 % základného imania nie je osobou oprávnenou na zvolanie valného zhromaždenia. Patakyová⁴²¹ vyslovene uvádza, že súčet vkladov menšinových spoločníkov (majúci vklady menej ako 10% základného imania) nezakladá týmto spoločníkom právo žiadať o zvolanie valného zhromaždenia, pretože ustanovenie odseku 2 vychádza z predpokladu, že každý spoločník samostatne musí mať vklad dosahujúci minimálne 10% základného imania. Opačný názor zastáva Ovečková⁴²². Ovečková tvrdí, že gramatický výklad § 129, ods.2 Obchodného zákonníka by síce nasvedčoval tomu, že uvedené právo patrí iba každému spoločníkovi jednotlivo, a preto o zvolanie valného zhromaždenia nemôžu požiadať spoločne viacerí spoločníci, hoci by ich vklady spoločne dosahovali 10% základného imania. Argumentuje však druhou vetou § 129, ods.2 Obchodného zákonníka, spolu s komparáciou s § 130 Obchodného zákonníka, ktorý upravuje rozhodovanie spoločníkov mimo valného zhromaždenia vrátane možnosti predloženia návrhu pre takýto spôsob rozhodovania spoločníkmi. Návrh uznesenia mimo valného zhromaždenia môžu predkladať aj spoločníci, ktorých vklady súhrnne dosahujú aspoň 10% základného imania, čím analogicky odôvodňuje, že právo žiadať o zvolanie valného zhromaždenia v zmysle § 129, ods.2 Obchodného zákonníka patrí spoločníkom aj vtedy, keď vklad každého z nich síce jednotlivo nedosahuje 10% základného imania, avšak celkový súčet vkladov týchto spoločníkov spĺňa zákonom požadovanú desaťpercentnú hranicu.

Viac svetla pre objasnenie tohto problému, resp. inšpiráciu pri hľadaní argumentov, podľa mňa vnáša aj znenie § 129, ods.2 českého Obchodného zákonníka platného do 31.12.2013, ktoré stanovovalo, že požiadať o zvolanie valného zhromaždenia môžu **spoločníci, ktorých vklady dosahujú aspoň 10 % základného imania**. Samotná textácia českého zákona je podľa môjho názoru precíznejšia, aj keď súhlasím s Mamojkom⁴²³, že doplnením slova „spolu“ by ustanovenie nevzbudzovalo ani z gramatického výkladu žiadne pochybnosti. Štenglová⁴²⁴ vo svojom komentári k českému Obchodnému zákonníku tvrdí, že predmetné ustanovenie umožňuje spoločníkom, ktorí buď sami, alebo v spojení s inými vložili do spoločnosti vklad presadiť prejednaním dôležitých otázok týkajúcich sa spoločnosti aj mimo pravidelne zvolávaného valného

⁴²⁰ Patakyová, M.: Obchodný zákonník. Komentár. 3. Vydanie. C.H.Beck. Praha. 2010, str. 390, ISBN: 978-80-7400-314-1

⁴²¹ Tamtiež, s. 391

⁴²² Ovečková, O. a kolektív: Obchodný zákonník. Komentár. IURA EDITION. Bratislava. 2011, str. 621, ISBN: 978-80-8078-434-8

⁴²³ Mamojka, M: Ekvivalencia práv a povinností spoločníka v spoločnosti s ručením obmedzeným, s. 114

⁴²⁴ Štenglová, Plíva, Tomsa – Komentár – 12. vydanie, str. 412

zhromaždenia. Štenglová⁴²⁵ vo svojom komentári tvrdí, že ustanovenie o výške vkladov oprávňujúcich vynútiť zvolanie valného zhromaždenia je kogentné prinajmenšom v tom smere, že stanovenú hranicu nemožno v spoločenskej zmluve zvýšiť. V praxi sa viedli polemiky o tom, či sa valné zhromaždenie v prípade takejto žiadosti má do jedného mesiaca aj konať, alebo stačí iba zvolanie takéhoto valného zhromaždenia s tým, že termín jeho konania môže byť stanovený aj po uplynutí tejto lehoty. V nadväznosti na to uvádzam Rozhodnutie uverejnené v „Soudních rozhledoch“ pod označením SR 9/2002⁴²⁶. Predmetné rozhodnutie jednoznačne stanovuje, že lehotu stanovenú v § 129, ods.2, druhá veta Obchodného zákonníka je potrebné vykladať tak, že valné zhromaždenie by sa malo konať do jedného mesiaca od doručenia žiadosti o jeho zvolanie a teda valné zhromaždenie by malo byť zvolané konateľmi do 15 dní odo dňa doručenia žiadosti spoločníkov.

V rámci európskeho porovnávacieho exkurzu uvediem ešte zopár príkladov právnej úpravy možnosti zvolávania valného zhromaždenia zo zahraničia. V **nemeckom** obchodnom práve zvoláva valné zhromaždenie konateľ spoločnosti, a v prípade, že si to vyžaduje záujem spoločnosti, môže valné zhromaždenie spoločnosti zvolať dozorná rada. Stanovy však môžu toto oprávnenie dozornej rady zvolať valné zhromaždenie rozšíriť, obmedziť alebo dokonca vylúčiť. Právo zvolať valné zhromaždenie samotný spoločník nemá. Výnimočne tak ale môže urobiť spoločník, prípadne **viacerí spoločníci**, ktorých vklady predstavujú najmenej 10 % základného imania a to v prípade, ak konatelia spoločnosti nevyhoveli požiadavke na zvolanie valného zhromaždenia alebo neexistuje orgán, ktorý by valné zhromaždenie zvolal.⁴²⁷

Podľa **rakúskeho** práva majú konatelia spoločnosti, prípadne aj samotní spoločníci ak tak stanoví spoločenská zmluva, staty alebo zákon, povinnosť zvolať valné zhromaždenie vždy v prípadoch, ak je to v záujme spoločnosti, najmä ak je zrejmé, že spoločnosť prišla o polovicu svojho základného imania. Právo zvolať valné zhromaždenie má jeden alebo viac spoločníkov, ak ich vklady dosahujú aspoň 10 % základného imania, alebo prípadne nižšiu čiastku stanovenú v spoločenskej zmluve.⁴²⁸ V **Spojenom kráľovstve**⁴²⁹ sú konatelia spoločnosti povinní zvolať valné zhromaždenie spoločnosti, ak spoločnosť obdrží žiadosť od spoločníkov, ktorých vklady dosahujú aspoň 5 percent splateného základného imania (paid-up capital)⁴³⁰ alebo najmenej 5 percentný podiel na celkových hlasovacích právach (total voting rights)⁴³¹.

⁴²⁵ Tamže, s. 413

⁴²⁶ Soudní rozhledy 9/2002, s. 326

⁴²⁷ §50, ods.3 nemeckého GmbHG (Gesellschaft mit beschränkter Haftung Gesetz)

⁴²⁸ § 36 rakúskeho GmbHG (Gesellschaft mit beschränkter Haftung Gesetz)

⁴²⁹ Mayson,S., French,D., Ryan, Ch.. Mayson, French and Ryan on Company Law. 29. Vyd. Oxford: OUP, 2012-2013, s. 399

⁴³⁰ Článok 303, 2a Companies Act 2006

⁴³¹ Článok 303, 2b Companies Act 2006

V rámci predkladaného príspevku si dovoľím v krátkosti sa ešte zaoberať praktickým prínosom posudzovaného ustanovenia § 129, ods.2 Obchodného zákonníka. Na jednej strane sú síce spoločníci oprávnení sami dosiahnuť zvolanie valné zhromaždenie spoločnosti, no v skutočnosti nemusia prerokovať pre nich relevantných otázok vôbec dôjsť. Uznášaniaschopnosť a s tým spojené schválenie uznesení valného zhromaždenia spoločnosti bude „de facto“ záležať od spoločníkov s podstatnou účasťou na základnom imaní, teda od väčšinových spoločníkov. Z týchto predložených argumentov a skutočností preto vyplýva, že zákon síce minoritným spoločníkom priznáva právo zvolať valné zhromaždenie, no v týchto prípadoch často nedochádza k reálnemu výkonu a poskytnutiu „ochrany“ minoritných spoločníkov. Dovoľím si však podotknúť, že zákonodarca právnu úpravu takéhoto konania zo strany majoritného spoločníka neopomenul, ale podľa môjho názoru môžeme za účelom presadenia ochrany minoritného spoločníka v týchto prípadoch aplikovať ustanovenie § 56a Obchodného zákonníka.⁴³² Ustanovenie § 56a Obchodného zákonníka bolo do Obchodného zákonníka zavedené s účinnosťou od 1.1.2002 a predstavuje premietnutie všeobecnej právnej zásady zákazu zneužitia práva v práve obchodných spoločností, teda takéto ustanovenie explicitne premieta prvky spravodlivosti pri výkone práva do práva obchodných spoločností.⁴³³ Toto ustanovenie býva v rámci právnej praxe používané ako interpretačné pravidlo a v niektorých prípadoch sa budú môcť dotknutí spoločníci práve na základe nich dovoľávať priamo právnej ochrany proti konaniu iných spoločníkov, prípadne dovolanie sa neplatnosti právnych úkonov, ktoré budú v rozpore s takýmto ustanovením. Súhlasím s Patakyovou⁴³⁴, že zneužitie práva musí niekoho negatívne postihovať, pretože inak by sa nemal kto dovoľávať právnej ochrany. Zákon iba príkladmo vyjadruje zákaz zneužívania väčšiny, alebo menšiny hlasov, pričom typické zneužitie väčšiny alebo menšiny hlasov sa môže prejavíť pri hlasovaní spoločníkov, keď rozhodnutie je prijímané na základe väčšiny hlasov. Zneužitím práva môže byť podávanie žalôb spoločníkom v mene spoločnosti, podávanie žiadostí o zvolanie mimoriadneho valného zhromaždenia, podávanie žalôb o neplatnosť uznesení valného zhromaždenia a pod.

2) Ochrana minoritného akcionára v podmienkach akciovej spoločnosti

V úvode tejto časti sa žiada povedať, že tak ako ustanovenie § 129 Obchodného zákonníka, tak aj ustanovenia týkajúce sa ochrany minoritných akcionárov sú kogentnej povahy a odchyliť sa od nich je možné iba v prípade rozšírenia ochrany minoritných

⁴³² (1) Zneužitie práv spoločníka, najmä zneužitie väčšiny alebo menšiny hlasov, sa zakazuje.

(2) Akékoľvek konanie, ktoré znevýhodňuje niektorého zo spoločníkov zneužívajúcim spôsobom, sa zakazuje.

⁴³³ Patakyová, M.: Obchodný zákonník. Komentár. 3. Vydanie. C.H.Beck. Praha. 2010, str. 162, ISBN: 978-80-7400-314-1

⁴³⁴ Patakyová, M.: Obchodný zákonník. Komentár. 3. Vydanie. C.H.Beck. Praha. 2010, str. 163, ISBN: 978-80-7400-314-1

akcionárov, teda pre prípad, že by stanovy určili ďalšie výhody pre minoritného akcionára. Slovenský Obchodný zákonník v ust. § 181 a § 182 konkrétnym spôsobom stanovuje podmienky, za ktorých sa akcionárovi priznáva „postavenie“ minoritného akcionára⁴³⁵. Zákonodarca bol v rámci špecifikácie minoritného akcionára precíznejší ako v prípade spoločníka s ručením obmedzeným, keďže v samotnom ustanovení Obchodného zákonníka výslovne toto právo priznáva aj akcionárom spoločne, a to pod podmienkou, že spoločná menovitá hodnota akcií týchto akcionárov dosiahne 5% základného imania spoločnosti. Títo akcionári sú tak ako spoločníci v spoločnosti s ručením obmedzeným oprávnení požiadať predstavenstvo o zvolanie valného zhromaždenia spoločnosti. Podstatným rozdielom ale ostáva skutočnosť, že ak predstavenstvo takejto žiadosti minoritných akcionárov nevyhoví, musia sa títo akcionári pred zvolaním valného zhromaždenia obrátiť na súd, ktorý ich takýmto oprávnením zvoliť valné zhromaždenie musí poveriť. Okrem tohto oprávnenia slovenský zákonodarca v § 182 Obchodného zákonníka špecifikoval ďalšie oprávnenia minoritných akcionárov, týkajúcich sa zasahovania do programu valného zhromaždenia spoločnosti, preskúmania výkonu pôsobnosti predstavenstva dozornou radou, uplatnenia nárokov na splatenie emisného kurzu voči akcionárom v omeškaní a uplatnenia nárokov na náhradu škody v mene spoločnosti. Za širší rámec ochrany minoritných akcionárov môžeme považovať aj ustanovenia týkajúce sa prednostného práva na upísanie akcií pri zvyšovaní základného imania spoločnosti, pri zlúčení alebo splynutí akciovej spoločnosti (poskytnutie peňažného protiplnenia alebo doplatku pri nesúhlase s určeným výmenným pomerom akcií).

V akciovej spoločnosti je miera vplyvu akcionára na činnosť spoločnosti odvodená od veľkosti jeho investície a pri kvantifikácii práv akcionárov nemožno prihliadnúť k osobným alebo osobnostným charakteristikám akcionárov, keďže akciová spoločnosť má rýdzo kapitálový charakter a osobné prvky sa v jej vnútornej konštrukcii nachádzajú minimálne. V týchto situáciách preto podľa mňa môžeme hovoriť o relatívnej ochrane práv akcionára, rovnako, ako som uviedol v prípade spoločníka spoločnosti s ručením obmedzeným, keďže akcionár s malým vkladom a malým počtom akcií sa síce môže zúčastniť valného zhromaždenia, žiadať informácie a podávať návrhy, ale z dôvodu malého počtu hlasov len veľmi ťažko ovplyvní program valného zhromaždenia a najmä rozhodovanie o jednotlivých bodoch programu. Pozícia takýchto vlastníkov akcií je veľmi slabá a ich vplyv na rozhodovanie valného zhromaždenia je tak prakticky zanedbateľný.

V rámci komparácie práv minoritných akcionárov poukazujem aj na novú právnu úpravu českého akciového práva zachytenú v zákone č. 90/2012 Sb. o obchodných korporáciách. Český zákonodarca⁴³⁶ opúšťa pojem minoritného akcionára a zavádza pojem „**kvalifikovaného akcionára**“, za ktorého sa považuje akcionár alebo akcionári

⁴³⁵ Akcionár alebo akcionári, ktorí majú akcie, ktorých menovitá hodnota dosahuje najmenej 5 % základného imania

⁴³⁶ § 365 českého zákona o obchodných korporáciách

spoločnosti s minimálne 3%-ným akcionárskym podielom na spoločnosti, ktorej základné imanie je vyššie ako 100 000 000 Kč. Ak má spoločnosť základné imanie nižšie ako 100 000 000 Kč, za kvalifikovaného akcionára sa považuje akcionár alebo akcionári, ktorí majú akcie, ktorých súhrnná menovitá hodnota dosiahne aspoň 5 % základného imania. Ak má spoločnosť základné imanie vyššie ako 500 000 000 Kč, stačí 1%-ný akcionársky podiel na takejto spoločnosti.

Vzhľadom na vyššie uvedené je preto jednoznačné, že aj v rámci českej právnej úpravy je postavenie akcionára závislé od množstva akcií a im prislúchajúcich hlasovacích práv. Súhlasím s Bělohávkom⁴³⁷, že takéto rozptýlenie akcií medzi veľký počet akcionárov môže viesť k tomu, že spoločnosť ovládne držiteľ tzv. kontrolného balíka akcií, ktorého akcie v súhrne predstavujú len relatívne väčšinový podiel na základom imaní (napríklad 20%). Túto skutočnosť následne reglementuje aj nové ustanovenie § 412, ods.1 českého zákona o obchodných korporáciách, ktorý viaže uznášaniaschopnosť valného zhromaždenia na prítomnosť akcionárov, ktorí majú akcie s menovitou hodnotou presahujúcou 30% základného imania spoločnosti. U väčšiny akciových spoločností ide preto de facto o rozhodovanie menšiny, ktorá má relatívnu hlasovaciu prevahu. Nová právna úprava minimálneho kvóra v rámci akciovkej spoločnosti sa tak radí k pravidlám, ktoré sú začleňované do textu nového českého Občianskeho zákonníka a zákona o obchodných korporáciách a sú **výrazom ochrany slabšej strany, v tomto prípade ochrany minoritných akcionárov.** Český zákonodarca v dôvodovej správe uvádza, že ochrana práv minoritných akcionárov má zaistiť akcionárom skupinu oprávnení, ktorých realizácia má zaistiť akcionárom s malým počtom akcií určitú možnosť ovplyvniť chod spoločnosti. Ak sa spoločnosť bude nachádzať v rovnovážnom stave a jej hospodárska situácia bude konsolidovaná, nebudú tieto zákonné možnosti aplikovateľné, čo však na druhej strane podľa môjho názoru ani nie je ich cieľom. Pokiaľ sa však spoločnosť ocitne v hospodárskych problémoch, prípadne budú jej vnútorné pomery budú naznačovať, že vedenie ich záležitostí nie je riadne prevedené, môžu sa menšinoví akcionári pokúsiť o zvrat tohto vývoja za využitia zákonných oprávnení.

V rámci európskeho porovnávacieho exkurzu spomeniem, že sa k právu minoritných akcionárov vyjadril aj Európsky súdny dvor v rozsudku zo dňa 15. októbra vo veci C-101/08 – Audiolux SA a iní vs. „Groupe Bruxelles Lambert SA, Bertelsmann AG a spol.“ Súdny dvor sa v rámci riešenia vyvstávajúcej otázky zaoberal skutočnosťou, či v práve Európskej Únie existuje všeobecná zásada rovnosti akcionárov a ochrany menšinových akcionárov. Súdny dvor sa zaoberal otázkou, či väčšinový akcionár, ktorý ovládol alebo ovláda spoločnosť, má povinnosť ponúknuť týmto akcionárom odkúpenie ich akcií za rovnakých podmienok, aké boli dojednané pri nadobudnutí akcií väčšinovým

⁴³⁷ Bělohávek, A.J. a kol. Komentář k zákonu o obchodných korporáciách. Plzeň: Aleš Čeněk, 2013, s.1557, ISBN 978-80-7380-451-0

akcionárom. **Súdny dvor odvodil, že iba samotná skutočnosť, že sekundárne právo Európskej Únie obhajuje niektoré ustanovenia týkajúce sa ochrany menšinových akcionárov nesvedčí sama o sebe o závere, že existuje všeobecná zásada práva Európskej Únie spočívajúca v rovnosti akcionárov.** Cieľom Druhej smernice⁴³⁸ je zaručiť akcionárom iba akúsi „minimálnu úroveň ochrany“ vo všetkých členských štátoch. Myšlienka rovnakého zaobchádzania predstavuje aj v tejto oblasti významný ideál, no sám ESD si uvedomuje, že si v žiadnom právnom poriadku nemôže uzurpovať status „ústavnej zásady.“

Vo vzťahu k ustanoveniam Európskeho kódexu správania sa v oblasti transakcií s cennými papiermi a smernice č. 2004/25/ES je nutné vziať do úvahy, že ani kódex, ani táto smernica neobsahujú zmienku o existencii všeobecnej zásady práva Európskej Únie, ktorá by sa týkala menšinových akcionárov. Pôsobnosť sekundárnych predpisov je obmedzená na presne vymedzená a určité práva, ako je podľa názoru súdneho dvora zrejmé z textu jednotlivých európskych smerníc. Čiastkovú úpravu v rámci smerníc môžeme nájsť v smernici č. 2007/36/ES upravujúcej štandardy pre výkon akcionárskych práv, ktorá sa však priamo nezaobrá právmi menšinových akcionárov, ale ponecháva túto úpravu na jednotlivé členské štáty. Smernica špecifikuje právo zaradzovať body do programu zasadania valného zhromaždenia spoločnosti a právo predkladať návrhy uznesení tak, že tieto práve nesmú byť obmedzené ľubovoľnou hranicou spočívajúcou v účasti akcionárov podieľajúcich sa na základnom imaní spoločnosti. Smernica konkrétne určuje, že minimálny podiel akcií spoločnosti, ktorý podmieňuje výkon uvedených práv nesmie presiahnuť 5 % základného imania. Druhá smernica⁴³⁹ sa v rámci ochrany práv minoritných akcionárov zaoberá iba nepeňažnými vkladmi do základného imania akciovej spoločnosti a zvyšok opäť prenecháva samotným členským štátom.⁴⁴⁰ Ďalšiu dielčiu úpravu menšinových práv nájdeme v smernici o ponukách na prevzatie⁴⁴¹, kde ochrana minoritných akcionárov spočíva v možnosti predať akcie cieľovej spoločnosti, ktorá bola ovládnutá osobou, ktorá v nej získala rozhodujúce percento hlasovacích práv. V tomto prípade smernica ukladá členským štátom, aby zaistili, aby táto osoba, ktorá nadobudla rozhodujúce percento hlasovacích práv bola povinná uskutočniť takúto ponuku na prevzatie, a to ako prostriedok ochrany menšinových akcionárov spoločnosti. Takáto ponuka musí byť čo najskôr adresovaná všetkým držiteľom akcií, musí sa týkať všetkých dotknutých akcií a musí navrhovať ich odkúpenie za spravodlivú cenu.

V závere môjho príspevku sa ešte v krátkosti pristavím pri úprave práv minoritných akcionárov v rámci európskej akciovej spoločnosti. Článok 55 nariadenia o Societas Europea dáva jednému alebo viacerým akcionárom, ktorí disponujú akciami

⁴³⁸ V medziobdobí nahradená novou smernicou č.2012/30/ES

⁴³⁹ Smernica 2012/30/EU

⁴⁴⁰ Obchodněprávní revue. 2010, č.7, s.220, ISSN 1213-5313.

⁴⁴¹ Smernica č. 2004/25/ES

predstavujúcimi aspoň 10 % upísaného základného imania, oprávnenie požiadať spoločnosť o zvolanie valného zhromaždenia a určenie programu zasadania. Aj v rámci tejto úpravy sa realizácia tohto menšinového práva akcionárov uskutoční prostredníctvom súdneho poverenia rovnako, ako v prípade slovenskej akciovej spoločnosti. Ďalšie menšinové právo upravuje článok 56 nariadenia, kde akcionári určení limitom aspoň 10 % upísaného základného imania môžu požiadať, aby bol do programu valného zhromaždenia zaradený jeden alebo viac dodatočných bodov programu. Postupy a lehote pre tieto žiadosti majú ale stanoviť vnútroštátne právne predpisy členského štátu, v ktorom sa nachádza sídlo Societas Europea, alebo stanovy SE.

Záver

Autor sa v rámci predkladaného príspevku snažil priblížiť niekoľko aspektov práva minoritných spoločníkov a minoritných akcionárov v rámci európskeho právneho prostredia spolu s ich praktickou aplikáciou v rámci slovenského i českého obchodného práva. Aj keď v súčasnosti neexistuje v rámci európskej právnej úpravy unifikovaná všeobecná zásada ochrany menšinových akcionárov a táto právna úprava je ponechávaná na samotné členské štáty, postupom času možno očakávať vydanie niektorých ďalších smerníc upravujúcich a posilňujúcich tieto práva akcionárov. Posilnenie právneho postavenia minoritných akcionárov v rámci právnej úpravy českého akciového práva vidím ako čiastkový posun vpred a verím, že aj v prípade slovenského zákonodarcu dôjde v tomto smere k prijatiu legislatívy posilňujúcej ochranu minoritných akcionárov. Nemožno ale opomenúť veľmi podstatnú skutočnosť, že aj v prípade prijatia viacerých pozitívnych legislatívnych zmien v prospech minoritných akcionárov bude často reálny výkon ich práv a účasť na rozhodovaní v rámci spoločnosti závisieť od ich majetkovej účasti v spoločnosti.

VYBRANÉ OTÁZKY ABSTRAKTNEJ A KONKRÉTNEJ OCHRANY ÚSTAVNOSTI V SLOVENSKEJ REPUBLIKE⁴⁴²

JUDR. MARTIN ŠTRKOLEC

UNIVERZITA PAVLA JOZEFA ŠAFÁRIKA V KOŠICIACH, PRÁVNICKÁ FAKULTA

KATEDRA TEÓRIE ŠTÁTU A PRÁVA

Abstrakt

Autor sa v príspevku snaží poukázať na vybrané otázky abstraktnej a konkrétnej ochrany ústavnosti prostredníctvom Ústavného súdu Slovenskej republiky. Príspevok je rozdelený do troch samostatných častí, v ktorých autor postupne prechádza abstraktnou ochranou ústavnosti a jej aktuálnymi problémami, cez zakotvenie základných práv a slobôd jednotlivcov v Slovenskej republike až po konkrétnu ochranu ústavnosti prostredníctvom konania o sťažnostiach fyzických a právnických osôb podľa článku 127 ústavy. V príspevku autor okrem výkladu jednotlivých ustanovení ústavy využíva doktrínalnu judikatúru Ústavného súdu Slovenskej republiky, pričom sa snaží poukázať taktiež na niektoré aktuálne prebiehajúce konania týkajúce sa najmä abstraktnej ochrany ústavnosti.

Abstract

The author in this paper seeks to highlight the selected issues of abstract and concrete protection of constitutionality through the Constitutional Court of the Slovak Republic. The paper is divided into three separate parts, in which the author successively passes the abstract protection of constitutionality and its current problems through enshrines the fundamental rights and freedoms of individuals in the Slovak Republic to the specific protection of constitutionality through the action on complaints of physical and legal persons under Article 127 of the Constitution. In addition, the author interpret the provisions of the Constitution uses the doctrinal case law of the Constitutional Court of the Slovak Republic, while also trying to point out some of the currently pending on the particular abstract protection of constitutionality.

Aktuálne problémy abstraktnej ochrany ústavnosti Ústavným súdom Slovenskej republiky

⁴⁴² Príspevok predstavuje výstup z riešenia čiastkovej úlohy grantového projektu VEGA 1/0692/12 - Ústavné princípy a ich vplyv na tvorbu a realizáciu práva.

Vydávanie normatívnych a individuálnych právnych aktov je spojené výlučne s činnosťou orgánov verejnej moci, a síce s právnymi odvetviami verejného práva. Rovnako je s uvedenými právnymi aktmi spojená tzv. prezumpcia správnosti verejnoprávných aktov z obsahu ktorej vyplýva, že aj vadný právny akt nadobudne svoju účinnosť a má rovnaké právne účinky ako právny akt, ktorý vadný nie je, a to až do času, kým rozhodnutím iného (výnimočne rovnakého) orgánu verejnej moci nedôjde k jeho zrušeniu alebo zmene. Vydanie vadného právneho aktu teda samo o sebe nezakladá neplatnosť a neúčinnosť právneho aktu orgánu verejnej moci. Požiadavka zákonnosti normatívnych a individuálnych právnych aktov tak zakladá potrebu právneho zakotvenia takých právnych inštitútov, prostredníctvom ktorých sa možno domáhať nápravy nezákonných normatívnych alebo individuálnych právnych aktov, a to či už vo forme ich zrušenia alebo zmeny.

*„V materiálnom právnom štáte všetky orgány verejnej moci participujúce na tvorbe všeobecne záväzných právnych predpisov majú povinnosť tvoriť také právne normy, ktoré majú určitú kvalitu.“*⁴⁴³ Žiaľ, niekedy i napriek snahe orgánu verejnej moci pri tvorbe všeobecne záväzných právnych predpisov sa orgánu verejnej moci nepodarí vytvoriť taký všeobecne záväzný právny predpis, ktorý by neodporoval právnemu predpisu disponujúcemu vyššou právnou silou.

Z uvedeného dôvodu prináleží osobitné postavenie pri zrušovaní normatívnych právnych aktov Ústavnému súdu Slovenskej republiky. Zrušenie zákonov a ďalších všeobecne záväzných právnych predpisov v prípade zistenia ich nesúlady s ústavou a ďalšími prameňmi práva predstavuje fundamentálne poslanie Ústavného súdu Slovenskej republiky, ktorému v podmienkach Slovenskej republiky prináleží úloha špeciálneho ústavného súdnictva. Tento nezávislý súdny orgán ochrany ústavnosti pri výkone uvedenej právomoci vystupuje v pozícii tzv. „negatívneho zákonodarcu“ ako opaku „pozitívneho zákonodarcu“, ktorého predstavuje Národná rada Slovenskej republiky. *„Pojem „negatívny zákonodarca“ vyjadruje, že parlament svojou činnosťou buduje komplikovanú pyramídu právneho poriadku, ktorej vrchol tvorí ústava a ústavný súd mu ju búra tam, kde parlament nerešpektuje hranice dané ústavou.“*⁴⁴⁴ Konanie o súlade právnych predpisov pred Ústavným súdom Slovenskej republiky tak predstavuje jednu z najdôležitejších právnych záruk zákonnosti v podmienkach Slovenskej republiky ako právneho štátu. Uvedená skutočnosť je spôsobená najmä normatívnou záväznosťou vyslovenia nesúlady právnych predpisov prostredníctvom ústavného súdnictva.

Článkom 125 ods. 1 ústavy je založená právomoc Ústavného súdu Slovenskej republiky na najvýznamnejšiu abstraktnú ochranu ústavnosti v podmienkach Slovenskej republiky. V zmysle dikcie predmetného ustanovenia ústavy Ústavný súd Slovenskej

⁴⁴³ DRGONEC, J.: *Ústava Slovenskej republiky. Komentár. 2. vydanie.* Šamorín: Heuréka, 2007. s. 892

⁴⁴⁴ DRGONEC, J.: *Konanie pre Ústavným súdom Slovenskej republiky.* Šamorín: Heuréka, 2008. s. 112

republiky rozhoduje o súlade zákonov s ústavou, ústavnými zákonmi a s medzinárodnými zmluvami, s ktorými vyslovila súhlas Národná rada Slovenskej republiky a ktoré boli ratifikované a vyhlásené spôsobom ustanoveným zákonom, a taktiež rozhoduje o súlade nariadení vlády, všeobecne záväzných právnych predpisov ministerstiev a ostatných ústredných orgánov štátnej správy s vyššie uvedenými nadzákonnými prameňmi práva, a taktiež so samotnými zákonmi. Subsidiárnu právomoc má Ústavný súd Slovenskej republiky pri rozhodovaní o súlade všeobecne záväzných nariadení podľa článku 68 ústavy a o súlade všeobecne záväzných právnych predpisov miestnych orgánov štátnej správy a všeobecne záväzných nariadení orgánov územnej samosprávy podľa článku 71 ods. 2 ústavy s vyššie uvedenými nadzákonnými prameňmi práva, ako aj so zákonmi.

Subsidiárna právomoc Ústavného súdu Slovenskej republiky v predmetnej oblasti bola do ústavy zakotvená po jej novele úst. zák. č. 90/2001 Z. z., prostredníctvom ktorého bola ústavodarcom do článku 125 ods. 1 písm. c) a písm. d) ústavy doplnená formulácia „ak o nich nerozhoduje iný súd“. Ústava tak s účinnosťou od 1.7.2001 vylučuje právomoc Ústavného súdu Slovenskej republiky konať o súlade prameňov práva navzájom vymedzených v článku 125 ods. 1 písm. c) a písm. d) v prípade, ak o ňom rozhoduje iný súd, v prospech všeobecného súdnictva. Uvedená novela ústavy bola premietnutá do ustanovenia § 250 zfa zák. č. 99/1963 Zb. Občiansky súdny poriadok v znení neskorších predpisov (ďalej len „Občiansky súdny poriadok“). V zmysle § 250 zfa ods. 1 Občianskeho súdneho poriadku ak obec alebo vyšší územný celok nezruší alebo nezmení na základe protestu prokurátora svoje všeobecne záväzné nariadenie, môže prokurátor vo veciach územnej samosprávy podať na súd návrh na vyslovenie nesúlady všeobecne záväzného nariadenia so zákonom. Vo veciach pri plnení úloh štátnej správy môže prokurátor podať na súd návrh na vyslovenie nesúlady všeobecne záväzného nariadenia aj s nariadením vlády a všeobecne záväznými právnymi predpismi ministerstiev a ostatných ústredných orgánov štátnej správy.

Všeobecné vymedzenie právomoci všeobecných súdov na rozhodovanie o súlade jednotlivých prameňov práva podľa § 250 zfa Občianskeho súdneho poriadku je zakotvené v § 7 ods. 2 Občianskeho súdneho poriadku, podľa ktorého v občianskom súdnom konaní súdy preskúmajú aj zákonnosť rozhodnutí orgánov verejnej správy a zákonnosť rozhodnutí, opatrení alebo iných zásahov orgánov verejnej moci a rozhodujú o súlade všeobecne záväzných nariadení orgánov územnej samosprávy vo veciach územnej samosprávy so zákonom a pri plnení úloh štátnej správy aj s nariadením vlády a so všeobecne záväznými právnymi predpismi ministerstiev a ostatných ústredných orgánov štátnej správy, pokiaľ ich podľa zákona neprejednávajú a nerozhodujú o nich iné orgány.

Možno konštatovať, že predmetnou novelou ústavy a následným zakotvením konania o súlade všeobecne záväzného nariadenia obce a vyššieho územného celku so zákonom, nariadením vlády a všeobecne záväznými právnymi predpismi ministerstiev a ostatných ústredných orgánov štátnej správy v Občianskom súdnom poriadku sa

relativizuje niekdajšie postavenie Ústavného súdu Slovenskej republiky, ktorý mal v minulosti postavenie jediného, výlučného a nezastupiteľného ochrancu ústavnosti vo veciach rozhodovania o súlade právnych predpisov. Na rozhodovanie podľa § 250 zfa Občianskeho súdneho poriadku je krajský súd, v obvode ktorého sa nachádza obec, ktorá vydala všeobecne záväzné nariadenie, alebo sídlo samosprávneho kraja, ktorý vydal všeobecne záväzné nariadenie.

Čo sa samotného rozhodnutia krajského súdu podľa § 250 zfa ods. 3 Občianskeho súdneho poriadku týka, ak súd svojím rozhodnutím vysloví, že medzi všeobecne záväzným nariadením a právnymi predpismi uvedenými v § 250 zfa ods. 1 Občianskeho súdneho poriadku je nesúlada, stráca všeobecne záväzné nariadenie, jeho časť, prípadne niektoré jeho ustanovenia účinnosť dňom nadobudnutia právoplatnosti rozhodnutia súdu. Obec, vyšší územný celok, ktoré vydali všeobecne záväzné nariadenie, sú povinné do šiestich mesiacov od nadobudnutia právoplatnosti rozhodnutia súdu uviesť ho vo veciach územnej samosprávy do súladu so zákonom a vo veciach pri plnení úloh štátnej správy aj s nariadením vlády a všeobecne záväznými právnymi predpismi ministerstiev a ostatných ústredných orgánov štátnej správy. Ak tak obec, mesto, mestská časť alebo samosprávny kraj neurobí, všeobecne záväzné nariadenie, jeho časť, prípadne niektoré jeho ustanovenia strácajú platnosť po šiestich mesiacoch od nadobudnutia právoplatnosti rozhodnutia súdu.

V nadväznosti na uvedené, a to najmä čo do právomoci všeobecného súdnictva na posudzovanie vzájomného súladu niektorých všeobecne záväzných právnych predpisov vymedzenej v dotknutých ustanoveniach Občianskeho súdneho poriadku predstavuje zaujímavú situáciu podanie doručené Ústavnému súdu Slovenskej republiky dňa 10.12.2012, v ktorom je založená domnienka navrhovateľa, že práve ustanovenia § 250 zfa a § 7 ods. 2 Občianskeho súdneho poriadku nie sú v súlade s ústavou.

V návrhu na začatie konania o súlade právnych predpisov podľa článku 125 ods. 1 písm. a) ústavy sa navrhovateľ, ktorým je Najvyšší súd Slovenskej republiky domáha vydania nálezu, v ktorom by Ústavný súd Slovenskej republiky vyslovil, že napadnuté ustanovenia Občianskeho súdneho poriadku nie sú v súlade s článkom 125 ods. 1 písm. d) ústavy, s článkom 125 ods. 1 písm. c) ústavy, a napokon aj s článkom 142 ods. 1 ústavy.

Najvyšší súd Slovenskej republiky sa v odôvodnení predmetného návrhu odvoláva taktiež na právny názor J. Mazáka, ktorý v komentári k ustanoveniu § 250 zfa Občianskeho súdneho poriadku uvádza: „*Nazdávame sa, že v prvom prípade návrhu na začatie konania o súlade všeobecne záväzného nariadenia obce a vyššieho územného celku so zákonom, nariadením vlády a všeobecne záväznými právnymi predpismi ministerstiev a ostatných ústredných orgánov štátnej správy by príslušný súd mal prerušiť konanie podľa § 109 ods. 1 Občianskeho súdneho poriadku a podať návrh na začatie konania o súlade právnych predpisov podľa čl. 125 ods. 1 ústavy. Bez nálezu ústavného súdu toto konanie nemožno považovať za taký typ súdnej ochrany v súdnom konaní pred všeobecným súdom, ktorý by*

bol v súlade s čl. 142 ods. 1 ústavy.⁴⁴⁵ J. Mazák ďalej v komentári k § 7 ods. 2 Občianskeho súdneho poriadku uvádza: „V odseku 2 novela Občianskeho súdneho poriadku rozširuje právomoc všeobecného súdnictva o konanie o súlade právnych predpisov (§ 250zfa). V dôvodovej správe sa uvádza: "Presun týchto vecí na všeobecné súdy je v súlade s čl. 125 ods. 1 písm. c) a d) ústavy, kde sa výslovne predpokladá, že o tejto agende môže rozhodovať aj iný súd, t.j. všeobecný súd." Rozšírenie právomoci všeobecného súdnictva sa však nemôže opierať o čl. 125 ods. 1 ústavy. Po prvé, je to ústavná norma, ktorá určuje rozsah právomoci Ústavného súdu SR v konaní o súlade právnych predpisov, a nie rozsah právomoci všeobecného súdnictva, a po druhé, záver čl. 125 ods. 1 písm. c) a d) ústavy vyjadruje princíp subsidiarity právomoci Ústavného súdu SR a v žiadnom prípade to nie je kompetenčná norma. Takou ústavnou normou je čl. 142 ods. 1 ústavy, podľa ktorého: "Súdy rozhodujú v občianskoprávných a trestnoprávných veciach; súdy preskúmajú aj zákonnosť rozhodnutí orgánov verejnej správy a zákonnosť rozhodnutí, opatrení alebo iných zásahov orgánov verejnej moci, ak tak ustanoví zákon." Ak nedošlo k zmene tohto článku ústavy, potom bolo vylúčené, aby sa do právomoci všeobecného súdnictva dostalo konanie o súlade právnych predpisov."⁴⁴⁶

Prikláňajúc sa k právnemu názoru J. Mazáka vo svojom návrhu Najvyšší súd Slovenskej republiky ďalej konštatuje, že ustanovenia článku 125 ods. 1 písm. d) ústavy a článku 125 ods. 1 písm. c) ústavy nie sú vo vzťahu k všeobecným súdom kompetenčnou normou, keďže neobsahujú splnomocnenie pre zákonodarcu, aby tento zákonom upravil a rozdelil veci medzi právomoc všeobecných súdov vo veciach rozhodovania o súlade všeobecne záväzných právnych predpisov miestnych orgánov štátnej správy a všeobecne záväzných nariadení orgánov územnej samosprávy s ústavou. V uvedených súvislostiach Najvyšší súd Slovenskej republiky v návrhu dodáva, že jedine ustanovenie článku 142 ods. 1 ústavy možno vo vzťahu k všeobecným súdom považovať za kompetenčnú normu, keďže výslovne splnomocňuje zákonodarcu, aby v zákone určil právomoc a pomenovanie jednotlivých druhov občianskoprávných vecí, ktoré patria do právomoci sústavy všeobecných súdov. V zmysle dikcie článku 142 ods. 1 ústavy totiž všeobecné súdy rozhodujú v občianskoprávných a trestnoprávných veciach, a taktiež preskúmajú zákonnosť rozhodnutí orgánov verejnej správy a zákonnosť rozhodnutí, opatrení alebo iných zásahov orgánov verejnej moci, ak tak ustanoví zákon.

Najmä z dôvodu, že v citovanej kompetenčnej norme ústavy nie je uvedené konanie o súlade všeobecne záväzného nariadenia obce a vyššieho územného celku so zákonom, nariadením vlády a všeobecne záväznými právnymi predpismi ministerstiev a ústredných orgánov štátnej správy, a taktiež z dôvodu, že ustanovenia článku 125 ods. 1 písm. d)

⁴⁴⁵ Komentár k ustanoveniu § 250 zfa Občianskeho súdneho poriadku prístupný v automatizovanom systéme právnych informácií ASPI

⁴⁴⁶ Komentár k ustanoveniu § 7 ods. 2 Občianskeho súdneho poriadku prístupný v automatizovanom systéme právnych informácií ASPI

ústavy a článku 125 ods. 1 písm. c) ústavy nie sú podľa právneho názoru Najvyššieho súdu Slovenskej republiky kompetenčnou normou sa navrhovateľ vo svojom návrhu tak ako už bolo vyššie uvedené domáha, aby Ústavný súd Slovenskej republiky vydal nález, ktorým by vyslovil, že ustanovenie § 250 zfa Občianskeho súdneho poriadku a ustanovenie § 7 ods. 2 Občianskeho súdneho poriadku nie sú v súlade s článkom 125 ods. 1 písm. d) ústavy, s článkom 125 ods. 1 písm. c) ústavy a s článkom 142 ods. 1 ústavy.

Ústavný súd Slovenskej republiky dňa 23.1.2013 na neverejnom zasadnutí pléna uznesením vydaným pod č. k. PL. ÚS 2/2013 rozhodol tak, že návrh Najvyššieho súdu Slovenskej republiky prijal na ďalšie konanie v rozsahu navrhovanom navrhovateľom s odôvodnením, že nezistil žiadne dôvody na odmietnutie návrhu navrhovateľa. Konanie o súlade právnych predpisov, ktoré momentálne prebieha na Ústavnom súde Slovenskej republiky pod vyššie uvedeným číslom konania je prinajmenšom zaujímavé tým, že prostredníctvom právnej záruky zákonnosti vymedzenej v § 125 ods. 1 písm. a) ústavy, sa rozhoduje o zákonnosti (ústavnosti) právnej záruky zákonnosti upravenej v ustanovení § 250 zfa Občianskeho súdneho poriadku. Keďže ústavný súd o podanom návrhu do dnešného dňa zatiaľ nerozhodol vo veci samej, nemožno vopred konštatovať výsledok uvedeného konania. Podľa nášho názoru sa však možno na základe právnych argumentov, ktorými navrhovateľ svoj návrh odôvodnil domnievať, že Ústavný súd Slovenskej republiky sa prikloní na stranu argumentácie Najvyššieho súdu Slovenskej republiky a vysloví nesúlad napadnutých ustanovení Občianskeho súdneho poriadku s ústavou.

Ústava vo svojom článku 125 ods. 3 určuje právne účinky rozhodnutia Ústavného súdu Slovenskej republiky o nesúlade všeobecne záväzného právneho predpisu s právnym predpisom vyššej právnej sily, keďže podľa právneho názoru Ústavného súdu Slovenskej republiky „ústavný súd nie je príslušný na konanie o súlade právnych predpisov rovnakej právnej sily.“⁴⁴⁷ Podľa citovaného ustanovenia ústavy, ak ústavný súd vysloví nesúlad medzi právnymi predpismi uvedeným v článku 125 ods. 1 ústavy, stráca dotknutý všeobecne záväzný právny predpis, jeho časť, prípadne iba niektoré jeho ustanovenie účinnosť, a to odo dňa vyhlásenia rozhodnutia o nesúlade právnych predpisov v Zbierke zákonov. Orgán verejnej moci, ktorý vadný právny predpis vydal, je následne povinný ho uviesť do súladu s prameňmi práva vyššej právnej sily, a to v lehote šiestich mesiacov odo dňa vyhlásenia rozhodnutia o nesúlade v Zbierke zákonov. Ak orgán verejnej moci v uvedenej lehote dotknutý právny predpis neuvedie do súladu s ústavou, ex constitutione nastáva zánik platnosti označeného právneho predpisu, jeho časti alebo len niektorého jeho ustanovenia. Právoplatné rozhodnutie Ústavného súdu Slovenskej republiky o vyslovení nesúladu právnych predpisov, ktoré sa uverejňuje v Zbierke zákonov, je všeobecne záväzné.

⁴⁴⁷ PL. ÚS 14/2000

Ústavné (a iné) zakotvenie základných práv a slobôd jednotlivcov v Slovenskej republike

Úvodom je namieste poznamenať nevyhnutnosť rozlišovania zakotvenia základných práv a slobôd na vnútroštátnej a na medzinárodnej úrovni. V nadväznosti na uvedené je ústava základným formálnym prameňom práva, ktorý na území Slovenskej republiky zakotvuje základné práva a slobody. Ústava vo svojej druhej hlave s názvom Základné práva a slobody, a to konkrétne v jej článkoch 12 až 54, zakotvuje základný katalóg základných práv a slobôd v našich ústavných podmienkach.

Ešte skôr než pristúpime k analýze ústavného zakotvenia základných práv a slobôd je namieste aspoň vo všeobecnej rovine priblížiť ostatné pramene práva zakotvujúce základné práva a slobody, či už na vnútroštátnej alebo medzinárodnej úrovni. Druhým prameňom základných práv a slobôd v Slovenskej republike je Listina základných práv a slobôd (ďalej len „listina“), ktorá bola ako ústavný zákon Federálneho zhromaždenia Českej a Slovenskej Federatívnej republiky č. 23/1991 Zb. recipovaná do nášho právneho poriadku. Keďže úprava niektorých základných práv a slobôd v listine je (najmä od účinnosti úst. zák. č. 90/2001 Z.z.) odlišná od ich ústavnej úpravy možno konštatovať, že v zmysle interpretačného pravidla zakotveného v článku 152 ods. 4 ústavy⁴⁴⁸, má úprava základných práv a slobôd v ústave prednosť pred ich úpravou v listine.

Uvedené konštatovanie je podporované taktiež nálezom Ústavného súdu Slovenskej republiky⁴⁴⁹, podľa ktorého: „z hľadiska hmotnoprávneho podľa čl. 152 ods. 1 a 4 ústavy má ústava prednosť nielen pred zákonmi a podzákonnými normatívnymi právnymi aktmi, ale i pred ústavnými zákonmi, ktoré nadobudli účinnosť pred dňom účinnosti ústavy. Vo svojich dôsledkoch to znamená, že ústava má prednosť i pred listinou.“ I napriek skutočnosti, že Ústavný súd Slovenskej republiky svojou rozhodovacou činnosťou jednoznačne určil, ktorý z uvedených prameňov práva upravujúcich základné práva a slobody v Slovenskej republike má pri aplikácii prednosť, uvedený stav možno hodnotiť ako nežiaduci a zároveň vykazujúci potrebu jeho zmeny.

Pri úvahách o budúcnosti paralelného právneho pôsobenia katalógov základných práv a slobôd zakotvených v ústave a listine sa možno stotožniť s názorom Ľ. Somorovej, ktorá sa spomedzi zjednotenia znenia ústavy s listinou, zníženia právnej sily listiny alebo jej úplného zrušenia najväčšmi prikláňa k ostatnej z ponúknutých alternatív.⁴⁵⁰

Na medzinárodnej úrovni sú významným prameňom základných práv a slobôd medzinárodné zmluvy. Na uvedený účel vyplývajú z dikcie ústavy rozoznávame dva typy medzinárodných zmlúv. Ešte predtým ako však pristúpime k ich charakteristike a diferenciacii je nutné sa pozastaviť nad historickými procesmi zmien súčasného znenia

⁴⁴⁸ Bližšie pozri dikciu predmetného ustanovenia ústavy

⁴⁴⁹ I. ÚS 141/04

⁴⁵⁰ Bližšie pozri: SOMOROVÁ, Ľ.: *Ústavná úprava základných práv a slobôd a jej perspektívy*. In: *Ústavný vývoj Slovenskej republiky (doterajší vývoj, aktuálny stav, perspektívy)*. Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, 2009. s. 153

ústavy. Počas ostatných dvadsiatich rokov bolo schválených dovedna jedenásť priamych novelizácií ústavy. Z kvantitatívneho hľadiska zásahov do ústavného textu možno za najrozsiahlejšiu priamu novelizáciu ústavy počas doby jej účinnosti označiť prijatie úst. zák. č. 90/2001 Z.z., ktorý okrem iných zmien priniesol posilnenie ochrany základných práv a slobôd jednotlivcov prostredníctvom základného zákona štátu.

Citovanou priamou novelizáciou ústavy bol zrušený jej článok 11, ktorý upravoval, že medzinárodné zmluvy o ľudských právach a základných slobodách, ktoré Slovenská republika ratifikovala a boli vyhlásené spôsobom ustanoveným zákonom, majú prednosť pred jej zákonmi, ak zabezpečujú väčší rozsah základných práv a slobôd. Zrušený článok 11 ústavy našiel vyjadrenie continuity právneho poriadku v prechodných a záverečných ustanoveniach ústavy v článku 154c, avšak s modifikovaným znením v zmysle, že medzinárodné zmluvy o ľudských právach a základných slobodách, ktoré Slovenská republika ratifikovala a boli vyhlásené spôsobom ustanoveným zákonom pred nadobudnutím účinnosti tohto ústavného zákona (pred 1.7.2001 - pozn. autora), sú súčasťou jej právneho poriadku a majú prednosť pred zákonom, ak zabezpečujú väčší rozsah ústavných práv a slobôd.

V načrtnutých súvislostiach je zaujímavosťou, že pôvodný článok 11 ústavy neupravoval podmienku inkorporácie, a síce ústavodarca dodatočne zmenil ústavný režim medzinárodných zmlúv o ľudských právach a základných slobodách, keďže článok 154c ústavy už počíta s inkorporovaním iba tých ustanovení medzinárodných zmlúv o ľudských právach a základných slobodách do právneho poriadku Slovenskej republiky, ktoré zabezpečujú väčší rozsah ústavných práv a slobôd.⁴⁵¹ „*Táto podmienka sa splní vtedy, ak medzinárodná zmluva priznáva také právo, ktoré zákony Slovenskej republiky vôbec nepriznávajú, ako aj vtedy, ak medzinárodná zmluva priznáva právo, ktoré je aj predmetom úpravy zákona Slovenskej republiky, ale podmienky uplatnenia práva sú pre oprávnenú osobu výhodnejšie v medzinárodnom dohovore než v zákone Slovenskej republiky.*“⁴⁵²

Do skupiny medzinárodných zmlúv o ľudských právach a základných slobodách podliehajúcich ústavnému režimu článku 154c ods. 1 ústavy patrí Dohovor o ochrane ľudských práv a základných slobôd (ďalej len „dohovor“), ktorý bol ministrami zahraničných vecí členských štátov Rady Európy prijatý 4.11.1950 v Ríme. Uvedený dohovor v znení svojich štrnástich dodatkov predstavuje po ústave druhý najvýznamnejší katalóg ľudských práv a základných slobôd. Pôvodný katalóg ľudských práv a základných slobôd zakotvených v dohovore vychádzal z liberálnych koncepcií ľudských práv, a síce obsahoval najmä ľudské, politické a občianske práva, ktorých zakotvenie dopĺňal nadštátny mechanizmus ich kontroly. Obsah katalógu ľudských práv a základných slobôd

⁴⁵¹Bližšie pozri: FRIDRICH, B. kol.: *Ústavné garancie ľudských práv*. Bratislava: Právnická fakulta Univerzity Komenského v Bratislave, 2013. s. 19

⁴⁵² DRGONEC, J.: *Ústava Slovenskej republiky. Komentár. 2. vydanie*. Šamorín: Heuréka, 2007. s. 1149

obsiahnutý v texte dohovoru sa postupne menil, a to nielen formálnou cestou prostredníctvom prijímania jednotlivých dodatkov k dohovoru, ale aj činnosťou Európskeho súdu pre ľudské práva.⁴⁵³

Druhým typom medzinárodných zmlúv, ktoré predstavujú prameň základných práv a slobôd sú medzinárodné zmluvy podľa článku 7 ods. 5 ústavy, a síce sa jedná o medzinárodné zmluvy o ľudských právach a základných slobodách, ktoré boli ratifikované a vyhlásené spôsobom ustanoveným zákonom, a ktoré majú taktiež prednosť pred zákonmi. Komparáciou dikcie článku 7 ods. 5 ústavy a dikcie článku 154c ods. 1 ústavy možno dôjsť k záveru, že pod ústavný režim článku 7 ods. 5 ústavy spadajú všetky medzinárodné zmluvy o ľudských právach a základných slobodách, ktoré boli ratifikované a vyhlásené spôsobom ustanoveným zákonom po 1.7.2001. Uvedené medzinárodné zmluvy majú, na rozdiel od medzinárodných zmlúv podľa článku 154c ods. 1 ústavy, prednosť pred zákonmi Slovenskej republiky za každých okolností, a to bez ohľadu na rozsah práv a slobôd nimi garantovaných.

Charta základných práv Európskej únie (ďalej len „charta“) pre Slovenskú republiku ako jej členský štát predstavuje taktiež jeden z prameňov základných práv a slobôd. Síce nie je zakomponovaná priamo v dikcii Lisabonskej zmluvy, avšak stala sa jej súčasťou prostredníctvom vyhlásenia, ktoré je k Lisabonskej zmluve pripojené. Súčasťou právneho poriadku Európskej únie sa stala 1.12.2009. Práva, ktoré sú súčasťou charty, sú systematicky rozdelené do šiestich hláv pričom ostatná siedma hlava upravuje všeobecné ustanovenia. Keďže Lisabonská zmluva vo svojom článku 6 priznáva charte rovnakú právnu silu ako zmluvám, považuje ju za primárne právo Európskej únie.

V zmysle dikcie článku 51 ods. 1 charty sú jej ustanovenia pri dodržaní zásady subsidiarity určené pre inštitúcie, orgány, úrady a agentúry Únie, a tiež pre členské štáty výlučne vtedy, ak vykonávajú právo Únie. Uvedená dikcia charty však nie je úplne v súlade s judikatúrou Súdneho dvora, podľa ktorej je potrebné rešpektovať základné práva v zmysle charty nielen vtedy, ak vykonávajú právo Únie, ale v širšom rozsahu.⁴⁵⁴

Základné práva a slobody môžu byť okrem vyššie uvedených prameňov práva obsiahnuté taktiež v zákone, ktorý však nemôže základné právo alebo slobodu obmedziť v rozpore s jednotlivými ustanoveniami ústavy. Záverom vymedzenia jednotlivých prameňov práva, ktorých obsahom môžu byť základné práva a slobody dodávame, že tieto môžu byť obsiahnuté taktiež v aproximačných nariadeniach vlády podľa článku 120 ods. 2 ústavy, ako aj v rozhodnutiach Ústavného súdu Slovenskej republiky, ktorých predmetom je výklad ústavy.⁴⁵⁵

⁴⁵³ Bližšie pozri: SVÁK, J.: *Ochrana ľudských práv v troch zväzkoch. I. zväzok*. Bratislava: EUROKÓDEX, 2011. s. 50

⁴⁵⁴ Bližšie pozri: MAZÁK, J.: *Charta základných práv v doktríne Ústavného súdu Slovenskej republiky: prvé výsledky a mierne hodnotenie*. In: *STUDIA IURIDICA Cassoviensia*. Číslo 1/2013. s. 11

⁴⁵⁵ Bližšie pozri: BRÖSTL, A. a kol.: *Ústavné právo Slovenskej republiky*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2010. s. 78

Katalóg základných práv a slobôd zakotvených v ústave je, ako už bolo načrtnuté, normatívne vyjadrený v jej druhej hlave. Systematika ústavného textu prostredníctvom členenia druhej hlavy ústavy na jednotlivé oddiely vymedzuje základné kategórie základných práv a slobôd nasledovne:

- a) Základné ľudské práva a slobody (článok 14 - článok 25 ústavy),
- b) Politické práva (článok 26 – článok 32 ústavy),
- c) Práva národnostných menšín a etnických skupín (článok 33 – článok 34 ústavy),
- d) Hospodárske, sociálne a kultúrne práva (článok 35 – článok 43 ústavy),
- e) Právo na ochranu životného prostredia a kultúrneho dedičstva (článok 44 – článok 45 ústavy),
- f) Právo na súdnu a inú právnu ochranu (článok 46 – článok 50 ústavy).

V nadväznosti na vyššie uvedené skupiny prameňov základných práv a slobôd, a to či už na vnútroštátnej alebo na medzinárodnej úrovni, vyvstáva otázka, či je súčasné zakotvenie základných práv a slobôd korešpondujúce s požiadavkami materiálneho právneho štátu. Materiálny právny štát základné práva a slobody ich subjektom nielen priznáva, ale aj zaručuje ich dostupnosť a vymožitelnosť.

Pri odpovedi na otázku vhodnosti súčasného zakotvenia základných práv a slobôd prostredníctvom ústavy a v nadväznosti na jej niektoré ustanovenia prostredníctvom medzinárodných zmlúv o ľudských právach a slobodách, a to či už v ústavnom režime podriadenom pod článok 7 ods. 5 ústavy alebo článok 154c ods. 1 ústavy sa v plnom rozsahu stotožňujeme s názorom J. Drgonca, podľa ktorého „*Ústava Slovenskej republiky vytvorila triádu prameňov práva, zloženú z vnútroštátneho práva (II. hlava ústavy), z medzinárodného práva a z vnútroštátneho práva zrušeného štátu (Listina základných práv a slobôd)*“, čo sa v právnej praxi odráža nasledovnými skutočnosťami:

- Základné práva a slobody sa jednotlivcovi priznávajú aj bez výslovného uvedenia v ústave (ak medzinárodná zmluva o ľudských právach a základných slobodách zaručuje subjektom práv také základné právo alebo slobodu, ktoré ústavou nie je garantované),

- Základné práva a slobody sa jednotlivcovi priznávajú aj nad rámec ich ústavného zakotvenia (ak medzinárodná zmluva o ľudských právach a základných slobodách zaručuje subjektom práv základné právo alebo slobodu vo väčšom rozsahu, v akom im ho garantuje ústava),

- Vnútroštátne pramene základných práv a slobôd si v niektorých ustanoveniach protirečia s medzinárodným zakotvením, garantujú základné práva a slobody za rozdielnych podmienok, ako aj v inom rozsahu,

- Niektoré medzinárodné zmluvy o ľudských právach a základných slobodách garantujú niektoré základné práva a slobody v rozdielnom režime, rozsahu alebo za rozdielných podmienok ich uplatnenia.⁴⁵⁶

Všetky z uvedených okolností v konečnom dôsledku smerujú k znižovaniu právnej istoty u konkrétneho jednotlivca, ktorý v neprehľadnom systéme prameňov základných práv a slobôd sa za súčasnej ústavnej koncepcie nie je schopný jednoduchým spôsobom domáhať ich dostupnosti a reálnej vymožitelnosti.

Skutočnosť, že medzinárodná zmluva o ľudských právach a základných slobodách v špecifických prípadoch zaručuje subjektom práv také základné právo alebo slobodu, ktoré ústavou nie je garantované otvára problém, či možno práva garantované iba medzinárodnými dohovormi o ľudských právach a základných slobodách bez ich súčasného zakotvenia v ústave subsumovať pod katalóg ústavných práv alebo ich je potrebné vyčleniť do osobitnej kategórie práv, ktoré nie sú ústavnými právami.

B. Repík obhajuje teóriu, podľa ktorej aj ľudské práva, ktoré nie sú garantované ústavou patria do katalógu ústavných práv, keďže: „ústava zaručuje určitý minimálny štandard práv a slobôd (porov. článok 13 ods. 1 a 2), ale neobsahuje nijaké ustanovenie, ktoré by vylučovalo priznať v právnom poriadku právo kvalifikované v medzinárodnom práve ako ľudské právo nad rámec ústavy. Aj pri výklade ústavy treba vychádzať z prezumpcie jej súladu s medzinárodnoprávnymi záväzkami Slovenskej republiky a zo zásady, že ju treba vykladať a aplikovať tak, aby sa tieto záväzky rešpektovali. Slovenská republika pristúpila k medzinárodným zmluvám o ľudských právach cestou sukcesie po prijatí svojej ústavy, nevyjadrila nijaké výhrady k týmto zmluvám, okrem tých, ktoré urobila už ČSFR, a preto treba predpokladať, že vedome prevzala záväzok rešpektovať a garantovať všetky práva a slobody z nich vyplývajúce, aj tie, ktoré idú nad rámec ústavy.“⁴⁵⁷

Ústavný súd Slovenskej republiky však vo svojej judikatúre v minulosti zastával teóriu nezaradenia ľudských práv garantovaných medzinárodnými dohovormi do katalógu základných práv garantovaných ústavou, keďže podľa jeho právneho názoru: „medzinárodné dohovory o ľudských právach majú osobitné postavenie v systéme prameňov práva Slovenskej republiky. Za podmienok ustanovených v čl. 11 ústavy majú prednosť pred zákonmi Slovenskej republiky. Aj keď majú prednosť pred zákonmi, nemajú prednosť pred ústavou. Nemožno ich pokladať za súčasť ústavného práva. Preto ochrana práv a slobôd z nich vyplývajúcich nemá povahu ochrany ústavnosti. Ústavný súd je orgán ochrany ústavnosti. V dôsledku toho ústavný súd nemá právomoc konať o ochrane práv a slobôd, ak subjekt práva namietne porušenie medzinárodného dohovoru bez toho, aby sa zároveň uchádzal aj o ochranu základného práva alebo slobody zaručenej Ústavou

⁴⁵⁶ Bližšie pozri: DRGONEC, J.: Uplatňovanie základných práv a slobôd- úskalí interpretácie prameňov práva. In: Justičná revue. Roč. 61. číslo 6-7, 2009. s. 742

⁴⁵⁷ REPÍK, B. Ľudské práva v súdnom konaní. Bratislava: MANZ, 1999. s. 28

Slovenskej republiky.⁴⁵⁸ J. Drgonec sa spomedzi uvedených protichodných názorov na začlenenie ľudských práv a základných slobôd do ústavného katalógu prikláňa k právnenému názoru Ústavného súdu Slovenskej republiky, keďže v nadväznosti na uvedené konštatoval, že ľudské práva a základné slobody garantované medzinárodnými dohovormi nemožno v podmienkach Slovenskej republiky zaradiť medzi ústavné práva. Podľa právneho názoru J. Drgonca je aj v zmysle článku 127. ods. 1 ústavy potrebné v Slovenskej republike rozlišovať medzi systémom základných práv a slobôd (garantovaných najmä druhou hlavou ústavy) a ľudských práv a základných slobôd (garantovaných medzinárodnými dohovormi, keďže podľa citovaného článku ústavy rozhoduje ústavný súd o sťažnostiach osôb, ktoré namietajú porušenie svojich základných práv a slobôd, alebo ľudských práv a základných slobôd vyplývajúcich z medzinárodnej zmluvy.⁴⁵⁹

Možno sa domnievať, že vyššie citovaný právny názor Ústavného súdu Slovenskej republiky týkajúci sa zaradenia, respektíve nezaradenia ľudských práv a základných slobôd garantovaných medzinárodnými dohovormi do ústavného katalógu základných práv a slobôd, ktorý Ústavný súd Slovenskej republiky zaujal v konaní pod č. k. II. ÚS 91/99 je v súčasnosti už prelomený, keďže z obsahu niektorých jeho recentných rozhodnutí už vyplýva jeho možnosť konať o ochrane práv a slobôd aj v prípade, ak subjekt práva namietne porušenie medzinárodného dohovoru bez toho, aby sa zároveň uchádzal aj o ochranu základného práva alebo slobody zaručenej ústavou.

Uvedené odôvodňujeme judikatúrou Ústavného súdu Slovenskej republiky, keď Ústavný súd Slovenskej republiky v náleze vydanom dňa 29.6.2010 pod č. k. III. ÚS 24/2010 vyslovil porušenie práva sťažovateľa na spravodlivé súdne konanie zaručeného článkom 6 ods. 1 dohovoru, a taktiež porušenie práva sťažovateľa na účinný prostriedok nápravy zaručeného článkom 13 dohovoru. Ústavný súd Slovenskej republiky tak vyslovil porušenie práv sťažovateľa garantovaných dohovormi bez toho, aby zároveň vyslovil porušenie práv sťažovateľa jemu priznaných ústavou.

Ústavný súd Slovenskej republiky v predmetnom konaní vedenom pod vyššie uvedeným číslom konania prijal na ďalšie konanie sťažnosť sťažovateľa vo veci namietaného porušenia práva na spravodlivé súdne konanie podľa článku 6 ods. 1 dohovoru a práva na účinný prostriedok nápravy zaručený článkom 13 dohovoru, ku ktorým malo dôjsť rozsudkom Najvyššieho súdu Slovenskej republiky z 26.5.2009 v konaní vedenom pod sp. zn. 5 Sžf 24/2008. V predmetnej sťažnosti, ktorú Ústavný súd Slovenskej republiky prijal na ďalšie konanie sťažovateľ nenamietal porušenie žiadnych jeho práv garantovaných druhou hlavou ústavy. Ústavný súd Slovenskej republiky navyše v predmetnom konaní vyslovil právny názor, že „ústavný súd nevidí žiaden rozumný dôvod robiť z hľadiska založenia svojej právomoci podľa čl. 127 ods. 1 ústavy rozdiel medzi

⁴⁵⁸ II. ÚS 91/99

⁴⁵⁹ Bližšie pozri: DRGONEC, J.: *Uplatňovanie základných práv a slobôd- úskalí interpretácie prameňov práva*. In: *Justičná revue*. Roč. 61. číslo 6-7, 2009. s. 748

sťažovateľmi, ktorý v konaní pred ústavným súdom namietajú porušenie základného práva na súdnu ochranu podľa čl. 46 ods. 1 ústavy, a sťažovateľmi, ktorí tvrdia porušenie práva na spravodlivé súdne konanie podľa čl. 6 ods. 1 dohovoru.“⁴⁶⁰ Uvedeným právnym názorom Ústavný súd Slovenskej republiky konštatoval, že súčasná judikatúra nerobí žiadny rozdiel medzi jeho právomocou na ochranu základných práv a slobôd garantovaných ústavou, respektíve právomocou na ochranu ľudských práv a základných slobôd garantovaných medzinárodnými dohovormi.

V zmysle uvedeného rovnako Ústavný súd Slovenskej republiky postupoval taktiež v konaní pod č. k. III. ÚS 135/2009, keď v náleze zo dňa 7.7.2009 vyslovil porušenie článku 5 ods. 4 dohovoru bez toho, aby sa sťažovateľ v ústavnej sťažnosti domáhal ochrany ústavnosti namietaním základných práv a slobôd zaručených ústavou.⁴⁶¹

Konkrétne ochrana ústavnosti Ústavným súdom Slovenskej republiky- konanie o sťažnostiach fyzických alebo právnických osôb

V zmysle článku 124 ústavy je Ústavný súd Slovenskej republiky nezávislý súdny orgán ochrany ústavnosti. Právomoc Ústavného súdu Slovenskej republiky je vymedzená pozitívnym i negatívnym spôsobom. Kým pozitívne vymedzenie jeho právomoci je explicitne vyjadrené v ustanoveniach ústavy, negatívne vymedzenie svojich právomocí vymedzuje Ústavný súd Slovenskej republiky pri posudzovaní návrhov ktoré dostal na konanie.⁴⁶² Čo sa typov konaní pred Ústavným súdom Slovenskej republiky týka, možno ich diferencovať podľa kritéria abstraktnej alebo konkrétnej ochrany ústavnosti. Abstraktnú ochranu ústavnosti vykonáva Ústavný súd Slovenskej republiky v nasledovných typoch konaní:

- a) Konanie o výklade ústavy,
- b) Konanie o súlade právnych predpisov,
- c) Konanie o neplatnosti právnych predpisov,
- d) Konanie o súlade dojednanej medzinárodnej zmluvy,
- e) Konanie o súlade predmetu referenda s ústavou,
- f) Konanie o rozhodnutí o vyhlásení výnimočného stavu alebo núdzového stavu.

Ústavný súd Slovenskej republiky naopak prostredníctvom nasledovných konaní vykonáva konkrétnu ochranu ústavnosti:

- a) Konanie o sťažnosti fyzickej osoby alebo právnickej osoby,
- b) Konanie o sťažnosti orgánu územnej samosprávy,
- c) Konanie vo veciach sporov o príslušnosť,

⁴⁶⁰ III. ÚS 24/2010

⁴⁶¹ III. ÚS 135/2009

⁴⁶² Bližšie pozri: DRGONEC, J.: *Konanie pre Ústavným súdom Slovenskej republiky*. Šamorín: Heuréka, 2008. s. 52

- d) Konanie o spore o kontrolnú pôsobnosť Najvyššieho kontrolného úradu Slovenskej republiky,
- e) Konanie vo volebných veciach,
- f) Konanie o sťažnosti proti rozhodnutiu o overení alebo neoverení mandátu poslanca Národnej rady Slovenskej republiky,
- g) Konanie o sťažnosti proti výsledku referenda,
- h) Konanie o sťažnosti proti výsledku ľudového hlasovania o odvolaní prezidenta Slovenskej republiky,
- i) Konanie o rozpustení alebo pozastavení činnosti politickej strany alebo politického hnutia,
- j) Konanie o obžalobe Národnej rady Slovenskej republiky na prezidenta republiky,
- k) Konanie o uvoľnení funkcie prezidenta republiky,
- l) Konanie o preskúmaní rozhodnutia vo veci ochrany verejného záujmu a zamedzenia rozporu záujmov,
- m) Konanie o disciplinárnej zodpovednosti,
- n) Konanie o odvolaní sudcu ústavného súdu.

Rozdiel medzi abstraktnou a konkrétnou ochranou ústavnosti spočíva v téze, že pokiaľ abstraktná kontrola ústavnosti nesúvisí s riešením konkrétneho právneho sporu a neviaže sa na určitý skutkový stav, pri konkrétnej kontrole ústavnosti chráni Ústavný súd Slovenskej republiky ústavnosť v konkrétnom prípade.

Zákonná úprava jednotlivých typov konaní pred Ústavným súdom Slovenskej republiky našla svoje zákonné vyjadrenie v zák. č. 38/1993 Z. z. o organizácii Ústavného súdu slovenskej republiky, o konaní pred ním a o postavení jeho sudcov v znení neskorších predpisov (ďalej len „zákon o ústavnom súde“). Niektoré typy konaní sú v zákone o ústavnom súde upravené podrobne, úprave iných konaní chýba potrebná precíznosť. I z uvedeného dôvodu sa v konaniach pred Ústavným súdom Slovenskej republiky využíva tak *analogia legis*, ako aj *analogia iuris*. *Analogia legis* sa v konaní pred Ústavným súdom Slovenskej republiky použije vtedy ak zákon o ústavnom súde odkazuje pri niektorom type konania „primerané použitie“ jeho ustanovení upravujúcich iný typ konania. Niektoré ustanovenia zákona o ústavnom súde zakladajú taktiež možnosť „primeraného použitia“ iných zákonov prostredníctvom *analogie iuris*, a to konkrétne zák. č. 99/1963 Zb. Občiansky súdny poriadok v znení neskorších predpisov a zák. č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok v znení neskorších predpisov.⁴⁶³

Z hľadiska obmedzenosti rozsahu ako aj obsahového zamerania tohto príspevku sa v ňom spomedzi enumerovaných typov konaní pred Ústavným súdom Slovenskej republiky budeme bližšie zaoberať iba ochranou základných práv a slobôd Ústavným súdom

⁴⁶³ Bližšie pozri: DRGONEC, J.: *Konanie pre Ústavným súdom Slovenskej republiky*. Šamorín: Heuréka, 2008. s. 23

Slovenskej republiky ako jeho subsidiárnou právomocou vymedzenou v článku 127 ústavy. V zmysle dikcie predmetného ustanovenia ústavy Ústavný súd Slovenskej republiky rozhoduje o sťažnostiach fyzických osôb alebo právnických osôb, ak namietajú porušenie svojich základných práv alebo slobôd, alebo ľudských práv a základných slobôd vyplývajúcich z medzinárodnej zmluvy, ktorú Slovenská republika ratifikovala a bola vyhlásená spôsobom ustanoveným zákonom, ak o ochrane týchto práv a slobôd nerozhoduje iný súd.

O sťažnosti môže Ústavný súd Slovenskej republiky konať a rozhodovať iba v prípade, ak sú splnené ústavné a zákonné procesné predpoklady rozhodovania, ktorých splnenie Ústavný súd Slovenskej republiky skúma pri predbežnom prerokovaní sťažnosti. Najzákladnejším procesným predpokladom konania o sťažnosti fyzickej osoby alebo právnickej osoby je podanie sťažnosti disponujúcej predpísanými náležitosťami, ktoré sú buď všeobecného alebo osobitného charakteru. Všeobecné náležitosti sťažnosti sú vymedzené v § 20 zákona o ústavnom súde, podľa ktorého návrh na začatie konania sa podáva v písomnej forme, vyplýva z neho akej veci sa týka, kto návrh podáva, prípadne proti komu návrh smeruje, akého rozhodnutia sa navrhovateľ domáha, odôvodnenie návrhu, a taktiež z neho musia vyplývať navrhované dôkazy. Návrh musí byť zároveň podpísaný navrhovateľom alebo jeho právnym zástupcom. Podstatnou náležitosťou návrhu na začatie konania pred Ústavným súdom Slovenskej republiky je v zmysle § 20 ods. 2 zákona o ústavnom súde príloha, ktorú tvorí splnomocnenie pre advokáta alebo komerčného právnicka znejúce explicitne na zastupovanie navrhovateľa v konaní pred Ústavným súdom Slovenskej republiky.

Podľa § 20 ods. 3 zákona o ústavnom súde je Ústavný súd Slovenskej republiky viazaný návrhom na začatie konania v prípade, ak zákon o ústavnom súde neustanovuje, že ním viazaný nie je. V prípade sťažnosti podľa článku 127 ústavy je však Ústavný súd Slovenskej republiky vždy viazaný návrhom na začatie konania. J. Mazák k uvedenému uvádza, že: „*bez aktívneho prístupu sťažovateľa ústavný súd zásadne nebude oprávnený ani povinný prijímať výroky, ktorých sa sťažovateľ nedomáhal, hoci by sa javili ako účinný prostriedok ochrany práva alebo slobody.*“⁴⁶⁴ Sťažnosť v zmysle § 49 zákona o ústavnom súde môže podať fyzická i právnická osoba, ktorá sa domnieva, že právoplatným rozhodnutím, opatrením alebo iným zásahom sa porušili jej základné práva alebo slobody, ak o ochrane týchto základných práv a slobôd nerozhoduje iný súd. V zmysle dikcie § 50 zákona o ústavnom súde sťažnosť okrem vyššie uvedených všeobecných náležitostí musí obsahovať označenie:

- Ktoré základné práva a slobody sa podľa tvrdenia sťažovateľa porušili,

⁴⁶⁴ MAZÁK, J.: *Ochrana základných práv a slobôd na základe sťažnosti podľa článku 127 Ústavy Slovenskej republiky*. In: Právny obzor. Roč. 85. Číslo 3, 2002. s. 193

- Právoplatného rozhodnutia, opatrenia alebo iného zásahu, ktorým sa porušili základné práva alebo slobody,
- Proti komu sťažnosť smeruje,
- Kópia právoplatného rozhodnutia, opatrenia alebo dôkaz o inom zásahu,
- Uvedenie rozsahu primeraného finančného zadostučinenia a dôvodov z akých sa ho sťažovateľ domáha v prípade, ak sa ho domáha.

Medzi ostatné procesné predpoklady, ktorých splnenie skúma Ústavný súd Slovenskej republiky pri predbežnom prerokovaní sťažnosti patrí posudzovanie jeho subsidiárnej právomoci, opodstatnenosť podanej sťažnosti, aktívna legitimácia sťažovateľa, ako aj lehota na podania sťažnosti.

Ako už bolo v predchádzajúcom texte uvedené právomoc Ústavného súdu Slovenskej republiky je pri ochrane základných práv a slobôd podľa článku 127 ústavy daná subsidiárne, čo v konkrétnom prípade znamená nutnosť splnenia dvoch základných predpokladov k tomu, aby v konaní o sťažnosti fyzickej osoby alebo právnickej osoby Ústavný súd Slovenskej republiky konal vo veci samej. Prvý z uvedených predpokladov vyjadruje duplicitná dikcia tak článku 127 ods. 1 ústavy, ako aj § 49 zákona o ústavnom súde - „ak o ochrane týchto práv a slobôd nerozhoduje iný súd“. Uvedený predpoklad zakladajúci subsidiárnu právomoc Ústavného súdu Slovenskej republiky v konaní o sťažnosti podľa článku 127 ústavy nie je splnený iba vyčerpaním riadnych opravných prostriedkov, a síce iným súdom podľa dikcie predmetného článku ústavy je potrebné rozumieť „každý súd, ktorý má všeobecnú právomoc podľa článku 142 ods. 1 ústavy a táto právomoc sa uplatňuje pri ochrane základného práva alebo slobody na zákonnom základe vykonávajúcom ústavnú úpravu základných práv a slobôd.“⁴⁶⁵ Možno teda konštatovať, že Ústavný súd Slovenskej republiky pôsobí ako ochranca základných práv a slobôd iba vtedy, ak o ochrane základného práva alebo slobody nerozhoduje všeobecný súd. Uvedené je možno chápať pozitívne, keďže v opačnom prípade by bol Ústavný súd Slovenskej republiky akousi ďalšou inštanciou všeobecného súdnictva, čo by v konečnom dôsledku neprospievalo k oddelenosti dvoch samostatných sústav súdnej moci v Slovenskej republike, a síce súdnictva všeobecného a súdnictva ústavného.

Ústavný súd Slovenskej republiky k princípu subsidiarity svojej právomoci uviedol, že „ústavný súd sa pri zakladaní svojej právomoci riadi zásadou, že všeobecné súdy sú ústavou povolané chrániť nielen zákonnosť, ale aj ústavnosť. Preto je právomoc ústavného súdu subsidiárna a nastupuje až vtedy, ak nie je daná právomoc všeobecných súdov.“⁴⁶⁶

Druhý predpoklad, ktorý musí byť splnený k tomu, aby Ústavný súd Slovenskej republiky mal právomoc rozhodovať o sťažnosti fyzických osôb a právnických osôb vyplýva iba z dikcie ustanovenia § 53 ods. 1 zákona o ústavnom súde, podľa ktorého

⁴⁶⁵ Tamtiež s. 195

⁴⁶⁶ II. ÚS 13/01

sťažnosť nie je prípustná, ak sťažovateľ nevyčerpal opravné prostriedky alebo iné právne prostriedky, ktoré mu zákon na ochranu jeho základných práv alebo slobôd účinne poskytuje a na ktorých použitie je sťažovateľ oprávnený podľa osobitných predpisov. Na základe citovaného ustanovenia zákona o ústavnom súde možno uviesť, že sťažovateľ je pred podaním sťažnosti povinný pokúsiť sa dosiahnuť ochranu svojho základného práva alebo slobody prostredníctvom iných orgánov verejnej moci, respektíve prostredníctvom inštančného postupu všeobecného súdnictva. Predpoklad vyčerpania vnútroštátnych prostriedkov je však relatívny, keďže ustanovenie § 53 ods. 2 zákona o ústavnom súde pripúšťa, že Ústavný súd Slovenskej republiky neodmietne prijatie sťažnosti aj bez splnenia uvedeného predpokladu, ak sťažovateľ preukáže, že ho nesplnil z dôvodov hodných osobitného zreteľa.

V zmysle § 25 ods. 2 zákona o ústavnom súde môže Ústavný súd Slovenskej republiky sťažnosť odmietnuť ak je zjavne neopodstatnená. Opodstatnenosť podanej sťažnosti je teda ďalším z procesných predpokladov, ktoré sa skúmajú pri predbežnom prerokovaní sťažnosti. Ústavne relevantná intenzita porušenia základného práva alebo slobody je jedným z nosných pilierov uvedeného procesného predpokladu. *„Podľa doterajšej judikatúry ústavného súdu je jeho právomoc vec meritórne skúmať založená výlučne v prípadoch, keď medzi napadnutým rozhodnutím alebo postupom dotknutého orgánu a namietaným porušením základných práv a slobôd existuje súvislosť, z ktorej vyplýva otázka ústavného významu a intenzity.“*⁴⁶⁷ Ústavný súd Slovenskej republiky považuje za predmet konania o sťažnosti fyzickej osoby a právnickej osoby ochranu porušeného základného práva alebo slobody, keď podľa jeho právneho názoru: *„na vznik právomoci ústavného súdu nepostačuje len tvrdenie o tom, že orgán verejnej moci iba ohrozil základné právo sťažovateľa.“*⁴⁶⁸

„V konaní o individuálnej ochrane základných práv a slobôd podľa článku 127 ods. 1 ústavy nemôže vysloviť porušenie základných práv a slobôd bez vzťahu ku konkrétnej fyzickej osobe alebo právnickej osobe.“⁴⁶⁹ Uvedené predstavuje ďalší z procesných predpokladov konania podľa článku 127 ods. 1 ústavy. Je preto vylúčené aby sťažnosť podľa uvedeného článku ústavy podala fyzická osoba alebo právnická osoba, ktorá nenamieta porušenie svojich základných práv a slobôd, ale namieta porušenie základných práv a slobôd inej osoby.

Sťažnosť podľa článku 127 ods. 1 ústavy môže dotknutá fyzická osoba alebo právnická osoba podať iba v relatívne krátkej lehote. V zmysle ustanovenia § 53 ods. 3 zákona o ústavnom súde možno podať sťažnosť v lehote dvoch mesiacov od právoplatnosti rozhodnutia, oznámenia opatrenia alebo upovedomenia o inom zásahu. Uvedená lehota na podanie sťažnosti sa pri opatrení alebo inom zásahu počíta odo dňa,

⁴⁶⁷ I. ÚS 188/03

⁴⁶⁸ IV. ÚS 173/03

⁴⁶⁹ II. ÚS 60/02

keď sa sťažovateľ mohol o opatrení alebo inom zásahu dozvedieť, a síce z uvedeného hľadiska predstavuje subjektívnu lehotu. Na základe citovaného ustanovenia zákona o ústavnom súde možno skoršie, respektíve neskoršie podanie sťažnosti podľa § 127 ods. 1 ústavy považovať za nespôsobilé vyvolať právny následok spočívajúci v naplnení procesnej podmienky včasného podania sťažnosti, a to i „vzhľadom na to, že sťažnosť podľa čl. 127 ústavy nemožno považovať za časovo neobmedzený právny prostriedok ochrany ústavnosti.“⁴⁷⁰

Ústavný súd v konaní vo veci samej vychádza zo skutkových zistení urobených v predchádzajúcich konaniach, ak sa nerozhodne inak. Podľa § 54 zákona o ústavnom súde v prípade, ak nastane v konaní situácia, že sťažovateľ vezme svoju sťažnosť späť, Ústavný súd Slovenskej republiky konanie o nej zastaví okrem prípadu, ak rozhodne, že späťvzatie sťažnosti nepripúšťa. Ústavný súd Slovenskej republiky späťvzatie sťažnosti nepripustí najmä vtedy, ak sťažnosť smeruje proti takému právoplatnému rozhodnutiu, opatreniu alebo inému zásahu, ktoré mimoriadne závažným spôsobom porušuje základné práva alebo slobody toho, kto sťažnosť podal. V náleze, ktorým Ústavný súd Slovenskej republiky vysloví porušenie konkrétneho základného práva a slobody, označí taktiež konkrétne ustanovenie ústavy alebo medzinárodnej zmluvy, ku ktorému porušeniu došlo. Rovnako sa v náleze vysloví, akým právoplatným rozhodnutím, opatrením alebo iným zásahom sa základné právo alebo sloboda porušili.

Ak došlo k porušeniu základného práva alebo slobody rozhodnutím alebo opatrením, Ústavný súd Slovenskej republiky dotknuté rozhodnutie alebo opatrenie v zmysle kasačného princípu zruší. Iný zásah, ktorým sa porušilo základné právo alebo sloboda Ústavný súd Slovenskej republiky zruší iba v prípade, ak to pripúšťa povaha dotknutého zásahu. V prípade, ak Ústavný súd Slovenskej republiky vyhovie sťažnosti môže ďalej:

- Prikázať, aby ten, kto základné právo alebo slobodu porušil svojou nečinnosťou, vo veci konal podľa osobitných predpisov,
- Vrátiť vec na ďalšie konanie,
- Zakázať pokračovanie v porušovaní základného práva alebo slobody, alebo
- Prikázať, aby ten, kto základné právo alebo slobodu porušil, obnovil stav pred porušením základného práva alebo slobody.

Ak Ústavný súd Slovenskej republiky vec vráti na ďalšie konanie, orgán verejnej moci, ktorý vydal zrušené rozhodnutie, rozhodol o zrušenom opatrení alebo vykonal iný zrušený zásah je povinný znova vec prerokovať a rozhodnúť, pričom v zmysle § 56 ods. 6 je v tomto novom konaní alebo postupe viazaný právnym názorom Ústavného súdu Slovenskej republiky.

⁴⁷⁰ I. ÚS 22/02

Primerané finančné zadosťučinenie, ktoré má povahu náhrady nemajetkovej ujmy v peniazoch, môže ústavný súd priznať tomu, ku ktorého porušeniu základného práva alebo slobody došlo. Z uvedeného vyplýva fakultatívna povaha priznania primeraného finančného zadosťučinenia. Rozhodovanie o primeranom finančnom zadosťučinení prichádza v konaní o sťažnosti do úvahy až v prípade, ak Ústavný súd Slovenskej republiky zistil, že došlo k porušeniu základného práva alebo slobody. „*Sťažovateľ musí odôvodniť, z akých dôvodov požaduje toto zadosťučinenie (§ 50 ods. 3 zákona o ústavnom súde). Sťažovateľka síce uplatnila nárok na primerané finančné zadosťučinenie, ale výslovne neuviedla, z akých dôvodov ho žiada. Ústavný súd preto zadosťučinenie nepriznal.*“⁴⁷¹ Je možné konštatovať, že osoba, ktorej základné právo alebo sloboda bolo porušené, nemá vždy nárok na kompenzáciu prostredníctvom primeraného finančného zadosťučinenia, keďže podľa právneho názoru Ústavného súdu Slovenskej republiky „*významnou súčasťou zadosťučinenia sťažovateľky je už samotné deklarovanie porušenia jej práv, ako aj príkaz okresnému súdu, aby vo veci ďalej konal bez zbytočných prietahov.*“⁴⁷²

Použitá literatúra

- BRÖSTL, A. a kol.: *Ústavné právo Slovenskej republiky*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2010
- DRGONEC, J.: *Ústava Slovenskej republiky. Komentár. 2. vydanie*. Šamorín: Heuréka, 2007
- DRGONEC, J.: *Konanie pre Ústavným súdom Slovenskej republiky*. Šamorín: Heuréka, 2008
- DRGONEC, J.: *Uplatňovanie základných práv a slobôd- úskalia interpretácie prameňov práva*. In: *Justičná revue*. Roč. 61. číslo 6-7, 2009
- FRIDRICH, B. kol.: *Ústavné garancie ľudských práv*. Bratislava: Právnická fakulta Univerzity Komenského v Bratislave, 2013
- MAZÁK, J.: *Ochrana základných práv a slobôd na základe sťažnosti podľa článku 127 Ústavy Slovenskej republiky*. In: *Právny obzor*. Roč. 85. Číslo 3, 2002
- MAZÁK, J.: *Charta základných práv v doktríne Ústavného súdu Slovenskej republiky: prvé výsledky a mierne hodnotenie*. In: *STUDIA IURIDICA Cassoviensia*. Číslo 1/2013
- REPÍK, B. *Ľudské práva v súdnom konaní*. Bratislava: MANZ, 1999
- SOMOROVÁ, Ľ.: *Ústavná úprava základných práv a slobôd a jej perspektívy*. In: *Ústavný vývoj Slovenskej republiky (doterajší vývoj, aktuálny stav, perspektívy)*. Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, 2009
- SVÁK, J.: *Ochrana ľudských práv v troch zväzkoch. I. zväzok*. Bratislava: EUROKÓDEX, 2011

⁴⁷¹ I. ÚS 143/02

⁴⁷² III. ÚS 58/02